

IGOP

Institut de
Govern i
Polítiques
Públiques

Participació

05

1.2

Moviments socials

Per una nova cultura del territori? Moblitzacions i conflictes territorials

*Els casos del Pla Hidrològic Nacional;
el Pla 22@bcn; la planificació territorial
de l'Empordà i l'eix Vic-Olot per Bracons.*

març 2006

Autors

*Àlex Casademunt
Eva Alfama
Gerard Coll-Planas
Helena Cruz
Marc Martí*

Col·laboradors

*Institut de Govern i Polítiques Públiques
Fundació Jaume Bofill*

**Per una nova cultura del territori?
Moblitzacions i conflictes territorials**

Els casos del Pla Hidrològic Nacional, el Pla 22@bcn, la planificació territorial de l'Empordà i l'Eix Vic – Olot per Bracons

ÍNDEX

Índex	2
CAPÍTOL 1 EL PERQUÈ DE TOT PLEGAT	5
1.1. Antecedents i interès del projecte.....	6
1.2. Objectius.....	8
1.3. Presentació dels casos.....	8
1.4. Agraïments	10
CAPÍTOL 2 CONTEXTUALITZANT.....	11
2.1. El renaixement del lloc i els canvis en la identitat territorial	14
2.1.1. Globalització i localisme: conseqüències territorials.....	14
2.1.2. Identitats i resistències	16
2.2. Les mobilitzacions territorials.....	19
2.2.1. La síndrome NIMBY	19
2.2.2. Els antecedents: moviment ecologista i moviment veïnal.....	22
2.2.3. Els moviments ecologista i urbà en la teorització dels nous moviments socials.....	31
2.2.4. Cap a un moviment en defensa del territori?.....	33
2.3. Els canvis en la política i en les polítiques públiques.....	38
2.3.1. Del govern a la governança.....	38
2.3.2. Balanç de les polítiques d'ordenació del territori a Catalunya	41
CAPÍTOL 3 HIPÒTESIS I MODEL ANALÍTIC.....	55
3.1. Les hipòtesis de la recerca	56
3.2. El model analític.....	58
CAPÍTOL 4 ANÀLISI DELS CONFLICTES I LES MOBILITZACIONS.....	66
4.1. La Plataforma en Defensa de l'Ebre	68
4.1.1. Descripció del conflicte	68

4.1.2. Descripció de la Plataforma en Defensa de l'Ebre	78
4.2. Les mobilitzacions al voltant del Pla 22@bcn	85
4.2.1. Descripció del conflicte	86
4.2.2. Descripció de la mobilització	96
4.3. La plataforma Salvem l'Empordà	102
4.3.1. Descripció del conflicte	102
4.3.2. Descripció de Salvem l'Empordà	105
4.4. La plataforma Salvem les Valls	118
4.4.1. Descripció del conflicte	118
4.4.2. Descripció de Salvem les Valls	127
4.5. Comparació entre els quatre casos	137
4.5.1. A quin tipus de conflictes responen?	137
4.5.2. Les característiques de les quatre mobilitzacions	142
CAPÍTOL 5 ELS IMPACTES POLÍTICS DE LES MOBILITZACIONS.....	152
5.1. Consideracions prèvies	153
5.2. Impactes de les mobilitzacions de la PDE	156
5.3. Impactes de les mobilitzacions al voltant del Pla 22@bcn.....	163
5.4. Impactes de les mobilitzacions al voltant del model territorial de l'Empordà.....	170
5.5. Impacte de les mobilitzacions en contra l'Eix Vic-Olot per Bracons.....	177
5.6. Anàlisi comparativa dels impactes	185
CAPÍTOL 6 REFLEXIONS FINALS	195
6.1 El moviment en defensa del territori: Una proposta pel debat	196
6.2 Va de cultures: Cultura del no o nova cultura del territori?	203
BIBLIOGRAFIA	215
ANNEXES.....	227

ÍNDIX DE TAULES I FIGURES

Taula 1. Formes d'acció col·lectiva i identitat vers el territori.....	36
Taula 2. Principis i objectius de l'Estratègia Territorial Europea	40
Taula 3. Municipis amb planejament urbanístic a Catalunya (1979-1998).....	42
Figura 1. Delimitació dels Plans Territorials Parcials	45
Figura 2. Recapitulació i esquema interpretatiu	65
Taula 4. Actors rellevants en el conflicte del PHN	76
Figura 3. Àmbit del Pla 22@bcn	85
Taula 5. Magnituds i previsions del Pla 22@bcn	88
Taula 6. Actors rellevants en el conflicte del PERI Llacuna	94
Taula 7. Actors rellevants en el conflicte de Can Ricart.....	95
Taula 8. Actors rellevants en el conflicte.....	104
Figura 4. Traçats dels diferents projectes de l'Eix Vic-Olot.....	119
Taula 9. Etapes en l'elaboració i implementació de la política.....	121
Taula 10: Els actors rellevants en el conflicte	126
Taula 11. Síntesi dels conflictes.....	138
Taula 12. Estratègies d'acció en les quatre mobilitzacions.....	144
Taula 13. Formes d'acció col·lectiva i identitat vers el territori.....	148
Taula 14. Anàlisi DAFO del moviment en defensa del territori.....	197

Capítol 1

El perquè de tot plegat

1.1. ANTECEDENTS I INTERÈS DEL PROJECTE

Aquesta recerca s'emmarca en la línia d'investigació iniciada el curs 2000-2001, amb l'estudi Moviments socials i impactes polítics a Catalunya, fruit de la col·laboració entre l'Institut de Govern i Polítiques Públiques de la UAB i la Fundació Jaume Bofill, centrada en l'anàlisi de l'impacte de quatre xarxes d'acció col·lectiva crítica¹ (els moviments de solidaritat internacional, antirracista, antimilitarista i per l'okupació) en les respectives polítiques públiques². Al llarg de l'any 2002, la recerca de l'equip de moviments socials es va orientar cap a l'estudi de les pautes d'articulació de les xarxes socials a l'entorn de les mobilitzacions contra el model predominant de globalització (que vam anomenar xarxa crítica global) entre el 1999 i el 2002 a Catalunya.

En la present recerca volem aproximar-nos a mobilitzacions de caràcter més local, que recentment s'han succeït a Catalunya, precedint i acompanyant l'articulació d'aquesta xarxa crítica global, i que semblen haver desembocat en un procés sostingut d'emergència i articulació de "mobilitzacions en defensa del territori". Ho fem a través de l'estudi de quatre casos que hem considerat d'interès analític: la Plataforma en Defensa de l'Ebre i les mobilitzacions antitransvasistes a les terres de l'Ebre, les mobilitzacions contra el Pla 22@bcn al Poble Nou de Barcelona, la Plataforma Salvem l'Empordà i les mobilitzacions contra la política territorial a l'Empordà, Salvem les Valls i les mobilitzacions contra l'Eix Vic-Olot per Bracons.

L'augment dels conflictes territorials a Catalunya relacionats amb l'ús i la gestió del territori, sembla evident: el gran nombre de notícies aparegudes al respecte, així com els nombrosos debats mediàtics i polítics, actes, conferències i seminaris organitzats els últims anys, semblen avalar-lo³. En el Capítol II de la recerca, esbossarem alguns dels processos socials i econòmics que al nostre entendre incideixen en els conflictes: els canvis que introdueix el procés de globalització en l'ocupació i percepció del territori; l'aparició de noves formes d'acció col·lectiva (que denominem "moviment en defensa del territori"); i l'evolució de les polítiques territorials del govern de Convergència i Unió a l'actual govern del Tripartit.

¹ Es va partir del concepte de xarxa d'acció col·lectiva crítica, com a aportació conceptual pròpia a la teoria de moviments socials, que permetia analitzar més acuradament les noves realitats de mobilització col·lectiva, més enllà de la lògica dels moviments socials dels anys 70 i 80

² Posteriorment va aparèixer publicat a l'editorial Icaria el llibre *Creadores de Democracia Radical. Movimientos Sociales y Redes de Políticas Públicas*, on es recullen els resultats de la recerca.

³ Alguns exemples rellevants podrien ser la Declaració de Figueres "Per una nova cultura del territori", que va sorgir de la Primera Trobada d'Entitats i Plataformes en Defensa del Territori dels Països Catalans l'octubre de 2003, així com la Segona Trobada a Tortosa el maig de 2005; el congrés "Debat Costa Brava: un futur sostenible" del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya (març-abril 2004); el seminari "Estratègies territorials: una nova cultura de l'ordenació del territori a Catalunya i a Europa" del Consorci Universitat Internacional Menéndez-Pelayo Barcelona (CUIMPB)-Centre Ernest Lluch, al desembre de 2003; la creació de la "Xarxa de Custòdia del Territori" el març de 2003, l'aparició de llibres sobre la temàtica com el llibre *Aquí no! Els conflictes territorials a Catalunya* d'Oriol Nel·lo (2003a) o el *Catalunya es revolta* de Xavier García (2003), o finalment, l'èxit d'iniciatives com la llista de distribució "Territori" (territori@yahoo.com) que ha generat un flux de notícies relacionades amb conflictes i/o propostes territorials, sense precedents.

La importància d'aquestes transformacions, també es posa de manifest en la complexitat dels processos de decisió relacionats amb les transformacions del territori. El nombre i la varietat creixents d'actors implicats i la major fragmentació dels recursos necessaris per implementar polítiques territorials (econòmics, legals, polítics...) dibuixa un nou escenari en el que els actors públics i privats tradicionals (polítics, tècnics de l'Administració, agents econòmics, grups d'interès i lobbies) deixen de ser els actors exclusius i predominants en la definició i gestió de les polítiques territorials. Les mobilitzacions estudiades han problematitzat aquests processos de decisió sobre les transformacions del territori, ja sigui per la gestió de recursos com l'aigua, per l'impacte de grans infraestructures, o per la transformació residencial i paisatgística de barris i comarques.

Tot i la gran diversitat de situacions, a gairebé totes les comarques catalanes podem trobar mobilitzacions que responen a conflictes d'aquest tipus. Aquestes mobilitzacions combinen la reelaboració de discursos ecologistes i veïnals més clàssics amb discursos socioambientals més transversals. Al mateix temps, considerem que moltes d'aquestes plataformes estan evolucionant cap a la creació d'espais de coordinació més extensos, i cap a una ampliació del seu discurs vers plantejaments més integrals i proactius. Tot i la dificultat que suposa impulsar la transformació social des de les mobilitzacions que s'oposen o reivindiquen projectes locals, podem considerar que actualment aquest és un dels espais de transformació més rics de Catalunya, on s'estan elaborant alternatives i s'està lluitant per un aprofundiment de la democràcia i de la capacitat de decisió de les persones sobre el seu entorn. Aquesta consideració ha estat, segurament, la nostra principal motivació per a abordar aquesta complexa temàtica. Pensem que també en pot ser el seu interès.

Partim, doncs, de considerar que aquestes noves formes de mobilització ciutadana poden transcendir les seves coordenades locals/localistes i generar respostes als impactes globals sobre el conjunt del territori català qüestionant una determinada forma d'entendre el progrés. També apuntem que aquestes formes d'acció col·lectiva contribueixen a l'aprofundiment democràtic i que poden ser un instrument per a la millora de la pràctica democràtica a Catalunya.

Creiem que les mobilitzacions en defensa del territori⁴ (en endavant, MDT) posen sobre la taula qüestions claus en el debat polític i social. Ens preguntem, per exemple, per la capacitat de les MDT de fer front a la creixent pèrdua de control de les poblacions sobre les decisions que es prenen i que transformen el seu entorn immediat des d'una visió global; i per la possibilitat de generar alternatives viables més enllà de la protesta. Ens demanem de quina manera poden els moviments en defensa del territori contribuir a donar solucions (o alternatives) de conjunt als problemes més estructurals de la política territorial.

En el Capítol III, continuant en la línia teòrica encetada en els treballs anteriors, descrivim el model analític que utilitzarem per tal de descriure aquestes mobilitzacions en defensa del territori, així com per explicar els impactes que han produït en les respectives polítiques. En aquest capítol és quan plantejem les dues hipòtesis que guiaran la recerca i que corresponen als objectius que anunciem a continuació.

⁴ A l'apartat 2.2.4, es pot veure una discussió sobre la denominació MDT.

1.2. OBJECTIUS

La recerca que presentem pivota sobre dos grans objectius: primer, descriure les característiques i analitzar l'especificitat d'aquestes mobilitzacions, per tal de conceptualitzar-les més acuradament; ho fem en el Capítol IV, estudiant els quatre casos esmentats; segon, preguntar-nos per l'impacte que aquestes mobilitzacions han tingut a les polítiques territorials i més enllà d'aquestes.

Respecte el **primer objectiu**, cal destacar que les teories de l'acció col·lectiva sovint s'han aproximat a aquest tipus de mobilitzacions conceptualitzant-les o bé com a moviments i grups ecologistes, de forma genèrica, o com a organitzacions NIMBY . Nosaltres entenem que aquests col·lectius i plataformes, en el nostre cas, en defensa d'un entorn residencial alternatiu, de la protecció o salvaguarda del patrimoni cultural i/o paisatgístic, d'una gestió alternativa d'un recurs com l'aigua, de la preservació d'espais naturals i agrícoles, no responen del tot a les conceptualitzacions i classificacions anteriors. Pensem, doncs, que tenen unes especificitats pròpies, que ens obliguen a conceptualitzar-les més acuradament. Per això, en el capítol IV (Anàlisi de les mobilitzacions), hem analitzat l'estructura organitzativa, el context polític, les estratègies d'acció i el tipus de discurs que han elaborat aquestes plataformes, tot buscant elements d'innovació, de convergència i divergència entre aquestes. Hem posat un especial èmfasi en entendre la capacitat que han tingut aquestes mobilitzacions per a generar complicitats amb altres sectors (altres moviments, experts, tècnics de l'Administració, polítics), tant dins com fora de l'àmbit local, i la manera com han intentat activar una xarxa crítica d'acció col·lectiva al voltant de l' "aposta" per la que lluitaven.

Pel que fa al **segon objectiu**, ens plantejem veure, en el Capítol V, quins impactes han tingut aquestes mobilitzacions en les respectives polítiques territorials; és a dir, en quins aspectes s'han modificat de cada política des del seu projecte inicial: si han canviat les idees força que la guien, les relacions entre els actors que hi participen o bé els mateixos continguts de la política. Amb això, pretenem interrogar-nos sobre com han incidit aquestes mobilitzacions en la construcció de cultures més actives i crítiques en relació a l'ús i la gestió actual del territori. Així, hem centrat l'interès en aquells aspectes que han permès visibilitzar processos poc transparents en la presa de decisions, denunciar pràctiques i ètiques polítiques segurament força reprovables, ambients clientelars, etc. Alhora, també hem estudiat el contingut de llurs propostes, observant si existeixen denominadors comuns sobre una gestió alternativa del territori.

Finalment, en el Capítol VI, anem una mica més enllà dels objectius plantejats per reflexionar sobre l'acció conjunta de les mobilitzacions en defensa del territori en la possible configuració d'una nova cultura del territori.

1.3. PRESENTACIÓ DELS CASOS

Com ja hem avançat, per tal d'estudiar aquest tipus de mobilitzacions des de la seva heterogeneïtat, realitzem quatre estudis de cas: **la Plataforma en Defensa de l'Ebre** i les mobilitzacions antitransvasistes, **les mobilitzacions**

contra el Pla 22@bcn al Poble Nou, la Plataforma Salvem l'Empordà i les mobilitzacions contra la política territorial a l'Empordà i Salvem les Valls i les mobilitzacions contra l'Eix Vic-Olot per Bracons.

Es tracta de quatre casos que considerem especialment rellevants; ja sigui per l'interès o la repercussió de la temàtica en conflicte, com pròpiament per les característiques de les mobilitzacions (la innovació en el discurs o en les pràctiques, el protagonisme en la dinamització dels debats territorials, la capacitat de mobilització, etc.). La selecció de casos respon al criteri analític segons el qual s'escullen uns casos per estudiar en funció d'unes hipòtesis prèviament plantejades (Coller, 2000); per tant, no tenen la voluntat ser generalitzables a totes les mobilitzacions i conflictes en relació al territori, sinó mostrar quatre casos heterogenis que poden donar compte d'un tipus específic de mobilització que, com argumentarem, no considerem que puguin ser catalogats com a fenòmens NIMBY.

A més, les quatre mobilitzacions estudiades tenen certes característiques comunes que ens faciliten la comparació. En primer lloc, tot i que tenen trajectòries històriques diferents, han tingut especial incidència en els últims cinc anys i, per tant, han actuat en un context polític, social i mediàtic similar, tot i les diferències que generen les diverses localitzacions territorials i les diferents xarxes temàtiques de polítiques públiques amb les que interaccionen.

En segon lloc, el problema de fons al qual pretenen respondre és el conflicte sobre la gestió del territori i dels seus recursos i la demanda de poder prendre part en les decisions que els afecten. Comparteixen l'estratègia de crear una xarxa col·lectiva crítica àmplia -que inclogui aliances institucionals, si cal- i de buscar aliances amb sectors científics, entitats cíviques i culturals.

I, per finalitzar, cal esmentar que el rendiment de llur mobilització és força important pel que fa a la derogació, modificació o proposta de projectes, la transformació de les regles del joc institucional o a la introducció de nous debats i temes a l'agenda política.

Però tot i la seva similitud, no són quatre casos homogenis sinó que ens permeten aproximar-nos a la temàtica d'estudi des de diferents visions.

Pel que fa als membres i a la capacitat de mobilització, al conflicte al voltant del 22@bcn els protagonistes són bàsicament veïns afectats i moviment veïnal, a més d'una part de les xarxes crítiques globals i juvenils del barri. A Salvem les Valls (SVV) i Salvem l'Empordà (SLE) els membres, en general, no són estrictament afectats sinó que provenen, més aviat, del moviment ecologista, que en el seu discurs i acció però, ha evolucionat cap a plantejaments més integrals i socials. Comparteixen també un perfil similar pel que fa als activistes, altament tècnic i professionalitzat, i un treball bàsicament orientat a la sensibilització i a les accions legals. La Plataforma en Defensa de l'Ebre (PDE) és el moviment amb més capacitat de mobilització de tots i amb un component fortament identitari, aspecte que ha estat clau per aconseguir l'arrelament al territori.

Respecte a les temàtiques i objectius de fons que es proposen, el cas de l'Empordà potser és el més complex, en tant que SLE toca una gran quantitat de temes diferents però connectats, amb el comú denominador comú d'una determinada visió no només dels aspectes ambientals, sinó també dels socials i culturals i paisatgístics del territori. En el cas de l'Ebre el conflicte es centra en la gestió de l'aigua i en el debat sobre la forma de prendre les decisions. SVV es

mobilitza en relació a una qüestió d'infraestructures i de model de desenvolupament, mentre que el 22@bcn té a veure també amb la forma de prendre les decisions i amb el model de ciutat. Les reivindicacions concretes sovint giren al voltant de la planificació territorial: SLE lluita per a demanar més planificació (concretament un pla director territorial per a la zona), en canvi, els conflictes al voltant del 22@bcn i del PHN parteixen precisament de l'oposició al contingut d'un pla o programa d'intervenció en el territori ja elaborat, que es vol modificar o derogar, respectivament. SVV és un cas híbrid, perquè si bé l'oposició posa èmfasi en una determinada infraestructura viària (prenent com a emblema l'oposició al túnel de Bracons), la crítica de fons es centra tant en la forma com s'han definit les necessitats de mobilitat, com en l'absència de previsió dels impactes urbanístics, econòmics i socials que pot portar aquesta infraestructura.

Finalment, i pel que fa al tipus de moviment, en el cas del Pla 22@bcn no existeix una plataforma unitària i, per tant, s'estudia el paper dels diferents actors mobilitzadors que hi han actuat i incidit, conjuntament i separadament. En els altres tres casos sí que podem parlar d'un actor movimentista principal, tot i que amb diferents formes organitzatives i jurídiques.

1.4. AGRAÏMENTS

Volem finalitzar aquest apartat advertint que l'autoria d'aquesta recerca va molt més enllà dels noms que apareixen en la portada, essent fruit de la col·laboració d'un bon grapat de persones i col·lectius.

Pel que fa les institucions públiques volem destacar la bona acollida de l'equip en els departaments de Medi Ambient i Habitatge i de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya, així com de l'equip responsable de l'Anuari Territorial de Catalunya, que s'ha fet palès en la bona predisposició de les persones que hem entrevistat a compartir part del seu temps i a facilitar-nos la informació que hem sol·licitat. També volem destacar la col·laboració d'institucions com la Societat Catalana d'Ordenació del Territori, la Institució Catalana d'Història Natural així com d'altres entitats cíviques i culturals. Respecte a les organitzacions, més enllà de les entrevistes realitzades als activistes, hem pogut mantenir un diàleg amb les plataformes estudiades, demanant el seu criteri i exposant els nostres dubtes. Gràcies de nou a la gent de la PDE, Salvem les Valls, Salvem l'Empordà, l'Associació de Veïns i Veïnes del Poblenou, l'Associació d'Afectats del 22@, la Coordinadora contra el 22@, i el Fòrum Ribera Besòs pel temps i interès que hi han dipositat. Finalment, també volem destacar la col·laboració i predisposició de persones que a títol més personal també han fet aportacions en aquesta recerca; és el cas d'experts, de periodistes o d'activistes, en especial l'Alba Ballester, la Marta Fernández, la Mayo Fuster, el Robert González, el Lluç Peláez i l'Abel Albet.

Capítol 2

Contextualitzant...

La intenció d'aquest capítol és contextualitzar aquells processos que considerem rellevants per tal d'interpretar l'aparició de determinades formes d'acció col·lectiva relacionades amb l'ús i la gestió del territori i el seu impacte en les polítiques territorials. Principalment volem donar prou elements per tal de justificar l'objecte d'estudi i alhora proporcionar claus interpretatives per tal de respondre els dos objectius que ens fem en aquest treball.

En el primer apartat, començarem per descriure els **canvis productius** que s'estan donant sota l'epígraf "**globalització**" i les conseqüències en les dinàmiques territorials per tal de dibuixar el context on emergeixen les mobilitzacions estudiades (*Per què el lloc cada vegada té més importància si les noves tecnologies i els avenços en el transport fan les distàncies cada vegada més curtes? Tots els llocs o indrets tenen la mateixa importància?*). Donat el caràcter identitari d'aquests grups i plataformes fortament arrelades en el territori on emergeixen, a continuació ens centrarem en la qüestió de la **identitat territorial** (*Les mobilitzacions són respostes defensives locals a unes dinàmiques globals que cada vegada se'ns escapen més de les mans? A quin tipus d'identitat territorial responen i contribueixen aquestes mobilitzacions?*).

En el següent apartat debatrem entorn del concepte de "**moviment social en defensa del territori**", quines són les seves connotacions i les seves arrels (*Les mobilitzacions que estem estudiant són NIMBY o formen part d'un moviment social més ampli amb característiques pròpies?*). Primerament farem un repàs al fenomen NIMBY i debatrem la idoneïtat de tractar els casos estudiats com a NIMBY. Tot seguit cercarem els orígens d'aquestes mobilitzacions en el moviment veïnal i el moviment ecologista a Catalunya i relacionarem la seva aparició amb un cicle de protesta més ampli.

En l'últim apartat abordarem el segon objectiu de l'estudi, l'impacte de les mobilitzacions en les polítiques territorials. S'ha parlat força sobre el canvi en les formes de governar les societats actuals com el pas **del govern a la governança** (o govern en xarxa); un cop definit aquest canvi, esbossarem les seves característiques i les oportunitats i amenaces que suposa pels moviments socials (*Les formes de fer política territorial responen a aquest nou paradigma? Hi ha un augment del nombre i tipus d'actors que participen en el procés d'elaboració de polítiques públiques?*). Posarem també un exemple: l'Estratègia Territorial Europea com a principal marc de referència de les (noves) polítiques territorials.

Som plenament conscients que el canvis que es puguin originar en les polítiques territorials són fruit d'interaccions complexes i que el canvi de Govern català hi té un pes important. Amb la intenció d'intentar veure com aquest fet afecta a la nostra segona hipòtesi, farem un recorregut per les **polítiques de planificació** que el Govern de Convergència i Unió ha dut a terme a Catalunya des de l'inici de la democràcia fins l'any 2003 (*Les polítiques originades en els anys del Govern de CiU creen un camp fèrtil pel creixement dels conflictes territorials?*) i seguidament entrarem a veure les polítiques que està impulsant el Govern tripartit (*Hi ha una nova forma de fer política o només noves polítiques?*). Retornarem a aquest tema al llarg del treball, però ja avancem que analitzar l'elaboració de les polítiques territorials en un context de creixent fragmentació/integració dels agents que hi intervenen (diferents nivells de govern, diferents departaments, diferents partits polítics, diferents grups de pressió, diferents grups comunitaris, etc.), delimitant els efectes que originen uns agents concrets (moviments socials), no és una tasca fàcil.

2.1. EL RENAIXEMENT DEL LLOC I ELS CANVIS EN LA IDENTITAT TERRITORIAL

2.1.1. GLOBALITZACIÓ I LOCALISME: CONSEQÜÈNCIES TERRITORIALS

La globalització significa que l'escala territorial mundial dels processos socials i econòmics que s'hi donen pren una importància creixent. Respon a la crisi de la societat fordista i és un dels signes més clars de la nova etapa capitalista. Així doncs, la globalització significa un aprofundiment de la productibilitat i la competitivitat de les empreses en una etapa econòmica amb tres característiques fonamentals: global, informacional⁵ i que funciona en xarxa (Castells, 1997a). Una de les característiques més rellevants de la globalització és la internacionalització de capitals a causa de la desviació d'inversions cap a operacions fonamentalment especulatives i la desregulació financera (Etxezarreta, 2001). Aquests processos desregulacionistes vénen recolzats no només pels canvis econòmics internacionals i per les innovacions tecnològiques sinó també per una ideologia neoliberal. També resulta clau la convergència de polítiques econòmiques i socials per fer més efectiva l'economia liberal de mercat. Alguns exemples d'aquest procés són la liberalització de les transaccions econòmiques internacionals, l'impuls a la privatització d'empreses i serveis estatals i el tractament de la despesa de benestar com una despesa més de la producció internacional (Jessop, 2002).

Els canvis en els sistemes productius i la irrupció de les noves tecnologies permeten la separació, la simplificació i la fragmentació dels processos productius, que no necessiten estar concentrats en un punt del territori com succeïa anteriorment. Aquest fet, en comptes de suposar una pèrdua de la importància dels llocs en la localització dels sistemes productius, ha comportat una reorganització i redefinició de les escales territorials i l'emergència del lloc en el discurs científic, polític i econòmic generant noves aproximacions als problemes espacials, tant des de l'economia, com des de la ciència política o la geografia. Com apunta Camagni (2002: 339):

“la convergència entre les aproximacions territorials i econòmiques en polítiques espacials representa la revolució cultural més rellevant en el pensament i les pràctiques polítiques”.

⁵ Informacional perquè la productivitat i la competitivitat depenen de la capacitat d'informació (dels recursos del coneixement i la informació); global per l'organització a escala global de la producció, el consum i la circulació de béns, serveis i persones.

Podem sintetitzar en els següents punts els canvis descrits, amb la intenció que ens aportin llum sobre un procés espacial que tendeix a globalitzar-se i desterritorialitzar-se alhora que el lloc i els conflictes locals prenen cada vegada més importància:

- La competència i la cooperació es produeixen cada vegada més entre nodes territorials, que no són conformats pels estats sinó principalment per les ciutats/regions en pugna per l'atracció d'una sèrie de fluxos (financers, de turistes, de mercaderies...) que superen cada vegada més fàcilment les barreres que anteriorment imposaven els estats o la mateixa distància geogràfica. Per a Castells (1989, 1997b), el que caracteritza la nova lògica espacial, fruit del procés de globalització, és que la majoria dels processos dominants que concentren poder, riquesa i informació, s'organitzen en l'espai de fluxos. Aquest procés representa la creació d'una nova lògica de funcionament espacial característica dels nous processos d'acumulació del capital, d'organització de la producció, d'integració de mercats, de comunicació de la informació i d'exercici del poder a nivell global. En l'altre extrem se situa l'espai de llocs, on es desenvolupa la major part de l'experiència i de sentit de la gent a través de les seves pràctiques quotidianes, que s'originen a partir d'un procés interactiu entre la memòria i la vivència sobre el lloc.
- Així doncs, la implementació de les noves tecnologies permeten la dispersió però alhora reforcen la centralitat. Això ha produït una sobrecentralitat a escala global de determinades ciutats, les ciutats-món (Hall, 1966) o les ciutats globals (Sassen, 1991), donada la necessitat de controlar i organitzar la nova economia global de l'espai de fluxos. Mentre les ciutats globals concentren les activitats de control i organització, altres ciutats hi participen en diferent intensitat i grau d'especialització. Segons Muixí (2004), com que la lògica de desenvolupament competitiu resultant de les pressions globals té poc en compte les necessitats locals i els seus costos ecològics a llarg termini, la concentració del poder en determinades ciutats dificulta la possibilitat d'estructurar els territoris en una xarxa homogènia i alhora diferenciada i equilibrada que respecti el futur del medi i de les persones.
- Per tal de mantenir la innovació i la competitivitat en l'atracció de fluxos, s'ha vist com una necessitat essencial del govern local la creació d'una visió compartida del desenvolupament de la ciutat, a través de la concertació entre agents públics i privats que recolzin una imatge atractiva de la ciutat. Determinades formes d'identitat territorial han esdevingut importants per sustentar aquest tipus d'imatge, esdevenint un important recurs de primer ordre pels polítics locals. El problema és que aquest tipus d'identitat ha de ser congruent amb almenys alguns aspectes significatius dels interessos empresarials, de la promoció de la ciutat i de la competitivitat, i aquest fet sovint suposa tensions entre aquelles identitats locals basades en arrels històriques i aquelles identitats construïdes, sovint a través del màrqueting urbà, en funció de les necessitats econòmiques.
- Una extensió de les perifèries urbanes, que esdevenen molt més complexes que els espais suburbans de la ciutat industrial. Són nous territoris i paisatges perquè multipliquen els continguts que tradicionalment caracteritzaven les perifèries fordistes (bàsicament residencials), encara que de forma dispersa i creixentment

homogènia i banal (Muñoz, 2005). Això fa més difícil identificar avui en dia una separació clara entre el camp i la ciutat, donada la creixent urbanització del territori i la combinació d'usos. Exemples d'aquests processos d'homogeneïtzació i banalització territorials, cada vegada més evidents en les àrees periurbanes (per exemple de la regió metropolitana de Barcelona), serien els següents: a) la proliferació de grans centres comercials i de distribució; b) la incontinença de les formes disperses de residència; c) la multiplicació de polígons industrials i logístics; i d) la implantació de grans centres d'oci estandarditzats. Segons Nogué (2005) això comporta una absència de significat social del paisatge construït i, fins i tot, una incapacitat per crear-ne de nou:

"La uniformización y la falta de calidad y originalidad de los tipos de construcciones mayoritarias ha generado en muchos lugares un paisaje insensible y lleno de inautenticidad, en especial en los espacios suburbanos, periféricos, de transición, en los que la sensación de batiburrillo y de desconcierto se vive con más intensidad. Hemos asistido, en definitiva, a la emergencia de territorios sin discurso y de paisajes sin imaginario."

2.1.2. IDENTITATS I RESISTÈNCIES

El pas cap al postfordisme també ha tingut efectes importants per les comunitats i les identitats col·lectives. L'existència o la construcció d'un sentiment identitari sembla estar en la base de part de les mobilitzacions en defensa del territori. Veiem a continuació quin és el camp de joc i les possibles alternatives que emmarquen i alimenten les identitats territorials construïdes, fomentades o instrumentalitzades pels moviments socials.

A l'era del consumisme, del capital mòbil, de l'augment de les pressions migratòries, els nous creixements i reconversions urbanes i les economies basades en les noves tecnologies creen tensions i canvis en les identitats d'arrel territorial i les seves institucions. Però, exactament, què entenem per identitat territorial? Segons Haartsen, Groote i Huigen (2000, a Hague i Jenkins, 2005), els punts en comú en el debat acadèmic sobre la identitat territorial són els següents:

1. Les identitats són per definició una construcció social, a partir de la interacció entre les persones del territori i entre aquestes i el territori, no són, per tant, naturals o objectives.

"Las identidades son fuentes de sentimiento para los propios actores y por ellos mismos son construidas mediante un proceso de individualización" (Castells, 1997b: 29)

2. Establir què hi ha en comú dins d'un grup (la identitat territorial es basa en compartir una sèrie d'atribucions) significa també una relació basada en la diferència respecte d'altres, haver-hi un "nosaltres" i enfront dels "altres". La identitat és la base per reivindicar autenticitat, originalitat i singularitat i fins i tot pertinença; és dinàmica i potencialment poderosa per influir en la pràctica política.
3. Les construccions de la identitat són basades en les característiques/ qualitats específiques percebudes del territori. Aquestes percepcions s'acostumen a recolzar en el passat, tot i que hi podem trobar més elements:

"La construcción de la identidad se hace a partir de materiales de la historia, la geografía, la biología, las instituciones productivas y reproductivas, la memoria colectiva y las fantasías personales, los aparatos de poder y las revelaciones religiosas" (Castells, 1997b: 29)

4. Les identitats territorials són per definició contestades. Diferent gent i institucions, que tenen diferents interessos en l'àrea, proclamaran diferents identitats, ja que les identitats territorials són per definició contextualitzades. Conceptualitzar la identitat com a relacional, possibilita que d'una infinitat d'identitats possibles per cada lloc en podem identificar algunes de compartides, inclús algunes de dominants. Per tant, podem concloure que la identitat territorial està encapsulada dins d'unes relacions de poder que poden ser contestades. És a partir d'aquesta perspectiva que podem entendre el paper dels moviments socials en la construcció d'identitat. Melucci (1994) entén els moviments socials com a xarxes de relacions a partir de les quals es crea identitat col·lectiva, el que habilita la possibilitat d'acció col·lectiva. La identitat permet crear un "nosaltres", que es pot identificar amb un determinat territori, a partir del qual justificar, desenvolupar i controlar la pròpia acció.
5. En definitiva, les identitats territorials són per definició processos. La identitat és un concepte dinàmic que muta amb el context canviant.

Així doncs, ens podem preguntar quins efectes ha tingut el *context canviant* que estem vivint en la construcció de la identitat territorial.

CANVIS EN LA IDENTITAT EN L'ERA DE LA GLOBALITZACIÓ

Si entenem que la base per la formació de la identitat és una determinada xarxa de relacions que conforma una comunitat, veiem que aquesta base territorial de les comunitats s'està erosionant. Tal i com apuntava Harvey (1989), existeixen comunitats sense proximitat, creades i mantingudes sense necessitat de compartir un mateix espai físic a partir de xarxes supralocals facilitades per l'augment de la mobilitat i les noves tecnologies. Així doncs, les relacions entre la gent canvien (en extensió, en intensitat, en tipologia) i s'expandeixen en l'espai desterritoritzant-se i afectant a l'arrelament. En aquest sentit, els canvis residencials, l'augment de la mobilitat (tant l'obligada com la que no ho és) i els canvis en els propis espais urbans estan produint noves formes d'habitar i percebre el territori amb efectes importants en la construcció de la identitat territorial, és el que Muñoz ha etiquetat com a "territorians".

"La vida dels territorians es basa en l'apropiació del territori a mitja jornada, amb un sentiment de pertinença a mitja jornada, a través d'un sentiment de pertinença anàleg d'un territori a un altre" (Muñoz, 2002).

La relació dels territorians amb el territori es caracteritza per ser: a) Independent dels límits legals i administratius; b) Desconnectada de les característiques vernaculars, tant físiques com socials que defineixen els llocs; c) No afectada per la base cultural que caracteritza la comunitat local i d) Desconnectada dels continguts urbans que tradicionalment han caracteritzat la ciutat com un espai habitat.

Tot i la importància creixent de les relacions aterritorials i l'augment de la mobilitat, la major part de la gent continua habitant, consumint i produint en els espais locals:

"Los mercados laborales no son verdaderamente globales, excepto un pequeño pero creciente segmento de profesionales y científicos" (Castells, 1997: 120).

Per tant,

"Las élites son cosmopolitas; la gente, local. El espacio del poder y la riqueza se proyecta por el mundo, mientras que la vida y la experiencia de la gente se arraiga en lugares, en su cultura, en su historia" (Castells, 1997:449).

Malgrat tot, com ja hem començat a assenyalar, les identitats basades en aquests espais locals estan també en procés de canvi. S'han descrit dos grans paradigmes sobre com els canvis que hem anat exposant reinterpreten la identitat local en una societat cada vegada més global, diversa i fragmentada.

Per una banda, davant d'un món en canvi accelerat, el retorn a allò local estaria lligat a una identitat com a recurs defensiu i diferenciador. És el que s'ha etiquetat com a "ethnos" (Groth, 2002), "identitat refugi" (Castells, 1997b) o la visió essencialista de la identitat, ja que busca unes arrels profundes i estables (basades en la història, en la biologia o en la religió) que donin coherència al propi espai vital a partir de les relacions comunitàries, reinterpretant la realitat externa al grup considerada com agressiva:

"estas identidades, en la mayoría de los casos, son reacciones defensivas contra las imposiciones del desorden global y el cambio de ritmo rápido e incontrolable. Construyen refugios sí, pero no paraísos" (Castells 1997b: 87-88).

En l'altre extrem hi ha el "demos" o la "identitat projecte". Aquesta és la versió més complexa, on enfront de l'essencialisme, l'autenticitat i la distinció comunitària, aquesta identitat implica consciència a través de la interpretació, la comunicació i l'acció en un context més ampli que el de la pròpia localitat o comunitat. En la demos, múltiples identitats poden ser compartides o contestades.

Podem entendre des d'aquest segon paradigma la construcció d'una identitat lligada al territori, a una història, a un paisatge percebut, a unes institucions pròpies, etc? Pensem que la resposta és afirmativa, però remarcant dues diferències respecte la primera interpretació: a) els elements comuns que defineixen la identitat són interpretats socialment com un acord o com el resultat d'unes determinades relacions de poder potencialment modificables i b) la identitat s'entén com un procés en construcció en un context que la modifica i l'alimenta; no només es té en compte el passat i el present, sinó també el futur. Existeix una recerca intencional d'equilibri entre les arrels històriques i els processos de transformació; entre la necessitat d'una ètica que implica una estreta relació amb el lloc, amb el territori de referència, i la demanda de comunicació i de mobilitat que reivindica la indiferència i assenyala l'exigència de transcendir l'específic context local (Maciocco i Tagliagambe, 1997, a Doria, 2002). La tasca no sembla fàcil.

2.2. LES MOBILITZACIONS TERRITORIALS

2.2.1. LA SÍNDROME NIMBY

A Catalunya, sovint, la mobilització dels ciutadans en els conflictes territorials ha estat qualificada com a NIMBY (*"Not In My Backyard"*; no al meu pati del darrera). NIMBY és un acrònim aparegut als Estats Units d'Amèrica que fa referència a les actituds proteccionistes i a les oposicions tàctiques adoptades per grups socials que reaccionen davant de la instal·lació en el seu veïnat d'equipaments o serveis considerats desagradables o molestos (Dear, 1992; Alberdi, Peña i Ibarra, 2002). El fenomen NIMBY sorgeix doncs al voltant de la instal·lació de determinats serveis necessaris pel funcionament de les ciutats, però considerats nocius pels residents que n'admeten la seva necessitat, però lluny de casa seva. D'aquesta manera, la proximitat geogràfica esdevé un dels factors que contribueix a la formació de l'oposició local, ja que a mesura que augmenta la distància respecte la instal·lació disminueix l'interès dels veïns, fins arribar a la indiferència (Dear, 1992). Bobbio (1999: 186) exemplifica d'una manera molt gràfica els comportaments NIMBY:

"è un'etichetta malevola che riflette il punto di vista dei portatori degli interessi generali; lascia infatti intendere le opposizioni siano mosse dal cieco egoismo di chi non vuole un certo impianto a casa propria, ma non muoverebbe un dito se esso fosse proposto a casa d'altri"⁶

Així doncs, la síndrome NIMBY té per objecte instal·lacions no desitjades que produeixen externalitats negatives a les àrees del voltant. Sovint aquestes conseqüències desagradables són de tipus ambiental i fan témer riscos per la salut, per la qualitat de vida, per la integritat del paisatge, etc. (Bobbio, 1999). Però en d'altres casos, també es produeixen reaccions de ciutadans davant del que s'anomenen NIMBY socials (Dear, 1992), en els quals els ciutadans s'oposen a l'obertura de serveis socials perquè consideren que amenacen amb abaixar l'estatus del seu barri, el valor de la seva propietat o de posar en perill la seva seguretat. Alguns exemples d'aquests tipus d'instal·lacions podrien ser les presons, els centres d'acollida, els centres per a toxicodependents, malalts mentals, o per a pobres. En aquest cas, tot i aparèixer components d'egoisme, també hi ha la sospita de la insensibilitat social, xenofòbia, intolerància o, fins i tot, racisme (Bobbio, 1999).

Tot i aquestes diferències, ambdós tipus de NIMBY solen seguir una tendència similar i l'organització dels grups opositors sol ser semblant. Tant els NIMBY ambientals com aquells socials comparteixen l'objectiu de protegir un estatus social fatigosament aconseguit, d'evitar una caiguda dels valors immobiliaris, d'evitar exposar-se a nous riscos (ja sigui per a la salut o per a la seguretat) o fins i tot de vetllar pels seus propis interessos.

Malgrat tot, una de les causes comunes de la síndrome NIMBY i de la creació de les oposicions locals rau en el desequilibri entre els costos i els beneficis de les instal·lacions. És a dir, mentre els beneficis d'aquest tipus d'instal·lacions o equipaments són difusos entre una àmplia comunitat local o comarcal (o fins i tot pot arribar a tota la comunitat nacional), els costos recauen en petits grups de residents. Tal i com diu Bobbio (1999:189) "a un servei a favor de tots, correspon una servitud d'alguns" i és precisament aquest fet el que dona força a les oposicions locals i el que les empeny a rebel·lar-se.

De tota manera, encara que una determinada instal·lació comporti uns impactes mínims i no signifiqui un empitjorament de la situació existent a la comunitat que l'ha d'acollir, els opositors solen formular una pregunta que deixa en evidència als promotors de la instal·lació:

"d'accordo, ma perché proprio qui? Se l'insediamento che proponete è veramente innocuo come voi dite, perché non lo mettete a casa vostra? Quando il grido di battaglia 'non sotto casa mia!', si trasforma nella domanda 'perché proprio sotto casa mia?',,, gli oppositori sono in grado di trasformare la natura del problema: non è più in questione (solo) la pericolosità dell'impianto, ma (anche) la correttezza del processo che ha portato alla scelta localizzativa" (Bobbio, 1999: 189)⁷.

En definitiva, fent referència al que hem apuntat anteriorment en relació a la creixent competència interurbana, els comportaments NIMBY no són més que:

"l'altra faccia della competizione che si manifesta tra le città e i contesti locali per attrarre investimenti produttivi o insediamenti di prestigio. Ci si batte per ottenere localizzazioni buone o desiderabili nel proprio territorio o per sottrarle agli altro. E specularmente si lotta per allontanare da casa propria le localizzazioni cattive e indesiderabili o per dirottarle altrove. I fenomeni di cui ci occupiamo sono dunque l'espressione della competizione sempre più vivace tra gli ambiti locali e sempre meno alla portata della regolazione nazionale" (Bobbio, 1999: 189)⁸.

A Nord Amèrica, el fenomen NIMBY ha estat tan dominant que han sorgit una llarga sèrie d'acrònims que tenen en compte la proliferació de sentiments excloents: NOOS (*Not On Our Street*) i LULU (*Locally Unwanted Land Uses*) són conceptes força generals i descriptius que constaten que certes utilitzacions del territori són mal vistes des de l'àmbit

⁶ "És una etiqueta malèvola que reflexa el punt de vista dels portadors d'interessos generals; i deixa entendre de fet que les oposicions siguin mogudes pel cec egoisme de qui no vol una certa instal·lació a casa seva, però que no mouria ni un dit si aquesta fos proposada a casa d'altres".

⁷ "D'acord, però per què precisament aquí? Si la instal·lació que proposeu és realment innòcua com vosaltres dieu, per què no el poseu a casa vostra? Quan el crit de la batalla 'no a sota de casa meva!' es transforma en la pregunta 'perquè precisament a sota casa meva?', els opositors són capaços de transformar la naturalesa del problema: ja no és una qüestió (només) de perill de la instal·lació, sinó (també) de correcció del procés que ha portat a aquella tria de localització".

⁸ "L'altra cara de la competició que es manifesta entre les ciutats i entre els llocs per atraure inversions productives i localitzacions de prestigi. Es lluita per obtenir localitzacions bones o desitjables en el propi territori i per sostroure-les als altres. I, de forma especular es lluita per allunyar de casa les instal·lacions dolentes o indesitjables i per desviar-les cap a un altre lloc. El fenòmens que ens ocupen són doncs l'expressió de la competició cada vegada més vivaç entre els àmbits locals i són cada vegada menys controlables per les regulacions d'escala nacional".

local. L'expansió del NIMBY al moviment ambientalista ha portat a l'eslògan NOPE (*Not On Planet Earth*). Altres han evidenciat la connexió entre els moviments ciutadans i els comportaments polítics i han creat els acrònims NIMTOO (*Not In My Term Office*) o NIMEY (*Not In My Election Year*). A nivell tècnic ha aparegut NIMO (*Not In My Office*), que consisteix en el 'rentar-se les mans' dels tècnics davant d'un problema plantejat. L'associació dels sentiments NIMBY amb els moviments contraris al creixement econòmic ha creat l'acrònim CAVE (*Citizens Against Virtually Everything*). Finalment, la síndrome regressiva del 'tots parats' condueix del NIMBY al NIABY (*Not In Anyone's Backyard*) o al BANANA (*Build Absolutely Nothing Anywhere Near Anybody*) (Cruz, 2005; Dear, 1992:289; Faggi i Turco, 2001: 11; Bobbio, 1999:187; Sancassiani, 2005: 206-207; Nel-lo, 2003b: 24; Lewanski, 1997: 21).

En el seu estudi sobre conflictes territorials a Catalunya, Oriol Nel-lo assenyala que les característiques descrites com a fenomen NIMBY no s'adaptaven a la major part dels mobilitzacions territorials estudiades:

"aquesta denominació s'utilitza sovint per suggerir que la intervenció prevista respon a lògiques generals que tenen en compte el benestar de la societat en el seu conjunt, Mentre l'oposició parteix de consideracions únicament locals. [També] sembla indicar que el moviment opositor obeeix simplement a un reflex egoista, segons el qual estaria disposat a acceptar l'actuació que refusa a qualsevol lloc. Finalment, la classificació prejudja la unitat dels agents locals en una posició (el front de refús) i dels agents externs a un altra (el front en sí). Com tractaré de mostrar aquestes premisses resulten falses" (Nel-lo, 2003b:24)

Com veiem, segons la perspectiva de NIMBY, el localisme d'aquestes mobilitzacions té un fort component negatiu: es desentén de "l'interès general" i respon a interessos particulars i egoistes. Com ens mostra Nel-lo, en la major part dels conflictes analitzats, les contradiccions d'interessos existien en qualsevol escala, alhora que partir d'una escala territorial menor, no assegura que els beneficis i costos d'un projecte estiguin millor redistribuïts ni que siguin el resultat de la pressió d'uns actors determinats amb interessos particulars. La perspectiva NIMBY sembla negar la possibilitat de veure les reivindicacions locals com un marc favorable per situar i fer comprensibles determinades dinàmiques supralocals que tenen la seva expressió en territoris concrets.

Una altra debilitat important de l'aproximació a aquests fenòmens com a NIMBY és la falta de perspectiva històrica. L'etiqueta dona a entendre que estem davant de fenòmens aïllats, sense cap mena de connexió entre els diferents conflictes que apareixen com bolets, i que comencen i acaben amb el projecte que es rebutja. En l'anàlisi dels quatre casos aquí estudiats veurem com cap d'aquestes condicions es dona: existeix una voluntat de coordinació entre les mobilitzacions, els activistes que lideren les mobilitzacions tenen una llarga trajectòria i en alguns casos, malgrat que hi ha alts i baixos en la protesta, les organitzacions que han iniciat les mobilitzacions perduren en el temps.

En definitiva, resulta insuficient i insatisfactori aproximar-nos a les mobilitzacions que estem estudiant exclusivament des de la perspectiva dels NIMBY. Si aquestes mobilitzacions no les considerem simplement com un fenomen aïllat, egoista, espontani i limitat en el temps, és necessari rastrejar les seves arrels i endinsar-nos en la pròpia història dels moviments utilitzant una perspectiva teòrica que emmarqui la seva aparició, característiques i desenvolupament. Utilitzarem críticament la teoria dels nous moviments socials així com diferents eines teòriques utilitzades en l'estudi de l'acció col·lectiva per tal d'explicar l'origen i l'evolució dels que considerem els dos referents bàsics dels quals beuen les mobilitzacions en defensa del territori: el moviment veïnal i el moviment ecologista.

2.2.2. ELS ANTECEDENTS: MOVIMENT ECOLOGISTA I MOVIMENT VEÏNAL

2.2.2.1 Els moviments socials, les mobilitzacions i les formes d'acció col·lectiva

A l'hora de caracteritzar les formes d'acció col·lectiva analitzades, pensem que cal posar-les en relació amb la literatura sobre moviments socials i grups d'interès.

Així, mentre els grups d'interès és caracteritzarien per una estructura organitzativa formalitzada i estable, el predomini dels interessos sectorials i estrictament vinculats als membres del grup, un àmbit d'actuació principalment institucional, i una orientació cap a la pressió política i l'accés a les autoritats; els moviments socials tendeixen a un tipus d'organització més horitzontal, variable i informal, uns discursos més transversals i no exclusivament lligats als interessos dels seus membres, i unes estratègies d'acció no convencionals i que inclouen la confrontació amb les institucions. Partint de la definició de moviments socials de Tarrow (1997:21), que els entén com a "desafíos colectivos planteados por personas que comparten objetivos comunes y solidaridad en una interacción mantenida con las elites, los oponentes y las autoridades", considerem més pertinent caracteritzar les formes d'acció col·lectiva estudiades com a moviments socials, més que com a grups d'interès.

En aquesta recerca hem anomenat a les formes d'acció col·lectiva analitzades: "mobilitzacions en defensa del territori". Hem partit del supòsit que les formes d'acció col·lectiva estudiades són capaces de fer emergir conflictes i mobilitzar uns recursos a través de xarxes d'acció col·lectiva crítica a favor i en contra d'idees, plans o projectes relacionats amb l'ús i la gestió del territori; i això és el que ens ha interessat analitzar, independentment de que això impliqui que es constitueix un moviment nou i/o estable. Per això, a efectes narratius emprarem el terme "mobilitzacions en defensa del territori" (MDT), conservant així la denominació pròpia dels activistes.

Al nostre entendre, parlar de moviment social connota una certa estabilitat en el temps, la capacitat de generar i difondre un discurs propi i l'habilitat de crear un determinat espai social.⁹ Creiem que resultaria una mica agosarat, a hores d'ara, parlar de l'existència d'un moviment en defensa del territori, amb la mateixa entitat que li podem donar al moviment veïnal, pacifista o feminista. La seva novetat i el fet que aquestes formes d'acció col·lectiva hagin sorgit al voltant de conflictes concrets, ens porta a ser prudents en la tipificació. Per altra banda, considerem que caldria analitzar més a fons la qüestió de la novetat d'aquest moviment: fins a quin punt aquest hipotètic moviment en defensa del territori és o podria ser l'evolució natural dels moviments ecologista i veïnal (o d'almenys una part d'aquests) i la seva adaptació a les problemàtiques actuals.

⁹ Podríem suposar que, inicialment, les mobilitzacions estudiades han actuat seguint una lògica o racionalitat més sectorial i territorial, en base a crear uns incentius (i interessos) més propis dels grups de pressió (fenòmens com el NIMBY explicarien formes d'acció col·lectiva d'aquest tipus). En l'altre extrem podríem plantejar que aquestes mobilitzacions han acabat conformant un sol moviment "en defensa del territori" amb característiques i objectius propis, absolutament independents dels esmentats incentius.

Així doncs, les mobilitzacions entorn a temes territorials, però, no neixen en el buit. Els grups i els activistes que les promouen tenen una trajectòria anterior en temes relacionats. Per tal d'aportar una visió suficientment dinàmica, caracteritzarem l'evolució i les diferents dimensions dels moviments veïnal i ecologista, que considerem que és on es posen les bases per l'aparició d'aquest tipus de mobilitzacions.

2.2.2.2 Caracterització del moviment ecologista català

A l'hora de veure les línies generals que ha seguit el moviment ecologista català, ens centrarem en les organitzacions participatives i, per tant, no farem referència a altres organitzacions més professionalitzades i sense participació de les seves bases (com Greenpeace) perquè, tot i tenir un paper rellevant dins del moviment ecologista, segueixen una lògica molt diferenciada de les mobilitzacions en defensa del territori.

A Catalunya, coexisteixen organitzacions ecologistes participatives de nivell estatal com Ecologistas en Acció amb organitzacions a nivell nacional (com DEPANA o la Federació d'Entitats Ecologistes de Catalunya) i amb altres grups que no formen part de cap d'aquestes xarxes. La Federació Catalana d'Ecologistes en Acció té un caràcter assembleari i radical, Mentre DEPANA (que forma part del Consejo Ibérico para la Defensa de la Naturaleza) té un caràcter més formal, la qual cosa li dóna una major capacitat per rebre i gestionar subvencions públiques i mantenir una interlocució més fluida amb les administracions públiques (Tello, 2000: 13). La Federació d'Entitats Ecologistes és una xarxa que agrupa unes 25 entitats de nivell català. Alhora, hi ha un gran nombre d'associacions, coordinadores i plataformes independents que són un tret característic del moviment ecologista català. Aquesta pluralitat del moviment es caracteritza per una divisió tàcita del treball (tant a nivell temàtic com territorial) i per un clima de col·laboració.

Seguint i ampliant la proposta de Pere Mora (2004a: 142), podem analitzar el model d'ecologisme català des de cinc dimensions: la reivindicativa, la cultural i científica, la social, la política i la institucional .

- **La dimensió reivindicativa.** Els antecedents històrics del moviment ecologista reivindicatiu català els podem ubicar en l'anarquisme i l'ambientalisme obrer a principis del segle XX, que elaboren discursos crítics contra els processos d'urbanització i industrialització capitalista des d'una perspectiva que combina la vessant social i ambiental. Tot i això, es considera que el moviment ecologista català com a tal es gesta al llarg dels anys 70 i 80. En aquest període la consciència ecològica es comença a estendre i es creen moltes organitzacions (comitès, plataformes, coordinadores, etc.) per protestar contra les conseqüències ambientals de certes indústries i per la passivitat de l'Administració per posar-hi fre. La lluita antinuclear de finals dels 70 i principis dels 80 és paradigmàtica d'aquest primer període. Com veurem més endavant, el moviment ecologista ha viscut un procés de creixement, d'implantació territorial, d'ampliació de la seva agenda temàtica, d'augment del suport social i de major accés a la interlocució amb l'Administració.
- **La dimensió cultural i científica.** El desenvolupament de l'estudi de les problemàtiques ecològiques ha estat un tema que han abordat des de mitjans dels anys 80 les entitats ecologistes. Alguns exemples de

combinar l'activitat científica amb l'activisme social i polític són el Centre d'Ecologia i Projectes Alternatius (CEPA), l'Associació de Naturalistes de Girona (ANG), Institució Altempordanesa d'Estudis Naturals (IAEDEN) o l'Associació per la Defensa i l'estudi de la Natura (ADENC). En aquest context però, es produeix un salt qualitatiu quan l'Administració impulsa la creació de diferents llicenciaturs de ciències ambientals a partir de l'any 1992, àmbit en el qual Catalunya és pionera a l'Estat espanyol. El desenvolupament d'un discurs científic sobre l'ecologia ha estat clau per a nodrir de base teòrica tant les polítiques mediambientals com el discurs i les propostes del moviment reivindicatiu. El moviment ecologista ha jugat un paper molt rellevant en la difusió del coneixement científic i tècnic, fent que arribi al conjunt de la societat.

Pel que fa als aspectes més culturals, cal tenir en compte que entre els antecedents de l'ecologisme català, de finals del segle XIX, trobem moviments i institucions culturals molt arrelats, com l'excursionisme, l'escoltisme o la Societat Catalana de Geografia (Mora, 2004a: 138).

- **La dimensió social.** Ja als inicis del moviment ecologista s'observa una clara evolució des del rebuig social del discurs ambiental fins a la penetració d'aquest discurs a l'opinió pública. Aquest canvi s'ha produït per la tasca del moviment ecologista i també pels desastres ecològics com el de Txernòbil, que han estat interpretats com a mostres del risc que suposa l'actual model socioeconòmic (Riechmann i Fernández Buey, 1995: 123). Com assenyala Tello (2000: 3), en l'actualitat, "poques idees o imaginaris col·lectius desperten simpaties tan extenses i transversals".
- **La dimensió política.** Si entenem aquesta dimensió en un sentit restringit, ens referim a la incorporació de les reivindicacions ambientals en els programes electorals dels partits polítics i en la creació de partits pròpiament ecologistes o verds. En aquest sentit, el 1983 es funda el partit Els Verds, que després d'una llarga història d'escissions, reunificacions i coalicions amb partits d'esquerres, ha acabat com una sèrie de partits ecologistes atomitzats i amb escassa incidència política (Mora, 2004a: 146). Tot i això, s'observa una creixent integració de temes mediambientals en els programes dels diferents partits polítics, cadascun d'acord amb la seva perspectiva política i des d'una diferent escala de prioritats.
- **La dimensió institucional.** El procés pel qual les institucions polítiques han assumit com a pròpia la política ambiental està marcada per tres factors: el treball del moviment ecologista, la creixent consciència social dels problemes ambientals i la constatació dels riscos ambientals que suposa l'actual model socioeconòmic. En aquest procés d'institucionalització, ha estat clau la política ambiental que la Comunitat Europea impulsa a partir dels anys 80. Avui en dia trobem polítiques ambientals a tots els nivells de l'Administració i independentment del color polític dels partits que estiguin al govern. En l'àmbit català, cal destacar la creació del Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya, també pioner a l'Estat, i la implantació de l'Agenda 21 Local, que aborda des d'una perspectiva molt àmplia la problemàtica ambiental, introduint el concepte de sostenibilitat i obrint-se a la participació d'associacions i particulars. Al

llarg d'aquest procés, el moviment ecologista ha estat reconegut com a interlocutor vàlid en el seu àmbit temàtic. Aquest nivell d'institucionalització ha permès l'avenç en l'establiment de legislació específica (com la creació de la figura de "delicte ecològic") i de mecanismes per a regular l'impacte en el medi ambient de les activitats productives i de les activitats de la pròpia Administració (com és el cas de les grans infraestructures).

TENDÈNCIES I PERSPECTIVES DE FUTUR DEL MOVIMENT ECOLOGISTA

Des de finals de la dècada dels 80, el moviment ecologista es troba en un procés **d'extensió i dispersió territorial**. Alhora, s'observa una creixent col·laboració tant entre associacions ecologistes com amb d'altres tipus d'associacions, mitjançant la constitució de plataformes cíviques per coordinar protestes o impulsar en comú projectes locals concrets. L'existència d'aquestes plataformes (més o menys estables) indica un procés d'ampliació de les xarxes dels grups ecologistes cap a associacions de veïns, sindicats de treballadors i de pagesos, organitzacions de consumidors, col·lectius pacifistes i antimilitaristes, i altres organitzacions no governamentals de solidaritat (Tello, 2000: 13). Paral·lelament a aquesta tendència a l'ampliació de xarxes i al creixement del seu arrelament en la vida social, s'observa el pas de la protesta o la reacció a projectes concrets, a la proposta de projectes alternatius.

Tot i aquest creixent clima de col·laboració, Jiménez (2003b:10) i Tello (2000: 12) coincideixen en assenyalar que és previsible que augmentin els **conflictes entre organitzacions** de diferent àmbit d'acció territorial per les possibles contradiccions entre objectius globals i locals. En aquesta línia podem citar els conflictes entre organitzacions ecologistes estatals i locals per la ubicació de parcs eòlics. Aquest és el cas de l'Alt Empordà, on el criteri de Greenpeace de promoure els parcs eòlics xoca amb els plantejaments de la Plataforma Salvem l'Empordà sobre els espais adequats on instal·lar-los per atenuar-ne l'impacte ambiental.

A nivell de **finançament**, una de les fonts principals de les entitats són les quotes dels socis. Tot i que hi ha una reticència generalitzada a acceptar finançament d'empreses i es procura no dependre de subvencions públiques, amb la voluntat de mantenir la independència, aquestes entitats també hi han de recórrer. A més, les subvencions sovint estan lligades a la realització d'activitats concretes, el que significa dirigir recursos de treball (voluntari o remunerat) per la seva proposta i execució, incentivant així la professionalització (Jiménez, 2003b: 2). Aquests factors contribueixen a limitar les possibilitats de creixement pressupostari i expliquen que el nivell de professionalització de les organitzacions ecologistes participatives, tot i augmentar, es mantingui baix. Per tant, es pot afirmar que no s'ha produït un canvi generalitzat des del treball voluntari al remunerat.

Pel que fa a l'**agenda** del moviment ecologista, Mora (2004a: 143) destaca nou grans fronts reivindicatius del moviment ecologista català: la qüestió energètica, les fonts alternatives d'energia, la gestió de residus, la crítica a les grans infraestructures, les vies de comunicació i el model de circulació, la indústria contaminant, la urbanització descontrolada, el turisme massiu i l'extracció massiva de recursos naturals. Sembla que s'està donant una tendència a l'ampliació de les temàtiques tractades per les organitzacions ecologistes, que van prenent una visió més integral de la problemàtica a mesura que col·laboren amb altres tipus d'associacions.

En relació a les **estratègies**, Jiménez (2003b: 7) considera que s'està produint una certa moderació de les organitzacions ecologistes. Les activitats més freqüents estan dirigides a incidir en els mitjans de comunicació o en l'Administració des d'una òptica d'oposició i crítica (denúncies, al·legacions, etc.) o amb accions positives (de proposta, col·laboració en la gestió de programes de conservació, etc.). Hi ha altres associacions però que plantegen estratègies més radicals, que es mantenen més allunyades de les Administracions i que alerten del perill d'institucionalització.

Pel que fa al terreny de la **interlocució amb l'Administració**, es considera que durant la dècada dels 90 les associacions ecologistes han estat reconegudes en general com a interlocutores vàlides, aconseguint vèncer així resistències polítiques i inèrcies administratives adverses. Tot i això, la presència institucional del moviment ecologista no ha arribat a cristal·litzar en espais institucionals de participació estables i, si bé ha augmentat la possibilitat d'accés als responsables polítics, l'augment paral·lel de la seva capacitat d'influència política, no és tant clara. Segons Jiménez (2003b), aquest caràcter oscil·lant de les relacions amb l'Administració ha fomentat una actitud pragmàtica de les associacions, d'aprofitar les oportunitats que els ofereix el sistema polític sense caure en la institucionalització. Altres autors com Pere Mora (2004a), en canvi, consideren que el moviment ecologista ha entrat en un procés d'institucionalització i que es troba en un punt d'inflexió en què s'ha de decidir entre continuar aquesta tendència o recuperar el discurs transformador del model de societat.

2.2.2.3 Caracterització dels moviments urbans a Catalunya

A continuació ens centrarem, a través d'una aproximació històrica, en el moviment veïnal a Catalunya (especialment a Barcelona) i en les noves formes de moviments urbans, com el moviment per l'okupació, que apareixen a partir dels anys 80 i prenen força al llarg dels 90. A través d'aquest repàs històric, pretenem caracteritzar les diferents dimensions del moviment (reivindicativa, social, d'interlocució amb l'Administració, etc.) així com apuntar els principals reptes i tendències de futur.

INICI I EXTENSIÓ DEL MOVIMENT (DELS 60'S AL 1975)

L'època d'emergència i organització del moviment veïnal és al llarg de la dècada dels 60. Davant les greus mancances d'urbanització i de serveis als barris es creen les associacions de veïns i comencen a reivindicar problemes concrets. Al mateix temps, sota l'empara de la Llei d'Associacions (aprovada el desembre de 1964), diferents formacions polítiques i sindicals i moviments cristians de base vinculen la lluita democràtica als problemes que plantegen les associacions veïnals. Es dona així una confluència de diferents moviments socials en les comissions de barri i les AA.VV. aprofitant les esclatxes legals existents.

El juliol del 1972 es crea la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona (FAVB), inicialment formada per les associacions de carrers, de "bombillaires", dedicades al guarniment de carrers per les festes majors i molt menys polititzades que les comissions de barri. Per la seva banda, les associacions de barri s'organitzen en la Coordinadora de

Sant Antoni, fins que el juliol del 1974 la majoria d'associacions de la Coordinadora decideixen formar part de la FAVB, donant major força i globalitat al moviment polític i reivindicatiu.

“De todo ello emergió un movimiento social extenso, de base local, que a lo largo de la década de los setenta protagonizó numerosas movilizaciones a lo largo y ancho del país, especialmente en los barrios de clase obrera” (Recio i Naya, 2004: 64).

LA CONSOLIDACIÓ DEL MOVIMENT (DEL 1975 AL 79)

Aquesta és una etapa en què les AA.VV. es consoliden i la majoria d'intervencions urbanes de les administracions compten amb la presència crítica de les associacions i de plans alternatius, que elaboren amb col·laboració amb professionals del camp de l'urbanisme. És difícil entendre l'impacte que les AA.VV. van tenir en aquell moment sense tenir en compte la implicació de persones i col·lectius culturals i especialment professionals, com el Col·legi d'Arquitectes o el d'Aparelladors, que consoliden el moviment a través de l'assessorament tècnic i l'aportació d'una visió més global de la problemàtica urbana:

“L'articulació professional, cultural i tècnica que irromp en la vida de la ciutat amb noves perspectives i amb conceptes i prioritats alternatius, una oposició cada cop més radical als planejaments oficials” (Domingo et al., 1998: 42).

La creixent obertura del règim i el manteniment d'unes pèssimes condicions de vida fan que s'endureixin les reivindicacions i s'agreguin els conflictes urbans, en el moment de major confluència entre l'exigència de llibertats democràtiques i les reivindicacions urbanes. Un dels moments més àlgids de la mobilització és la manifestació de l'1 de febrer de 1976 quan, amb la cobertura legal de la FAVB, la clandestina Assemblea de Catalunya promou una manifestació ciutadana (que finalment no va ser autoritzada) sota la consigna “Llibertat, Amnistia i Estatut d'Autonomia”. Segons Alabart (1998), al final d'aquest període el moviment veïnal català compta amb més de 300 associacions de veïns amb una imatge altament valorada entre la ciutadania. S'inicia la campanya “Salvem Catalunya per la democràcia”, que combina les reivindicacions d'una millora de qualitat de vida als barris, amb les demandes de democràcia, la creació d'espais lliures, la prioritització dels barris amb pitjors condicions, les exigències per promoure l'habitatge social, la creació de centres bàsics de salut municipals, la demanda de més i millor transport públic, la descentralització municipal, etcètera.

L'any 1977 es realitzen les primeres eleccions democràtiques i això es celebra com una victòria del moviment. S'aprofundeix la coordinació del moviment i el 1979 es fa la primera trobada d'associacions de Catalunya a Manresa, que es repetirà l'any següent a Santa Coloma de Gramanet.

LA CRISI DEL MOVIMENT (1980 – 1990)

Després de les primeres eleccions democràtiques, el moviment veïnal, com la major part dels moviments reivindicatius, passa per hores baixes. Tot i mantenir una estructura d'organitzacions força estable, el moviment entra en un període de desencís i decadència, a causa de diversos motius:

- Després d'una intensa lluita per aconseguir la democràcia, quan aquesta esdevé formalment una realitat, comença una pèrdua d'objectius clars per part del moviment en un context on les regles del joc han canviat.
- Membres destacats del moviment veïnal passen a ocupar càrrecs a les administracions públiques, produint-se un buidat d'activistes i de lideratge, fet que s'ha interpretat tant en termes d'abandonament voluntari com de cooptació i de consigna política per part del PSC, preferint impulsar un altre tipus d'associacionisme menys crític.
- L'emancipació dels moviments nascuts i aglutinats entorn les AA.VV., que ara fan el seu propi camí, com els moviments de dones o el moviment d'AMPA. Per la seva banda, els nous moviments emergents com l'ecologisme o l'antimilitarisme s'organitzen directament fora de les AA.VV. Les associacions veïnals queden relegades al terreny urbanístic, Mentre l'establiment de formes continuades de negociació amb l'Administració reforcen la seva institucionalització i l'allunyen de les bases.
- Molts dels tècnics i professionals que havien tingut un paper molt rellevant en el suport a les reivindicacions veïnals durant la Transició, també passen a treballar a l'Administració o en el sector privat, mentre les organitzacions col·legials se'n desentenen.
- Una major atenció per part de les administracions locals per millorar les condicions de vida als barris, tant pel que fa a la urbanització (pavimentació, enllumenat, clavegueram, etc.) com a la creació d'equipaments i serveis per la població, desactiva part de les protestes.

Malgrat tot, l'activitat del moviment veïnal continua, tant amb la crítica (demanant una participació crítica i autònoma de les associacions, una major igualtat, millors condicions de vida, serveis i equipaments), com també amb la col·laboració amb les administracions municipals, tot i que l'activitat i l'estructura de moltes associacions de veïns es redueix al mínim. Una iniciativa a remarcar al final d'aquest període és la creació de la Confederació d'Associacions de Veïns de Catalunya (CONFAVC) el 1988, a la ciutat de Badalona.

Paral·lelament, van agafant força els anomenats nous moviments socials, especialment el de solidaritat internacional, l'ecologista i l'antimilitarista, malgrat que no serà fins el següent període que aquests temes prenguin rellevància a l'agenda política local. Per la seva banda, a partir de 1984 comencen a aparèixer les primeres okupacions reivindicades amb l'objectiu de crear noves formes de convivència, i es forja un primer embrió de l'Assemblea d'Okupes de Barcelona que tindrà certa continuïtat entre 1989 i 1992 (González, 2001).

RECUPERACIÓ I REARTICULACIÓ DEL MOVIMENT VEÏNAL (DES DE 1992)

A finals dels 90 es parla d'una certa rearticulació dels moviments urbans, caracteritzada per una reformulació del seu discurs i els seus objectius en el marc de la crisi ecològica, de la lluita contra la falta d'habitatge i per la "pacificació" del trànsit urbà en benefici del transport col·lectiu, així com per l'aposta per noves formes d'oci i estils de vida (Pastor, 1998). Tot i que s'han assumit noves temàtiques a través de l'enxarxament amb altres col·lectius, l'urbanisme ha

continuat essent la temàtica estrella del moviment veïnal. Així, en el cas de Barcelona, s'han reivindicat actuacions i equipaments pendents (Torre Baró, el Carmel), s'han denunciat projectes especulatius (requalificació del sòl del camp de futbol de Sarrià, Pla Barça 2000, etc.) i s'ha fet un seguiment dels processos de transformació del Raval, Poblenou o Santa Caterina.

D'altra banda, també apareixen o es consoliden noves formes de moviments urbans. En aquest temps s'ha estès i consolidat el moviment per a l'okupació, especialment crític amb els processos especulatius a la ciutat, i amb la voluntat de cercar nous espais de relació social desmercantilitzats i desestatalitzats. Durant aquest període algunes de les cases okupades s'obren a la ciutadania amb la creació de Centres Socials per tal de realitzar-hi activitats públiques i de trobada amb el veïnat i amb diversos moviments socials. El moviment s'estén també territorialment, principalment a l'àrea metropolitana i apareixen cases a Terrassa, Sabadell, Cornellà, L'Hospitalet, etc. (Herreros, 2004). L'any 1996 marca un punt d'inflexió amb l'entrada en vigor del nou Codi Penal (que qualifica l'okupació com a delicte penal) i el desallotjament del cinema Princesa de Barcelona. La temàtica okupa entra a l'agenda pública i desencadena un moviment de solidaritat amb els moviments veïnals clàssics, especialment per part de la FAVB. A partir d'aquest moment, comença una dinàmica d'acció col·lectiva constant fins el 1999. L'assemblea d'okupes es reactivarà el 2001 davant d'una nova onada de repressió que deriva, juntament amb l'auge del moviment "antiglobalització", cap a l'obertura temàtica del moviment (passa a implicar-se en temes com la immigració, la precarietat laboral o l'ecologia urbana) i l'obertura d'ateneus com a espais més estables que els Centres Socials Okupats (González, 2001; González, 2004). També s'ha de destacar el desenvolupament de diferents okupacions fora de l'àmbit estrictament urbà, on es comencen a treballar temes relacionats amb la sostenibilitat (consum ecològic, energies renovables, conservació de l'entorn natural, etc.).

Per altra banda, i pel que fa al moviment veïnal, el 2002 es crea un nou espai: la Plataforma Veïnal Contra l'Especulació, una xarxa de lluites d'àmbit metropolità que inclou un ampli i plural conjunt de col·lectius (formals i informals) que per diverses raons no se senten identificats amb les associacions veïnals tradicionals. Especialment al llarg de l'any 2003 desenvolupa una important activitat mobilitzadora, expressant d'una forma conjunta les diferents problemàtiques particulars, al voltant del tema comú de la lluita contra l'especulació.

TENDÈNCIES I PERSPECTIVES DE FUTUR DEL MOVIMENT VEÏNAL

Com hem observat, el moviment veïnal ha passat de ser un dels moviments socials aglutinadors al final del franquisme a tenir un paper secundari en la constel·lació movimentista actual. Els debats actuals sobre el moviment veïnal s'han d'entendre en un context històric diferent i en un escenari social més complex on han (re)aparegut a Catalunya noves formes de moviments urbans, com el moviment per l'okupació, l'obertura de nous ateneus i formes de coordinació i mobilització flexibles més enllà de les federacions i confederacions.

A nivell intern, tot i els símptomes de recuperació descrits anteriorment, el moviment veïnal encara arrossega una sèrie de **problemes** des de l'inici de la seva crisi, com són l'escàs relleu generacional, la pèrdua de socis, la poca obertura a nous temes, l'encarcarament en el funcionament de les associacions, la poca adaptació a les noves tecnologies, etc. Des de la consecució de la democràcia formal, malgrat que l'aprofundiment de la democràcia

participativa i la millora de la qualitat de vida en els barris hagin estat els principals referents per al conjunt de les associacions, la inexistència d'un objectiu comú i clar per a tot el moviment, ha fet que sovint les associacions es refugiessin en els seus problemes concrets com la prestació de certs serveis o en la dimensió més lúdica i festiva (organització de festes majors, etc.).

Davant aquesta situació i donat el seu caràcter generalista (no són organitzacions temàtiques, tot i que un dels seus temes estrella ha estat tradicionalment l'urbanisme), un dels temes prioritaris pel moviment veïnal és la pròpia **coordinació** interna i la relació amb la resta d'organitzacions socials presents en el territori. Com expressen Recio i Naya (2004: 80):

“en la fase actual cada vez resulta más evidente que el futuro del movimiento vecinal reside en una apuesta por la profundización de los mecanismos de participación y en la búsqueda de formas más flexibles de relación con el tejido asociativo y cultural de cada barrio para desarrollar un verdadero proceso de intervención y elaboración social” (Recio i Naya, 2004: 80).

A més, l'emergència de nous temes com la sostenibilitat, la precarietat sociolaboral o la immigració ha fet necessària la col·laboració amb altres grups que tinguin un major coneixement i legitimitat sobre les noves problemàtiques. Un dels exemples pioners en aquest sentit és la creació de la Plataforma Barcelona Estalvia Energia, que aglutina sota un mateix paraigua sindicats, grups ecologistes i entitats veïnals des de principis dels anys 90. En el cas de la immigració, podem citar com a experiència reeixida de col·laboració el projecte de 9barris Acull, una xarxa formada per més de 50 entitats, entre d'elles diferents associacions de veïns i el mateix Districte de Nou Barris, que s'inicia a finals del 2001 per tal de fomentar la convivència i facilitar la incorporació al barri dels nous veïns i veïnes que procedeixen de la immigració.

Altres experiències d'intervenció social en què el moviment veïnal ha tingut un paper rellevant com a activador de les xarxes ciutadanes presents en un mateix territori han estat els Plans Comunitaris. Iniciats entre 1996 i 1997 al barri de Trinitat Nova, posteriorment s'han estès en barris d'altres municipis de Catalunya. Amb un paper més secundari en la seva dinamització, però amb una presència important de les AA.VV., podem esmentar les Assemblees de Barri, promogudes per exemple en els barris de Sants i Gràcia de la ciutat de Barcelona. Per últim, assenyalar entre les noves formes de coordinació i enxarxament més enllà del propi barri, l'experiència del Fòrum Ribera Besòs: iniciada l'any 1992 i autodefinida com un banc d'idees o una xarxa de segon grau, està format per veïns i veïnes dels barris entre la Ciutadella i la Mina, així com representants d'associacions de veïns, membres d'entitats socials i culturals i acadèmics i professionals.

Pel que fa a les **estratègies**, aquestes han estat diverses, combinant accions pròpies dels moviments socials, dels grups d'interès o de les empreses d'economia social. En moltes ocasions, les associacions s'han convertit en un interlocutor formal de l'Administració local respecte les intervencions al barri, però amb una capacitat limitada d'incidència en les polítiques municipals. Es fa difícil generalitzar la relació del moviment veïnal amb l'Administració, ja que aquesta es mouria entre la cooptació, la desconfiança, la col·laboració i la crítica, en funció de l'associació, el projecte o el moment del procés de decisió pública:

"ha quedat en el subconscient del moviment veïnal el pòsit que l'Administració sempre té alguna cosa d'autoritarisme i de despreu cap als ciutadans. I a la inversa: els ajuntaments veuen a les AA.VV. com unes organitzacions pessimistes que es queixen i reivindiquen per sistema (...). [Superar aquesta visió] requereix l'esforç per les dues bandes. Els veïns, per plantejar alternatives i una crítica constructiva, no estant sempre en contra, sense excloure, però, l'enfrontament quan així ho recomani la millor defensa dels interessos veïnals. I l'Ajuntament, per reconèixer la independència de les associacions el seu paper representatiu i garantir-los canals de participació" (Huertas i Andreu, 1995: 33).

Altres estratègies del moviment veïnal han estat la gestió d'equipaments municipals o la creació de serveis cooperatius pels seus socis (cooperatives d'habitatges, cooperativa veïnal d'enterraments, etc). Tot i que la necessitat de reivindicació i crítica continua present entre els dirigents veïnals, altres moviments amb fort arrelament a la ciutat han pres el relleu pel que fa l'impuls de la mobilització col·lectiva, com el moviment per l'okupació a través dels seus Centres Socials Okupats, o el moviment antiglobalització, en el marc del qual es creen també noves organitzacions i es tiren endavant noves iniciatives, moltes de les quals es tradueixen en experiències orientades al treball local. El moviment veïnal no ha quedat al marge d'aquestes iniciatives, especialment les organitzacions de segon nivell com la FAVB o la CONFAVB, que sovint hi participen i/o donen suport o cobertura legal.

2.2.3. ELS MOVIMENTS ECOLOGISTA I URBÀ EN LA TEORITZACIÓ DELS NOUS MOVIMENTS SOCIALS

Tant el moviment ecologista com el veïnal (encara que amb matisos, com veurem més endavant) han estat considerats com a expressions de nous moviments socials (NMS).¹⁰ Els NMS van començar a sorgir a finals dels anys seixanta en el marc de les societats postindustrials, tot i que en els casos català i espanyol, la dictadura en va retardar l'aparició. Exemples d'aquests moviments són l'ecologista, el feminista, el d'alliberament sexual, el de solidaritat internacional i el pacifista/antimilitarista. El terme "nous" s'usa per distingir-los del "vell" moviment social per excel·lència, el moviment obrer.

Aquest nou fenomen social, és a dir, al conjunt d'accions col·lectives que tenen certes característiques en comú i que es distingeixen (cal veure fins a quin punt) del moviment obrer, ha estat considerat per alguns autors com Touraine, Melucci, Offe i Kriesi com una ruptura en la forma de concebre els moviments socials. Aquests autors de la teoria dels NMS s'allunyen del Marxisme considerant que aquesta teoria només podia explicar la naturalesa del moviment obrer en el context de la societat industrial. Consideren que els NMS s'han d'entendre en el marc de la lògica de les societats postindustrials i de les noves condicions de vida dels ciutadans, que haurien assolit un nivell prou alt de benestar material com per reivindicar altres valors com la qualitat de vida o aspectes relacionats amb la identitat.

Ha estat molt criticat aquest excessiu èmfasi d'aquests autors en els suposats valors postmaterials dels NMS: en quin sentit es pot definir com a postmaterial lluitar contra una guerra o contra la proliferació de l'energia nuclear? Per exemple, Melucci (1994: 138) entén les reivindicacions de l'actual moviment feminista en termes d'identitat i diferència. Si

¹⁰ En el model analític, partim de la definició de moviments socials de Tarrow (1997:21): "desafíos colectivos planteados por personas que comparten objetivos comunes y solidaridad en una interacción mantenida con las elites, los oponentes y las autoridades"

bé és cert que aquests elements són una part fonamental de les reivindicacions del moviment, també n'hi ha d'altres que són clarament materials, i que no es poden entendre al marge de les condicions materials de vida: la lluita contra l'explotació patriarcal, la desigualtat de poder respecte dels homes o la violència de gènere (Young, 2000).

De totes maneres, no està del tot clar si podem catalogar el moviment veïnal com a nou moviment social o no, el que podem interpretar com una debilitat teòrica més d'aquesta perspectiva. De fet, tal i com acuradament assenyala Pickvance (2003), la literatura sobre els moviments urbans s'ha desenvolupat de forma aïllada de la resta de la teorització sobre moviments socials, marcada fonamentalment per la perspectiva neomarxista de Castells (1977, 1983). Castells defineix els moviments urbans a partir dels seus efectes, com una

“pràctica col·lectiva que s'origina en problemes urbans i és capaç de produir canvis qualitatius en el sistema urbà, la cultura local i les institucions polítiques en contradicció amb els interessos socials dominants institucionalitzats com a tals a nivell de la societat” (Susser, 2001: 254).

En la seva anàlisi, bona part de les lluites es centren en els “béns de consum col·lectiu”, és a dir, la reivindicació i consecució d'equipaments i serveis per cobrir les necessitats materials de la població. Per la seva banda, autors com Fainstein i Hirst (1995) o Alabart (1998) veuen elements postmaterialistes en el moviment veïnal com per exemple la demanda d'aprofundiment democràtic. Alabart ho justifica donada l'extensió del moviment a barris amb una major barreja social i on les problemàtiques sociourbanes no eren tant accentuades, per exemple, l'Eixample, Sarrià o Sant Gervasi en el cas de Barcelona:

“en molts d'aquests barris no es podia parlar de dèficits greus. Els objectius del moviment, per tant, no es poden entendre com estrictament materials. (...) Si al principi potser es podria considerar que els objectius del moviment eren defensius, ben aviat aquests plantejaments van quedar superats i el moviment es proposà mobilitzar la ciutadania i construir un altre tipus de ciutat més participativa, democràtica i solidària” (Alabart, 1998: 16).

Com veurem més endavant, cal valorar fins a quin punt les etiquetes “vell”, “nou” o “novíssim”¹¹ ens resulten útils per entendre aquests fenòmens o més aviat ens impedeixen veure les similituds i la trajectòria històrica d'uns moviments socials que, com la resta d'institucions socials, evolucionen contínuament i de forma complexa al llarg de la història. En certa manera, el fet de conceptualitzar un fenomen en base a la seva temporalitat o novetat fa que es corri el risc de no poder-lo entendre en el marc de la seva evolució històrica. Aquest fet portaria a un empobriment conceptual tant dels vells com dels nous moviments socials.

És per això que considerem més adient utilitzar una aproximació històrica als moviments socials com és la del cicle de protesta, que remarca, a més dels elements de novetat, els elements de continuïtat dins els diferents cicles. Sidney Tarrow (1986) el defineix com una fase creixent de conflicte i d'enfrontament a tot el sistema social:

11 Alguns autors parlen de l'aparició de “nous-nous” o “novíssims” moviments socials que, per alguns, serien les ONG professionalitzades i despolitzades, mentre que per altres serien els moviments de resistència global (Ibarra, Martí i Gomà, 2002: 54-55).

“se tratará el ciclo de protesta como una ola, primero creciente y luego decreciente, de acciones colectivas y reacciones a ellas, interrelacionadas, cuya frecuencia, intensidad y formas crecen y decaen con cierta proximidad cronológica” (Tarrow, 2002).

La tendència és que aquesta onada es difongui geogràfica i sectorialment, amb una exaltació del conflicte que travessa el sistema social amb la creació de nous marcs de significat i ideologies que justifiquen i dignifiquen l'acció col·lectiva. Concretament, Tarrow enumera quatre característiques del cicle de protesta: (a) una ràpida difusió de l'acció col·lectiva des dels sectors tradicionalment amb més capacitat de mobilització cap als sectors amb menys capacitat; (b) l'acceleració de les pautes d'innovació en el repertori d'acció col·lectiva; (c) la combinació de participació continguda i participació transgressiva, amb la creació de moviments socials no existents i (d) seqüències d'interacció intensificada entre grups desafiadors i les autoritats que finalment poden desembocar en revoltes, en reforma, en repressió i, a vegades, en revolució. La majoria d'autors (Tilly, 1993; Tarrow, 1997; Calle, 2004; Herreros, 2004) coincideixen en destacar tres grans cicles històrics de protesta i mobilització col·lectiva. El primer, que convencionalment s'associa al període que va des de 1848 fins la Segona Guerra Mundial, es caracteritza per el sorgiment i el protagonisme del moviment obrer en totes les seves vessants. El segon cicle tindria el seu epicentre simbòlic en el Maig francès i comprendria les mobilitzacions dels anys seixanta i setanta amb l'aparició del que es coneix com els nous moviments socials. En l'actualitat ens trobaríem immersos en un tercer cicle que té com a protagonista els moviments globals o les diferents formes del que s'ha anomenat “moviment antiglobalització”.

2.2.4. CAP A UN MOVIMENT EN DEFENSA DEL TERRITORI?

El motiu d'aquest apartat és finalment preguntar-nos si té sentit o no parlar d'un moviment en defensa el territori i, si és així, discutir on podem situar-ne els seus orígens i quina seria la millor perspectiva teòrica per tal de comprendre'l.

Hem de començar apuntant que emprar el terme “mobilitzacions en defensa del territori” té sentit pel simple fet que és l'etiqueta que els grups que promouen les mobilitzacions s'han posat, ja que la considerem tant legítima com l'etiqueta que puguin posar els acadèmics o periodistes. Això no treu, però, que en puguem fer una lectura crítica del terme.

MOBILITZACIONS O MOVIMENT?

Fins ara hem parlat de “mobilitzacions” en defensa del territori, enteses com aquelles formes d'acció col·lectiva que tracten temes relacionats amb l'ús i la gestió del territori. De “mobilitzacions” podem passar a parlar de “moviment” si aquestes mobilitzacions formen part d'un procés de mobilització més ampli que comparteix determinats plantejaments en

comú¹². La voluntat de trobar-se, compartir experiències i establir una certa coordinació o un discurs propi (veure les declaracions finals de les Trobades als annexes) dóna lloc a pensar que ens trobem davant la formació d'un nou moviment social o bé d'una transformació d'alguns sectors de l'actual moviment veïnal i ecologista. En aquest sentit, un exemple de l'extensió de les formes de mobilització entre diferents territoris és la creació de "Salvem el Vallès" prenent com a referència el cas de l'Alt Empordà.

DEFENSA DEL TERRITORI?

És alhora qüestionable la utilització del terme "defensa", que més que com un terme descriptiu del suposat moviment, l'hauríem d'entendre com una estratègia més d'aquests grups per crear un marc de significat¹³ favorable als seus interessos. Si t'has de defensar, es pressuposa doncs que hi ha hagut un atac, una agressió per part d'algú que vol fer mal, en aquest cas, al teu territori. A més, pressuposa que el grup que promou la mobilització es considera com un legítim portaveu dels interessos del territori que estant sent vulnerats per l'agressor. Segons la perspectiva que estudia la creació de marcs de significat, una de les principals tasques en l'acció col·lectiva és la d'elaborar marcs cognitius i normatius orientats a legitimar la seva acció, expressant una injustícia, assenyalant-ne culpables, generant identitat i incentivant l'acció col·lectiva com a mecanisme de canvi de la situació definida com a injusta (Gamson, 1992). La mateixa etiqueta "grups i plataformes en defensa del territori" és una part més d'aquesta estratègia que no exclou la utilització per part d'aquests grups d'un ampli ventall d'arguments tècnics, polítics, socials o econòmics que justifiquin les seves posicions i accions.

MOVIMENT EN DEFENSA DEL TERRITORI?

Hem començat aquest capítol fent un repàs del que s'ha escrit entorn del fenomen NIMBY i les limitacions d'aquesta perspectiva en els casos que estem estudiant. Pensem que la literatura sobre l'acció col·lectiva dels moviments socials ens aporta eines teòriques i metodològiques més interessants per abordar aquest fenomen complex. Després, hem fet un repàs del moviment ecologista i veïnal a Catalunya que identifiquem com a famílies de moviments que han alimentat les mobilitzacions en defensa del territori. A continuació intentarem explicar-ne els motius.

"...la persistència de ciertas convenciones metodológicas y conceptuales en este campo continúa oscureciendo, a mi juicio, varias verdades simples que para los activistas son evidentes desde hace ya mucho tiempo. Estas verdades incluyen los cuatro enunciados siguientes: 1) los movimientos sociales no son entidades discretas, semejantes a organizaciones; 2) en general los movimientos sociales son inseparables de las familias de movimientos, más amplias e ideológicamente coherentes (della Porta y Rucht, 1991), en la que están enclavados; 3) como ya hace tiempo ha dicho Sidney Tarrow (1983, 1989), lo que tendríamos que tratar de explicar es el surgimiento y la caída de estas familias o ciclos de protesta; 4) la mayor parte de los movimientos sociales tienen como causa otros movimientos sociales y las herramientas tácticas, organizativas e ideológicas que proporcionan a luchas posteriores" (Mc Adam, 2003: 244).

12 Creiem que la 18a i 19a Trobada d'entitats ecologistes i plataformes en defensa del territori, com la Trobada de col·lectius en defensa del territori de Barcelona tenen la intenció de crear una consciència comuna sobre les problemàtiques que s'afronten en els diferents conflictes, així com l'objectiu de compartir estratègies tot mantenint l'autonomia dels col·lectius que en formen part.

13 Veure la definició de marcs cognitius en el capítol 3 (model d'anàlisi).

Després del repàs històric del moviment ecologista i veïnal, hem vist com s'ha donat un progressiu enxarxament de les lluites¹⁴ i una obertura temàtica que està donant lloc a noves formes d'acció col·lectiva. Sense que això suposi la desaparició o la conversió del moviment ecologista o del veïnal, ens trobem amb una nova forma d'acció col·lectiva que conviu amb les anteriors i forma part del mateix cicle de protesta. Pensem que això, en el cas que ens ocupa és degut bàsicament a dos motius que vinculen les dinàmiques territorials actuals amb l'evolució dels moviments socials:

1. Com hem apuntat anteriorment, ens trobem a Catalunya, com en d'altres indrets, amb un territori cada vegada més integrat i construït. L'imaginari format per una Barcelona urbana i cosmopolita i una resta de Catalunya rural i tradicional cada vegada té menys connexió amb la realitat. L'evolució de la construcció i la centrifugació de les activitats econòmiques i residencials de la ciutat central en la major part del territori català porta cap un creixement de les ciutats petites i mitjanes (una ciutat de ciutats), alhora que han emergit paisatges intermedis anomenats periurbans, rururbans, desurbans, etc. Per tant, la delimitació d'unes problemàtiques considerades com a rurals/naturals i unes altres considerades com urbanes va perdent sentit. Considerar la protecció dels espais naturals com una estratègia de simple resistència al creixement urbanístic sembla portar a un carreró sense sortida en un territori cada vegada més construït de polígons, promocions unifamiliars i segones residències i esquarterat per carreteres, autopistes, Tren d'Alta Velocitat, línies elèctriques i un llarg etcètera. Per altra banda, a les ciutats (que estan molt lluny de ser sostenibles, si és que mai ho poden arribar a ser), el discurs entorn la sostenibilitat ha anat penetrant en les polítiques locals, especialment de la mà dels processos d'Agenda 21 i de l'acció dels grups ecologistes. En aquest context, sembla que cada vegada té més sentit parlar de moviments territorials en comptes de moviments urbans, ja que el concepte territori conté una concepció més àmplia que "urbà", en un context socioespacial on les desigualtats socials i els impactes en el medi ambient s'accentuen tant a les ciutats (especialment en els centres urbans) com en aquells espais intersticials situats en les zones periurbanes.
2. Paral·lelament a l'evolució dels moviments que hem comentat, va prenent força el que s'ha anomenat moviment "antiglobalització" o moviments de resistència global, que comencen a prendre forma a Catalunya amb la Consulta per a l'Abolició del Deute Extern el maig del 2000, resultat de la convergència de diferents moviments cristians de base i de solidaritat internacional, entre d'altres. Així, aquest procés significa la rearticulació de les organitzacions i l'emergència d'un nou marc de significat que serveix de paraigües a un ampli grup de moviments. Aquest moviment es va ampliant (amb la confluència, a més dels citats, de partits d'esquerra radical, el moviment estudiantil, sectors del moviment per l'okupació, del moviment ecologista, antimilitarista i altres sectors del teixit associatiu cultural i de lleure tradicionalment menys polititzats) i incorporant nous activistes. Aquest moviment es va teixint i transformant a cavall del successiu episodis de mobilització, com la mobilització contra la desfilada militar (maig de 2000), la

14 No hem d'oblidar tampoc la presència de persones vinculades al moviment independentista en aquest tipus de mobilitzacions. Una proposta teòrica de confluència entre l'ecologisme i el nacionalisme el trobem ja a Vilanova, S. (1981). *L'econacionalisme. Una alternativa catalana dins l'Europa Ecològica*. Moviments fortament arrelats en el territori com l'escollisme català, que sense tenir una orientació de transformació de les institucions s'han centrat en la socialització de valors, també ha combinat la vessant naturalista amb la catalanista. Un indicador més d'aquesta confluència ha estat tenir els Països Catalans com a àmbit de referència territorial en les trobades de grups i plataformes en Defensa del Territori de Figueres i Tortosa.

campanya contra el Banc Mundial (setembre de 2001), la campanya contra l'Europa del Capital i la Guerra (març de 2002), i les mobilitzacions contra la guerra d'Iraq (setembre de 2003), que tenen com a escenari principal l'espai públic de la ciutat i van generant certa consciència ciutadana sobre els problemes de les guerres i de la globalització en el marc del capitalisme neoliberal. S'ha de destacar l'efecte de la utilització de noves tecnologies (pàgines web de contrainformació, llistes de distribució) que possibiliten formes d'organització i d'acció més flexibles. Com hem assenyalat anteriorment, estudiosos i activistes han considerat aquest període com un nou cicle de mobilització o de protesta. Entenem doncs l'aparició de les mobilitzacions en defensa del territori dins d'aquest cicle de protesta, en què els conflictes territorials també s'explicarien pel desenvolupament global de la lògica del capitalisme postfordista, l'expressió dels quals es manifesta a escala local. Aquestes mobilitzacions combinen l'espai local com a principal àmbit de referència (com a àmbit de creació d'identitat, de mobilització i de reivindicació d'objectius) amb discursos i estratègies més extensibles i globals; i amb una tendència a l'enxarxament i a la convergència de lluites temàtiques al voltant d'una narrativa comuna contrària a la globalització neoliberal.

En base als propòsits d'aquesta recerca, proposem classificar diferents formes d'acció col·lectiva segons dos eixos: els objectius de l'acció col·lectiva i el sentiment identitari sobre els quals es sustenten. Tal com queda reflectit en la següent taula, en el primer eix, diferenciem entre aquells objectius més centrats en la conservació i el manteniment del que existeix (sigui l'entorn natural o social) i aquells que opten per canviar els patrons que guien el desenvolupament actual reivindicant més atenció en les dimensions ecològiques i/o comunitàries. Pel que fa el tipus d'identitat col·lectiva que respon i recrea l'acció col·lectiva, aplicarem les tipologies descrites en l'anterior apartat, diferenciant entre aquelles identitats "refugi" i les que construeixen una identitat "projecte". Del creuament d'aquestes variables proposem quatre formes d'acció col·lectives (NIMBY, grups i entitats conservacionistes, comunitats alternatives i moviment en defensa del territori) cadascuna amb unes característiques particulars.

Taula 1. Formes d'acció col·lectiva i identitat vers el territori

		Objectius de l'acció col·lectiva	
		Preservació, conservació	Desenvolupament alternatiu
Identitats: tipus de sentiment identitari amb incontinència l'acció col·lectiva	Refugi	<p><i>NIMBY</i>:</p> <p>Basats en les comunitats locals</p> <p>Reactius</p> <p>Es constitueixen contra una decisió determinada: sense voluntat de transformació global ni local</p> <p>Discurs monotemàtic i localista</p>	<p><i>Comunitats alternatives (neorurals, ecoaldeas...)</i>:</p> <p>Basats en comunitats culturals alternatives</p> <p>Tendència a l'anticipació</p> <p>Voluntat de transformació local però no global</p> <p>Discurs integral i extensible</p>

	Projecte	<i>Entitats/grups conservacionistes:</i> Reactius No basats en comunitats sinó en un projecte Discurs monotemàtic i localista, sense voluntat de transformació global	<i>MDT:</i> Tendència a l'anticipació Basats en una comunitat al voltant d'un projecte Discurs integral i extensible Voluntat d'incidir en la política i la transformació global i local: actuació en xarxa per aconseguir-ho
--	-----------------	--	---

Font: elaboració pròpia.

En conclusió, si fem una lectura històrica dels moviments i ens fixem en la seva evolució en un context social i espacial canviant, arribem a la conclusió que podem parlar d'un incipient moviment en defensa el territori a Catalunya. L'origen d'aquest moviment se situaria en algunes corrents dels moviments ecologista, veïnal, que a finals dels 90 entren en un període de confluència amb l'aparició del moviment alterglobalitzador que dóna tret de sortida a un nou cicle de mobilitzacions a Catalunya. També caldria apuntar aquí una certa relació amb el moviment independentista, que en aquesta recerca no hem analitzat però sí constatat.¹⁵ Els grups que formen part d'aquest moviment es caracteritzarien per la combinació d'una "identitat projecte" basada en una comunitat d'arrel territorial amb l'objectiu d'incidir en la política i la transformació global i local, pel que s'articularien a través de xarxes d'acció col·lectiva crítiques per tal d'aconseguir els seus objectius d'un desenvolupament alternatiu. El temps dirà si aquest incipient moviment es consolida amb força o si decau la seva capacitat de mobilització i de generar propostes noves, integrals i confrontatives.

¹⁵ Com veurem més endavant, entre els activistes també trobem persones vinculades a casals independentistes o a organitzacions com Maulets.

2.3. ELS CANVIS EN LA POLÍTICA I EN LES POLÍTQUES PÚBLIQUES

2.3.1. DEL GOVERN A LA GOVERNANÇA

La pèrdua del monopoli polític per part de l'Estat reforça progressivament les esferes de govern a nivell supra i subestatal, reconfigurant les relacions entre els diferents nivells de govern (europeu, estatal, regional i local). Degut a la creixent complexitat de les problemàtiques socials i la inoperància de la segmentació administrativa, es passa d'unes responsabilitats governamentals molt ben definides a cada nivell a la progressiva desaparició de les fronteres entre aquests, en què allò fonamental passa a ser la cooperació entre l'Administració, els actors públics i els privats per fer efectius els objectius de la política. Es pot utilitzar la metàfora del pas de l'Estat piramidal a l'Estat-xarxa, on l'exercici d'autoritat com a mecanisme de govern es conjuga amb la voluntat de crear i gestionar xarxes per adaptar-se a una doble dinàmica de competència externa i cooperació interna entre els actors d'un mateix àmbit i nivell de govern.

“Els municipis competeixen entre ells, però han de col·laborar per donar coherència a projectes regionals; les regions competeixen entre elles, però al mateix temps han de col·laborar en una òptica estatal; i els Estats també competeixen entre ells, però haurien de generar un determinat ordre internacional” (Brugué, Gomà i Subirats, 2002: 413).

En aquest escenari apareix a nivell teòric la conceptualització de la governança com a nou paradigma de govern. Rhodes caracteritza la governança com a “xarxes autoorganitzades i interorganitzacionals” (1997: 53), també es parla de la governança com del “govern en xarxa”, que es caracteritza per quatre factors: a) la interdependència entre organitzacions, b) les contínues interaccions entre els membres de la xarxa per la necessitat d'intercanviar recursos i negociar objectius comuns, c) les interaccions basades en la confiança i regulades per la negociació entre els participants i, per últim, d) un significatiu grau d'autonomia de l'Estat que, tot i haver perdut la seva posició hegemònica, pot dirigir indirectament i imperfectament el procés (Rhodes, 1996: 660).

En resum, ens trobem en un context on es difuminen les divisions entre diferents nivells de govern i les divisions entre públic i privat.

“Le istituzioni pubbliche non perseguono necessariamente il bene comune; le istituzioni private non lavorano necessariamente per il profitto. Ci sono imprese private che si preoccupano di acquisire consenso e legittimità; e d'altra parte i temi dell'efficienza e della competitività sono sempre piú spesso oggetto di importazione nei servizi pubblici.

Senza contare che esiste un numero crescente di associazioni private (voluntariato) che perseguono fini solidaristici e altruistici" (Bobbio, 1996:59)¹⁶.

La capacitat de governar deixa d'exercir-se d'una forma unidireccional, jeràrquica i monopolista per part dels decisors públics cap a la resta. S'estableixen noves relacions entre regulacions públiques i privades (mercantils i comunitàries) competint per uns mateixos espais d'influència i conformació social. Sorgeixen actors amb unes lògiques de funcionament i incidència autònomes respecte als partits tradicionals: nous grups de pressió, grups comunitaris, multiplicitat d'ONG, etc.

El resultat és que les polítiques públiques actualment s'han d'elaborar a través d'una negociació constant entre diferents organismes públics i semipúblics (o semi privats), diversos departaments institucionals, diferents nivells de govern, diferents actors privats i de vegades també comunitaris. Progressivament a l'Estat li és més difícil justificar per ell sol un "interès general", ja que aquest es construeix i es legitima a través de l'anomenat "consens amb els agents socials", malgrat que sovint es troben fragmentats i són variables segons les àrees d'intervenció o els nivells de govern. Per exemple, es pot construir un interès general de la ciutat, de la regió o de l'Estat, que poden ser compartits o entrar en conflicte internament o entre ells. Tal i com afirma Bobbio (1996), la construcció del consens per part de l'Estat, ha esdevingut "policèntric".

En tant que en el context actual la participació ciutadana sembla un valor en alça i la concertació de programes amb l'anomenat tercer sector o a través d'organismes públics – privats és una pràctica cada vegada més estesa, sembla que determinades configuracions de la xarxa de polítiques esdevindrien entorns més favorables per incidir en les polítiques per part dels moviments socials. En aquest sentit, aquest nou paradigma de governança sembla dibuixar un escenari d'obertura i major pluralisme en l'elaboració i la implementació de les polítiques. Per alguns autors (Ibarra et al. 2002) una xarxa de polítiques amb una major densitat i complexitat, en la qual predominin els recursos simbòlics, l'existència de conflictes i de lògiques de confrontació, que sigui permeable a l'entrada de nous actors i a la presència mediàtica, jugaran a favor de l'impacte dels moviments socials i dels grups que en formen part.

Així doncs, es donen noves oportunitats d'influència a través de la creació de mecanismes d'informació i participació, com seria el cas dels consells sectorials, les agendes 21, els plans comunitaris, etc. Malgrat tot, en les comptades ocasions que es dona espai per una participació en les decisions, aquest fet comporta també certs riscos. Per exemple, que es donin processos d'institucionalització que condueixin als grups i als moviments socials a defensar interessos particulars, a dependre econòmicament de l'Administració o a disminuir la radicalitat de les seves demandes. I en un pla més general, esdevenir copartíceps acrítics d'un determinat model de desenvolupament o d'un procés de desresponsabilització per part de les administracions públiques sobre els problemes col·lectius. Per últim, la presència de nous actors en les polítiques no vol dir que tots els actors tinguin el mateix pes en el moment de prendre decisions,

16 "Les institucions públiques no persegueixen necessàriament el bé comú; les institucions privades no treballen necessàriament pel benefici. Hi ha empreses privades que es preocupen per adquirir el consens i la legitimitat; i d'altra banda els temes de l'eficiència i de la competitivitat són cada vegada més sovint objecte d'importació en els serveis públics. Sense comptar que existeix un nombre creixent d'associacions privades (voluntariat) que persegueixen fins solidaris i altruistes".

aquells actors més ben organitzats i que controlin un major nombre de recursos tindran més capacitat d'incidència que els altres.

2.3.1.1. L'estratègia territorial europea, un nou marc de referència per les polítiques territorials a Catalunya?

L'estratègia territorial europea representa un exemple de l'evolució descrita anteriorment cap a formes més flexibles de coordinació institucional i de concertació amb la resta d'actors socials i també de com van prenent importància altres nivells de govern, en aquest cas la Unió Europea¹⁷. Repassarem a continuació els principals continguts i criteris d'actuació que estableix.

El maig de 1999, s'aprova en la Conferència de Ministres de l'Ordenació del Territori de la Unió Europea, el document Estratègia Territorial Europea (ETE o Perspectiva de desenvolupament del Territori Europeu), que suposa un nou marc per a l'ordenació del territori a totes les seves escales i en tot el territori de la Unió. Es basa en tres principis directors: 1) el desenvolupament d'un sistema urbà equilibrat i policèntric i una nova relació camp-ciutat; 2) la garantia d'una igualtat d'accés a les infraestructures del coneixement i, finalment, 3) el foment del desenvolupament sostenible, la gestió intel·ligent i la conservació de la natura i el patrimoni cultural.

Taula 2. Principis i objectius de l'Estratègia Territorial Europea

1. Desenvolupament regional policèntric i nova relació entre el camp i la ciutat	2. Accés "equivalent" a les infraestructures i al coneixement	3. Gestió prudent de la naturalesa i del patrimoni cultural
Desenvolupament territorial policèntric i equilibrat de la UE Ciutats i regions urbanes dinàmiques, atractives i competitives Desenvolupament endogen, diversitat i eficàcia dels espais rurals Associació entre camp i ciutat	Plantejament integrat per millorar la connexió a les xarxes de transport i d'accés al coneixement Desenvolupament policèntric: model per una millor accessibilitat Utilització eficaç i sostenible de les infraestructures Difusió de la innovació i del coneixement	Naturalesa i patrimoni cultural com a potencialitats de desenvolupament Conservació i desenvolupament del patrimoni natural Gestió dels recursos hídrics: un repte pel desenvolupament territorial Gestió creativa dels paisatges Gestió creativa del patrimoni cultural

Font: Esteban (2001).

17 La Unió Europea no té competències directes sobre l'ordenació del territori, pel que l'ETE no deixa de ser un document orientatiu sobre les polítiques a desenvolupar, malgrat que ha esdevingut un important marc de referència. Les competències comunitàries que més impacte territorial tenen són les següents: a) La política comunitària de competència, b) les xarxes transeuropees, c) els fons estructurals, d) la política agrària, e) la política de medi ambient, f) La política d'investigació i desenvolupament tecnològic i g) Les activitats de préstec del Banc Europeu de Inversions (BEI).

Per tal de dur a terme aquests principis i objectius, l'ETE estableix quatre criteris bàsics:

1. **Una gestió integrada**, és a dir, la necessitat que les polítiques sectorials (com ara les d'usos del sòl i urbanisme, infraestructures i mobilitat, espais lliures, lluita contra la segregació socioespacial, etc.) racionalitzin els seus objectius emmarcant-los en una estratègia comuna.
2. **Una coordinació vertical** o de govern multinivell, amb una major col·laboració entre totes les instàncies de govern que actuen en un territori, en el cas català: UE, Estat, Generalitat, diputacions, consells comarcals, ajuntaments, etc.
3. **Una coordinació horitzontal** entre territoris, ja que les intervencions en un territori poden tenir repercussions indirectes en d'altres. És necessari, doncs, la recerca de visions compartides del territori entre àrees veïnes o fortament interrelacionades per tal de facilitar polítiques públiques complementàries.
4. **La participació** dels diferents agents implicats i el respecte al principi de subsidiarietat.

Finalment, podem resumir en tres elements les principals aportacions que l'ETE pot fer a l'ordenació territorial a Catalunya (Tarroja, 2001): a) És necessària la intervenció del sector públic per garantir la cohesió social, la sostenibilitat ambiental i les desigualtats entre territoris; b) Calen noves formes d'ordenació del territori, que l'entenguin com un procés de coordinació i concertació entre agents i territoris a la recerca d'un projecte o model territorial i d'unes estratègies compartides; i, c) Aquest model territorial ha de respondre, i alhora contribuir, a objectius i criteris de cohesió social i de sostenibilitat ambiental.

2.3.2. BALANÇ DE LES POLÍTIQUES D'ORDENACIÓ DEL TERRITORI A CATALUNYA

En aquest apartat farem un repàs de quina ha estat la política d'ordenació del territori a Catalunya duta a terme per les administracions democràtiques, diferenciant entre aquelles polítiques elaborades i implementades pels governs de CiU d'aquelles més recents fomentades pel Govern del Tripartit.

La gestió del territori és un procés complex en el qual intervenen una gran varietat de factors i durant el qual s'implica a un gran nombre d'actors que participen del territori, malgrat no tots tinguin la mateixa capacitat de prendre decisions. Tot i que han sorgit teories més o menys favorables a la intervenció ordenada del territori, totes solen reconèixer la necessitat de regular-ne d'una forma més o menys planificada la seva transformació (Tarroja, 2005). El procés de planificació té per objectiu, doncs, governar les transformacions que pateix el territori d'una forma ordenada i per fer-ho se serveix de diversos instruments, un dels quals n'és el planejament. Davant la diversitat d'interessos que hi ha presents en qualsevol comunitat amb objectius i opinions diferenciades, el planejament ha estat sempre un document durant l'elaboració del qual els contrastos i els interessos divergents es porten a situacions d'acord amb la gestió dels polítics per tal d'arribar a definir un model de ciutat o de territori (Navarro, 1999; Cruz, 2005).

Així doncs, per fer un repàs de quines han estat les polítiques d'ordenació del territori a Catalunya al llarg de les darreres dècades pararem atenció a les figures de planejament territorial i urbanístic que s'han elaborat a casa nostra per observar-ne tant les propostes com quin ha estat el mètode pel qual s'ha optat per redactar-les.

2.3.2.1. Etapa CiU: la creació d'un model territorial català?

L'AUGE DEL PLANEJAMENT URBANÍSTIC A L'INICI DEL PERÍODE DEMOCRÀTIC

Durant les dècades dels anys seixanta i setanta, les reivindicacions en matèria d'urbanisme dutes a terme per les associacions de veïns, els col·legis professionals i les entitats culturals i cíviques van fer que tant des de la Generalitat com des dels primers consistoris democràtics l'urbanisme fos considerat com una prioritat. La pressió que s'exercia des de la ciutadania amb la contínua denúncia de les deficiències i mancances que presentaven les ciutats en matèria de zones verdes, equipaments i urbanització a causa de l'acció dels anteriors governs municipals va fer que la redacció de nous plans urbanístics es plantegés amb urgència i com una de les primeres accions dels nous ajuntaments democràtics.

El 1979, i tal i com mostra la taula següent, 260 municipis (el 27,5% dels municipis catalans), la majoria a les comarques de Barcelona, tenien algun tipus de planejament urbanístic aprovat, mentre la resta, 685 municipis (72,5%), no comptaven amb cap pla.

Taula 3. Municipis amb planejament urbanístic a Catalunya (1979-1998)

	1979	1998
Amb planejament aprovat	27,5%	79,6%
Sense planejament	72,5%	20,4%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades extretes de Ferrer i Sabaté (1999a).

Així doncs, el traspàs de competències urbanístiques a la Generalitat i la reorganització de les administracions van ser claus en l'auge del planejament urbanístic que es va viure durant tota la dècada dels anys vuitanta. Des de la Generalitat es va impulsar un important programa de planejament urbanístic que preveia aportacions econòmiques del 50% per cobrir l'encàrrec d'elaboració del pla i per exercir una tasca de control en les fases d'execució del treball (Busquets, 1985). Aquest impuls en el planejament urbanístic, però, no anava acompanyat de polítiques supramunicipals que recolzessin als plans urbanístics que s'elaboraven, tal i com indica Busquets (1985: 24):

"Precisament, aquesta incapacitat de les polítiques supramunicipals i/o comarcals ha sigut una dificultat significativa per molts plans. La falta d'un suport polític supramunicipal ha col·lapsat iniciatives que per un altre costat semblaven respondre a necessitats objectives avalades tècnicament."

Així, durant els primers governs de CiU a la Generalitat, la confiança dipositada en el planejament urbanístic per a formular polítiques urbanes alternatives, per prioritzar i canalitzar l'acció i la inversió municipal, per constituir-se quasi

en programa polític de la transformació de les ciutats era considerable (Ferrer i Sabaté, 1999a; Sabaté, 2003). Aquests nous plans van ser elaborats amb una important participació pública per part d'associacions de veïns i entitats cíviques però també de ciutadans a títol individual (Sabaté, 2003). Així, s'organitzaven exposicions, sessions informatives i conferències i es publicaven fulletons i pòsters per divulgar entre la població les propostes del pla.

“La possibilitat d'exposar i discutir públicament els plans no fou mai considerada pels ajuntaments catalans com una simple qüestió de tràmit. Al contrari, l'esforç per tal de fer arribar la informació a tota la població, per difondre i aclarir els conceptes, per fomentar la participació dels estaments, entitats i públic en general fou notori” (Ferrer i Sabaté, 1999a: 138).

Respecte el nivell de contingut, els plans urbanístics plantejaven com a objectius la superació dels dèficits i mancances en termes de parcs i jardins, equipaments, serveis i urbanització. En definitiva, l'urbanisme municipal dels anys vuitanta es va concentrar especialment a les ciutats, tal i com apunten Ferrer i Sabaté (1999a: 119):

“Quan hom analitza l'urbanisme municipal desenvolupat al llarg dels darrers vint anys, constata ràpidament que aquest ha estat, sobretot, un urbanisme especialment urbà. És a dir, un urbanisme de les ciutats, impulsat prioritàriament des de les ciutats, grans i mitjanes, del país, i dirigit especialment a recuperar (en un primer moment) dèficits i mancances i a qualificar i millorar (després) els centres i els barris suburbans i de creixement accelerat”.

Com a conseqüència, les àrees rurals, poblacions de muntanya, zones turístiques o parcs naturals no se'ls va prestar la mateixa atenció, ja que no s'hi van elaborar plans urbanístics i els plans territorials foren bàsicament escassos (Ferrer i Sabaté, 1999a; Sabaté, 2003). En definitiva, el territori no urbà no era objecte d'estudi i atenció de la mateixa manera que els nuclis urbans.

Durant la dècada dels anys noranta, la importància de la participació en el procés d'elaboració dels plans va veure's clarament reduïda, també condicionada per la disminució de la demanda d'informació, molt més característica dels anys setanta. Pel que fa als continguts, els plans de la dècada dels noranta ja no es caracteritzaven per preocupar-se pels dèficits inicials en termes d'equipaments, serveis i urbanització, llavors ja superats, sinó que incorporaven una visió de conjunt del territori que rodeja els nuclis urbans, fins i tot més enllà dels límits municipals (Sabaté, 2003). Un altre dels aspectes destacats és la tendència a incorporar actuacions detallades en sòl urbà, de projectes concrets als quals es dona una importància clau i estratègica.

Respecte a la gestió dels plans, si bé durant els anys vuitanta per tal de resoldre conflictes històrics es van haver d'incorporar als plans acords i pactes, durant la dècada dels noranta es comença a intuir que les operacions buscaven més aviat els interessos dels operadors privats. Ferrer i Sabaté (1999a: 154) analitzen el canvi de rol de l'Administració en els processos urbanístics:

“El perill possibilista de fer “vestits a mida”, incorporant al planejament projectes puntuals d'operadors privats cada cop més potents, en uns moments en els que ha disminuït la inversió pública, i sense que aparegui clara la justificació en termes de l'ordenació urbanística general, pot provocar un replegament de l'Administració municipal com a protagonista principal del control dels processos urbanístics”.

Així doncs, durant les dècades dels vuitanta i noranta, tant des dels governs locals com des de la Generalitat, es va potenciar el planejament urbanístic per donar resposta a les necessitats que presentaven les ciutats heretades de l'època franquista. De tota manera, també es van crear algunes figures de planejament territorial que repassarem en el pròxim apartat.

EL PLANEJAMENT TERRITORIAL: LA CREACIÓ DE DIVERSES FIGURES, L'APROVACIÓ DE POQUES

Des de l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia del 1979 (Títol Primer, article 9.9), la política territorial és competència exclusiva de la Generalitat de Catalunya. Totes les figures de planejament vigents deriven de la **Llei de Política Territorial** aprovada el 1983 per la Generalitat i al llarg d'aquests anys s'han anat desenvolupant.

La Llei de Política Territorial tenia com a finalitat abordar el planejament del territori de manera separada del planejament urbanístic i tenia per objectius a) fomentar una distribució equilibrada del creixement per tal d'assolir uns nivells de renda adequats a tot el territori; b) promoure un creixement ordenat des del punt de vista de les implantacions sobre el territori per tal d'afavorir una eficàcia més gran de les activitats econòmiques i una millor qualitat de vida; i, finalment, c) afavorir el creixement econòmic de Catalunya i lluitar contra l'atur.

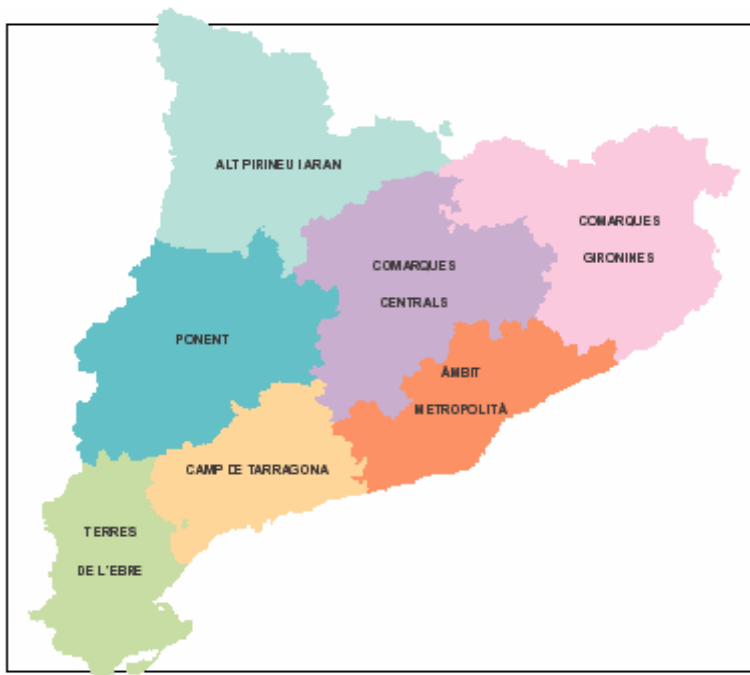
La mateixa llei preveia la creació de diversos instruments de planificació. La figura de planejament de rang més alt és el Pla Territorial General de Catalunya i a un nivell inferior hi trobem els Plans Territorials Parcials i els Plans Territorials Sectorials.

El **Pla Territorial General de Catalunya (PTGC)**, que no fou aprovat fins l'any 1995 pel Govern de CiU, és l'instrument que ha de:

"definir els objectius d'equilibri territorial d'interès general per a Catalunya i, a la vegada, ha d'ésser el marc orientador de les accions que s'emprendran per a crear les condicions adequades per a atreure l'activitat econòmica als espais territorials idonis" (Llei de Política Territorial, 1983).

El PTGC és un pla, poc propositiu, que comprèn tot l'àmbit del Principat i marca quines han de ser les tendències bàsiques de l'ordenació del territori català. És el marc de referència de les accions que duen a terme els poders públics en termes de planificació i preveu el desenvolupament de set **Plans Territorials Parcials (PTP)**, un per cada vegueria/regió: Alt Pirineu i Aran, Ponent, Terres de l'Ebre, Camp de Tarragona, Comarques centrals, Àmbit metropolità i Comarques gironines.

Figura 1. Delimitació dels Plans Territorials Parcials

Font: Document de Criteris del Programa de Planejament Territorial.

Els PTP tenen la capacitat de desenvolupar el PTGC en el seu subàmbit i tot i que el PTGC en preveia l'elaboració de set, des de 1995 el Govern de CiU només arribà a aprovar-ne un, el de les Terres de l'Ebre el 2001. Els plans territorials parcials han de definir els nuclis aptes per establir-hi equipaments d'interès comarcal, assenyalar els espais d'interès natural, definir les terres d'ús agrícola i forestal que cal conservar, emplaçar les infraestructures, i incloure previsions de desenvolupament socioeconòmic i determinacions per a la planificació urbanística.

Una altra de les figures de planejament que preveia tant la Llei de Política Territorial com el PTGC són els **Plans Territorials Sectorials (PTS)**. Són plans temàtics que comprenen tot l'àmbit de Catalunya, però que només s'ocupen d'un aspecte de la realitat. Si bé els plans territorials parcials s'ocupen d'una part concreta del territori i comprenen tots aquells aspectes que hi són presents, els plans territorials sectorials amplien el seu àmbit a tot Catalunya però redueixen l'objecte d'ordenació. Com a exemples podem enumerar el Pla de carreteres (modificat el 1995), el de Ports, el Pla Director d'infraestructures 2001-2010, el Pla Català d'Habitatge 2002-2007 o el Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN).

El PEIN defineix i delimita un conjunt de 145 espais naturals, que representen una superfície total que equival aproximadament al 21% del territori català. En el context de la planificació territorial, el PEIN s'ha de coordinar amb el Pla Territorial General de Catalunya, i els Plans Territorials Parcials que s'aprovin en el futur hauran d'assenyalar com a espais d'interès natural tots aquells delimitats al PEIN. Així mateix, els ajuntaments afectats per algun espai d'interès natural l'hauran de tenir en compte a l'hora de desenvolupar el seu planejament urbanístic.

El 2002, amb la Llei 31/2002 de mesures fiscals i administratives de 30 de desembre es modificava la Llei de Política Territorial creant una nova figura de planejament: els **Plans Directors Territorials (PDT)**. Els PDT són

instruments flexibles ja que estableixen poques condicions. D'una banda, el seu àmbit territorial ha de ser inferior a l'àmbit dels plans territorials parcials però alhora ha de ser plurimunicipal i, d'una altra banda, tenen per objectiu concretar les directrius generals del planejament contingudes en les figures de rang superior, i només cal que comprenguin com a mínim una de les determinacions exigides als PTP.

D'altra banda, amb l'elaboració de la primera Llei 2/2002 d'urbanisme de Catalunya, es regulaven totes les figures de planejament urbanístic i es creaven els **Plans Directors Urbanístics (PDU)**, encarregats d'establir les directrius per coordinar l'ordenació urbanística d'un territori d'abast supramunicipal. Així han d'incloure mesures de protecció del sòl no urbanitzable, determinacions sobre la mobilitat de persones i mercaderies, delimitacions de reserves de sòl per a infraestructures i, entre d'altres, programacions de polítiques de sòl i habitatge supramunicipals.

De tota manera, malgrat que crearen les figures, sota els governs de CiU no s'arribà a aprovar cap pla director, ni territorial, ni urbanístic.

2.3.2.2. L'herència d'un (no) model

Durant els vint anys de Govern de CiU el desenvolupament de figures de planejament urbanístic ha predominat enfront de les de planejament territorial. Si bé des d'un bon principi les necessitats més immediates eren paleses en els nuclis urbans, amb l'avançar dels anys no es va anar donant el pes necessari a les polítiques de caire territorial perquè poguessin servir com a marc de referència dels plans urbanístics. Les diverses lleis que s'han elaborat, tant per regular la política territorial com l'urbanisme, han acabat creant una jerarquia de planejament amb diferents figures, però aquestes no s'ha acabat aprovant. Com a conseqüència podem dir que els governs de CiU s'han encarregat d'elaborar diverses lleis que estableixen quines han de ser les figures de planejament però en canvi no han posat el mateix accent al desenvolupament i aprovació d'aquestes figures.

D'altra banda, les figures de planejament que principalment s'han desenvolupat han estat plans territorials sectorials: el pla de carreteres, el pla d'infraestructures, el pla d'habitatge, el pla d'espais d'interès natural, etc. Com hem dit, els plans territorials sectorials són plans temàtics que només s'ocupen d'un aspecte de la realitat i que tenen en consideració tot el territori català. Els plans territorials parcials serien aquells que haurien d'aportar una visió integradora de les set vegueries del territori respectivament, i haurien de garantir un cert equilibri entre territoris combinant les possibilitats de desenvolupament i la protecció del medi. En canvi, com hem vist, dels set plans previstos, tan sols el de les Terres de l'Ebre ha estat aprovat. En aquest sentit podem doncs afirmar que el model territorial heretat del període de CiU és un model territorial sense una planificació global i que la planificació que s'ha desenvolupat a nivell local ha acabat donant un resultat de "**minifundisme planificador**". De fet, com diu Font (2000: 60) aquest procés ha donat com a resultat:

"la paradoxa d'un territori desregularitzat i en canvi, profusament ordenat des dels plans d'ordenació urbana".

Així, la planificació supramunicipal s'ha consolidat "de facto" a partir de les dinàmiques econòmiques i el pes sociopolític dels diferents territoris. El resultat d'aquesta indefinició ha estat un considerable desordre territorial respecte els espais lliures, els sistemes urbans i les infraestructures. Com a conseqüència, i davant la manca d'una política territorial efectiva que regulés de manera integrada el territori, el model d'urbanització resultant ha estat extensiu en l'espai. En una economia fortament basada en la construcció, la sortida de població del centre de la ciutat per motius de preu de l'habitatge, de cerca d'una major qualitat ambiental o per motius laborals, ha suposat l'extensió de la ciutat més enllà dels seus mateixos límits i un gran augment del consum de sòl. A la regió metropolitana, els municipis de major creixement han estat els més petits, a través de models urbans perifèrics de baixa densitat, amb un gran impacte social i ambiental. A la resta del territori, el model de desenvolupament turístic, així com la construcció de segones i terceres residències ha estat constant, especialment al llarg de la costa i més recentment als Pirineus. Com apunta Muñoz:

Aquest creixement suburbà lligat a la producció de tipologies d'habitatge de baixa densitat ha tingut lloc de manera molt accelerada en un període de quinze anys, des de mitjans dels anys vuitanta. Un creixement, per tant, que ha esdevingut en l'absència, o potser en part per l'absència de decisions de planificació territorial a llarg termini i de tipus global (Muñoz, 2005: 70).

Aquest model d'urbanització extensa ha seguit una política de **creixement econòmic "desarrollista"** amb importants impactes al territori i al medi ambient. La lògica que s'ha seguit és, per un costat, el desenvolupament de les infraestructures que faciliten el transport privat i, per l'altre, la consideració del sòl com un recurs il·limitat, on fonamentalment es planifica per les àrees a urbanitzar segons els interessos dels promotors, considerant els espais lliures com a simples futures reserves de sòl. El resultat ha estat la segmentació dels espais urbanitzables i l'aïllament territorial dels espais protegits sense tenir en compte les seves interrelacions. Alhora, el creixement discontinu, en forma de taques d'oli, implica l'augment de la pressió sobre el territori per garantir la seva connectivitat, un augment de la segregació socioespacial, un gran consum de sòl i de recursos com l'aigua o el temps, una extensió i un foment de la mobilitat privada, etc.

En tercer lloc, a causa de la manca d'una planificació a nivell global, o de vegueries, s'ha creat un territori on el pes de Barcelona i la seva regió metropolitana és molt significatiu. En aquest **model territorial centralitzat**, la mà d'obra, l'energia, l'aigua, la informació, la tecnologia i el consum s'han concentrat en la Regió Metropolitana de Barcelona (RMB). Per la seva banda, les activitats expulsades d'aquest centre s'han concentrat a la perifèria, amb menor població, llocs on normalment s'acumulen una sèrie de greuges històrics. Resumint, es constitueix així una especialització entre territoris servits (RMB) i territoris servidors: servidors d'energia (Tarragona i Pirineus de Lleida), d'oci (Cerdanya, Costa), de matèries primes i alimentàries (Osona pel sector porcí i Lleida per l'agricultura), etc. Aquesta situació ha avivat les tensions històriques i polítiques entre el centre (Barcelona i la regió metropolitana) i la perifèria (resta de Catalunya) (Sallas, 2003)¹⁸.

18 Conferència "Planificació territorial: diagnòstic de la matriu territorial de Catalunya" de Joan Carles Sallas a les 19a Trobada de grups i plataformes en defensa del territori dels Països Catalans celebrades els dies 11 i 12 d'octubre del 2003 a Figueres.

Finalment, i com ja hem comentat anteriorment, s'ha de destacar que durant el Govern de CiU els mateixos canvis tecnològics, socials i culturals que han tingut lloc en les darreres dècades han incrementat la mobilitat de la població, amb una tendència cap a la suburbanització, l'especialització funcional del territori i l'especialització social, que es tradueix sovint en una major pressió sobre el medi i una segregació de determinats grups socials en l'espai.

2.3.2.2. Etapa Tripartit: noves polítiques pel territori?

NOVES INTENCIONS I ORIENTACIONS

Per poder examinar les principals noves orientacions que el Govern del Tripartit dona a la política territorial farem referència a tres documents bàsics: Els Acords del Tinell, el Pla de Govern 2004 – 2007 i els Criteris del Programa de planejament territorial. Així mateix, també pararem atenció a les figures de planejament que s'han elaborat des del 2003 o estan encara en procés de redacció en l'actualitat.

Els **Acords del Tinell** (firmats el 14 de desembre de 2003) signifiquen el primer document que expressa les intencions i els acords de govern dels tres partits que formaran el nou Govern de Catalunya. En referència a la política d'ordenació del territori i de planificació, els principals objectius que es plantegen són els següents:

- Reformar les administracions públiques a partir de quatre principis: l'aproximació de la gestió dels serveis a la ciutadania (subsidiarietat), la simplificació de les instàncies administratives (racionalitat), l'optimització en l'aplicació dels recursos (eficiència) i el fet que els gestors públics hagin de retre comptes de manera clara i permanent (responsabilitat).
- Ordenar les administracions catalanes basant-se en tres nivells territorials: les vegueries o regions, les comarques i els municipis; convertint les vegueries o regions en el lloc de trobada entre totes les administracions.
- Plantejar una revisió en profunditat dels instruments de planificació, per a dotar-los d'un contingut més estratègic i una praxi més flexible, amb uns processos de formulació més participatius.
- Impulsar i integrar les Agendes 21 locals com la de Catalunya com a "document estratègic nacional de planificació i conscienciació ambiental" que s'ha de vincular al Pla Territorial General de Catalunya

Sense concretar gaire més, el **Pla de Govern 2004- 2007** elaborat pel Departament de Presidència incorpora els principis bàsics sobre l'ordenació del territori establerts en els acords del Tinell marcant les principals prioritats: la primera, finalitzar la planificació territorial general i sectorial i, la segona, determinar les àrees de protecció especial del territori.

Pel què fa als **Criteris del Programa de Planejament Territorial**, presentats a la comissió de coordinació de Política Territorial el dia 20 de maig del 2005, la Secretaria de Planificació territorial fa públic un document (orientatiu, no normatiu) que ha de servir de guia per les diferents actuacions de planejament. Quant a la gestió del territori, el Govern del Tripartit expressa en el document que els objectius són assegurar la sostenibilitat ambiental, l'eficiència funcional i la cohesió social, i que això ha de traduir-se en un model d'urbanització caracteritzat per la compacitat (enfront de la dispersió), la complexitat (davant l'especialització) i la cohesió social (enfront de la segregació). Els objectius que es planteja el programa de planejament territorial, en concordança amb l'Acord de Govern, són redactar els sis plans territorials parcials pendents, revisar el Pla territorial parcial de les Terres de l'Ebre i revisar el Pla Territorial General de Catalunya.

Respecte als plans territorials parcials, es preveu que aquests s'ocupin dels components estructurals del territori, és a dir:

- El **sistema d'espais lliures** (sòl per activitats agrícoles, ramaderes i forestals, espais d'interès natural, connectors biològics i altres espais protegits).
- El **sistema d'assentaments** (xarxa urbana, sòl per usos residencials, industrials i terciaris, rehabilitació i remodelació urbana).
- El **sistema d'infraestructures** (el traç i prestacions de les infraestructures de la mobilitat, xarxa viària, ferroviària, ports, aeroports i espais logístics).

S'exclouen doncs del planejament aquells temes relacionats amb l'energia, la gestió de l'aigua i el tractament dels residus.

En l'actualitat, el PTP de l'Alt Pirineu i Aran ja ha finalitzat la fase de consulta pública i els altres cinc estan en fase d'elaboració, encara que a finals del 2006 el Govern preveu tenir l'avantprojecte dels Plans Territorials Parcial de Catalunya Central, Regió Metropolitana i Terres de Ponent.

Pel què fa al planejament urbanístic, l'actual Govern ha potenciat especialment la figura de planejament dels plans directores urbanístics¹⁹ que es poden agrupar en quatre blocs:

- **Sistema Costaner:** El 25 de maig del 2005 s'aprova definitivament el Pla Director Urbanístic del Sistema Costaner (PDUSC) amb l'objectiu de "protegir i valorar els espais costers que es trobin encara lliures d'ocupació, evitant, sempre que sigui possible, la seva urbanització" (Nel-lo, 2005a: 13). Així, en una franja entre 500 m. i 2 km de la costa s'han identificat els espais no urbanitzables i la major part dels sòls

¹⁹ Des de l'inici de la legislatura s'ha iniciat la redacció de 15 instruments normatius d'aquest tipus que afecten a 300 municipis. A l'agost del 2005 dos d'ells es trobaven definitivament aprovats, un en fase d'aprovació inicial i 5 en fase de consulta institucional de l'avanç del Pla.

urbanitzables no delimitats (un total de 23.500 ha), que queden definitivament exclosos de la seva urbanització²⁰.

- **Àrees urbanes:** Plans que s'ocupen d'algunes ciutats mitjanes de la Catalunya central, com per exemple la conca d'Òdena (àrea urbana d'Igualada), el Pla de Bages (àrea urbana de Manresa) i la plana de Vic. També s'han començat els treballs dels Plans Directors Urbanístics de les àrees urbanes de Figueres i Girona i properament també de l'àrea central del Camp de Tarragona (Tarragona – Reus).
- **Protecció ambiental i patrimonial:** el Pla Director Urbanístic de Gallecs²¹, el de la Vall d'en Bas, la Vall del Ges i Bisaura²² i el de les Colònies Industrials del Llobregat.
- **Comarques d'alta muntanya:** s'ha impulsat la redacció i la tramitació dels plans de l'Aran, el Pallars Sobirà i la Cerdanya.

ELS CANVIS SUBSTANTIUS: LES NOVES LLEIS

Les tres lleis més significatives aprovades pel Govern en relació a l'ordenació territorial són la nova Llei del Paisatge, la nova Llei d'Habitatge i la Llei de Barris que breument analitzarem tot seguit.

La **Llei del Paisatge** (8/2005) va ser aprovada el 8 de juny del 2005 pel Parlament. Té per objecte el reconeixement, la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge, a fi d'harmonitzar la preservació dels seus valors patrimonials, culturals i econòmics amb un model de "desenvolupament sostenible". Amb la llei es preveu que es tindran en compte els efectes sobre el paisatge de qualsevol actuació d'ordenació i gestió del territori. Amb aquesta mesura, el Govern posa en pràctica l'adhesió del Parlament de Catalunya a la Carta Europea del Paisatge, aprovada pel Consell d'Europa el dia 20 d'octubre del 2000.

La llei preveu dos instruments bàsics: els Catàlegs i les Directrius del paisatge. Els Catàlegs són de caràcter descriptiu i comprendran un inventari dels valors paisatgístics presents a la seva àrea, l'enumeració de les activitats i processos que incideixen de manera més notòria en el paisatge, la delimitació de les unitats de paisatge -zones de paisatge sobre les que pot recaure un règim diferenciat de protecció, gestió o ordenació- i la definició dels objectius de qualitat paisatgística per a cadascuna d'elles que seran elaborats per l'**Observatori del Paisatge de Catalunya**. També

²⁰ El mes de desembre del mateix any s'aprova definitivament un nou pla del sistema costaner: el Pla director urbanístic del sistema costaner per sectors de sòl urbanitzable delimitat sense pla parcial aprovat. Aquest pla preveu la preservació de 44 espais amb una superfície total de 656 ha.

²¹ Com altres espais, el Pla de Gallecs ha estat resultat d'una llarga lluita per aconseguir la seva preservació. L'any 1978, vuit mil persones es van manifestar per aquest objectiu. Paral·lelament, nombroses masies abandonades van ser ocupades. A inicis dels anys 80 hi havia més d'un centenar d'"okupes" ecologistes, que van jugar un important paper en la defensa de Gallecs. Durant uns anys la lluita per la preservació de l'espai va anar decreixent fins a desaparèixer pràcticament. L'any 1992, amb la constitució del grup ecologista Cànem, va tornar a revifar, i l'any 1998 l'Ajuntament de Mollet va declarar els terrenys de Gallecs, que pertanyen al seu municipi, com a sòl no urbanitzables i creà un pla de protecció (parc rural), malgrat que aquest pla no va ser aprovat per la Comissió d'Urbanisme de Barcelona. Finalment el Pla Director Urbanístic de Gallecs va ser aprovat de manera definitiva el 29 d'abril del 2005 com espai natural i agrícola afectant una zona de 774 ha i 7 municipis del Vallès.

²² Com veurem més endavant, la creació d'aquest pla es relaciona directament amb les mobilitzacions contra l'EVO per Bracons, i un dels seus propòsits més explícits és el de blindar urbanísticament el territori dels possibles efectes de la nova infraestructura.

es preveu que aquests documents s'incorporin a la documentació que integra els Plans Territorials Parcial i, en el seu cas, en els Plans Directors Territorials.

D'altra banda, les Directrius del paisatge, de caràcter normatiu, són les determinacions que precisen i incorporen normativament els objectius de qualitat paisatgística en els Plans Territorials Parcial i/o en els Plans Directors Territorials.

Per últim, el projecte de llei preveu la creació d'un fons que, com a instrument financer de la Generalitat de Catalunya i dotat per aportacions del Govern a càrrec dels seus pressupostos, fomenti la realització d'actuacions paisatgístiques de preservació, millora i integració en àrees urbanes, periurbanes o rurals.

Tot i ser la primera llei que reconeix el paisatge com un valor social i cultural, de moment se n'ha criticat el perill de protecció selectiva de singularitats paisatgístiques, els dubtes sobre una participació ciutadana en l'elaboració dels Catàlegs i la baixa protecció que representen les Directrius respecte lleis del mateix rang.

La llei 10/2004 (del 24 de desembre) **de l'habitatge** ha modificat 240 preceptes de l'anterior legislació i s'ha hagut de configurar un text refós aprovat el 25 de juliol del 2005 (decret legislatiu 1/2005), amb el compromís del Govern d'aprovar el reglament complet de la llei com a màxim 18 mesos més tard de la seva aprovació. En el seu preàmbul estableix:

"L'articulació del territori català com una realitat ambientalment sostenible, funcionalment eficient, econòmicament competitiva i socialment cohesionada ha d'ésser l'objectiu principal de l'acció dels poders públics i de la normativa en matèria d'urbanisme i ordenació del territori".

Destaca la introducció del concepte de "desenvolupament urbanístic sostenible", que es defineix com la utilització racional del territori i el medi ambient i comporta conjugar les necessitats de creixement amb la preservació dels recursos naturals i els valors paisatgístics, arqueològics, històrics i culturals, a fi de garantir la qualitat de vida de les generacions presents i futures. A grans trets, la llei es basa en tres pilars: 1) El foment de l'habitatge assequible: als municipis majors de 10.000 habitants, les capitals de comarca i totes aquelles localitats que ho desitgin es reservarà de forma immediata el 20% del sostre residencial de nova creació per habitatge protegit amb l'aprovació de cada instrument de planificació general (POUM o PAUM) o planejament derivat (plans parcials o plans de millora urbana); 2) S'introdueixen criteris ambientals en el planejament urbanístic, amb l'obligació de classificar obligatòriament com a sòl no urbanitzable en el planejament tots aquells sòls amb un interès natural, agrari, paisatgístic, forestal o de connector natural. També s'estableixen totes les figures de planejament general i les revisions o modificacions que requalifiquin més de 100 ha de sòl no urbanitzable (o 10 ha de sòl no urbanitzable protegit), que han d'estar subjectes a una declaració d'impacte ambiental; i 3) Per últim, estableix que els ajuntaments que disposin d'un planejament adaptat a la nova llei o tinguin un planejament general amb menys de sis anys d'antiguitat podran aprovar de forma immediata el seu planejament derivat.

La llei 2/2004 de 4 de juny de **millora de barris**, àrees urbanes i viles que requereixen atenció especial, comporta la creació d'un fons financer de la Generalitat destinat a la rehabilitació i a la promoció específica d'aquells

barris que per les seves característiques (degradació urbana, despoblació, dèficits econòmics i socials...) requereixen una atenció especial. Així la Generalitat finança entre un 50 i un 75% del cost total de l'operació (amb una inversió total que no ha de superar els 20 milions d'euros) projectes integrals de renovació urbana presentats pels ajuntaments que compreguin la millora de l'espai públic i la dotació d'espais verds; la rehabilitació dels edificis; la provisió d'equipaments per ús col·lectiu; la incorporació de Tecnologies de la Informació i de la Comunicació (TIC); el foment de l'eficiència energètica, l'estalvi de consum d'aigua i el reciclatge de residus; l'equitat de gènere en l'ús de l'espai públic; la millora de l'accessibilitat arquitectònica i el desenvolupament de programes per una millora social, urbanística i econòmica del barri. Des de la seva aprovació s'han assignat ajudes a 30 barris amb una dotació de 198 milions d'euros per part de la Generalitat.

2.3.2.3. Les polítiques d'ordenació del territori a Catalunya: un balanç de tres dècades

Com hem vist en aquest apartat, podem endevinar un canvi entre les polítiques territorials impulsades pels governs de CiU i les del Govern tripartit. Aquí pararem atenció a aquells aspectes que les diferencien.

Pel què fa al **planejament urbanístic**, hem vist com durant els primers anys es potencià i s'arribà a una cobertura molt important dels municipis a través d'alguns processos de participació, fruit també de la tasca realitzada pels ajuntaments i les associacions veïnals. Els efectes en el territori de la planificació urbanística han estat una millora dels serveis i de la qualitat urbana, però també un augment de la dispersió de molts municipis (especialment dels mitjans i petits de la regió metropolitana), alhora que s'ha accentuat la fragmentació i l'especialització territorial donada l'absència d'un marc de referència adequat des del planejament supramunicipal.

Durant els governs de CiU, el **planejament territorial** s'ha caracteritzat per fomentar la creació de diverses figures de planejament sense impulsar-ne definitivament la seva redacció i aprovació. Així, hem vist diferents exemples que il·lustren aquesta situació: 1) des de l'aprovació de la Llei de Política Territorial fins a l'aprovació del PTGC passaren dotze anys, 2) dels set plans territorials parcials previstos tan sols se n'aprovà un, i fou el 2001, i 3) tot i crear la figura dels plans directores territorials, aquests no es desenvoluparen. En canvi, en aquest període es posà l'èmfasi en el planejament sectorial i s'impulsaren diversos plans, tals com el de carreteres, el PEIN, el d'habitatge, el d'infraestructures, etc. Així doncs, si comparem les figures que s'han creat i desenvolupat pel que fa al planejament territorial sectorial amb les altres figures de planejament que contempla la Llei de política territorial, podem veure com la diferència és important. S'abandonen les polítiques territorials més integradores i es potencien aquelles més sectorials que es focalitzen en un aspecte en concret del territori, perdent la visió estratègica global i les interrelacions amb la resta de polítiques territorials.

L'empenta del planejament territorial per part del Govern del Tripartit pot interpretar-se com a mostra d'una tendència a potenciar la visió supramunicipal. Des d'un bon principi CiU potencià la planificació a nivell municipal i tot i elaborar el PTGC, aquest deixava que gran part de les propostes fossin redactades pels diferents plans territorials parcials. En canvi, tot i que pot ser una tendència força incipient, les polítiques territorials del Tripartit emfasitzen una escala de planificació més elevada, potenciant tant el planejament a nivell de vegueria, com de comarca, com de sistema

urbà²³. Tot i això, les polítiques de planejament deixen al marge les polítiques d'aigua, residus o energia que depenen d'altres departaments, amb qui sovint emergeixen dificultats d'entesa i coordinació, i es continua desenvolupant el planejament sectorial, com per exemple el Pla de l'Energia 2006-2015 o el Pla d'Infraestructures de Transport de Catalunya 2006-2026. Aquest últim aspecte, les infraestructures, condicionen fortament les dinàmiques de desenvolupament territorial.

Pel què fa als **mecanismes de participació**, també podem veure que hi ha hagut algun canvi. Durant els governs de CiU es potenciaren tant el desenvolupament de les Agendes 21 com dels plans estratègics com a processos participatius, encara que aquests no estaven vinculats a la planificació territorial. Mentre la Llei de Política Territorial tan sols establia que els plans territorials havien de ser exposats públicament, el Govern del Tripartit ha ampliat el període d'exposició pública i s'han creat audiències i exposicions públiques amb ponències als ajuntaments afectats per tal de difondre els plans. Concretament, s'ha establert un període de consulta pública anterior a l'inici de la tramitació del pla que té per objectiu recollir les opinions entorn el contingut del pla de tots els sectors implicats (des d'ajuntaments, consells comarcals, cambres de comerç, fins a entitats, associacions i particulars). Una vegada recollits els suggeriments en aquest període de consulta, el pla pot ser aprovat inicialment i així sortir a informació pública. De tota manera, els processos de participació en l'elaboració dels plans no estan regulats i més aviat, i tal i com veurem en l'anàlisi de les mobilitzacions, s'han dut a terme de manera informal o per la pressió de les plataformes. Així doncs, en referència a aquest aspecte, podem concloure que s'han potenciat més aviat els mecanismes d'informació però no s'ha desenvolupat efectivament la participació.

En els acords de Govern i de programa del Tripartit podem observar indicis de l'aparició de **nous temes** a l'agenda política, com per exemple el paisatge, la biodiversitat o el suport a la rehabilitació integral de barris amb dificultats, fet que indica diferències en els **valors i principis** en els quals radiquen les polítiques²⁴. Mentre la Llei de política territorial elaborada per CiU posa èmfasi en el foment del creixement econòmic i en l'extensió per tot el territori dels nivells de renda i qualitat de vida, el programa de planejament territorial del Tripartit es guia per tres principis: compacitat, complexitat i cohesió. De tota manera, aspectes com la sostenibilitat també són presents en les seves polítiques, com per exemple l'ampliació de la Xarxa Natura²⁵ 2000 o la futura Llei de la biodiversitat, encara que d'una manera poc integrada en el conjunt del planejament. Per part d'entitats ecologistes s'ha etiquetat com "insostenibles", tant el Pla d'energia com el d'Infraestructures. S'ha d'esperar veure com s'aplica a la realitat el concepte del "desenvolupament urbà sostenible" que defineix la nova Llei d'Urbanisme, els estudis d'"avaluació ambiental estratègica" o

23 S'ha observat com les polítiques impulsades pel Govern tripartit no sempre coincideixen amb els límits administratius i que, en canvi, es posa més atenció als sistemes urbans per tal que les polítiques puguin respondre a la realitat. Un bon exemple en són els plans directius urbanístics: el del sistema costaner comprèn tota la costa catalana i els de les àrees urbanes no sempre coincideixen amb els límits administratius de les comarques sinó que corresponen a una agrupació de municipis. Així mateix, s'emprenen els treballs per redactar els plans territorials parcials sense que la divisió administrativa correspongui a aquesta organització territorial.

24 També s'ha de destacar la creixent importància que tenen les recomanacions i directrius d'àmbit europeu i que acaben condicionant les polítiques territorials a Catalunya, com la Carta Europea del Paisatge, la Xarxa Natura 2000, la Directiva Marc d'Aigües, etc.

25 Tanmateix obligada pels advertiments de l'Unió Europea.

si l'Agenda 21 de Catalunya acaba essent un document normatiu de referència en el planejament, tal i com s'anunciava en el pacte del Tinell.

Pel què fa a tenir **visió estratègica** del territori, durant els governs de CiU es caracteritza per no tenir una visió clara de com s'ha de desenvolupar el territori. La redacció de plans estratègics fou nombrosa, però principalment a nivell municipal i en algun cas comarcal, sense una especial coordinació entre ells, amb la seva conseqüent visió fragmentada del territori. No fou fins a la darrera legislatura que el Govern de CiU encarregà a experts diferents documents de treball que tenien per objectiu impulsar una visió més estratègica del territori del país²⁶. Una visió estratègica compartida pel Tripartit no és tampoc fàcil de veure, segurament per la pròpia natura del govern de coalició en la qual coexisteixen projectes polítics diferents. Malgrat tot, a grans trets, s'observen un parell de tendències en aquest sentit. Per una banda, la intenció de desenvolupar unes visions territorials estratègiques per cada regió o vegueria a través del procés d'elaboració dels Plans Territorials Parcials. Per l'altra, s'observa una aposta per una "ciutat de ciutats" o una "Catalunya de ciutats en xarxa"; un model policèntric on el motor de creixement econòmic es centri en les poblacions grans i mitjanes que han d'acumular els augments de població mantenint un cert grau de compacitat; conjunt de ciutats interconnectades a través d'un potent sistema de mobilitat públic i privat.²⁷

"A més del node principal que constitueixen l'aglomeració urbana de Barcelona i els sistemes metropolitans de les comarques més properes, que en bona part han arribat al màxim desitjable pel que fa a ocupació de sòl, Catalunya ha de tenir una xarxa nodal potent basada en les capitals regionals, comarcals i altres ciutats de certa dimensió, les quals haurien de polaritzar el creixement urbà" (Departament de Política Territorial i Obres Públiques, 2004).

²⁶ Principalment a través de la col·lecció "Panorama 7 Territoris", una iniciativa de l'Observatori de Desenvolupament Estratègic a Catalunya (ODECAT) i el Pla Governamental CAT 21 del Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya. Entre aquestes publicacions destaca la de Ullied (2003).

²⁷ Una visió estratègica que òbviament no és necessàriament compartida, degut als seus previsibles impactes ambientals i territorials, pels sectors més sostenibilistes d'ICV-EUIA.

Capítol 3

Hipòtesis i model analític

3.1. LES HIPÒTESIS DE LA RECERCA

Com ja hem indicat a la introducció, aquesta recerca planteja dos grans objectius: per una banda, caracteritzar l'acció col·lectiva de quatre mobilitzacions –que anomenem mobilitzacions “en defensa del territori” (MDT)- a partir de l'estudi dels conflictes que les han generat i dels actors que les han promogut i, per l'altra, interpretar i valorar els impactes d'aquestes mobilitzacions en la política territorial i, per extensió, en la cultura del territori.

En base a aquests dos objectius la recerca parteix de dues hipòtesis de treball principals:

Respecte de la caracterització de les mobilitzacions en “defensa del territori”):

HIPÒTESI 1:

Les mobilitzacions estudiades al voltant de plans i projectes territorials han estat promogudes per entitats i plataformes, que s'autoanomenen “en defensa del territori” i que es configuren com a xarxes d'acció col·lectiva crítica en llurs entorns locals i no locals, tenen un discurs ampli i extensible, no exclusivament localista, una orientació proactiva i una voluntat explícita de proposar alternatives tant a nivell local com global.

Partim, per tant, de considerar que aquestes entitats i plataformes són capaces de definir uns objectius i de crear un discurs propi; això els permet generar complicitats amb d'altres actors (altres entitats i plataformes, tècnics i funcionaris, polítics) i activar una xarxa d'acció col·lectiva crítica.

Respecte de la interpretació dels impactes de les MDT:

HIPÒTESI 2:

Aquestes mobilitzacions han tingut uns impactes en les polítiques territorials concernides. Aquests impactes incideixen en les polítiques públiques:

en la seva dimensió substantiva: en els continguts concrets (objectius, instruments) de les polítiques que orienten l'ús i la gestió del territori;

en la dimensió relacional i operativa: en les formes d'elaborar les polítiques en relació a l'ús i la gestió del territori;

en la dimensió conceptual i simbòlica: en els marcs cognitius i normatius i en els referents polítics que orienten l'ús i la gestió del territori.

En l'explicació d'aquests impactes considerem la capacitat de les mobilitzacions d'incidir en la distribució de recursos presents en la xarxa de polítiques i de rendibilitzar les diferents estructures d'oportunitat política que s'han donat al llarg dels conflictes.

Considerem que aquests impactes no només incideixen en les polítiques concernides, sinó també, de forma més indirecta i diferida, en d'altres polítiques i per tant, per extensió, en la política i cultura del territori.

3.2. EL MODEL ANALÍTIC

A continuació, definirem i ampliarem els conceptes que es desprenen de les dues hipòtesis plantejades.

LA CULTURA DEL TERRITORI

Definim aquest concepte com el conjunt de percepcions, actituds i comportaments dels ciutadans i dels actors polítics que orienten l'ús i la gestió del territori.

Pel que fa l'objecte de la cultura, el territori, podríem partir de moltes definicions, algunes més focalitzades en els aspectes físics, d'altres en els socials, polítics o culturals:

"El territorio es una construcción socioecológica. (...) Una parte más o menos considerable del territorio está integrada por el espacio ocupado, en el que se levantan edificaciones e infraestructuras, en tanto que la mayoría del territorio suele corresponder, aún hoy, al concepto de espacio libre; la conciliación de los intereses específicos de cada uno de estos dos usos se presenta como un tema de la mayor trascendencia en territorios con una fuerte presencia humana" (Folch, 2003).

"Territori: Extensió de terra que forma una circumscripció política. Superfície de terra subjecta a una determinada qualificació en la planificació urbanística. Porció de la superfície terrestre subjecta d'apropiació per un grup d'individus a fi de portar a terme qualsevol activitat." (Diccionari de la Llengua Catalana, IEC, 1995).

Aquestes percepcions i actituds es contraposen al llarg dels conflictes, i orienten els marcs cognitius i normatius dels actors en relació a la definició dels problemes i de les polítiques.

LA POLÍTICA TERRITORIAL

Entenem la política territorial com el conjunt d'objectius, d'instruments i de recursos destinats a definir i gestionar els conflictes relacionats amb l'ús i la gestió del territori. Aquest conjunt d'instruments, objectius i recursos es fa operatiu a través de la definició i implementació de polítiques territorials que duen a terme actors públics i privats. Les polítiques territorials, com qualsevol política pública, tenen una dimensió substantiva (que defineix els continguts de les intervencions sobre el territori), relacional- operativa (que fixa les regles del joc entre els actors implicats en les polítiques) i, conceptual i simbòlica (que transmet uns valors i uns coneixements sobre la gestió del territori).

Respecte de la política territorial, podem destacar alguns elements característics i rellevants:

- La **importància de l'escala** com a nivell de definició i gestió dels problemes: la naturalesa substantiva del problema territorial a resoldre pot indicar-nos l'escala més adequada de gestió, però alhora, l'elecció de l'escala també pressuposa una determinada definició política del problema a resoldre.
- La **diversitat** inherent en les polítiques territorials: el criteri de quines actuacions formen part o no de les polítiques territorials no és solament una qüestió tècnica o acadèmica sinó també un debat polític, en el qual les mobilitzacions "en defensa del territori" també han incidit.²⁸ Apel·lant a un criteri temàtic, podríem convenir que la política territorial pot incloure:
 - polítiques relacionades amb l'ús i la gestió dels recursos (regulació d'espais naturals, polítiques d'aigua i energia, extracció d'àrids, gestió forestal, etc.)
 - polítiques relacionades amb la gestió dels assentaments de les persones i de les activitats (planejament urbanístic, equipaments i serveis, habitatge, comerç, etc.)
 - polítiques relacionades amb la gestió de la mobilitat de béns, serveis i persones (infraestructures com aeroports o carreteres, equipaments logístics, polítiques de transport, etc.)

Altres polítiques territorials relativament "noves" –com la del paisatge- posen de manifest la interrelació entre les diferents polítiques territorials sectorials (assentaments i mobilitat); i com el caràcter integral del plantejament esdevé clau per a llur gestió.

En els conflictes que estudiem podem identificar clarament algunes d'aquestes àrees de polítiques: en el cas del PHN, el conflicte s'associa clarament amb les polítiques de gestió de l'aigua i, per tant, dels recursos del territori. En el cas de l'Empordà i del Pla 22 @, es tractaria principalment de conflictes relacionats amb la gestió dels assentaments (urbanisme i habitatge); tot i que en el cas de l'Empordà, el projecte de la línia de Molt Alta Tensió planteja la problemàtica de la gestió dels recursos. Finalment, en el cas de Bracons, serien les polítiques de mobilitat i de gestió dels espais naturals (recursos del territori) les més qüestionades.

El caràcter pluriescalar i divers de la política territorial explica la complexitat generalment atribuïda a aquest tipus de política. En referència a la necessitat d'una política pública territorial, Tarroja argumenta el següent:

"En definitiva, una decisió en favor d'una estratègia i una política territorial superadores de la sectorialització, que no tan sols se centrin en les interrelacions entre els processos i les polítiques que es donen en un mateix territori, sinó que parteixin de les identitats i realitats socioterritorials singulars i específiques de cada territori com a principals condicionants i actius de les seves opcions de desenvolupament". (Tarroja, 2003: 12)

²⁸ De fet, aquest és el debat que més tensions genera en les relacions entre el Departament de Política Territorial i Obres Públiques (DPTOP) i el Departament de Medi Ambient i Habitatge (DMAH), en l'actual Govern tripartit.

ELS MARCS COGNITIUS I ELS REFERENTS DE POLÍTQUES

Mc Adam defineix el concepte de marc cognitiu de la següent forma:

"[són els] esforços estratègics i conscients realitzats per grups de persones per forjar formes compartides de considerar el món i a elles mateixes, que legítimi i mogui cap a l'acció col·lectiva". (Mc Adam, 1999)

Així doncs, els marc cognitius són, per una banda, esquemes d'interpretació de la realitat i, per l'altra, marcs de prescripció normativa sobre què cal fer donada aquesta interpretació²⁹. Jamison i Eyerman (1991) destaquen el paper productor i difusor de marcs cognitius alternatius que aconsegueixen els moviments socials. En aquesta recerca, però, partirem de la base que aquests marcs cognitius no són exclusius dels moviments socials sinó que tots els actors tenen les seves formes de percepció i interpretació de la problemàtica, que varien substancialment entre ells i evolucionen al llarg dels conflictes i dels processos decisionals que se'n deriven. És més, el pes relatiu d'aquests marcs cognitius es posa de manifest a través de les tensions que s'han donat en els conflictes estudiats.

"La aprobación del Plan Hidrológico Nacional (PHN) constituyó un caso paradigmático de confluencia y de conflicto entre distintos marcos culturales que actúan sobre una misma realidad ambiental" (Tábara, Costejà, van Woerden, 2004: 154).

Les mobilitzacions estudiades, a través de llurs xarxes d'acció col·lectiva crítica, tenen la capacitat de fer emergir o visibilitzar nous marcs cognitius en la definició del conflicte i de contraposar-los als ja existents i hegemònics.³⁰ En la mesura que aquestes mobilitzacions aconseguen canvis en les posicions relatives d'aquests marcs cognitius i normatius també produeixen canvis en la definició del conflicte i afavoreixen nous referents de política.³¹

La consideració dels marcs cognitius en aquesta recerca coincideix amb el que Knoepfel (1992) anomena enfocament cognitiu en l'anàlisi de les polítiques públiques:

"Este enfoque subraya el papel de las ideas y de las representaciones en la formación (y sobre todo en la definición) de los problemas que son sometidos a la acción pública y al cambio en las políticas públicas. El rasgo distintivo de esta corriente de pensamiento es que pone el acento en los principios generales, la argumentación y los valores que definen "una visión del mundo" que refleja y/o produce la política pública."

LA GOVERNANÇA, LES XARXES DE POLÍTQUES PÚBLIQUES I LES XARXES D'ACCIÓ COL·LECTIVA CRÍTICA

En un context de governança com el definit anteriorment, el govern del territori i tots els processos decisionals que en deriven són també més complexos, en la mesura que requereixen d'una xarxa d'actors més àmplia i

29 Cal tenir en compte la importància que tenen en els marcs cognitius els judicis de valor i, per tant, els elements prescriptius i normatius. De fet, qualsevol definició de la situació es fa necessàriament des d'uns determinats valors i s'orienta cap a uns cursos d'acció i no uns altres.

30 Parlarem de marcs cognitius "i normatius" per a insistir que en aquestes construccions també hi intervenen el judicis de valor.

31 Jobert i Muller (1987) defineixen els referents de política en els termes següents: "Normes del referent global es relacionen amb els valors dominants, és a dir, a la percepció que hom té de la vida, de la societat, de l'entorn. El referent sectorial és la imatge dominant del sector, de la disciplina, de la professió, com el global no és ni completament racional ni completament arbitrari. Es tracta d'una construcció social. Sovint l'estructura mateixa del referent reflecteix un compromís entre les diferents elits en competició."

interdependent. La perspectiva que es centra en les xarxes de polítiques públiques reflecteix la complexitat d'aquests processos decisionals.

Alguns autors com Gomà i Blanco (2002) han analitzat les característiques de les xarxes de polítiques, atenent a les següents qüestions:

- La configuració de la xarxa (densitat, complexitat, intensitat, distribució de rols)
- L'estructura interna de la xarxa i les relacions d'aquesta amb l'entorn (eix acord/conflicte, reacció/anticipació, impacte sobre l'opinió pública)
- L'actitud dels actors i els patrons d'interacció existents (permeabilitat, imposició/negociació, pragmatisme, confiança)
- L'estructura de poder (simetria/asimetria en la distribució de recursos, tipus de recursos)

De la consideració d'aquests aspectes, es derivaria la major o menor possibilitat per part dels actors, de gestionar i liderar la xarxa de polítiques en dos aspectes:

- Gestionar l'estructura de la xarxa: ja sigui incidint sobre la seva configuració bàsica (alterant el grau d'homogeneïtat/ diversitat dels actors, facilitant/dificultant l'accés de nous actors); incidint sobre les distribucions de poder (evitant o facilitant la captura per part d'interessos forts però no majoritaris); o bé incidint sobre els valors (produint marcs i universos de referència compartits).
- Gestionar les interaccions internes: ja sigui activant la xarxa (estimulant les interaccions necessàries, posant de relleu les interdependències i les posicions nodals); enfortint la densitat relacional (afavorint escenaris amb jocs de suma positiva); o bé promovent la intermediació i la cerca de denominadors comuns.

Per la seva banda, Brugué, Gomà i Subirats (2002) també apliquen el concepte de govern en xarxa a la gestió del territori:

"La **governance** de los territorios, ciudades y comunidades locales no puede plantearse sólo como un problema de los ayuntamientos, de las autoridades representativas locales. Ha de verse como un problema colectivo en el que las reglas de la jerarquía ya no sirven como lo hacían antes y en el que es necesario establecer mecanismos de coordinación y de corresponsabilidad con los agentes y los actores sociales presentes en el territorio" (Brugué, Gomà i Subirats, 2002: 19).

Explicar els processos decisionals a través del concepte de xarxes de polítiques dóna més sentit a la interpretació de l'acció i dels impactes de les mobilitzacions a través del concepte de xarxa d'acció col·lectiva crítica (XACC). Per xarxa d'acció col·lectiva crítica cal entendre les àmplies coalicions socials que es generen al llarg de la mobilització, l'entorn social que és mobilitzat per les plataformes i els nuclis organitzadors de la protesta i que poden incloure, entre d'altres, científics, polítics, entitats cíviques i socials diverses.

En la mesura que els actors mobilitzats participen d'alguna manera en la xarxa de polítiques i que, per tant, interactuen amb la resta d'actors, també incideixen en la gestió de la xarxa i del conflicte. En aquest sentit, considerem que les interaccions d'aquests actors polítics "crítics" dins de la mateixa xarxa de polítiques són essencials per a explicar el paper dels experts en els processos decisionals; per explicar com es redistribueixen els recursos presents en les xarxes de polítiques; i per interpretar els impactes de les mobilitzacions en termes dels recursos emprats pels actors.

ELS IMPACTES DE LES MOBILITZACIONS

En aquesta recerca ens interessa analitzar els impactes que les mobilitzacions analitzades han tingut en l'ús i la gestió del territori, tant pel que fa als conflictes i polítiques concretes en litigi (en llurs dimensions substantiva, relacional-operativa i conceptual-simbòlica) com a un nivell més ampli i general. Ja que les mobilitzacions estudiades tenen la capacitat de generar nous marcs cognitius i normatius que transcendeixen els conflictes i els problemes concrets, plantejarem que més enllà dels impactes que han pogut tenir en unes polítiques concretes, també poden haver incidit, de forma més indirecta i diferida, en la cultura i la política territorial.

En l'anàlisi ens hem centrat en els impactes més directes i immediats en les polítiques, que més clarament es poden explicar en termes de causalitat, però això no obsta per a que anotem la possibilitat d'aquests impactes més generals. Des d'un punt de vista teòric, considerem que per a avaluar la capacitat d'incidència d'aquestes mobilitzacions, cal tenir en compte que aquests dos tipus d'impactes es poden retroalimentar.

Pel que fa l'explicació d'aquestes impactes, partim del supòsit que en les xarxes de polítiques territorials es distribueixen uns recursos que acaben configurant els problemes i determinant les solucions. Bobbio (1996) distingeix quatre tipus de recursos necessaris per tal que l'Administració sigui capaç de concebre i realitzar un projecte territorial: els recursos jurídics, els cognitius, els financers i els polítics.

- **Recursos jurídics:** consisteixen en les competències administratives i els drets que deriven de les lleis o d'altres documents jurídics com els plans urbanístics. Quan la legislació és formada per un alt nombre de procediments que se sobreposen uns als altres, és possible que aquest recurs es trobi d'una forma fragmentada i incerta: fragmentada, perquè cada vegada més nivells de govern posseeixen alguna competència sobre el mateix projecte; incerta, perquè no és fàcil establir on comença la competència d'uns i on acaba la dels altres.
- **Recursos financers:** són els recursos econòmics que possibiliten la implementació de les polítiques. La crisi fiscal de l'Estat fa més complex el repartiment dels recursos financers i ha tingut l'efecte de diversificar les fonts de finançament: en els projectes d'una certa envergadura s'acostumen a combinar fonts públiques (locals, regionals, estatals, europees) i privades, amb la qual cosa es converteixen en uns recursos més complexos de gestionar.

- **Recurs cognitiu:** consisteixen en la disponibilitat d'informació i d'expertesa. Qui disposa d'aquest recurs té la capacitat de definir el problema excloent les definicions alternatives. En la nostra recerca aquest recurs es relaciona amb la capacitat de construir nous marcs cognitius i normatius i, per tant, té un paper important en l'explicació dels impactes més indirectes i diferits sobre la política i cultura del territori.
- **Recursos polítics:** consisteixen en la possibilitat de donar o treure consens i legitimitat política a un projecte o als seus promotors. Els canvis d'uns partits de masses, capaços de controlar grans àrees d'opinió i grups de interès, als partits actuals que ja no són vistos com a portadors d'interessos generals, fa que més grups organitzats puguin obtenir aquest recurs. En el nostre cas, l'obtenció o control d'aquest recurs té molt a veure amb com les mobilitzacions utilitzen al seu favor els diferents contextos polítics i partidistes que es donen al llarg dels conflictes.

Bobbio (1996) ens adverteix que actualment cap dels actors és capaç de controlar els quatre recursos, ja que són de natura molt diversa i no sempre són acumulables; tots són necessaris, però gairebé mai suficients. En aquesta recerca plantejem que les xarxes d'acció col·lectiva activades per les mobilitzacions, tenen un caràcter crític no només perquè volen alterar els patrons d'asimetria en la disponibilitat dels recursos esmentats, sinó també perquè volen canviar la importància relativa que se'ls atribueix.

LES ESTRUCTURES D'OPORTUNITAT POLÍTICA

En base a la definició de Tarrow (1989), considerem aquestes estructures d'oportunitat política com el conjunt de dimensions o factors polítics que incentiven o desincentiven el desenvolupament de l'acció col·lectiva de protesta. Aquests factors poden ser elements més o menys estables del sistema polític³², però en general solen aparèixer quan es donen situacions de canvi, externes a les mobilitzacions, que generen oportunitats per a l'acció col·lectiva³³. Aquests canvis poden ser de caràcter sistèmic (dels trets estructurals de l'organització i/o forma de funcionament de l'Administració i els partits polítics), relacional (que fa referència a les relacions entre els actors implicats) o temporal (referents a la conjuntura) (Ibarra, Martí i Gomà, 2002). De fet, tot i que molt sovint els canvis en les estructures d'oportunitat política (EOP) són externs i independents a les mobilitzacions, aquestes en la majoria dels casos intentaran treure profit de les diferents oportunitats polítiques que apareixen i, per tant, no haurien de ser considerades com a variables totalment exògenes.³⁴ Per posar un exemple, podem dir que les tensions i contradiccions dins del Govern tripartit respecte a la construcció de l'Eix Vic-Olot per Bracons no s'expliquen només per les mobilitzacions impulsades

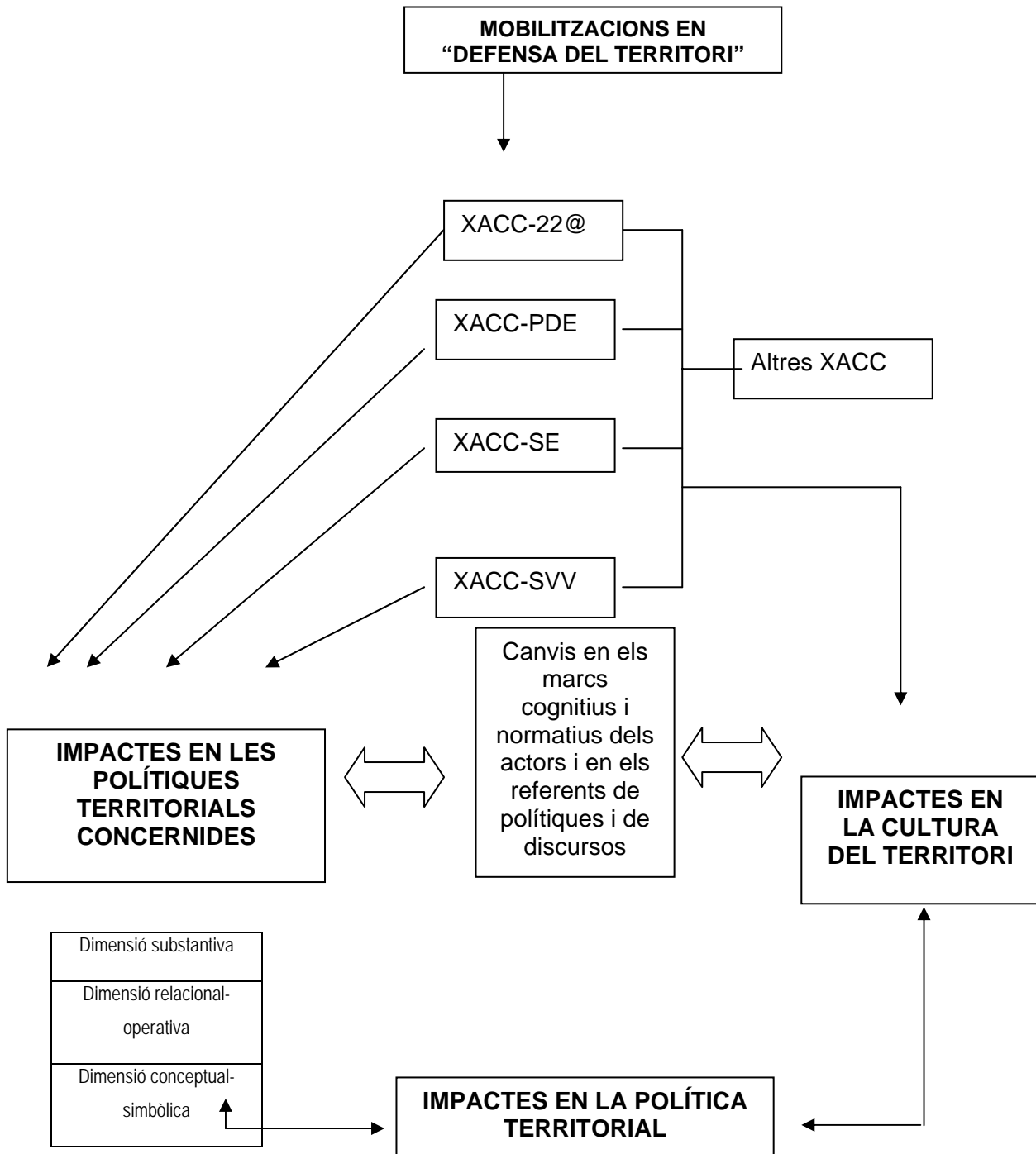
32 Com els nivells relatius d'obertura o tancament del sistema polític, l'accessibilitat a les institucions i la propensió d'aquestes a la imposició, repressió o negociació, l'organització i distribució territorial del poder, el tipus de sistema de partits, les característiques i tendències dels mitjans de comunicació, etc.

33 Per exemple els canvis en els sistemes de partits o en els governs, les divisions entre les elits, la disponibilitat o no d'aliats influents i/o intermediadors, dinàmiques de contagi amb d'altres mobilitzacions, etc.

34 Històricament, podem veure com les accions dels moviments socials també refan les estructures institucionals i els alineaments polítics, canviant marcs legislatius i administratius, i reestructurant les bases institucionals o relacionals del sistema polític i les formes de governar.

per Salvem les Valls, però això no impedeix que aquesta organització aprofiti aquestes contradiccions per “visibilitzar-les” i refermar i legitimar la seva posició.

Figura 2. Recapitulació i esquema interpretatiu

Capítol 4

Anàlisi dels conflictes i les mobilitzacions

En aquest capítol analitzarem la Plataforma en Defensa de l'Ebre, les organitzacions mobilitzades al voltant del Pla 22@, Salvem l'Empordà i Salvem les Valls en relació a dues qüestions: el conflicte al qual responen i la descripció d'aquestes plataformes, atenent als seus objectius, estructura organitzativa, composició, relació amb els altres actors, discurs i estratègies d'acció.

Acabarem el capítol amb una anàlisi comparativa dels quatre casos per tal de poder respondre a la primera hipòtesi de la recerca.

4.1. LA PLATAFORMA EN DEFENSA DE L'EBRE

4.1.1. DESCRIPCIÓ DEL CONFLICTE

La problemàtica al voltant del Pla Hidrològic Nacional (PHN) de l'any 2000 és la darrera manifestació d'un conflicte de les polítiques d'aigua de l'Estat que s'ha reproduït periòdicament durant els últims trenta anys i que ha enfrontat a les conques cedents d'aigua i a les zones receptors. De fet, els conflictes relacionats amb les polítiques d'aigua són probablement els que més mobilitzacions han generat dels que es relacionen amb el medi ambient, en les últimes dècades (Tàbara et al., 2004).

En el cas de les Terres de l'Ebre, a aquest fet cal afegir-hi el malestar respecte a una certa forma de prendre les decisions per part de l'Administració, que ha oblidat durant molts anys les necessitats i problemàtiques de la zona i que ha generat una distribució geogràfica desigual dels costos i beneficis de les polítiques públiques en l'àmbit català; per la qual cosa, en l'opinió de bona part de la població, s'ha mantingut la marginació política i econòmica de la zona.

4.1.1.1. Què és el Pla Hidrològic Nacional?

El PHN, tot i que el seu nom implícitament denota que proposa un model hidrològic pel conjunt de l'Estat, no conté cap projecte d'obra no relacionada amb la qüestió del transvasament de l'Ebre. En efecte, proposa l'extracció de 1.050 hectòmetres cúbics d'aigua a l'any (100 m³/segon) del riu Ebre per enviar-los a través de conduccions de 914 km en dues direccions: una cap al nord (190 hm³ cap a la zona de Barcelona i les conques internes de Catalunya, a uns 200 km.) i, una altra, cap al sud (860 hm³ cap a les conques dels rius Segura, Xúquer i les conques del sud, a uns 1.000 km).

El transvasament cap al nord pretén garantir la qualitat i la demanda urbana i industrial i és més viable tècnica i econòmicament. El projecte principal, el transvasament al sud, al seu torn està destinat a resoldre demandes i problemàtiques diferents³⁵. Es presenta l'extracció massiva d'aigua de l'Ebre (l'únic gran riu accessible, la conca del qual

³⁵ La sobreexplotació dels aqüífers costers de Castelló; la sobreexplotació del riu Xúquer a Castella - La Manxa que repercuteix a València; l'esquil·lació dels recursos del riu Vinalopó a Alacant; l'esgotament de la conca a Murcia i, finalment, la sobreexplotació dels recursos d'Almeria a causa de l'agroindústria. (Estevan, 2002)

està íntegrament en territori espanyol) com una soluci33 única i a gran escala de tots aquests problemes, sense valorar ni les possibles opcions locals alternatives ni altres polítiques possibles com la gesti33 de la demanda urbana i agrària o la introducci33 de les noves tecnologies de tractament d'aigua (com ara la dessalinitzaci33). En realitat, sembla que la presentaci33 integrada de tots aquests projectes es constitueix com una estratègia per a justificar la viabilitat econ33mica del transvasament cap al sud, sense entrar en les causes d'aquests "dèficits" ni analitzar la resta de problemes d'aigua que hi pot haver a l'Estat.

4.1.1.2. Descripci33 del procés del conflicte

En aquest sentit, el PHN de 2000 té un clar fil de continuïtat amb el que ha estat hist33ricament la política de gesti33 de l'aigua a l'Estat, centrada en un "paradigma d'obres hidràuliques", considerat obsolet per molts sectors científics i socials. Aquest model de polítiques vinculades a l'aigua s'ha basat exclusivament en les polítiques d'oferta: en l'augment de l'oferta d'aigua en base a la construcci33 de grans infraestructures hidràuliques (embassaments i transvasaments)³⁶ i consolidant una aliança d'interessos entre les companyies elèctriques i les grans constructores, juntament amb els interessos agrícoles i turístics (Jiménez, 2005).

Les administracions públiques han actuat com si l'oferta de recursos hídrics fos il·limitada i han intervingut molt escassament en la gesti33 de la demanda (el foment de l'eficiència del sistema de distribuci33, la incentivaci33 de mesures d'estalvi i reutilitzaci33, el control d'activitats altament consumidores d'aigua com els camps golf o la urbanitzaci33 dispersa, per exemple), el control de la qualitat, la protecci33 del medi ambient hídric o els recursos subterranis (Ramos, 2001).

Aquest paradigma està molt arrelat a la política espanyola, ja des de finals del segle XIX. Durant el franquisme es va reforçar aquest model i es va orientar cap a proveir d'aigua la regi33 del sud-est de l'Estat i tota la costa mediterrània amb l'objectiu de, per una banda, instaurar i consolidar un model turístic i urbanístic de fort creixement i, per altra banda, possibilitar la transformaci33 i "modernitzaci33" del sector primari, en base a un model intensiu en aigua i en productes químics.

Pel que fa a les Terres de l'Ebre, el conflicte va començar l'any 1973 amb el projecte d'aqüeducte Ebre - Pirineus Orientals, que plantejava el transvasament de 1.400 hm³ d'aigua cap a Tarragona i Barcelona. No es va dur a terme, però el 1989 es va implementar el que es coneix com el minitransvasament a Tarragona de 4 m³/segon, necessari per a la continuïtat de les inversions multinacionals a la indústria petroquímica.

Durant els anys vuitanta, tot i l'actualitzaci33 de la legislaci33 en matèria d'aigües que va dur a terme el govern PSOE, es va mantenir la mateixa lògica i les solucions proposades seguien plenament el model hist33ric d'intervencionisme estatal i polítiques d'oferta. La Llei d'Aigües de 1985 va plantejar el mandat d'elaborar un Pla Hidrol33gic Nacional i els diversos plans hidrogràfics de conca però l'Avantprojecte del PHN (APHN) del PSOE, conegut

³⁶ Amb 1.200 grans preses, Espanya és un dels estats del món amb preses per unitat de superfície i poblaci33 (Arrojo, 2003) i el quart del món en nombre d'embassaments en termes absoluts, després de països tant grans com els EUA, la Xina o la Índia.

popularment com el Pla Borrell, no va ser presentat fins el 1993 i mai es va arribar a aprovar. L'APHN partia d'una estimació del creixement de la demanda d'aigua molt important (fortament sobreestimada, com s'ha vist amb el temps) i definia la qüestió de l'aigua com una problemàtica de desequilibri hidrològic i de dèficit hídric que calia solucionar a través de la transferència de recursos entre les diferents conques del territori espanyol (Tàbara et al., 2004).

L'APHN, en un context de forta sequera, pretenia resoldre definitivament els desequilibris entre regions "excedentàries" i "deficitàries", i proposava la multiplicació dels transvasaments (4.000 hm³/ any) connectant les conques hidrogràfiques estatals, així com la construcció d'un centenar de nous embassaments per satisfer la demanda estimada. Tot i que també es plantejaven transvasaments d'aigües del Duero i del Tajo, la principal actuació era el transvasament de 1.500 hm³/ any des de l'Ebre cap a Barcelona, Murcia i València. Contra el Pla Borrell es va formar un ampli front d'oposició (constituït principalment pels governs de les Comunitats Autònomes d'Aragó, Castella - La Manxa i diverses organitzacions ecologistes i d'afectats) que demanava una revisió profunda de la política d'aigua espanyola. Més tard, també s'hi va sumar la demanda de reformulació del Consejo Nacional del Agua (organisme consultiu compost per tècnics de l'Administració de diferents nivells, confederacions hidrogràfiques, comunitats de regants i organitzacions agràries) i es presentaren unes 240.000 al·legacions en contra. Finalment, es va enfortir la tendència a la territorialització dels conflictes sobre l'aigua, produint-se fortes disputes entre Murcia, València i Castella - La Manxa (totes tres governades pel PSOE) pel transvasament Tajo - Segura; entre Aragó i les dues Castelles pel de l'Ebre i del Duero; i, finalment, entre Murcia i Castella - La Manxa pel del Xúquer- Vinalopó.

El PHN del PSOE es va abandonar el 1995 degut a una combinació de factors: la pressió dels seus opositors, la manca de temps per aprovar-lo (abans es van haver d'elaborar un pla de regadius i els plans hidrològics de conca) i pel desgast polític del govern socialista del moment.

Durant el segon govern del Partit Popular, amb majoria absoluta, l'elaboració i aprovació del PHN es va convertir en un compromís polític de primer ordre. L'avantprojecte es va presentar només dos mesos després del nomenament del nou executiu, el setembre de 2000. Aquest mantenia el propòsit d'"equilibrar" els "dèficits" d'unes conques amb els "excedents" d'altres apel·lant a la "vertebració nacional" i a la "solidaritat interterritorial", però a diferència del Pla Borrell es centrava exclusivament en l'Ebre i reduïa el volum a transvasar a 1.050 hm³/any (Tàbara et al., 2004).

El procés d'exposició pública de la llei del PHN, durant el 2000, va fer emergir ràpidament reaccions i oposicions de tot tipus i va marcar l'inici de les mobilitzacions a les Terres de l'Ebre, la constitució de la Plataforma en Defensa de l'Ebre (PDE) i de diverses xarxes d'oposició, tant a nivell d'organitzacions socials com de partits polítics, Comunitats Autònomes, institucions i comunitat científica.

Pel que fa a les Comunitats Autònomes van aparèixer reaccions en tres direccions: per una banda, l'oposició frontal de les zones definides com a "conques cedents" (fonamentalment l'Aragó), per una altra, el suport incondicional de les que veien en el PHN la solució definitiva als seus dèficits hídrics crònics (Comunitat Valenciana i Murcia, amb governs del Partit Popular) i, finalment, les que manifestaven reserves sobre el Pla però que van optar per negociar compensacions o modificacions parcials (Catalunya, Andalusia i Castella - La Manxa).

El gener de 2001 el Consejo Nacional del Agua va votar a favor del PHN, amb els únics vots en contra dels científics independents. El març de 2001 el Govern català va exposar repetides vegades que ni podria acceptar el PHN tal i com estava plantejat ni el transvasament de 1.050 hm³/any. En conseqüència, en el Parlament català CiU va votar en contra, mentre que tot seguit votà a favor al Congrés dels Diputats de Madrid (juntament amb el PP i Coalició Canària) amb la condició que no es transvasés entre juny i octubre i d'un conjunt inversions per a la protecció del Delta. El mateix mes de març es va crear la Delegació del Govern de la Generalitat a les Terres de l'Ebre, responnent a la reivindicació històrica de la zona per ser reconeguda com una organització territorial pròpia.

Finalment, el juny de 2001 el PHN va ser aprovat definitivament. La quantitat d'aigua a extreure continuava sent de 1.050 hm³/any, però CiU va aconseguir introduir-hi una esmena exigint l'elaboració del Pla de Protecció Integral del delta de l'Ebre (PIPDE). Aquest havia d'establir tant les condicions del transvasament a partir del règim biològic del riu com la creació del Consorci per la Protecció Integral del delta de l'Ebre (CPIDE), que s'hauria de crear amb la participació de totes les administracions i entitats amb competències i interessos al Delta.

Durant el període de presentació d'al·legacions, tant els partidaris del transvasament com els seus contraris van arribar a presentar-ne fins a 60.000. En vista de la voluntat expressada pel Govern espanyol de no permetre que aquestes al·legacions alentissin el procés, es va constituir un Front Institucional format per diversos ajuntaments de les Terres de l'Ebre, governats per partits d'esquerres o independents, per tal d'actuar de manera coordinada davant de l'Administració estatal i així aturar el transvasament. Paral·lelament, per la seva banda el Govern d'Aragó també preparava una estratègia legal per obstaculitzar l'inici de les obres, elaborant una llei de protecció dels embassaments de Mequinensa i Riba-roja d'Ebre que fixava uns cabals mínims que feien impossible cedir les aigües.

El maig de 2003, davant les imminents eleccions municipals, els partits polítics es van veure obligats a posicionar-se. PSC, ERC i ICV-EUiA es van definir clarament en contra del PHN³⁷. CiU va seguir defensant-lo però proposant que es transvasessin 600 hm³/any per tal de garantir la protecció del Delta i va anunciar que si no es garantia la seva protecció i no es considerava l'alternativa del Roine, la Generalitat recorreria als tribunals. Per la seva banda, el PP va tancar files en suport al PHN.

Paral·lelament, es van portar a terme manifestacions massives que volien expressar el descontentament de les zones cedents (Aragó i Terres de l'Ebre) i estendre la lluita a la resta de l'Estat (Marxa Blava a Mallorca, a Andalusia i a Brussel·les, manifestacions a Barcelona, Saragossa, Madrid i València, com a exemples més destacats).

Un cop el Pla va ser aprovat al Congrés dels Diputats el juny de 2001, l'escenari principal de la lluita antitransvasista es va traslladar a la Unió Europea –a la Comissió de Medi Ambient, principalment–, donat que el Govern espanyol preveia finançar un 30% del cost del Pla mitjançant Fons estructurals i de cohesió de la UE (uns 1.400 milions d'euros sobre 4.200). En vista de les fortes mobilitzacions antitransvasistes i de l'oposició del Govern d'Aragó, l'octubre de 2003 la Comissió de Medi Ambient de la UE va convocar un debat d'experts d'àmbit europeu amb la participació de

³⁷ Tot i que la posició del PSC pel que fa al transvasament cap a Barcelona no quedava clara.

tècnics de les administracions i organitzacions afectades³⁸, com a pas previ per l'elaboració dels informes tècnics que havien de fonamentar la decisió de finançar o no el transvasament. En aquest debat, destinat a discutir els costos, beneficis i impactes que podia tenir el transvasament, va quedar patent la solidesa de les argumentacions dels opositors i la falta de consistència dels arguments dels partidaris al Pla³⁹. Tot i així, el president del Govern espanyol José Maria Aznar va advertir que, independentment de quina fos la decisió de la UE, les obres es durien a terme amb o sense finançament europeu. A finals de 2003, van començar les conflictives expropiacions de terrenys i van sortir a concurs públic les primeres obres d'execució del transvasament, dels trams d'Almeria i Murcia, zones favorables al projecte.

Durant el mes de novembre també es va emetre la declaració d'impacte ambiental (DIA) del PHN, que va ser favorable al transvasament, a la qual també es van presentar multitud d'al·legacions per part de diversos actors. La Generalitat va anunciar que recorreria la DIA davant del Tribunal Suprem al valorar que s'hauria d'haver aprovat abans el PIPDE i haver estudiat l'opció del Roine, i perquè consideraven que incomplia la Directiva Europea d'Avaluació Ambiental. El debat sobre el cabal ecològic (el mínim necessari per protegir el Delta) es va convertir en una guerra de xifres: el Govern popular el calculava en 100 m³/s; CiU exigia, sense èxit, un mínim de 135-155 m³/s, mentre que informes científics parlaven de 269 (segons Josep Maria Franquet) o de 300 m³/s (segons Narcís Prat).

El govern de CiU, davant la forta pressió a les Terres de l'Ebre, el creixent transfuguisme de càrrecs electes, el malestar entre les seves pròpies files i la imminència de les eleccions autonòmiques, es va veure obligat a endurir la seva posició respecte el PHN i a mostrar una oposició més ferma. Abans de les eleccions, doncs, va passar a una posició de major enfrontament amb el Govern central, basant-se en la possibilitat de bloquejar el desenvolupament del PHN mitjançant la qüestió de la determinació del cabal ecològic⁴⁰. Però a finals del 2003 el Govern central va respondre amb una irregular i polèmica maniobra que va evitar precisament que la Generalitat pogués vetar les obres per aquest tema⁴¹.

En aquest context, l'octubre de 2003 es va signar el "Compromís per l'Ebre", document de set punts on –responent a la convocatòria de la PDE- el PSC, ERC i ICV es comprometien a oposar-se al transvasament en cas de formar govern i a defensar una Nova Cultura de l'Aigua basada en l'estalvi, l'eficiència i la gestió de la demanda. A partir de la constitució del nou Govern tripartit de PSC-ERC-ICV, la Generalitat va passar a rebutjar de ple el transvasament de l'Ebre, utilitzant estratègies més confrontatives. Des del nou Govern català es van dur a terme diferents accions legals: es presentaren diversos recursos davant el Tribunal Constitucional (un contra l'esmentada Llei d'acompanyament dels

³⁸ Hi van participar 11 representants del Ministeri de Medi Ambient, 2 del Govern d'Aragó, 12 de diverses ONG –comptant la Fundació para una Nueva Cultura del Agua (en endavant FNCA) i la PDE-, així com representants de l'Agència Europea de Medi Ambient.

³⁹ En el sentit que els informes tècnics presentats pels opositors al PHN, elaborats pels màxims experts en aigües de l'Estat espanyol, comptaven amb la pràctica unanimitat de la comunitat científica i posaven en evidència els errors de càlcul i les incongruències existents al PHN (que més endavant mencionarem breument). Així va ser reconegut per la pròpia Comissió Europea, que va expressar els seus dubtes respecte el projecte de transvasament.

⁴⁰ Recordem que, com hem mencionat anteriorment, aquest havia de ser determinat pel Consorci per a la Protecció Integral del Delta de l'Ebre (CPIDE), en el qual la Generalitat sí que hi tenia majoria.

⁴¹ El Govern central va canviar la llei del PHN mitjançant una esmena a la Llei d'acompanyament dels pressupostos de l'Estat del 2004, que els permetia tenir competències directes en el disseny i aprovació del Pla Integral de Protecció del Delta de l'Ebre i, per tant, impedia que la Generalitat determinés el cabal ecològic. Aquesta decisió irregular va ser contestada fortament per la resta de partits polítics.

pressupostos), quatre denúncies a la Comissió Europea per incompliment de directives europees relacionades amb la gestió de l'aigua; així com una declaració conjunta amb l'Aragó contra el PHN i a favor del desenvolupament sostenible. També es va fer saber a l'executiva europea que el Govern català rebutjava el transvasament cap a les conques internes de Catalunya. Durant la mateixa època, però, es van iniciar les obres a les Terres de l'Ebre i la mobilització social a la zona es va intensificar.

D'altra banda, tot i la Declaració d'Impacte Ambiental favorable, la UE continuava expressant dubtes substantius sobre la viabilitat i l'oportunitat del PHN. Va demanar nous informes al Govern espanyol i va anunciar que no prendria cap decisió almenys fins l'estiu de 2004. També va obrir un expedient al Govern espanyol en detectar irregularitats en la contractació de l'empresa Trasagua⁴².

Davant de la proximitat de les eleccions generals del 14 de març de 2004, el conflicte al voltant del transvasament es va escalfar: mentre els opositors demanaven la paralització de les obres fins passades les eleccions, el PP no parava de posar primeres pedres i aprovava la licitació de 550 km de canonades. Segons la PDE, l'objectiu del PP era rendibilitzar electoralment el PHN a les zones receptores, tenint en compte que les zones amb forta oposició, Catalunya i Aragó, tenien governs socialistes. Inversament, el PSOE va incloure explícitament la derogació del transvasament en el seu programa electoral (Tarroja, 2005).

En plena campanya electoral van aparèixer diversos informes tècnics de la Comissió Europea contraris al transvasament: de les Direccions Generals d'Economia, Lliure Comerç i Medi Ambient (per sobrevaloració dels avantatges, subestimació dels costos, no concreció del preu final de l'aigua transvasada, per la manca de proves que hi hagués prou aigua per cobrir l'extracció i per l'oposició de la Generalitat), i un informe favorable de la Direcció General d'Agricultura. Tot i que aquests informes no implicaven necessàriament que es negués el finançament van fer que guanyés pes l'opció del no i van ser rebuts com un important triomf pel moviment anti-transvasista.

Finalment, i just després de les eleccions legislatives del 14 de març de 2004, mentre el govern en funcions del PP seguia adjudicant obres relacionades amb el PHN, el nou president del Govern PSOE Rodríguez Zapatero va anunciar en el mateix debat d'investidura que no tiraria endavant el projecte de transvasament. De fet, el nou Ministeri de Medi Ambient va incorporar alguns tècnics, polítics i científics que havien destacat o simpatitzat amb la lluita anti-transvasista, començant per la pròpia ministra Cristina Narbona.

El 18 de juny es va emetre finalment el Decret llei 2/2004 de modificació del PHN, que derogava el transvasament (tot i que en respectava els annexos, una qüestió important com tot seguit desenvoluparem) i incloïa un pla de mesures alternatives amb noves plantes dessalinitzadores i actuacions per millorar la gestió i reutilització de

42 La creixent percepció de gestió fraudulenta dels recursos hídrics de l'Estat espanyol es va fonamentar en aquest expedient a la contractació de l'empresa Trasagua (Infraestructuras del Trásvase S.A). D'altra banda, l'informe "Aguas limpias, manos limpias. Corrupción e Irregularidades en la Gestión del Agua en España" elaborat per la FNCA es va convertir en una investigació de l'Audiència Nacional en la qual dos dels màxims responsables de l'elaboració i aprovació del PHN (Benigno Blanco, Secretari d'Estat d' Aigües i Costes de la primera legislatura del govern del PP i Secretari d'Estat d'Infraestructures en la segona i Carlos Escartín, ex-Director General d'Obres Hidràuliques) van ser imputats amb una petició de 8 anys de presó per part de la pròpia Fiscalia de l'Estat.

l'aigua. El setembre de 2004 es va presentar el Programa AGUA (Programa d'Actuacions per a la Gestió i Utilització de l'Aigua) que aplegava les alternatives d'estalvi, reutilització i dessalinització que substituïrien el transvasament.

El CPIDE, creat el 2002, i després de diversos canvis d'orientació degut a les variacions dels govern als diferents nivells, va desaparèixer per acord del Ministeri de Medi Ambient i de la Generalitat. La Comissió Europea va declarar que les noves propostes del projecte AGUA li semblaven més encertades i que n'estudiaria el finançament. Per la seva banda, els governs de València i Murcia i el Partit Popular van presentar recursos a la Comissió Europea i al Tribunal Constitucional contra la derogació del PHN.

Així doncs, sembla que arran del canvi de govern, el conflicte al voltant del transvasament de l'Ebre quedà tancat. Un cop assolit aquest objectiu, la PDE va viure un fort conflicte intern entre un sector que considerava que calia dissoldre's i un altre que pretenia continuar amb la Plataforma amb dos objectius: un, seguir lluitant per la qualitat de l'aigua de l'Ebre⁴³ i dos, vigilar la implementació de totes aquestes mesures, donat que restaven alguns punts foscos i consideraven que calia fer-ne un seguiment. Ambdues qüestions estan relacionades amb projectes recollits a l'Annex II del PHN, que el Decret llei que derogava el Pla va respectar. La més important és la qüestió de la interconnexió de les conques de l'Ebre i del Llobregat⁴⁴. Des de la PDE es considerava que aquesta actuació era un transvasament intern encobert, ja que suposaria la cessió a les comarques de Barcelona de fins a 50 hm³/any (el PHN en preveia 190). En un principi, la Generalitat expressà el seu rebuig a la interconnexió de xarxes, que fou desestimada per l'ACA l'any 2005 (Tarroja, 2005).

La segona qüestió que segons la PDE calia seguir amb atenció era la reactivació del canal Xerta- la Sènia⁴⁵, que portava trenta anys abandonat. El PHN en preveia la posada en funcionament com a part del transvasament cap al Sud, i amb la seva derogació això no es va modificar, encara que no quedava clar per a què serviria aquest canal. La PDE, la Fundació Nova Cultura de l'Aigua (FNCA), GEPEC⁴⁶, ERC i ICV, entre d'altres, preveien que aquesta infraestructura podia servir per a fer un petit transvasament encobert cap al nord de Castelló, una idea que la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre mai no havia descartat, mentre que els alcaldes de la zona en reivindicaven la seva posada en funcionament per tal d'irrigar la zona de secà de l'interior de les comarques del Baix Ebre i del Montsià. El Govern català, però, va anunciar que només serviria per a la irrigació de les Terres de l'Ebre i conseqüentment en va reduir el gruix de la canonada, tot i que l'estació de bombament continua essent més gran que la concessió: l'estació té capacitat per 12m³, mentre que la concessió és de 2m³. Medi Ambient, finalment, va aprovar el 17 de gener de 2006, la Declaració d'Impacte Ambiental sobre "l'adequació del projecte de concessió del regadiu del canal Xerta-Sènia a les prescripcions del Pla

⁴³ Aquest no és un objectiu menor, com demostra, entre d'altres, el cas de la contaminació d'Ercros a Flix.

⁴⁴ A través de la connexió de la xarxa del Consorci d'Aigües de Tarragona (CAT) amb la planta potabilitzadora d'Abrera (que forma part de la xarxa d'Aigües Ter Llobregat, ATLL). Aquest ha estat un punt recurrent de conflicte entre el PSC i la resta de partits oposats al PHN durant tot el procés, donat que per aquests últims el PSC no era prou clar en la seva oposició a aquesta interconnexió.

⁴⁵ Aquest canal va ser construït durant el franquisme amb l'objectiu de portar aigua a les indústries siderúrgiques de Sagunt, a Castelló, però no es va arribar a acabar mai i va ser abandonat als anys setanta amb el canal construït només fins a Uldecona (34 km).

⁴⁶ GEPEC, Grup d'Estudis i Protecció dels Ecosistemes del Camp, és una associació ecologista nascuda a mitjans dels anys vuitanta com a conseqüència de la unió de grups més petits de les comarques del sud de Catalunya.

Hidrològic de la conca de l'Ebre", tot i haver-hi inclòs condicions addicionals, com la garantia del cabal mínim del riu Ebre, entre d'altres (Comunicació i Premsa- DMAH, 2006).

4.1.1.3. Factors que han generat el conflicte

Les Terres de l'Ebre aporten recursos claus pel desenvolupament del conjunt de Catalunya: el 86% dels recursos hídrics i el 72% del total de l'energia elèctrica generada a Catalunya provenen d'aquestes comarques⁴⁷. Al mateix temps, les Terres de l'Ebre tenen les mitjanes més baixes de PIB per habitant, renda familiar, i les taxes més elevades de població major de 65 anys, de persones sense titulació educativa i de població activa agrària (Saurí, 2003).

La proposta de PHN, doncs, s'ha percebut com un esglaó més en aquest procés de declivi econòmic i demogràfic, que segueix la línia del desequilibri territorial, l'oblit de les necessitats i problemàtiques de les Terres de l'Ebre i l'apropiació dels recursos de les àrees deprimides. Es produeix, per tant, una sensació de greuge històric vers els habitants de la zona.

A **nivell ambiental**, cal afegir-hi la situació crítica en què es trobaria el delta de l'Ebre (que ja està en regressió) amb la implementació del Pla, i totes les conseqüències socials i econòmiques que se'n derivarien per a la població afectada (pescadors, agricultors, l'incipient turisme, etc.). Es percebia que les formes de subsistència de la zona –les tradicionals i les emergents- estaven amenaçades, així com el propi paisatge de les Terres de l'Ebre.

A tot plegat cal sumar-hi la poca atenció que el PHN de 2001 prestava a qüestions tan fonamentals com l'avançat estat de degradació, contaminació i sobreexplotació indiscriminada d'hàbitats i ecosistemes naturals que es dona a tot l'Estat espanyol i particularment al llarg de l'eix mediterrani. La baixa qualitat de l'aigua als abastaments urbans, la salinització dels sòls agraris, la proliferació dels pous il·legals⁴⁸, el gran creixement previst de regadius industrials i de noves places turístiques en són alguns exemples. Aquestes activitats econòmiques, concentrades al sud-est de l'Estat, es desenvolupen en contra dels principis del desenvolupament sostenible de tots els decàlegs internacionals mediambientals (inclosa la Directiva Marc de l'Aigua de la Unió Europea).

En aquest context, i segons els seus detractors, el "macrotransvasament" que proposava el PHN per tal de solucionar aquesta demanda d'aigua era extremadament costós econòmicament i ecològicament i **no abordava les causes d'aquesta "falta d'aigua"**: la inexistència de polítiques adequades de control de qualitat de l'aigua i de gestió de la demanda, així com l'esgotament del model agrari espanyol.

L'argumentació en defensa del PHN es basava en considerar l'aigua com a bé públic que calia redistribuir, compensant els que la cedeixen per tal que tothom hi surti guanyant. Però cal tenir en compte que les compensacions sovint ni tant sols s'arriben a concretar (en el cas del transvasament es limitaven a crear el Consorci per la Protecció

⁴⁷ Especialment la nuclear, però també les centrals tèrmiques, i recentment els parcs eòlics.

⁴⁸ Es calcula que el 75% dels pous a Almeria i el 40% a Murcia són il·legals (Arrojo, 2003).

Integral del delta de l'Ebre, que només podia atenuar el seu impacte). A més, els territoris que havien de cedir aquests recursos eren les zones econòmicament més deprimides d'Espanya i els que els rebien les més dinàmiques i que, a més, no s'havien caracteritzat per dur a terme estratègies de desenvolupament sostenible ni per un ús racional de l'aigua (segons el propi Pla de la conca del riu Segura, es perd un terç del total de l'aigua en les xarxes de distribució urbana). L'apel·lació al principi de solidaritat, doncs, és altament problemàtica, i així ha estat manifestat pel moviment antitransvasista (Saurí, 2003).

Per altra banda, el conflicte esclatà també per la percepció que el PHN tenia uns beneficiats molt clars: les grans explotacions agroindustrials, el sector de la promoció immobiliària; les grans constructores, que participarien d'un volum de negoci oficialment xifrat en 4.200 milions d'euros (que probablement durant l'execució com a mínim es duplicaria, segons diversos estudis⁴⁹); i, finalment, les empreses elèctriques, donat que el consum elèctric del transvasament (el bombeig de centenars d'hectòmetres cúbics a l'any) equival a la producció d'una central nuclear com la de Vandellòs I, i podria generar més de 200 milions d'euros a l'any. Sectors, tots ells, estretament relacionats amb el Partit Popular, especialment a la zona del Llevant peninsular.

Finalment, cal tenir en compte que **la forma com** el Govern espanyol en general i el Partit Popular en particular **gestionaren tot el procés del PHN** ha contribuït en bona mesura a l'extensió i la intensitat del conflicte. En l'apartat de descripció del conflicte ja s'han exposat algunes d'aquestes actuacions, però volem remarcar l'actuació del Govern popular en tot el procés de les licitacions d'obra, en la no consideració de les al·legacions ni d'algunes decisions judicials⁵⁰, en la utilització dels recursos institucionals dels governs de València i Murcia per fer campanya a favor del transvasament incloent-hi l'organització de manifestacions i marxes, etcètera.

A nivell de contingut, i com ha demostrat el moviment antitransvasista i la pràctica totalitat de la comunitat científica, tot el Pla Hidrològic Nacional està farcit d'errors i desviacions en els càlculs, tant pel que fa a les necessitats hídriques com d'impacte ambiental, de les estimacions dels costos econòmics o dels beneficis esperats⁵¹, arribant al punt de no fer públics els informes que el propi Ministeri havia encarregat perquè resultaven ser contraris al PHN.

Taula 4. Actors rellevants en el conflicte del PHN

A FAVOR	EN CONTRA	INDEFINITS/ AMBIVALENTS
Partits polítics		
<i>Nivell europeu:</i>	Importància de Els Verds i altres europarlamentaris	

⁴⁹ Vegeu Estevan, 2002.

⁵⁰ Com en el cas de l'enderrocament del poble d'Itoiz, tot i que els opositors havien guanyat dos judicis en contra.

⁵¹ A tall d'exemple, mencionarem que a nivell econòmic diversos informes (Comissió Europea, 2003; Estevan, 2002) en mostren la inviabilitat o la ineficiència: els beneficis estan inflats i els costos, a més d'estar infravalorats, no tenen en compte que la qualitat de l'aigua de l'Ebre en el punt d'extracció zero és molt baixa i, per tant, caldria una forta despesa en el seu tractament. A banda d'això, una qüestió tan important com el càlcul dels dèficits hídrics que en el text es presenten com a justificació del transvasament cap al sud també va ser qüestionada (Estevan, 2002).

<i>Nivell espanyol:</i> PP, CiU, CC	Tots els partits excepte el PP, CC i CiU en determinats moments.	
<i>Nivell català:</i> PP	ICV i ERC PSC (amb matisos pel que fa al transvasament a Barcelona).	CiU (va votar en contra al Parlament català)
Administracions públiques		
	Comissari de Medi Ambient	Direccions Generals d'Economia, Lliure Comerç, de Medi Ambient, d'Agricultura de la UE
Govern central i Ministeri de Medi Ambient (legislatures PP) Governs de Murcia i C. Valenciana Diputació d'Almeria Govern Generalitat de Catalunya (legislatures CiU)	Govern d'Aragó Govern tripartit Generalitat de Catalunya	Govern Castella-La Manxa
	Ajuntaments de les Terres de l'Ebre (Tortosa, sobretot, i altres governats pel PSC o per coalicions incloent ERC i ICV): Front institucional dels ajuntaments	Ajuntaments de les Terres de l'Ebre governats per CiU
Altres institucions públiques		
Consejo Nacional del Agua		ConSORCI per la Protecció Integral del delta de l'Ebre (CPIDE)
Comunitat experta		
	FNCA Congressos Ibèrics sobre Planificació i Gestió de l'Aigua	Tècnics de l'Administració (en general no s'han pronunciat)
Col·lectius ciutadans i grups de pressió		
Plataforma Agua para todos Associació Valenciana d'Agricultors- Associació Agrària Joves Agricultors	Tot tipus d'associacions de la zona i de fora, de tota la conca de l'Ebre, des dels Pirineus al Delta.	
Sector empresarial		
Constructores adjudicatàries Empreses immobiliàries i promotores turístics Endesa i companyies elèctriques Associació empresarial de l'Àrea del Mediterrani Comunitats de Regants del País		Comunitats de Regants del Delta

Valencià i Murcia		
-------------------	--	--

Font: elaboració pròpia

4.1.2. DESCRIPCIÓ DE LA PLATAFORMA EN DEFENSA DE L'EBRE

4.1.2.1. Aparició i evolució de la Plataforma en Defensa de l'Ebre

En primer lloc, creiem que cal entendre els orígens de la Plataforma en Defensa de l'Ebre en el context d'un moviment antitransvasista més ampli, format per plataformes i entitats de tot l'Estat espanyol, especialment de la conca de l'Ebre⁵². Els inicis del moviment antitransvasista a les Terres de l'Ebre es remunta a la constitució de la Coordinadora Antitransvasament l'any 1989 (formada pel petit però actiu moviment antinuclear de la zona i altres entitats), contra la proposta del Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de transvasar 45 m³/s d'aigua cap a Barcelona. Tot i el limitat suport popular i l'escassa repercussió pública, es va aconseguir limitar el transvasament cap al nord, ja que finalment només es va executar un "minitransvasament" fins al camp de Tarragona.

Arran del Pla Borrell, el 1993 es va fundar la Coordinadora de Afectados por Grandes Embalses y Trasvases⁵³ (COAGRET), a instàncies de Greenpeace i la Coordinadora d'Organitzacions de Defensa Ambiental (CODA) i amb la participació inicial de la Coordinadora Antitransvasament. La Coordinadora va representar l'inici de la construcció del discurs i la mobilització que posteriorment cristal·litzaria en la PDE (Torrents i Rodríguez, 2004). Les diferents sessions de treball entre acadèmics i activistes organitzades per COAGRET que es van desenvolupar entre 1993 i 1996 foren l'origen del concepte de la Nova Cultura de l'Aigua.

En l'articulació del discurs van ser fonamentals quatre elements, que van evidenciar el rebuig general de la comunitat científica al PHN, en demanar el canvi en les polítiques d'aigua espanyoles. Alhora van contribuir enormement a difondre i legitimar aquestes idees:

- L'edició de la col·lecció sobre la Nova Cultura de l'Aigua (1995) a càrrec de l'editorial Bakeaz.
- La constitució de la Fundació per una Nova Cultura de l'Aigua (2001), que partia de la voluntat de separar orgànicament la part activista de la científica del moviment, per evitar que els científics antitransvasistes fossin titllats de parcials.

⁵² Si bé ja hem exposat a l'apartat de marc teòric la nostra precaució respecte a donar per suposada acríticament l'existència d'un moviment en defensa del territori, considerem que, en canvi, sí que podem parlar sense matisos del moviment antitransvasista i antiembassaments, donada la llarga trajectòria que tenen les mobilitzacions i el grau de consolidació de les entitats i grups que les impulsen. Al nostre entendre, cal considerar que el moviment antitransvasista forma part del moviment ecologista en sentit ampli, de la mateixa manera que en formaria part el moviment antinuclears, o que el moviment anti-OTAN en el seu moment es va constituir com un "subsector" del moviment pacifista estatal.

⁵³ COAGRET estava integrada per diversos col·lectius d'afectats directes per les grans obres hidràuliques, per grups ecologistes, associacions socials, i un conjunt de científics i tècnics que treballaven en qüestions relacionades amb l'aigua.

- La creació de la Xarxa per una Nova Cultura de l'Aigua (2001), amb una vocació més pedagògica i sensibilitzadora, amb voluntat de fer entendre la problemàtica a tot el territori català.
- Els diversos *Congressos Ibèrics sobre Planificació i Gestió de l'Aigua* que es van organitzar a Saragossa (1998), Aveiro –Portugal- (2000), Sevilla (2002) i Tortosa (2004) i que es van constituir en un potent marc de referència de la comunitat científica amb una certa sensibilitat ambiental i social i, per tant, crítica amb la política hidrològica espanyola.

A partir de la presentació del PHN, doncs, l'estratègia del moviment antitransvasista va ser l'articulació de la lluita en diferents àmbits: a la UE amb tota la bateria d'informes tècnics desenvolupats en estreta col·laboració amb el sector científic i de cerca de contactes polítics, d'una banda i, de l'altra, amb les mobilitzacions massives al carrer per tal de pressionar a partits, governs i institucions de l'Estat espanyol i de Catalunya, buscant-ne les contradiccions i punts dèbils.

4.1.2.2. Els objectius del moviment

Els objectius de la mobilització de la PDE, a nivell pràctic i donat el tancament al diàleg del govern del PP, eren principalment dos: fer posicionar la UE en contra del PHN (i impossibilitar o dificultar la implementació del Pla per falta de finançament); i, per altra banda, aconseguir el recolzament del Govern de la Generalitat en les tesis antitransvasistes perquè es comprometés a impulsar un canvi en les polítiques de l'aigua (Torrents i Rodríguez, 2004).

4.1.2.3. L'estructura organitzativa

L'ESTRUCTURA TERRITORIAL

La Plataforma en Defensa de l'Ebre, en els moments de màxima mobilització, va funcionar amb diferents nivells de discussió i presa de decisions. Per una banda, a l'assemblea intercomarcal es prenen les principals decisions i, per l'altra, les múltiples assemblees i plataformes locals (fins a 18, en els moments àlgids) dinamitzaven la lluita en les diferents poblacions. Entre elles, cal destacar el paper mobilitzador de la Plataforma local de Tortosa.

L'ESTRUCTURA ORGANITZATIVA

Pel que fa a la forma de funcionament, es va treballar en base a diverses comissions, de les quals en detallarem aquelles que han tingut un funcionament més estable i un paper més destacat.

- La comissió d'Unió Europea, encarregada de teixir els contactes a nivell europeu, de desenvolupar l'estratègia en aquest àmbit i d'elaborar i difondre els informes tècnics que van permetre el posicionament contrari d'aquesta institució.

- La comissió de premsa, que es va dedicar a fer un treball constant de difusió de les tesis i mobilitzacions antitransvasistes, especialment enfocat als mitjans de comunicació locals.
- Les diverses comissions d'interlocució, que van negociar amb els partits polítics el seu recolzament a la PDE en els moments previs a les eleccions municipals i autonòmiques de 2003.
- Les comissions econòmiques i de material van dissenyar estratègies per aconseguir recursos per a finançar les mobilitzacions i els viatges a Brussel·les.
- Les comissions per a l'organització d'accions es van encarregar de la complicada logística de les accions realitzades (manifestacions, marxes, actes, etc.), que sovint van implicar el trasllat de milers de persones a manifestacions convocades a diverses ciutats.
- La paradeta informativa de la PDE del Mercat municipal de Tortosa va ser l'espai físic de referència del moviment a les Terres de l'Ebre, contribuint fortament a fer visible el moviment i a fer possible una ràpida capacitat de reacció.

4.1.2.4. Les característiques dels membres

Pel que fa als activistes de la PDE, i a diferència de les anteriors mobilitzacions antitransvasistes en les quals la preponderància del sectors ecologistes més conscienciats era més notable, cal destacar que el perfil de les persones implicades ha estat molt ampli i divers, amb la participació de persones de totes les edats i condicions socials i cobrint un ampli ventall ideològic Pont (2002). A més a més, és especialment rellevant l'alt grau d'implicació i lideratge que en aquesta mobilització han tingut les dones, de totes les edats i nivells educatius, tal i com s'analitza detingudament a Alfama i Miró (coord.) (2005).

4.1.2.5. La relació de la PDE amb els altres actors

En la mobilització de la PDE hi han participat o donat suport una àmplia coalició de **col·lectius i associacions** de tot tipus (moviments socials, culturals, socials, ambientals, organitzacions de pagesos, etc.) de tota la conca de l'Ebre i de tot l'àmbit català.

A nivell espanyol, cal destacar l'organització del "Foro social para una Nueva Cultura del Agua" l'octubre de 2003, unes jornades de debat i anàlisi que van comptar amb la presència de nombroses organitzacions socials, ecologistes, sindicals i polítiques, així com d'associacions d'afectats de la pràctica totalitat de l'Estat espanyol. El Fòrum

va aprovar una resolució i unes conclusions on es posava de manifest l'oposició al PHN, apostant, al mateix temps, per l'abandonament de les polítiques de gestió de l'aigua i a favor de la Nova Cultura del Aigua⁵⁴.

La relació de la PDE amb altres moviments i col·lectius de fora de Catalunya i de l'Estat espanyol ha estat molt fluida, en bona part degut als esforços fets per la PDE per a donar a conèixer la problemàtica del PHN en els diversos fòrums socials internacionals i en les xarxes creades al voltant de la qüestió de l'aigua, tant científiques com socials (el Fòrum Social Europeu, European Rivers Network, Fòrum Mundial de l'Aigua, etc.).

En general, els **tècnics** de l'Administració no han tingut un paper massa actiu en tot el procés. De fet, no hi va haver cap tècnic ni cap científic de l'Administració pública estatal que acceptés el repte dels opositors de fer un debat públic, el qual només es va realitzar a demanda de la Comissió Europea (Torrents i Rodríguez, 2004). Pel que fa als tècnics i científics independents, cal destacar el paper clau de la Fundación para una Nueva Cultura del Agua en visibilitzar el consens gairebé unànime entre la comunitat científica en contra del PHN⁵⁵, en recolzar l'elaboració d'informes tècnics contraris al Pla i fer una important tasca de generació i difusió del discurs antitransvasista.

La relació amb els **mitjans de comunicació** també ha estat molt profitosa, donat que han comptat amb la complicitat de bona part de la premsa, especialment la local.

Pel que fa als **partits polítics**, cal destacar que, mentre ICV i ERC es van posicionar en contra des del principi, el PSC es va incorporar activament a la lluita antitransvasista posteriorment, quan aquesta havia crescut tant que es feia necessari no quedar-se'n fora. Tot i així, cal ressaltar que les relacions amb el PSC van ser conflictives. En primer lloc degut a què durant tot el conflicte aquest partit va mantenir una certa ambigüïtat respecte el transvasament a Barcelona i, en segon lloc, ja que va intentar influir i orientar la mobilització social per tal de capitalitzar la potència del moviment, a través del PSC local i d'un sector de la PDE, considerat pròxim a aquest partit (Tarroja, 2005).

Per altra banda, el recolzament del PP i CiU al PHN va trencar fidelitats polítiques tradicionals i va situar en una posició incòmoda a ambdós partits, tradicionalment molt forts a les comarques de l'Ebre. Probablement va ser CiU qui en va sortir més malparat arran de la seva estratègia a nivell local de desqualificació i enfrontament amb la PDE i amb el moviment antitransvasista, i va sofrir una forta contestació social. En aquest sentit l'exconseller Felip Puig ens ha confirmat la conflictivitat d'aquestes relacions amb la Plataforma:

"Aquests moviments en algunes ocasions, i aquí és on he fet la reflexió sobre la Plataforma de l'Ebre, acaben utilitzant mecanismes coercitius, mecanismes excessivament agressius i aleshores això crea una situació de tanta confrontació no només de models i idees sinó de tensió que acaba provocant el bloqueig o també acaba comportant la presa de decisions sota amenaces o sota pressions que jo crec que en un règim democràtic hauríem de procurar de no arribar-hi. Per tant en alguns d'aquests moviments se'ls ha de fer també un **feedback** de recordar que la legitimitat democràtica i

⁵⁴ Varen convocar aquest fòrum la Plataforma en Defensa del Ebro, Plataforma en Defensa de l'Ebre, Red Andaluza por una Nueva Cultura del Agua, Xarxa de la Nova Cultura de l'Aigua, Ecologistas en Acción, SEO/BirdLife, WWF/Adena, AEMS-Ríos con Vida, CC.OO., OSTA, CHA, Espacio Alternativo, IU i PSOE, entre d'altres.

⁵⁵ De fet, el govern del PP va encarregar 80 informes tècnics a científics independents de diferents disciplines abans de l'aprovació definitiva del projecte, sense arribar a fer-los públics. La FNCA va poder accedir a 67 d'aquests i publicar-los: tots expressaven com a mínim fortes reserves sobre el Pla.

política doncs en té com a mínim tanta com el seu moviment". (Entrevista Felip Puig, exconseller de Política Territorial i Obres Públiques del Govern de CiU)

A escala catalana, el conflicte al voltant del PHN no només va posar en evidència la precarietat de la **coalició governant** a la Generalitat, amb CiU dependent del suport del PPC per mantenir-se en el govern, sinó que fins i tot en va provocar una de les crisis polítiques més greus. CiU es va trobar amb sectors anti-transvasistes al seu interior, nombrosos càrrecs locals trànsfugues per aquesta qüestió i veient el perill de "revolta" i pèrdua de vots a les Terres de l'Ebre, un dels seus feus tradicionals. Com ja hem dit, votaren en contra del PHN al Parlament de Catalunya el 8 març de 2001, però també van intentar, encara que sense èxit, pressionar al PP per tal de reduir els cabals transvasats, per incloure l'opció del Roine i per protegir el Delta (únic punt on van tenir un èxit parcial), i van acabar donant-hi suport al Congrés dels Diputats.

4.1.2.6. El discurs

El discurs de la PDE ha estat molt orientat a la proposició d'alternatives i a l'anàlisi integral de la problemàtica de l'aigua, connectant els elements més econòmics amb els ecològics, socials, comunitaris i identitaris. Entre aquests han posat l'accent en el que representen els rius com a patrimoni social i natural pels territoris pels quals transcorren.

En aquest sentit, no han centrat el seu discurs només en els eixos argumentals proposats pels defensors del PHN (si a l'Ebre li sobrava o no aigua o quin impacte ambiental tindria el projecte), sinó que han articulat una proposta integral de política alternativa que fes innecessaris els transvasaments, basada en una molt sistemàtica descripció dels problemes de la gestió de l'aigua a Barcelona, al País Valencià, Murcia i Almeria.

Les argumentacions en contra del PHN, a grans trets, han estat les següents:

- A nivell legal, han contradit alguns elements de la reforma de 1999 de la Llei d'Aigües (elaborada pel mateix PP), així com aspectes importants de la legislació europea, començant per la Directiva Marc de l'Aigua (2000/60/EC).
- El PHN segueix un model obsolet de política hidràulica, incapaç d'afrontar els veritables problemes de la gestió de l'aigua (la qualitat, la distribució, la preservació dels ecosistemes fluvials, etc.). No considera altres alternatives de provisió d'aigua com la dessalinització o la reutilització, ni la possibilitat d'implementar projectes d'estalvi i subministrament més petits i aplicats a les diferents escales (des de les llars a les conques fluvials); ni tampoc desenvolupa polítiques de control de la qualitat (de fet el PHN no té en compte que l'aigua de l'Ebre ja té una qualitat molt baixa i que si s'augmenten els regadius aquesta encara serà menor degut a la contaminació pels adobs).
- El transvasament és inviable econòmicament, tant pels costos de l'obra com pel preu final de l'aigua (que no seria inferior a 0,5 euros/ litre, que impossibilita una producció agrària rendible) i probablement també és

inviàble a la pràctica, com mostra l'experiència del transvasament Tajo-Segura, el qual per falta d'aigua cap any ha aconseguit acomplir els cabals transvasats previstos (Esteban i Tarroja, 2004).

- El propòsit implícit del PHN és més la construcció d'obra pública que la racionalitat ambiental i econòmica i la solució als problemes de l'aigua de l'Estat. Aposta per un model de desenvolupament i creixement territorial per la zona litoral mediterrània clarament insostenible en una àrea que pateix un procés accelerat de desertització; tant a nivell d'usos agrícoles⁵⁶ com residencials i turístics⁵⁷.
- Els principals perjudicats d'aquest plantejament són principalment els territoris d'on s'extreu l'aigua: es destrueixen ecosistemes, patrimonis i poblacions de muntanya, es degraden molts trams fluvials, es deteriora el Delta i, en general, s'hipotequen les possibilitats de desenvolupament de les zones afectades.
- Finalment, la forma com es va elaborar i intentar aplicar va ser autoritària i molt poc transparent.

En definitiva, i tal i com es diu a la presentació del web Fundació Nueva Cultura del Agua⁵⁸, així com un bosc és molt més que un magatzem de fusta, cal tenir en compte que els rius són molt més que un mer canal d'aigua a explotar. Segons la PDE cal superar, doncs, el paradigma "desarrollista" que considera l'obra hidràulica com un fi en si mateix, que enforteix un model de desenvolupament desequilibrat i insostenible, que satura i sobreexplota les zones més dinàmiques, manté el mite del regadiu com a factor de desenvolupament i enfronta territoris i comunitats entre si.

4.1.2.7. Les estratègies d'acció

Les estratègies de l'acció de la PDE han conjugat amb gran èxit diversos elements:

- La **lluita institucional**, que pretenia alinear els actors polítics, partidistes i institucionals en contra del PHN. Durant tot aquest període es van anar teixint contactes amb els partits a l'oposició (a nivell local, autonòmic, estatal i europeu). En aquest punt, com a èxits destacables cal esmentar el Front institucional contra el Pla que van crear un bon nombre de municipis de les Terres de l'Ebre (2003), la signatura del "Compromís per l'Ebre" abans de les eleccions catalanes de 2003 i la posterior introducció del rebuig al PHN al Pacte del Tinell de constitució del Govern tripartit PSC-ERC-ICV.

⁵⁶ El PHN preveia una demanda d'aigua per usos agrícoles que contradeia explícitament les previsions del Pla Nacional de Regadius de 2000, que proposava la contenció del creixement dels regadius i el desenvolupament de mecanismes d'estalvi en el rec.

⁵⁷ En aquest sentit, el País Valencià l'any 1992 tenia 14 camps de golf, que van passar a ser-ne 22 el 2003. A més, 10 estaven en projecte per ser construïts en els quatre o cinc anys següents i es preveia que en farien falta uns 22 més per cobrir les demandes del sector, segons declaracions de la Subsecretaria de Turisme de la Generalitat Valenciana (Esteban i Tarroja, 2004).

⁵⁸ <http://www.unizar.es/fnca/index3.php?pag=11&id=1>

- En l'àmbit **científic**, l'esforç es va centrar en fer visibles els errors existents en el projecte de PHN, demostrant com els càlculs sobre els quals es basava el projecte estaven equivocats⁵⁹. En aquesta àrea, la tàctica de la PDE va consistir en elaborar l'estratègia europea de forma restringida i semisecreta, per no donar a conèixer els seus objectius als partits que donaven suport al PHN. D'aquesta manera es va poder agafar per sorpresa al govern del PP, el qual no va tenir constància de les gestions realitzades davant de la Comissió de Medi Ambient de la UE fins que aquesta ja tenia tota la documentació tècnica contrària sobre la taula, amb una major qualitat científica que la del govern.
- Pel que fa a l'**estratègia judicial**, es van presentar milers d'al·legacions al projecte d'interconnexió de xarxes (transvassament cap a Barcelona, agost de 2002), a la Declaració d'Impacte Ambiental (juliol 2003), al PHN en el seu conjunt (unes 60.000 al·legacions), així com a la contractació d'obres públiques en els tribunals europeus.
- Aquestes estratègies es van acompanyar d'una constant i intensíssima **mobilització social**, amb grans manifestacions (dues a Barcelona, amb unes 300.000 persones les dues, a Saragossa 100.000, a Madrid unes 800.000, a Brussel·les 10.000, entre d'altres), marxades (a Brussel·les, a Màlaga, a Mallorca) i accions continuades a les Terres de l'Ebre.

⁵⁹ Pedro Arrojo va recalculer els costos reals de l'aigua per demostrar que l'aigua transvasada era l'alternativa més cara. El govern preveia un cost de 0,30 euros/l i Arrojo el calculà en uns 0,70 euros/l com a cost final real). Altres informes (Estevan, 2002), també discrepen sobre el cost global de l'execució, preveient que costaria un 40% més del que anunciava el govern (Esteban i Tarroja, 2004).

4.2. LES MOBILITZACIONS AL VOLTANT DEL PLA 22@BCN

El projecte 22@bcn representa per Barcelona la transformació urbanística més important iniciada els últims anys tant per la seva extensió, unes 200ha situades en una localització central, com per la seva consideració estratègica com a motor productiu de la regió metropolitana en la denominada "nova economia".

Figura 3. Àmbit del Pla 22@bcn

Font: www.bcn.es/22@bcn

En un projecte que té un període d'execució d'uns 15 anys, les mobilitzacions al voltant del Pla 22@bcn s'han concentrat en dos moments especialment conflictius, en els que pròpiament podem parlar de l'articulació de mobilitzacions en defensa del territori. Un és l'aprovació del Pla Especial de Reforma Interior (PERI) Llacuna i l'altre, la conservació del conjunt industrial de Can Ricart en el PERI Parc Diagonal (conflicte que actualment encara està viu)⁶⁰.

⁶⁰ Per un anàlisi més en profunditat del projecte 22@bcn, vegeu Martí (2005)

4.2.1. DESCRIPCIÓ DEL CONFLICTE

4.2.1.1. Antecedents

Una vegada acabada la creació de la Vila Olímpica i iniciada la remodelació del litoral, el sud-est de la ciutat es converteix en el principal objectiu de la iniciativa urbanística, tant privada com pública: el Poblenou sembla ser una de les últimes grans "reserves" de sòl de la ciutat. D'altra banda, l'Associació de Veïns i Veïnes del Poblenou (en endavant AVPN), ja des de mitjans dels anys noranta reclamava un pla global de renovació del barri degut a la situació en què es trobava gran part del Poblenou a causa de l'abandonament d'activitats industrials i la desatenció municipal.

Així, el 1995 apareix el primer document oficial que aborda el futur de l'àrea, elaborat pel Gabinet d'Estudis Urbanístics de l'Ajuntament de Barcelona. Es detecten els principals déficits i s'esbossen opcions per a la transformació del barri, algunes de les quals quedaran recollides posteriorment al Pla 22@bcn⁶¹. En aquest document s'apostava per la diversitat d'usos en un mateix entorn, amb la combinació d'indústria "neta", serveis i habitatges. El 1998 s'elaborà el primer document de caràcter normatiu, "**Criteris, objectius i solucions generals de planejament**". A grans trets es contemplaven les principals línies d'intervenció pel futur del Poblenou: la cohesió interna, el manteniment de l'activitat industrial i la construcció d'una proporció (encara indefinida) d'habitatge "assequible".

Paral·lelament, i per encàrrec del Pacte Industrial de la Regió Metropolitana, es gestava el llibre "**Ciutat Digital**"⁶², corpus teòric de la filosofia del Pla 22@bcn sobre el desenvolupament de nous sectors productius i on es detallaven les propostes concretes que posteriorment recollirà el projecte. En el llibre es proposava el nom -22@- i s'apostava perquè el Poblenou tornés a ser un puntal industrial en la nova revolució tecnològica, mitjançant la reconversió del sòl industrial del barri en indústries o empreses vinculades al nou sector de les tecnologies de la informació i de la comunicació (TIC). S'assenyalava també la necessitat d'ubicar-hi equipaments destinats al suport d'aquestes empreses, universitats i centres d'investigació i de desenvolupar el contingut d'un pla d'infraestructures pel sector.

De juny de 1998 a octubre de 1999 canviaren força coses al Sector d'Urbanisme de l'Ajuntament de Barcelona. La gent pròxima al Cercle Digital va passar a prendre el control del projecte, segurament gràcies a les seves idees i

⁶¹ Com per exemple, la continuïtat de la trama Cerdà, l'aposta per la permanència de l'activitat productiva (però transformant-la cap a activitats relacionades amb les arts aplicades, especialment amb el disseny), l'atracció de centres universitaris i de formació professional, així com la ubicació d'institucions i equipaments culturals.

⁶² El llibre va ser dirigit per Miquel Barceló i hi van participar diversos membres del "**Cercle Digital**", grup creat a l'entorn de Barceló, en aquell moment director de l'Institut Català de Tecnologia (ICT), que havia propiciat la localització de les oficines de l'ICT al Poblenou (a Can Canela) sent un dels pioners en la rehabilitació d'antigues naus industrials per a nous usos terciaris. Al seu voltant s'ajunten una sèrie de personatges dels negocis relacionats amb Internet (Alfons Cornella i Xavier Creus, de la consultora *Ideasforchange*; Eudald Domènech, creador de *Telepolis*; Vicenç Partal, director de *Vilaweb*; i l'arquitecta Carme Ballvé, entre d'altres), així com arquitectes i urbanistes que tindran un paper clau en el desenvolupament del Pla 22@bcn (com Ramón García-Bragado, llavors director del consorci *Localret*: Consorci de municipalitats de Catalunya per al desenvolupament de la xarxa de comunicacions i noves tecnologies).

contactes polítics⁶³. Al maig s'aprovava el tercer Pla Estratègic de la ciutat de Barcelona, on s'esmentava explícitament el 22@bcn i finalment, al setembre Ramón García-Bragado (membre del Cercle Digital) va substituir a Borja Carreres Moisy com a gerent d'Urbanisme⁶⁴.

4.2.1.2. Què és el pla 22@bcn?

El juliol del 2000 s'aprovà definitivament la **“Modificació del Pla General Metropolità per a la renovació de les àrees industrials del Poblenou –districte d'activitats 22@bcn”** (en endavant MPGM), que es coneix com a Pla 22@bcn, amb el vot favorable de tots els grups polítics. En el mateix procés també es creà la Societat Privada Municipal 22@bcn S.A., encarregada d'aglutinar els instruments i les competències per gestionar el procés de transformació previst al Pla. A continuació resumirem els principals eixos que estructuraven el Pla.

- **L'activitat productiva:** Sota la idea d'un model de ciutat compacta, diversa i sostenible, la principal novetat del Pla era la **requalificació de les àrees industrials**: de la clau urbanística 22a continguda en el Pla General Metropolità (PGM) de 1976 es passava a la clau 22@. Això representava d'una banda una certa continuïtat amb la planificació anterior – es mantenia el 22– i, d'altra banda, implicava una innovació i una multiplicitat en els usos: de la “A” a la @. És a dir, d'usos estrictament industrials es passava a permetre una gran varietat d'usos (habitatge, indústria no contaminant, oficines, comerç, hotels, residències, etcètera). Però el principal objectiu que es plantejava al Pla era atraure “activitats @” que es definien com aquelles activitats relacionades amb el sector de les noves TIC o amb la investigació, el disseny, l'activitat multimèdia, la gestió de bases de dades, etc. Es justificava, així, un augment important de l'edificabilitat de la zona⁶⁵ i es pretenia que aquest nou tipus d'activitats productives no contaminants ni molestes anessin substituint les existents a la zona, especialment les vinculades a l'emmagatzematge i al transport de mercaderies, que hi estaven molt implantades.
- **L'habitatge:** La MPGM reconeixia l'existència de 4.614 habitatges al barri, la gran majoria construïts legalment abans de 1953 però que van passar a una situació d'alegalitat (o de “disconformitat amb el planejament”) amb l'aprovació del Pla Comarcal de Barcelona que en qualificava el sòl com a industrial. Això només significava que es reconeixia l'existència d'aquests habitatges i que, per tant, en cas

⁶³ Miquel Barceló és membre de Ciutadans pel Canvi des de 1999, diputat al Parlament de Catalunya des de 2003 i actualment és el president de la Societat 22@bcn, S.A. Ramón García-Bragado és responsable de la Secretaria General de la Presidència de la Generalitat de Catalunya. Joan Trullén és secretari general del Ministerio de Indústria, Turisme i Comerç. Joan Majó és el Director General de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió.

⁶⁴ La renúncia s'havia presentat el febrer del mateix any a causa de, segons el mateix Borja Carreres Moisy, la situació de desconcert i manca de claredat en la presa de decisions dins del Sector d'Urbanisme.

⁶⁵ De l'anterior 2m²sostre/m² es passava a 3m²sostre/m², encara que s'associaven càrregues urbanístiques per a la realització del pla d'infraestructures i es determinaven uns elevats estàndards de cessió: 31m² per a cada 100m² d'habitatge, dels quals 18m² havien de ser destinats a zona verda i un 10% de l'àmbit a equipaments. Aquest ha estat un dels apartats que les sentències del TSJC han anul·lat (vegeu a l'annex la cronologia).

d'expropiació o de qualsevol altre procés urbanístic havien de ser considerats com a tals. El Pla establia també unes condicions específiques perquè es pogués augmentar el volum i incorporava el concepte de "front consolidat" d'habitatges en les parcel·les amb predomini d'edificis d'habitatges dins els sectors d'activitats industrials, el que significava el 72% del total d'habitatges que es trobaven amb disconformitat amb el planejament⁶⁶. A més, es preveia la construcció d'entre 3.500 i 4.000 nous habitatges, el 100% de protecció oficial de titularitat pública, amb l'obligació que el 25% d'aquests fossin destinats a lloguer. Tot i la gran proporció d'habitatge protegit que contemplava el 22@bcn, el Pla obria també una porta a la introducció d'habitatge (qualificat com "habitatge no convencional") a un preu lliure. Es tractava de les actuacions en edificis industrials per a reutilitzar-los com a "lofts", una pràctica que s'havia donat de forma il·legal al Poblenou i que en el Pla es permetia i formalitzava en 18 recintes industrials.

Taula 5. Magnituds i previsions del Pla 22@bcn

Àmbit de transformació	
- Número d'hectàrees	198,26 ha (1.982.600 m ²)
- Número d'illes	115 illes (1.392 parcel·les)
- M ² de sòl 22@bcn	1.159.626
Habitatges	
- Número d'habitatges preexistents	4.614
- Nous habitatges de protecció oficial	3.500 - 4.000
Superfície potencial de nou sostre (aprox.)	
- Per activitat productiva	3.200.000 m ²
- Per altres usos (equipaments, habitatge..)	800.000 m ²
Augment superfície zona verda	75.000 m ²
Superfície de nous equipaments	145.000 m ²
Nous llocs de treball	100.000 / 130.000
Inversió del Pla Especial d'Infraestructures	162,3 milions d'euros
Potencial immobiliari	12.020 milions d'euros

Font: Societat 22@bcn, S.A.

- **Els equipaments i les infraestructures:** una altra novetat important de la MPGM era la reserva de sòl per a equipaments @ destinats a activitats vinculades a la formació, la investigació i l'empresa, fent un especial èmfasi en la localització de pràctiques relacionades amb la col·laboració entre la universitat i les empreses.

⁶⁶ Concretament, per ser considerats habitatges en fronts consolidats havien d'acomplir els següents criteris: a) Per a parcel·les en carrer de 20 metres d'ample: edificis amb un mínim de 4 plantes amb un mínim de 4 habitatges. b) Per a parcel·les en carrers de 8 metres d'ample: Un mínim de 2 plantes amb un mínim de 2 habitatges i c) Per a edificis aïllats; un mínim de 6 plantes amb un mínim de 10 habitatges.

Dels set equipaments previstos, de moment n'han estat definits tres: el de Barcelona Activa, el de Can Jaumandreu i el Parc Barcelona Media⁶⁷. Vinculat al Pla, es contemplava també el desenvolupament d'un **Pla Especial d'Infraestructures (PEI)** que recollís la reordenació viària amb l'obertura de nous carrers, l'ordenació del subsòl, la construcció de galeries de serveis, la millora de la xarxa de clavegueram, la instal·lació de recollida pneumàtica de residus, la construcció d'una nova subestació elèctrica, la renovació de la xarxa de gas i aigua, així com l'extensió de cablejat digital per a tota la zona. El PEI preveia que la inversió es distribuís amb aportacions de les diferents administracions. Així, el 57% l'havien d'aportar els promotors, el 36% les empreses de serveis i el 7% l'Ajuntament.

Més enllà dels seus continguts concrets, el Pla 22@bcn es dotava d'un sistema d'implementació flexible a través de plans especials públics i privats⁶⁸. Per a implementar la transformació es predeterminaven sis grans **plans especials de reforma interior (PERI)**⁶⁹ d'iniciativa pública, en base a la delimitació d'àrees extenses de més de 100.000 m² de sòl. Aquesta diferenciació permetia, en principi, dotar d'una coherència i cohesió morfològica a cada sector, així com assegurar la coexistència d'usos diversos, la continuïtat dels teixits residencials i la identitat de cada sector. Amb aquests objectius es delimitaven les sis àrees: **Eix Llacuna, Campus Audiovisual, Parc Diagonal, Lull Pujades Ponent, Lull Pujades Llevant i Perú Pere IV** que representaven el 46% del sòl en transformació del Pla. Cada àrea tenia el seu propi pla de reforma interior, aprovat entre el juny de 2001 i el febrer de 2004.

A més dels plans d'iniciativa pública, s'esperava que fos la **iniciativa privada** la que completés la transformació restant a través de **plans especials**, establint-se com a unitat mínima per a la transformació una illa de l'Eixample i la necessitat de tenir com a mínim el 60% del sòl per iniciar la transformació⁷⁰. A febrer de 2005, a través de la iniciativa privada s'havia intervingut en 7 illes i 4 parcel·les de més de 2.000 m².

4.2.1.3. Les dimensions del conflicte

Malgrat que molts dels temes conflictius en el desenvolupament del 22@bcn ja eren latents des de l'inici del Pla, fou a partir del PERI Llacuna quan aquests van emergir i créixer. Temes com l'habitatge i els equipaments semblaven de moment encarrilats a través d'acords entre el moviment veïnal i l'Ajuntament, mentre d'altres, com el patrimoni industrial o les activitats productives, es mantenien amb un desenllaç incert.

⁶⁷ Els dos primers consisteixen bàsicament en espais utilitzats per l'Agència Local d'Ocupació, on es va traslladar la seva seu corporativa i es va crear un viver d'empreses i un espai per a empreses internacionals; el tercer - situat al voltant de la fàbrica Ca l'Aranyó- pretenia esdevenir un lloc de referència per a la indústria audiovisual amb la creació d'un campus universitari, la localització de l'empresa MediaPro, incubadores d'empreses i una residència d'estudiants i professors.

⁶⁸ Se'n contemplaven quatre tipus: a) plans especials de reforma interior, b) plans integrals, c) plans de desenvolupament de sistemes d'equipaments i d'espais lliures i d) plans d'infraestructures i del subsòl.

⁶⁹ Aquests plans van passar a anomenar-se Plans de Millora Urbana (PMU) amb la nova Llei d'Urbanisme de Catalunya de 2004. Al llarg del treball utilitzarem l'antiga denominació, recollida a la MPGM del 22@bcn.

⁷⁰ Per a actuacions aïllades (activitats @ i establiments hotelers), era suficient amb una parcel·la de 2.000 m², ja que es considerava que podia ser el motor per a una futura transformació integral de l'illa.

L'habitatge: El Pla 22@bcn reconeixia l'existència dels habitatges en situació d'alegalitat, però no garantia que aquestes cases es mantinguessin. La no-claredat amb què es va exposar inicialment aquest fet per part de l'Ajuntament va donar a entendre que el Pla legalitzava i protegia totes les cases que fins llavors estaven en situació de disconformitat. Quan es van començar executar els PERI i van començar a haver-hi habitatges afectats fou quan públicament es va aclarir que només els habitatges situats en els "fronts consolidats" tenien el futur assegurat, fet que va iniciar una campanya entre els veïns⁷¹ per defensar els habitatges afectats en fronts no consolidats (uns 1.200 habitatges que representaven unes 1.700 persones⁷²). Les mobilitzacions per la preservació de les cases i la recol·locació dels afectats s'han saldat fins al moment amb la disminució dels afectats i el predomini de la negociació individual. Pel que fa a l'habitatge nou, ja hem dit que en principi el 100% de l'habitatge nou havia de ser protegit⁷³, cosa molt excepcional en els plans de renovació de Barcelona ja que la majoria arriben a contemplar com a molt un 25% d'habitatge d'aquest tipus. Tot i així, el Pla deixava la porta oberta a les promocions privades a través de la reconversió d'indústries en "lofts". De tota manera, la principal novetat respecte l'habitatge va ser resultat de la campanya "Volem seguir vivint al Poblenou", promoguda pel moviment veïnal i que reivindicava que el 50% dels pisos de protecció construïts al barri fossin prioritàriament pels veïns. L'objectiu de la campanya era garantir el dret a l'habitatge evitant l'expulsió dels veïns actuals i la seva substitució per una població amb major capacitat adquisitiva⁷⁴. Davant la rotunda negativa inicial dels polítics municipals, els gestors del 22@bcn i les cooperatives d'habitatge sindicals, finalment s'acordà que un terç dels pisos fossin pels residents a la zona⁷⁵.

El patrimoni industrial: La sensibilitat entorn el patrimoni industrial va anar creixent des que es va aprovar el Pla 22@bcn. Al principi, la MPGM recollia tímides declaracions d'intencions sobre la necessitat de preservar el patrimoni industrial del Poblenou ja que únicament es detallaven 18 fàbriques, a reconvertir en habitatge. Fruit del treball desenvolupat per l'Arxiu Històric del Poblenou i el grup de patrimoni industrial del Fòrum Ribera Besòs⁷⁶, el moviment veïnal va iniciar un catàleg sobre el patrimoni industrial del Poblenou⁷⁷ amb la intenció que l'Administració assumís la realització d'un pla integral per la protecció del patrimoni industrial del barri i la seva inclusió en el Pla Especial de Protecció del Patrimoni historicoartístic de la ciutat de Barcelona. La filosofia del pla veïnal anava més enllà de salvaguardar elements i peces aïllades (xemeneies i naus), i preveia la preservació dels conjunts industrials amb tots els seus elements, sense els quals la comprensió històrica, arquitectònica i cultural de les peces perdria sentit.

⁷¹ Els primers veïns mobilitzats van ser els afectats pel Parc Central, unes 200 famílies, el febrer de 2000.

⁷² Seguint la mitjana d'ocupació contemplada en la MPGM.

⁷³ Tant l'AVPN com el grup polític municipal ICV es van apuntar com a propi el mèrit.

⁷⁴ Al districte de Sant Martí, el 1995 el preu dels pisos nous se situava a 233 €/m² (per sota de la mitjana de Barcelona) i el 2003 ja s'havia superat la mitjana (que al seu torn havia pujat molt) en més de 13 €/m² (font: www.bcn.es/estadistica).

⁷⁵ La campanya començà el juliol de 2003, però al cap de poc es van trencar les negociacions amb el gerent de l'Institut Municipal d'Urbanisme, Ramón García-Bragado. Fruit de la pressió de les associacions veïnals i la Plataforma pro Habitatge Digne i dels canvis a l'interior de l'Ajuntament, el 7 de setembre de 2004 finalment es va firmar l'acord. Aquest fet va generar reaccions crítiques d'associacions veïnals com la de Sant Martí de Provençals o Maresme, que van quedar-se fora de l'acord.

⁷⁶ Vegeu més endavant l'apartat Els actors mobilitzats per una descripció del Fòrum Ribera Besòs.

⁷⁷ El catàleg veïnal inclou un total de 97 elements a preservar.

S'argumentava, a més, que aquests conjunts no només tenien un valor arquitectònic sinó que eren elements de referència fonamentals per la identitat del barri, alhora que oferien una gran potencialitat per la reconversió en nous usos comunitaris i productius.

“El paisatge històric, símbol de la identitat del Poblenou, és el gran valor que ha d'atorgar personalitat pròpia al nou districte d'activitats 22@bcn. El patrimoni històric no és l'únic valor del Poblenou, sinó que és la presència vàlida i necessària que manté la memòria de la gent” (La Vanguardia, 2002) ⁷⁸

Al llarg d'aquest procés, els PERI es van anar dotant d'una major sensibilitat respecte al patrimoni, etiquetant alguns edificis industrials com a “edificis a mantenir”, encara que no s'asseguraven la seva preservació en futures transformacions⁷⁹. En altres casos, l'Ajuntament va donar llum verda a la destrucció parcial d'alguns conjunts industrials significatius dels quals es reivindica la preservació (com la Unió Metalúrgica, Extractos Tànicos o especialment Can Ricart).

Les activitats productives: El manteniment de les activitats productives i la seva no-reconversió en habitatge va ser una de les primeres decisions polèmiques⁸⁰. Finalment, l'aposta de la MPGM va ser per la permanència dels usos productius i, concretament, per l'atracció d'activitats de noves tecnologies, i amb aquest argument es permetia edificar un 0,5m² sostre/m² més. En aquest terreny el conflicte es va situar entorn a dues qüestions: l'expulsió d'activitats productives existents abans del Pla i el tipus de noves activitats que s'instal·larien al Districte.

- Respecte al primer, es va criticar l'excessiva preocupació per l'atracció d'empreses transnacionals i vinculades amb les TIC, no garantint la continuïtat de les petites i mitjanes empreses presents a la zona, que donaven ocupació a treballadors del barri. Aquestes, encara que podien ser compatibles amb l'habitatge, una vegada feta efectiva l'afectació es veurien obligades o bé a traslladar-se a un altre municipi de la regió metropolitana a causa dels preus del sòl de la ciutat, o bé replantejar-se la seva continuïtat. Mentre les afectacions i reallotjaments dels habitatges estan molt regulats per part de l'Administració, per les activitats industrials no existeixen mecanismes reguladors que en garanteixin la continuïtat al barri. Així, les afectacions s'acaben convertint en una negociació entre particulars.
- Pel que fa a les noves activitats, encara que algunes de les empreses instal·lades al barri són emblemàtiques d'aquest sector (com per exemple T-Systems, Indra o Auna), es va qüestionar tant la presència de noves empreses que no albergaven “activitats @”, com el procés de relocalització d'algunes

⁷⁸ Article del Grup Patrimoni Industrial del Fòrum Ribera Besòs: “Petició cívica per conservar la memòria industrial del Poblenou” (La Vanguardia, 17/12/02)

⁷⁹ Segons la Societat 22@bcn, actualment estan protegits o en vies de protecció “136 elements” del patrimoni històric del Poblenou.

⁸⁰ Mentre els propietaris del sòl i les promotores pressionaven per la reconversió en habitatges, el document de “Criteris, objectius i solucions generals de planejament” ja recomanava preservar la major part de l'activitat industrial, però sense establir xifres concretes. En el període d'al·legacions al document, l'AVPN i el grup ICV van formular comentaris al respecte. El primer demanant que com a màxim el 10% del sostre edificable fos destinat a habitatge, mentre que ICV va optar pel 15%, percentatge finalment incorporat a la MPGM.

empreses del centre de la ciutat al 22@bcn, on el preu de les oficines era més barat⁸¹ i, per tant, podien extreure importants plusvàlues del trasllat de les oficines centríques. També es denunciava que algunes de les grans empreses de l'àmbit de les TIC (Indra, GTD, General Electric, T-Systems, etc.) estaven estretament relacionades amb la indústria armamentística.

La combinació d'aquestes dues crítiques (expulsió i relocalització) feia emergir dubtes, per una banda, sobre la capacitat del Pla de generar els 100.000/130.000 llocs de treball previstos (tenint en compte que cal descomptar els que es destrueixen i els que es relocalitzen) i, per l'altra, sobre si el suposat augment d'ocupació repercutiria en els treballadors de la zona, ja que tampoc s'havien iniciat polítiques especials destinades a la formació dels treballadors en aquests àmbits. Les principals polítiques d'ocupació es vehiculen a través de Barcelona Activa amb el programa de joves emprenedors. Igualment, es preveia que el trasllat de les facultats universitàries de la UPF i la UPC facilitarien el subministrament de recursos humans qualificats per a les empreses que s'instal·lessin en el 22@bcn. Des del Fòrum Ribera Besòs s'assenyalava la important desconexió existent entre les polítiques entorn del Pla i el sistema educatiu secundari del barri.

Els equipaments: En el moment d'aprovació de la MPGM no existia al Poblenou cap guarderia pública, biblioteca pública, centre de dia, ni casal per a la gent gran. Davant l'escassetat crònica d'equipaments, accentuada per les noves promocions residencials a la zona que es preveia que dupliquessin la població⁸², a principis de l'any 1999, l'AVPN va engegar una campanya per fer visible aquesta necessitat amb el suport de diferents entitats veïnals, educatives, de lleure i comercials del barri. Després de més d'un any de mobilitzacions es va crear una comissió amb tècnics de l'Ajuntament i representants veïnals on finalment es consensuaren el tipus d'equipaments necessaris i la seva ubicació aproximada, el 30% dels quals eren en terrenys del 22@bcn. El Pla, aprovat el juliol de 2001, no contenia ni el pressupost ni el període d'execució de molts dels equipaments previstos, però va marcar un precedent important en les reivindicacions veïnals de la ciutat⁸³. La MPGM preveia únicament els set equipaments @ de titularitat pública i en règim de concessió dedicats a activitats relacionades amb la formació, la investigació i l'empresa, sense perjudici de les dotacions que ja estaven reservades per anteriors plans urbanístics. En canvi, no establia cap relació amb el Pla d'Equipaments que s'estava negociant durant la seva aprovació, malgrat que 15 equipaments restaven sense sòl disponible. No fou fins que s'establiren els acords entre l'AVPN i el districte arran del conflicte del PERI Llacuna que es vincularen directament ambdós plans, creant-se una comissió de seguiment. Les activitats de la comissió pro

⁸¹ Segons un estudi de la consultora Cushman & Wakefield sobre el sector immobiliari de juliol de 2005, les oficines del 22@ eren un 40% més barates que les del centre de la ciutat. En un informe d'Aguirre i Newman de febrer de 2004 s'alertava que els alts preus a l'àrea de Barcelona portaven molts propietaris a especular amb el sòl buscant les plusvàlues en comptes de desenvolupar els polígons previstos. "Aquest fenomen es veu propiciat per l'entrada en el negoci de parcs industrials i logístics dels grans grups immobiliaris, com Metrovacesa, Riofisa, Colonial o Landscape".

⁸² Els plans de Diagonal Mar, Diagonal – Poblenou i Front Marítim tenen un potencial de 16.721 nous habitatges, el que aplicant l'ocupació mitjana de la zona (2,67) signifiquen 44.600 nous veïns.

⁸³ El III Fòrum Veïnal Barcelonès celebrat el desembre de 2004 plantejava com un dels objectius prioritaris l'elaboració d'un pla d'equipaments a Barcelona.

equipaments de l'AVPN han continuat després de la signatura de l'acord, per tal de fer el seguiment de la seva aplicació i concreció, molt més lenta que no pas la creació de noves oficines.

4.2.1.4. Actors rellevants

Com ja hem descrit, des de la concepció fins a la seva aprovació, el Pla 22@bcn ha estat un projecte impulsat estrictament des de l'**Ajuntament** de Barcelona i les seves diferents entitats de planificació, malgrat que tenir una vocació metropolitana. La participació va ser restringida al Sector d'Urbanisme de l'Ajuntament, a arquitectes afins i a les aportacions de tècnics i professionals vinculats al Cercle Digital. Durant aquest període, alguns altres actors (partits polítics, propietaris del sòl, promotors, associacions de veïns, etc.) van intervenir formalment amb la presentació d'al·legacions als dos plans que es van sotmetre a exposició pública i a través d'alguna reunió.

Pel que fa al moviment veïnal, la idea del 22@bcn inicialment va convèncer a l'**AVPN**, que va veure complertes, almenys en principi, quatre de les seves sis demandes bàsiques: la redacció d'un pla general de renovació pel Poblenou, el manteniment de l'activitat productiva al barri, la construcció d'habitatge protegit i el reconeixement dels 4.600 habitatges que estaven en situació d'alegalitat. Quedaven pendents la concreció de dos temes més: la provisió de nous equipaments socials i la protecció del patrimoni històric i industrial del barri. Però l'aprovació inicial, el desembre de 2001, del PERI Llacuna va encendre els ànims. Tot i continuar defensant les línies generals del Pla 22@bcn, l'AVPN va criticar obertament el PERI per l'alçada de les torres que es volien construir, la poca participació veïnal i l'afectació de nombrosos habitatges.

Els **petits propietaris** d'habitatges i negocis afectats han jugat un paper ambivalent en ambdós conflictes: mentre que en el PERI Llacuna hi va haver una divisió entre ells (uns es van unir a l'AVPN mentre d'altres van coordinar-se a través de l'**"Associació d'afectats del 22@"** (AA22@), que va agrupar fora de l'AVPN part dels veïns i veïnes que tenien les seves cases i negocis afectats pels successius PERI); en el cas de Can Ricart, tot i estar presents a les diferents mobilitzacions, han anat negociant paral·lelament amb el propietari per tal d'aconseguir indemnitzacions, romanent especialment unides aquelles empreses que els havia finalitzat el contracte i no tenien dret a indemnització. Els afectats, a més d'organitzar-se col·lectivament, van interposar i guanyar diferents recursos legals contra el Pla, tot i que l'Ajuntament anuncià que recorrerà les sentències⁸⁴.

Durant el procés, el panorama es va fer més complex i va néixer una altra associació d'oposició al Pla: la **"Coordinadora contra el 22@"**, molt activa i formada per sectors anticapitalistes que reivindiquen el caràcter especulatiu

⁸⁴ Les sentències dictades pel TSJC anul·len els articles 20.1, 22.1.b i 22.1.c que obliguen els promotors a cedir sòl a l'Ajuntament en unes proporcions superiors a les que establia la Llei d'urbanisme vigent en el moment de l'aprovació del Pla i que estalviaven, en canvi, als veïns ja residents el pagament dels costos d'infraestructures. També anul·len les càrregues i les cessions obligatòries i gratuïtes que els propietaris dels terrenys afectats pel Pla han de fer a l'Ajuntament. La normativa obligava als propietaris dels terrenys situats en sòl urbà no consolidat (excepte en alguns casos molt puntuals) a fer les cessions. Com a resultat de la impugnació, la sentència anul·la també la delimitació de les unitats d'actuació del planejament en el Parc Central.

del Pla, la destrucció de llocs de treball i la vinculació de les noves empreses tecnològiques a la indústria de l'armament⁸⁵.

Pel que fa als **grups polítics municipals**, cal destacar que si bé tots van votar favorablement a la MPGM i als diferents PERI, ràpidament van sorgir veus crítiques i el PSC es va quedar sol en la defensa del projecte inicial. Per una banda, CiU i el PP van criticar el Pla 22@bcn en el seu conjunt, pel seu poc èxit a l'hora d'atraure noves empreses i, per altra banda, un cop van començar les mobilitzacions ciutadanes contra el **PERI Llacuna**, CiU ràpidament es va unir a la coalició opositora, mentre que ERC i ICV van demanar públicament el replantejament del PERI. En el cas de **Can Ricart**, CiU també es va unir *a posteriori* a la coalició opositora (aglutinada entorn de la **Plataforma "Salvem Can Ricart"** que uneix part dels afectats, entitats socials i culturals del barri i associacions de veïns), mentre que el paper d'ERC i ICV ha estat molt més ambigu, movent-se entre el silenci (ERC) i la demanda de petites modificacions al projecte aprovat (ICV).

La **comunitat científica i professional** ha tingut un paper fonamental tant en la redacció del Pla com en l'oposició a determinats aspectes, especialment pel que fa a la preservació del patrimoni industrial. En el primer cas, les idees per la transformació del Poblenou eren influenciades per la literatura sobre l'economia regional i els ambients innovadors en àrees urbanes. Com s'ha descrit aquestes idees han estat reinterpretades a través d'uns actors (vinculats principalment al Cercle Digital) i d'unes determinades estructures tècniques, polítiques i ideològiques locals que les han convertit en un conjunt de respostes pròpies. Per altra banda, també s'ha format un pol crític entre els professionals de l'urbanisme que han qüestionat com s'han desenvolupat en concret les idees incloses en el Pla. En aquest sentit, són rellevants els treballs del grup de patrimoni industrial del Fòrum Ribera Besòs, participat entre d'altres per Mercè Tatjer, Joan Roca, Zaida Muixí i Josep Mª Montaner, entre d'altres.

Els **mitjans de comunicació** han estat importants per la creació d'opinió i ampliació de la protesta, amb una abundant aparició de notícies (especialment a La Vanguardia i a El Periódico) on s'han fet sentir especialment les notícies generades pel gabinet de premsa de la societat **22@bcn**, S.A respecte els avanços del Pla, les crítiques de CiU, les pressions dels inversors i les mobilitzacions veïnals més importants. També ha estat, però, un espai per la reflexió i han estat nombrosos els articles d'opinió sobre aquests temes. La implicació de la comunitat científica ha possibilitat l'accés del moviment als mitjans de comunicació⁸⁶.

Taula 6. Actors rellevants en el conflicte del PERI Llacuna

A FAVOR	EN CONTRA	INDIFERENT/ AMBIVALENT
Partits polítics:		

⁸⁵ Vegeu l'apartat Descripció del moviment d'aquest mateix capítol.

⁸⁶ Un exemple ha estat la rèplica i contrarèplica sobre el futur de Can Ricart a les pàgines de El País entre, per una banda, Josep Mª Montaner i Zaida Muixí (arquitectes responsables del Pla alternatiu per Can Ricart) i, per l'altra, Oriol Clos (cap de plans i projectes del Sector d'Urbanisme).

PSC	ICV ERC CiU	PP
Administracions públiques:		
Ajuntament de Barcelona (Sector d'Urbanisme, Districte de Sant Martí, Oficina del 22@bcn)		Generalitat de Catalunya
Col·lectius ciutadans i grups de pressió:		
	Comissió d'afectats del 22@ AVPN Fòrum Ribera Besòs Coordinadora contra el 22@ Arxiu Històric del Poblenou	
Sector empresarial		
Promotors Propietaris del sòl		Associació de comerciants de la Rambla

Font: Elaboració pròpia.

Taula 7. Actors rellevants en el conflicte de Can Ricart

A FAVOR	EN CONTRA	INDIFERENT/ AMBIVALENT
Partits polítics:		
PSC ICV ERC	CiU	PP
Administracions públiques:		
Ajuntament de Barcelona (Sector d'Urbanisme, Districte de Sant Martí, Oficina del 22@bcn)		Generalitat de Catalunya
Col·lectius ciutadans i grups de pressió:		
	Plataforma "Salvem Can Ricart" (AVPN, Fòrum Ribera Besòs, Coordinadora contra el 22@, Arxiu Històric del Poblenou, Associació d'afectats de Can Ricart, Associacions del barri...)	
Sector empresarial		
Promotors	Empresaris afectats de Can Ricart	

Propietaris del sòl		
---------------------	--	--

Font: Elaboració pròpia.

4.2.2. DESCRIPCIÓ DE LA MOBILITZACIÓ

4.2.2.1. Els actors mobilitzats

En els casos del PERI Llacuna i de la preservació de Can Ricart és més adequat parlar d'una xarxa d'actors que en determinats moments s'uneixen davant d'un problema determinat, que no pas de l'existència d'una plataforma en defensa del territori estable al llarg del procés i amb uns objectius compartits.

El Poblenou manté una rica tradició associativa que té les seves arrels en el moviment obrer i republicà que va impulsar la creació de diferents ateneus i cooperatives des de principis del segle XX fins l'inici de la dictadura. Durant els anys 70, el moviment associatiu reivindicatiu es va anar rearticulant (especialment a partir de l'oposició al Pla de la Ribera) i es va crear la Comissió de Barri (1969), embrió de l'Associació de Veïns del Poblenou (1972) i seguidament la Coordinadora d'entitats del Poblenou (1975). Bona part de la tradició associativa es concentra al voltant del centre històric del Poblenou, fet que explica que el conflicte esclatés en la remodelació del carrer Llacuna, paral·lel a la Rambla.

L'ASSOCIACIÓ DE VEÏNS I VEÏNES DEL POBLENOU (AVPN)

L'AVPN ha mantingut un important rol de centralitat en els processos de mobilització ciutadana, aglutinant a diferents xarxes ciutadanes en les reivindicacions veïnals. Ubicada al centre cívic Can Felipa, fàbrica recuperada pel moviment veïnal, va néixer a principis dels anys 70, fruit de l'evolució de la Comissió de Barri del Poblenou. A més de Can Felipa, altres reivindicacions històriques que ha impulsat l'AVPN han estat la cobertura de la Ronda Litoral o la construcció de l'Institut Icària. Compta amb diferents comissions (revista, comissió d'urbanisme, comissió d'equipaments, entre d'altres) i arran del desenvolupament del Pla també es va crear dins l'associació la Comissió d'Afectats del 22@bcn. Essent una de les associacions de veïns més dinàmiques de Barcelona i amb una important implantació en el centre històric del barri, actualment té marcades tres línies prioritàries: 1) pel que fa a l'urbanisme, té un servei d'assessorament als veïns sobre el Pla 22@bcn, i fa un seguiment dels PERI amb l'objectiu de defensar els drets dels afectats i el patrimoni històric i cultural del barri; 2) la reivindicació d'equipaments comunitaris: l'AVPN va impulsar la redacció de l'estudi per a un pla d'equipaments al Poblenou conjuntament amb el districte de Sant Martí i actualment forma part de la comissió de seguiment i 3) accions de solidaritat envers els veïns nouvinguts, la gent gran, els col·lectius marginats, etcètera.

És l'interlocutor formal del Districte i ha realitzat un rol de frontissa entre el Pla 22@bcn i les reivindicacions del barri combinant la col·laboració i la crítica. Manté contactes fluides amb diferents entitats del barri i pel que fa el 22@bcn

és especialment rellevant l'aliança que ha mantingut amb l'Arxiu Històric del Poblenou i amb les entitats i persones del Fòrum Ribera Besòs.

L'ASSOCIACIÓ D'AFECTATS DEL 22@ (AA22@)

Defensen la permanència dels tallers i habitatges afectats pels diferents PERI d'iniciativa pública, acusant l'Ajuntament de l'abandonament que ha sofert el barri en els darrers anys i del foment de processos especulatiu en l'execució del Pla 22@bcn, sense respectar la participació dels habitants del Poblenou en els processos de decisió. Va néixer arran del procés de negociació del PERI Llacuna per part d'un conjunt d'afectats (primer d'habitatges i després de tallers i negocis) que no es van veure representats per l'AVPN, i es van autoorganitzar en una associació pròpia. Després de mantenir diferents contactes amb la societat 22@bcn han emprès, a més de mobilitzacions, diferents contenciosos administratius en contra de les afectacions. Estan a favor del reconeixement legal dels habitatges en situació alegal, però critiquen especialment l'arbitrarietat del concepte de *front consolidat* com a criteri pel manteniment de les cases i defensen la preservació de tots els habitatges i els tallers existents per tal de no perdre la identitat pròpia del barri.

"Per què es discrimina entre habitatges consolidats i habitatges no consolidats? Són víctimes més fàcils per a l'especulació urbana? A qui afavoreix aquest urbanisme salvatge que atempta contra la legitimitat patrimonial d'uns veïns que paguen religiosament els seus impostos? Pensem que els PERIs es poden aplicar a moltes illes abandonades o altres zones denigrades del barri però sempre respectant els habitatges ocupats per famílies durant generacions". (Associació d'afectats del 22@, 2005)

Han participat molt activament en la Plataforma Veïnal contra l'Especulació i amb la Coordinadora contra el 22@ organitzant mobilitzacions i assemblees obertes al barri. També han mantingut contactes amb els diferents grups municipals per tal d'aturar les afectacions, a la vegada que han estat criticats per l'Ajuntament com una entitat no representativa del barri i que només defensa interessos particulars.

LA COORDINADORA CONTRA EL 22@ (CC22@)

Arran del conflicte del PERI Llacuna, sorgeix la Coordinadora contra el 22@ que agrupa els sectors anticapitalistes del barri, com l'Associació de Joves del Poblenou, el Centre Social Ítaca i principalment l'Ateneu Popular Octubre, on els membres de la Coordinadora es reuneixen periòdicament en assemblea. Sota el lema "El Poblenou no està en venda", l'objectiu que es marca és aturar el Pla 22@bcn ja que el consideren un projecte especulatiu que beneficia bàsicament les constructores, els propietaris del sòl i les empreses multinacionals en contra dels interessos dels veïns i les veïnes del Poblenou. Com a reivindicacions més immediates denuncien l'agressió que suposa el Pla pel patrimoni històric i cultural del Poblenou, la destrucció de llocs de treball i la ubicació d'empreses relacionades amb la indústria armamentística. En aquest sentit, iniciaren una campanya perquè l'Ajuntament denegues les llicències d'instal·lació i d'activitat al Districte 22@bcn a les empreses vinculades als grups industrials que tenen el desenvolupament armamentístic entre els seus àmbits d'activitats.

La Coordinadora s'ha unit puntualment amb l'Associació de Veïns en els inicis de la protesta contra el PERI Llacuna o per la defensa del Patrimoni Històric, però principalment ha treballat conjuntament amb l'Associació d'afectats,

amb qui ha promogut diferents accions i assemblees de barri per tal d'organitzar i informar els afectats pels diferents PERI. Les dues associacions formen part de la Plataforma veïnal contra l'Especulació de Barcelona, i la Coordinadora ha participat en diferents mobilitzacions amb el teixit veïnal més crític barceloní, com la Campanya contra el Fòrum Barcelona 2004; alhora que ha generat contactes amb altres moviments en defensa del territori de fora de Barcelona. Sempre ha mantingut un discurs basat en l'antagonisme, sense interès en la negociació amb l'Ajuntament i poc propositiu respecte l'evolució del barri, però ha estat un actor important per la capacitat de realitzar acció col·lectiva, enxarxar la protesta amb altres col·lectius i il·luminar les principals contradiccions del Pla 22@bcn.

EL FÒRUM RIBERA BESÒS (FRB)

Arran d'un conflicte amb el Departament d'Ensenyament de la Generalitat, l'any 1992 va néixer a l'Institut Barri Besòs aquest Fòrum. Malgrat que en els seus inicis es centrà en el camp educatiu, ben aviat s'ampliaren les temàtiques i es crearen diferents línies de treball: revisió de plans urbanístics, patrimoni industrial, habitatge, equipaments, etc. La reivindicació marc és la realització d'un Pla alternatiu per la Ribera del Besòs, fet que ha convertit el Fòrum en una àgora de discussió sobre el model de ciutat, sota la perspectiva que les transformacions físiques han d'anar sempre acompanyades de les preocupacions i els desitjos de la gent que viu i transita la ciutat.

Territorialment comprèn els cinc barris que hi ha entre el Parc de la Ciutadella i el riu Besòs (Poblenou, Diagonal, Maresme, Besòs i la Mina⁸⁷), malgrat que les seves intervencions a vegades superin aquesta escala. Es defineix com una "xarxa de segon grau", o "un banc d'idees" format per persones a títol individual i per unes 35 entitats, la majoria veïns i veïnes dels barris citats, però també per persones d'altres parts de la ciutat. Molts d'ells són treballadors socials, artistes, científics socials i persones d'institucions educatives i culturals (MACBA o Fundació Tàpies, per exemple). La presència de diferents xarxes temàtiques (veïnals, educatives, culturals, científiques) i de diferents escales (de barri, de front marítim, de ciutat) ha possibilitat l'enriquiment dels debats que s'hi donen i l'accés a un major nombre de recursos per part de les entitats que participen al Fòrum.

Juntament amb l'AVPN i l'Arxiu Històric del Poblenou, ha tingut un paper protagonista en la reivindicació i salvaguarda del patrimoni industrial del Poblenou, especialment en l'organització periòdica de les jornades "Llegat industrial i innovació" on han confluït líders veïnals, polítics, tècnics i acadèmics.

LA PLATAFORMA SALVEM CAN RICART

Al llarg del 2005, el conflicte de Can Ricart es va anar agreujant amb els intents de desallotjament de les empreses que encara hi restaven. Molts dels actors que hem anat descrivint (exceptuant l'associació d'Afectats del 22@), juntament amb noves incorporacions⁸⁸ van confluïr sota el mateix paraigües de la Plataforma. Passen a dinamitzar-la

⁸⁷ El barri de la Mina, tot i pertànyer a Sant Adrià del Besòs, també ha participat en aquesta entitat.

⁸⁸ El Manifest per "Salvar Can Ricart", el signen els següents col·lectius: Afectats de Can Ricart, Ass. Veïns i Veïnes del Poblenou, Ass. Veïns Gran Via-Perú-Espronedada, CER Bac de Roda, Ass. Recreativa Grup Civit, Arxiu Històric del Poblenou, Coordinadora contra el 22@, Diables del Poblenou, Assemblea de Joves del Poblenou, J.O.C., MOVI, CiU, Colla del Drac, Fem Maig, Acció Sant Martí, Centre Moral, Colla de Gegants del

persones de l'Associació d'Afectats de Can Ricart, de l'HANGAR⁸⁹, de l'AVPN i del Grup de Patrimoni Industrial del Fòrum Ribera Besòs, entre d'altres. Al juliol es crea la pàgina web (www.salvemcanricart.org) i s'estableix un protocol d'emergència per cridar a la mobilització ciutadana en el cas de nous intents de desnonament o d'enderroc del conjunt industrial. Des de la seva creació, l'activitat mobilitzadora de la plataforma ha estat força intensa (bicicletades, jornades de portes obertes, xerrades, assemblees, pancartes) alhora que també s'ha realitzat un important treball d'estudi històric i arquitectònic del recinte amb el qual s'han elaborat diferents propostes alternatives a la del Ajuntament, tant pel que fa la conservació del recinte com la ubicació de nous usos.

Resultat de la pressió ciutadana, el dia dos de desembre l'Ajuntament anuncia la paralització de l'enderroc de Can Ricart, en principi, fins que no s'aprovi el promés Pla de Patrimoni històric del Poblenou. A partir de llavors, l'Ajuntament entra en un període de negociació amb la Plataforma, convertint-se en un interlocutor reconegut però sense deixar de promoure la mobilització ciutadana⁹⁰.

4.2.2.2. Discurs

Com hem anat observant, el discurs desenvolupat pel moviment veïnal és força complex i incorpora diferents temes, com la precarietat laboral, l'habitatge assequible, la reactivació econòmica, la indústria armamentística, la substitució social, unes millors compensacions pels afectats, la innovació i la preservació del patrimoni, etc. Podríem dir que és un discurs igual o més complex que l'elaborat com a justificació del propi Pla 22@bcn, ja que a més d'elements econòmics incorpora qüestions de caràcter social.

Però tot i la diversitat temàtica, el discurs desenvolupat pel moviment veïnal es fonamenta fortament en el sentiment de pertinença en el barri, en l'existència d'un passat compartit que és necessari mantenir i assegurar-ne un futur:

"Poblenou perd ràpidament el seu paisatge i les senyes d'identitat. El Pla 22@ promet molts llocs de treball, però no té miraments en destruir els existents. Prometen habitatges de protecció oficial però, amb l'especulació i les afectacions, s'expulsa als veïns i veïnes. Tot això ens porta a un procés de substitució social que anul·la un barri que és el resultat d'una rica xarxa relacional, veïnal i laboral forjada a través de generacions" (Salvem Can Ricart, 2005).

"Els veïns i veïnes del Poblenou manifestem el nostre més profund desacord amb les propostes urbanístiques del PERI [Llacuna] 22@, que s'ha aprovat sense participació ciutadana, i poden desfigurar el barri del Poblenou i diluir la nostra identitat. No volem que el Poblenou es converteixi en una ciutat de negocis, desplaçant la població i trencant l'estructura cívica i veïnal" (AVPN, 2002).

Poblenou, Ateneu La Flor de Maig, Cooperativa Cydonia, ACO Poblenou, Ass. Veïns Vila Olímpica, Ass. Veïns Diagonal Mar, Ass. Veïns Paraguai-Perú, La Raspa, Plataforma Diagonal Maresme Besòs, Plataforma d'Entitats i Veïns de la Mina, Cooperativa d'Habitatge del Sagrat Cor, Cooperativa Gregal, IES Barri Besòs, IES Poblenou, AMPA la Mar Bella, AMPA Arenal de Llevant, AMPA Lope de Vega, Ciber@ula Poblenou, Esplai La Flor de Maig, CGT, CCOO Barcelonès, Favb, Coordinadora d'Entitats del Poblenou

⁸⁹ L'Hangar, situat dins el recinte de Can Ricart, es defineix com un centre de producció artística. Vegeu www.hangar.org

⁹⁰ Quan s'escriuen aquestes línies, febrer del 2006, el desenllaç de les negociacions entre Ajuntament, propietari, promotors i la Plataforma continua obert.

En aquest sentit, s'ha vinculat a la **preservació de la identitat** del Poblenou industrial i obrer la necessitat del manteniment dels recintes industrials que romanen encara al Poblenou i a Barcelona, rehabilitant-los i adaptant-los a les noves necessitats econòmiques i socials de la població, essent un dels principals cavalls de batalla del moviment.

“Can Ricart ha sido un caso prototípico de parque industrial, con empresas de distintos sectores clave en la evolución del distrito industrial del Poblenou y con una gran capacidad de adaptación al cambio urbano (...). Can Ricart, con proyectos públicos y con empresas privadas en sus naves rehabilitadas, debería ser un epicentro de la innovación a caballo de la tecnología y la cultura, dentro de un 22@ que sacara más partido del patrimonio y que contara con una política terciario industrial integradora como contrapeso a la fuerte presión inmobiliaria”. (Roca, 2005)

El conflicte del Poblenou es podria interpretar com les contradiccions entre unes lògiques globals, a les que respondria el Pla 22@bcn (la voluntat d'atraure empreses multinacionals relacionades amb la “nova economia” en un entorn de competència interurbana internacional), i la defensa de l'espai local dels veïns. Però **el discurs que s'articula des del moviment veïnal és més complex**. Per exemple, en el cas de la CC22@, malgrat apostar per la continuïtat dels elements més tradicionals del barri (petit comerç, fàbriques, tallers, habitatges, etc.), combinen elements extraterritorials per elaborar el seu discurs, amb la crítica a la ubicació d'empreses que formen part de grups empresarials, normalment transnacionals, amb interessos en la indústria armamentística. D'aquesta manera, estan vinculant els dos espais, ja que l'espai global ha d'acabar tenint també les seves representacions materials i localitzades. En el cas de l'AVPN o del FRB, mentre accepten les principals idees del Pla 22@bcn com a motor de renovació del Poblenou, intenten establir un diàleg amb les necessitats i els desitjos dels propis habitants, entre d'altres elements a través de la reivindicació dels conjunts industrials com a part de la identitat del barri.

Ara, però, hi ha el risc d'acabar fent tabula rasa dels paisatges industrials de més interès que queden a la ciutat, en perjudici de la seva pròpia renovació:

“la Ciutat del Coneixement no pot ser una ciutat banalitzada (...) Per ser font de progrés general, la nova economia ha de trobar el seu encaix en la ciutat i en la ciutadania. Menystenir el llegat industrial barceloní no és sols arriscar-se a perdre un patrimoni cultural, és també deixar sense un lloc en la història les majories urbanes que han conformat la metròpoli i el país” (Fòrum Ribera del Besòs, 2005).

Finalment, mentre que la CC22@ i l'AA22@ han mantingut un discurs més aviat defensiu enfront el Pla, l'AVPN i el FRB han elaborat un discurs basat en l'acceptació de les principals idees del Pla, però demanant-ne modificacions substancials quan ho han cregut convenient. Aquests dos actors han participat primer en la redacció d'al·legacions i fent les correccions del PERI Llacuna (conjuntament amb l'Administració) o bé, en el cas de Can Ricart, elaborant directament plans alternatius.

4.2.2.3. Estratègies d'acció

Al llarg del desenvolupament del Pla 22@, el moviment veïnal ha desenvolupat tot tipus d'accions, combinant simultàniament accions institucionals, polítiques i socials: recollida de signatures, conferències, assemblees veïnals, concentracions, pancartes als balcons, reunions amb l'Administració, bicicletades, dinars populars, al·legacions, recursos,

manifestacions, etcètera. Mentre que en els moments àlgids del conflicte aquestes han estat més o menys coordinades, al llarg del procés cada associació ha seguit les línies d'acció que ha cregut convenientes segons els seus objectius:

- L'AA22@ ha combinat l'acció al carrer a través de concentracions, la redacció d'al·legacions, la interposició de recursos i la negociació política, mantenint posicions diferents respecte l'AVPN.
- La CC22@ s'ha centrat especialment en la mobilització al carrer a través de manifestacions, concerts, dinars populars o la realització de xerrades, sense estar especialment interessada en la negociació.
- L'AVPN ha estat l'actor reconegut per l'Administració com l'interlocutor en el conflicte, i com a conseqüència ha acabat fent sovint el paper de mediador, combinant l'acció institucional i política amb la mobilització social.
- El FRB ha actuat com un laboratori d'idees amb la publicació d'articles, redacció d'informes i celebració de jornades i ha servit perquè l'AVPN mantingués una posició central i propositiva en el conflicte, especialment pel que fa a la conservació del patrimoni industrial.

4.3. LA PLATAFORMA SALVEM L'EMPORDÀ

4.3.1. DESCRIPCIÓ DEL CONFLICTE

La problemàtica a la qual respon la plataforma cívica Salvem l'Empordà (en endavant SLE) és complexa i polièdrica. A diferència de les altres mobilitzacions analitzades, en aquest cas no sorgeix arran d'un conflicte o un projecte concret, sinó en reacció a un sumatori d'actuacions, que tenen com a denominador comú un fort impacte sobre el territori.

En aquest sentit, és la pròpia acció de SLE la que elabora un relat que connecta moltes problemàtiques diferents amb el fil conductor del seu impacte sobre el territori:

“La importància i la innovació del nostre moviment es basa en el fet que no ens oposem a un sol projecte en concret, sinó que basem la nostra reivindicació en l'exigència d'una planificació i racionalització territorial, amb un àmbit definit com és l'Empordà” (Salvem l'Empordà, 2003a).

Per comprendre aquesta problemàtica cal tenir en compte diversos elements. Per una banda, la posició geogràfica de l'Alt Empordà, com a zona de connexió amb la resta d'Europa i com el pas més senzill per travessar els Pirineus, que fa que hi hagin projectades moltes **grans infraestructures** en un territori molt reduït: el desdoblament de la carretera de Besalú-Figueres, la construcció de la variant de Figueres, el TAV, l'hipotètic transvasament del Roine i, molt especialment, la construcció de dues línies de molt alta tensió de 440.000 kV (l'anomenada M.A.T.)⁹¹.

Per l'altra banda, ens trobem durant l'últim decenni amb una tendència sostinguda d'augment de la **urbanització**⁹². Aquest gran creixement està molt relacionat amb l'aposta pel turisme, i es concreta en diversos projectes d'urbanització que afecten, per una banda, als últims espais verges del litoral⁹³ i, per l'altra, a zones d'especial interès

⁹¹ Als quals cal afegir els projectes de parcs eòlics dins de zones PEIN (la instal·lació de macrocentrals eòliques a totes les carenes nord est de l'Alt Empordà: Portbou, Serra de Tramonts, la Jonquera, Molinàs).

⁹² Als municipis de la Costa Brava, mentre l'any 1980 l'espai construït ocupava un 7,9%, el 2003 la proporció ja era del 13,2%, amb un augment de 3.500ha. (Nogué, 2003). Des de finals dels anys noranta la Costa Brava està vivint un nou boom urbanístic: en el període 1998-2003 la construcció ha crescut un 123,2% a la costa; el 1999 es van edificar 2.083 habitatges nous, mentre que el 2002 la xifra va augmentar fins 4.671, segons l'Informe de la Universitat de Girona elaborat per Dani Blasco, Jaume Anton e Ishar Nicolau (La Vanguardia, 2003).

⁹³ Com els casos de Pinya de Rosa a Blanes, Cap Ras a Llançà, Cala Tamariua a Port de la Selva o Fluvià Marina a Sant Pere Pescador.

natural o social⁹⁴ i, finalment, també es preveu un fort creixement en moltes petites poblacions de l'interior. A aquest tipus de projectes cal afegir-hi les urbanitzacions vinculades a camps de golf, hipòdroms, aeròdroms, etcètera (com a mesura d'augmentar el valor afegit del terreny i estratègia per esquivar les reglamentacions urbanístiques), les requalificacions de terrenys per a ús industrial (Roses, Palau Saverdera,) i els freqüents incompliments de la normativa de Parcs Naturals (Cap Ras, Vall de la Santa Creu, Cala Tamariua), forestal (Santuari de la Salut- Terrades) i urbanística (Vall de Santa Magdalena, Golf de Vilanera-L'Escala).

Aquests elements esmentats estan molt relacionats amb la dinàmica econòmica de la zona, altament dependent d'un **model turístic** intensiu, estacional i amb un fort component residencial. Aquest model turístic ha provocat la massificació i la degradació –estètica i urbanística- de la línia de la costa, que s'ha anat desplaçant a les poblacions de l'interior; les quals, afectades per la crisi del sector agrícola⁹⁵ i la despoblació, pateixen la proliferació de projectes urbanístics de grans proporcions, que impliquen un creixement exponencial de la població sense tenir en compte la sostenibilitat social dels projectes⁹⁶.

Tot plegat genera uns costos socials, econòmics i ambientals importants, tant pel que fa a la pressió sobre l'entorn, com al consum de recursos –especialment aigua i electricitat-, o a la gestió de residus (purins o grans abocadors com el de Vacamorta, Pedret i Marçà). Cal tenir en compte que la població a l'estiu pot arribar a incrementar-se en un 800% en relació a la població censada. Aquests costos es solen abordar creant noves infraestructures, serveis i equipaments (que sovint es multipliquen per la manca de planificació i coordinació supramunicipal), sense tocar l'arrel del problema: els problemes de finançament dels ajuntaments.

“Els ajuntaments de les comarques gironines més endeutats són els que més han crescut urbanísticament (font: Sindicatura de Comptes, Informe 21/2002-B). Aquest fet s'explica perquè l'entrada de diners per impostos de les noves construccions serveixen per garantir el manteniment de serveis bàsics d'urbanitzacions ja consolidades i quan aquestes darreres urbanitzacions necessiten de diner públic per tasques de manteniment, les arques municipals tornen a ser buides. És un peix que es mossega la cua; un cercle viciós que s'ha de trencar” (Salvem l'Empordà, 2003b).

Es crea, doncs, un cercle viciós: urbanització → necessitat de nou finançament pel seu manteniment → nova urbanització → col·lapse de les infraestructures, especialment les de mobilitat → noves infraestructures que permeten o porten a nova urbanització. Aquest procés posa en tensió la capacitat de càrrega de les comarques empordaneses i amenaça amb modificar substancialment l'ocupació del territori i el paisatge.

94 Zones d'horta, connectors biològics –cas de l'àrea entre Roses i els Aiguamolls de l'Empordà: Pau, Palau Saverdera, polígon industrial de Roses, Vall de Solius, etc.

95 El 2003 l'extensió de l'espai agrícola a la Costa Brava era del 21% de la superfície total dels 22 municipis de la Costa Brava, enfront el 26,3% de 1980 i el 34,9% de 1957; disminució que cal atribuir a l'abandonament i a la construcció (Nogué, 2003).

96 En el cas de Garrigoles, per exemple, es pretén construir una urbanització vinculada a un camp de golf que implicaria que el nombre de residents s'incrementés cinc vegades.

Taula 8. Actors rellevants en el conflicte

Administracions i institucions públiques:
<p>Govern de la Generalitat de Catalunya: Si bé la Generalitat té les competències en urbanisme i en gestió dels espais naturals transferides, pel que fa a les infraestructures (carreteres, línies d'alta tensió, TAV, etc.) l'Administració estatal n'és la competent (menys els parcs eòlics).</p> <p>El Departament de Política Territorial i Obres Públiques (DPTOP): és el responsable de l'elaboració dels plans directors urbanístics i plans territorials, i en concret, del Pla Director Urbanístic de l'Empordà, iniciat durant el govern de CiU i reprès i accelerat en el Govern tripartit PSC-ERC-ICV.</p> <p>El Departament de Medi Ambient de la Generalitat també té una certa incidència en l'activitat de SLE, en tant que és el responsable de l'elaboració dels mapes eòlics (en el Pla Sectorial d'Energia Eòlica) i de la gestió dels espais naturals i pot incidir en l'aprovació i implementació dels plans urbanístics quan aquests entren en col·lisió amb alguna política del departament.</p> <p>El Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca (DARP) ha participat també en alguns dels conflictes plantejats per SLE.</p> <p>Els Ajuntaments de la comarca tenen la capacitat d'elaborar i modificar el seu planejament urbanístic, però posteriorment ha de ser aprovat per les delegacions territorials de la Generalitat (a través de les comissions d'urbanisme).</p> <p>La Comissió Territorial d'Urbanisme de Girona és l'encarregada de donar el vist-i-plau als projectes presentats pels ajuntaments vetllant perquè aquests compleixin la normativa vigent.</p> <p>En l'àmbit judicial, la Comissió Jurídica assessora de la Generalitat (cas del Golf de Vilanera/ L'Escala), la Fiscalia de Girona i el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (casos de l'abocador de Cruilles, del polígon industrial de Roses, per exemple) han tingut importància en els conflictes oberts.</p>
Col·lectius professionals:
Comunitat científica: Debat Costa Brava 1 i 2
Col·lectius ciutadans i grups de pressió:
<p>Sector empresarial (de diferents nivells i amb diferents interessos): principalment promotors immobiliaris, però també empreses que gestionen abocadors, indústria porcina o promotores de parcs eòlics, entre d'altres.</p> <p>Salvem l'Empordà</p> <p>Associació Naturalista de Girona (ANG)</p>

Font: Elaboració pròpia.

4.3.2. DESCRIPCIÓ DE SALVEM L'EMPORDÀ

4.3.2.1. Aparició i evolució de Salvem l'Empordà

Salvem l'Empordà (SLE) va sorgir a partir de la crida a la ciutadania i a les associacions que va fer la Institució Alt Empordanesa per a la Defensa i l'Estudi de la Natura⁹⁷ (IAEDEN) el juny de 2002, en què va decidir explicar el gran nombre de projectes en marxa que suposaven un alt impacte sobre el territori, per corresponsabilitzar a la societat a l'hora de continuar amb les mobilitzacions, ja que no es podien assumir estrictament des de l'entitat.

A l'assemblea convocada el 14 de juny, amb l'assistència d'un centenar de persones, es va constituir la plataforma SLE. Aquest procés d'obertura va conduir a la participació de persones amb unes trajectòries diverses, no exclusivament vinculades al moviment ecologista sinó també a mobilitzacions de caire més social, la qual cosa va enriquir les visions de l'entitat sobre el territori i la seva problemàtica. Des de llavors, SLE ha mantingut un alt grau d'activitat, funcionant com una plataforma de ciutadans més que no pas com una coordinadora d'associacions, tot i que moltes entitats hi ha col·laborat.

4.3.2.2. El paper de Salvem l'Empordà en el conflicte

El paper de SLE en aquest conflicte es podria resumir en els següents punts:

- En primer lloc, ha visibilitzat el desacord amb el model de desenvolupament actual i ha aconseguit crear **debat social** i mobilitzar la ciutadania al voltant d'aquest fet.
- En segon lloc, aquesta mobilització ha obligat a les institucions a posicionar-se al respecte i probablement ha accelerat el procés d'elaboració del **Pla Director Urbanístic** de l'Empordà.
- En tercer lloc, SLE s'ha convertit en un actor central en el debat polític. Ha complert una funció de control notable, destapant les irregularitats de molts processos urbanístics i ha obligat a les institucions públiques a rendir comptes de les seves actuacions d'acord amb la normativa vigent.
- Finalment, hem de destacar també tot l'esforç fet per SLE d'**informar a la ciutadania**, aconseguint una major transparència en molts processos de presa de decisions. En aquest sentit, cal esmentar tot el procés d'informació, debat i recollida de suggerències desenvolupat arran del Pla Director Urbanístic, les xerrades informatives que s'han fet als diferents pobles quan han aparegut projectes urbanístics, etcètera.

⁹⁷ La IAEDEN es va crear el 1980, i fruit de les seves campanyes s'ha assolit la protecció legal dels tres parcs naturals que hi ha a l'Alt Empordà: els Aiguamolls, la Serra de l'Albera i el Cap de Creus. Al llarg d'aquests anys s'ha dedicat, entre altres, a activitats naturalistes de divulgació del

4.3.2.3. Els objectius del moviment

Les reivindicacions de SLE inclouen demandes a curt, mig i llarg termini. A **curt termini**, es proposen d'aturar el creixement desordenat i especulatiu, en concret una llista negra d'un 15 o 20 projectes⁹⁸, que consideren inadmissibles pel seu impacte en el territori. Proposen que es decretin moratòries temporals en l'aprovació de qualsevol planejament sectorial de fort impacte ambiental mentre es duu a terme l'elaboració del Pla Director.

A **mig termini**, es vol tallar el problema d'arrel, i per això es demana que es desenvolupi un procés de planificació urbanística participativa supramunicipal a la zona⁹⁹, que posi fre al creixement descoordinat i insostenible i que permeti establir directrius pel que fa a la urbanització, "les grans infraestructures, els espais no urbans a conservar i dinamitzar i la gestió de residus" (www.salvem-emporda.org).

En aquest sentit, segons SLE les directrius d'ordenació territorial haurien d'incloure els següents elements. Pel que fa als **objectius**, es considera que la majoria dels plans urbanístics de l'Empordà contempnen únicament el creixement en sí mateix i no s'utilitzen com a eina per a controlar precisament el creixement desmesurat. Per a SLE la planificació hauria de tenir com a objectius prioritaris la preservació i potenciació del patrimoni i el paisatge i la cerca del benestar per tota la població, on el desenvolupament social, ambiental i econòmic assegurés llocs de treball estables, i garantís el futur del territori i de les properes generacions.

"El planejament no s'utilitza per reconduir el desgavell produït per l'ocupació de forma discontinua i indiscriminada de les urbanitzacions, que molt rarament es recolzen en els recursos propis del territori. Es continua amb el model que afavoreix el creixement de tipus més especulatiu que no és precisament el que afavoreix el respecte pel paisatge ni el benestar de la població actual" (www.salvem-emporda.org).

Per tant, al discurs mediambientalista se li uneixen demandes socials (habitatge, alternatives econòmiques, millora de l'entorn, etc.) i democràtiques (participació real). Així, pel que fa als **critèris**, el conjunt de mesures i projectes que ha de contenir el Pla Director Territorial segons SLE hauria d'incloure elements tant socials com econòmics, ambientals, paisatgístics i culturals. Tot plegat es concreta en:

3. La necessitat de planificar tenint en compte les diferents dinàmiques socials i econòmiques que es donen a la comarca: el turisme massiu a l'estiu i els residents permanents.

patrimoni natural, a l'educació ambiental i a la pressió política i la mobilització al voltant dels temes més conflictius de la comarca: urbanisme, protecció del litoral, parcs naturals, purins, aigües, carreteres, trens, parcs eòlics, etcètera.

⁹⁸ Els "punts calents" que hi havia el 2002 eren: Fluvià Marina a Sant Pere Pescador, Pla parcial a Sant Mori que pretén construir més de 300 cases, Camp de golf de l'Escala, Zona industrial de Roses, Normes Subsidiàries de Palau-Saverdera, Zona industrial Les Pedroses d'El Far d'Empordà i centre intermodal, Pla General d'Ordenació Urbana de Castelló d'Empúries, Aeròdrom de Peralada, d'Ordís i ampliació del d'Empúria Brava, Urbanització de Santa Magdalena, Pla Parcial a Pau, Urbanització "Les Clotes" de Selva de Mar, Cala Tamariua, Hipòdrom de Bàscara, Urbanització a Cap Ras al terme municipal de Llança, esdoblament de la carretera de Besalú-Figueres, variant de Figueres, TAV, Roine, línia d'alta tensió de 440 kV, parcs eòlics en zones PEIN. Des de 2002 alguns d'aquests projectes s'han aturat però se n'han afegit alguns més.

⁹⁹ Començat a desenvolupar pel govern de CiU, reprès pel Govern tripartit i que actualment (gener de 2006) ja s'ha finalitzat el període d'informació pública de l'Avantprojecte de Pla Director Territorial de l'Empordà i de l'informe ambiental.

En aquest sentit, caldrà tenir en compte molt especialment la percepció de la gent dels petits pobles respecte al futur dels seus municipis, ja que actualment molts pobles poden convertir-se en “pobles-aparador” sense vida i, per tant, sense serveis i difícils de mantenir.

“Un poble és un lloc on cada dia hi ha vida i relacions i que no acabin essent reductes de gent molt gran rodejats de cases inhabitades durant 11 mesos a l'any (encara que el model sigui de creixement compacte). (...) És evident que aquests pobles han de créixer però no pensant en centenars de cases per a segona residència, cal que es planifiqui i es desenvolupin en funció de les necessitats de la pròpia gent del territori” (www.salvem-emporda.org).

Es proposa, per tant, reduir els usos residencials del sòl, introduir reserves de sòl per a habitatge social, desenvolupar polítiques de rehabilitació d'habitatge que permetin disminuir la pressió per la nova construcció, invertir en completar les xarxes de serveis, etcètera.

4. La necessitat de planificar en funció de la realitat territorial i de la petjada ecològica de cada municipi. Això implica partir dels recursos i límits existents: les zones agrícoles, les inundables, els espais forestals, les connexions biològiques, les dinàmiques demogràfiques, etcètera. Es pretén també que es busquin vies per tal d'internalitzar els costos ambientals del model residencial (augmentant els impostos, per exemple).

D'aquesta manera, caldria tenir en compte la situació geogràfica dels municipis, donat que en molts casos són culls de sac que impacten negativament en els pobles veïns (com Port de la Selva o Cadaqués, per exemple). I a més a més,

“Ja que no es pot tornar enrere pel que fa a les grans taques de sòl urbà enmig d'àrees agrícoles o amb vocació forestal, es tracta d'evitar que això continuï passant, i concentrar l'edificació en terrenys de clara vocació urbana, tot preservant el sòl amb vocació de no urbanitzable de noves edificacions” (www.salvem-emporda.org).

Aquest element esdevé crucial en relació, per exemple, a la qüestió de l'aigua. Per SLE, cal prendre's molt seriosament aquest tema en la planificació de les futures urbanitzacions o construccions, les llicències de granges de porcs, camps de golf, etcètera¹⁰⁰. De la mateixa manera, també seria necessari reforçar la protecció dels parcs naturals de la comarca i protegir d'alguna manera els connectors biològics entre aquests o altres zones d'especial vàlua ecològica (actualment amenaçats per la construcció de noves urbanitzacions i zones industrials en diversos punts de la zona). En aquest sentit, SLE va elaborar un document on s'enumeraven els sòls que proposava mantenir com a no urbanitzables: per criteris paisatgístics, socials (zones arqueològiques o d'alt valor agrícola, amb construccions de pedra seca, etc.) o ecològics (perquè són inundables, per les pendents, per ser connectors biològics, espais forestals, zones vulnerables a la contaminació dels aqüífers o per formar part del front marítim); a més, es detallaven les actuacions possibles en els casos d'urbanitzacions no consolidades de sòl urbà.

¹⁰⁰ En aquest sentit, caldria tenir en compte tant la gestió de l'oferta i la demanda (en una zona amb dèficit hídric, segons l'Atlas Climàtic de Catalunya de l'Institut Cartogràfic de Catalunya), com la cura per la seva qualitat, en un context d'elevada contaminació (per nitrats, especialment), i d'intrusió marina i salinització dels aqüífers (degut a les intervencions que es realitzen sobre rius com la Muga o el Fluvià i a la sobreexplotació de l'aqüífer que ocupa gairebé tota la plana altempordanesa).

5. La necessitat d'incloure en la planificació la salvaguarda de la qualitat formal del paisatge, que és alhora un factor de benestar i d'atracció per al turisme i l'oci i un recurs econòmic important. Això implica, per una banda, desenvolupar polítiques de renovació urbana i de millora de l'espai públic urbà i periurbà tot establint paràmetres d'edificació i d'ocupació de l'espai públic i, per l'altra, tirar endavant polítiques rurals amb contingut paisatgístic i que permetin el manteniment de la massa forestal.

Finalment, i pel que fa al **procés**, segons SLE caldria incloure una moratòria dels projectes d'alt impacte durant el procés d'elaboració del pla director territorial, per tal d'estudiar municipi per municipi les seves possibilitats de créixer o no, així com permetre la participació real de tots els agents socials.

En el **llarg termini**, però, SLE és conscient que la lluita no acaba amb l'aprovació del pla director territorial i que probablement el fet que hi hagi un planejament supramunicipal no implicarà un canvi de model i, per tant, caldrà seguir batallant projecte a projecte per un desenvolupament més equitatiu i sostenible.

"Demanant el Pla Director aconseguíem un mínim de planificació però ni molt menys solucionem el problema. El problema realment és el sistema que hi ha muntat que ens porta cap a la destrucció a nivell social i a nivell econòmic, i territorial. En el marc aquest no pots canviar grans coses, pots fer petits "arreglos", pots salvar quatre marges, però la batalla final no és aquesta ni molt menys. (...) Però encara que sigui salvar quatre marges de la comarca és fer un pas més" (Entrevista Ll. Benejam, portaveu de SLE).

4.3.2.4. L'estructura organitzativa

La idea inicial era que SLE fos un conglomerat d'associacions, però ha acabat sent un grup de gent interessada que no vénen en nom de cap associació, tot i que molts hi pertanyen i que moltes associacions recolzen SLE quan és necessari.

Funciona fonamentalment en base a tres comissions que fan una reunió setmanal, a més a més de la comissió econòmica, que administra les despeses i els ingressos de la plataforma.

- La **comissió tècnica-legal** prepara les accions administratives i jurídiques en contra dels projectes que es volen aturar i elabora les alternatives possibles. És la que marca l'agenda i les prioritats, en funció de la urgència dels diferents projectes que tenen entre mans. Està formada per arquitectes, advocats, geògrafs, etc., amb una base tècnica i legal per a poder portar els recursos legals als tribunals, tot i que puntualment també han contractat a advocats per fer-ne el seguiment.
- El **grup de difusió** treballa per fer arribar els plantejaments de la plataforma a la ciutadania, mitjançant parades d'informació, xerrades, recollida de signatures, actes públics com arrossades, concerts, redacció de materials, marxes, etcètera. Del seu treball cal destacar-ne la pàgina web i l'Infosalvem, butlletí que recull les activitats de SLE i l'estat de les controvèrsies existents.

- El **grup d'acció directa** (ja existent a la IAEDEN des de 1998) pretén denunciar els projectes als quals s'oposa SLE mitjançant accions espectaculars. Amb aquestes accions busquen cridar l'atenció dels mitjans de comunicació, sensibilitzar a la població empordanesa i alhora pressionar als responsables polítics.

La coordinació entre les comissions es dona en l'espai de l'assemblea setmanal. Les reunions de les comissions i l'assemblea són obertes a tothom, incloent també a la gent de les diferents localitats on existeixen controvèrsies o grups locals¹⁰¹. S'ha intentat que les assemblees se celebressin en diferents localitats, per aconseguir una participació més descentralitzada i apropar-se als conflictes existents. A banda, SLE té dos portaveus, un home i una dona.

L'ESTRUCTURA TERRITORIAL

En un principi SLE no pretenia abastar tot l'Empordà, sinó fomentar que les entitats del Baix Empordà creessin una plataforma pròpia i que, per tant, funcionessin dues assemblees en paral·lel. Al Baix Empordà es va fer, doncs, una crida semblant a la de l'IAEDEN però va tenir poc èxit, probablement perquè les entitats ecologistes estan més fraccionades, no té una gran capital ni un espai de centralitat, no hi ha tanta visió de comarca i, finalment, les associacions no han estat capaces de crear una coordinació tant àmplia ni de renunciar al seu nom per actuar conjuntament. Tot i això, algunes mobilitzacions al Baix Empordà han acabat tenint com a referent SLE i hi han donat suport activament.

"Al principi teníem molt la idea de que hi hagués delegació de SLE a cada poble i que hi haguessin assemblees als pobles, de comarca i intercomarcal. Però no vam aconseguir-ho mai i hagués sigut molt ferragós. El que sí que hem aconseguit és a tots els pobles tenir contactes, dos o tres persones que et passen informació, que enganxen els cartells, que en un moment donat et donen un cop de mà, i després hi ha pobles més organitzats com pot ser un Selva de Mar o un Llançà, on surten grups locals que tiren endavant la història. Aquests grups locals poden ser de dues maneres. Que ja existissin, per exemple l'AA.VV. de Vilajuïga o l'associació cultural de La Jonquera que en aquest moment determinat et cardin delegació de Salvem controlant el seu municipi. O pot ser que es creïn noves històries, per exemple, amb el golf de l'Escala es va crear una plataforma que es deia Salvem Vilanera, que era la delegació de Salvem a l'Escala" (Entrevista Ll. Benejam, portaveu de SLE).

La seva intervenció als municipis és important

"perquè encara hi ha molt caciquisme, hi ha molta por de manifestar-se dins del teu poble, ens trobem amb moltíssima gent anònima que ha col·laborat però "sobretot jo no hi he estat". I llavors nosaltres donem la cara" (Entrevista M. Ball-Llosera, portaveu de SLE).

Salvem l'Empordà s'ha finançat mitjançant aportacions periòdiques de simpatitzants (els "Amics de SLE") i diverses activitats i iniciatives (arrossades populars, concerts, loteries per Nadal, venda de trastos, de quadres, etc.). Per altra banda, la IAEDEN ha fet d'entitat "mare" de SLE: els ha cedit recursos¹⁰², part del seu personal contractat, el telèfon

¹⁰¹ Els grups locals més actius i protagonistes han estat els de Salvem Vilanera (L'Escala), Salvem Cap Ras (Llançà), Palau Saverdera i L'Armentera.

¹⁰² El finançament d'IAEDEN prové en un 60% de les seves activitats i les quotes dels seus socis, la resta de subvencions municipals (i del Departament de Medi Ambient fins l'any 2004, per canvis de criteri de subvencions).

i fax, els ordinadors, el local i el NIF (i part tant assumeix la responsabilitat jurídica de SLE, que no té personalitat jurídica).

4.3.2.5. Les característiques dels seus participants

En alguns casos s'ha pretès desprestigiar la tasca i les reivindicacions de SLE argumentant que l'entitat no és representativa de la població de la zona i que està formada per professionals de classe mitjana "urbanites" que no viuen del turisme i que sovint ni tan sols resideixen permanentment allà.

"Segurament (...) el que veig més negativament perquè els he conegut són els de SLE. És un moviment de reivindicació molt de coll blanc, molt d'urbanita barceloní implantat a l'Empordà i que acaben doncs atorgant aquesta arrogància intel·lectual tractant els pagesos de l'Empordà d'una manera allò pràcticament displicent i aportant des de la metròpoli una visió de proteccionisme que va a fer la Catalunya postal i els territoris bombolla i en "aquí venim a explicar a la gent de l'Empordà el nou model de desenvolupament territorial" (Entrevista Felip Puig, exconseller PTOP del Govern CiU).

"Moltes vegades el canvi generacional... diguem el besavi es moria de gana pescant i conreant uns camps que no donaven res, l'avi descobreix el turisme i comença a vendre el patrimoni.... El patrimoni se l'han venut ells, els qui s'han carregat l'Empordà han sigut els mateixos empordanesos. La primera generació el descobreix, el comença a explotar per quatre rals, la segona mata la gallina de "los huevos de oro" i la generació que arriba ara "jo ja tinc dues carreres i sóc artista" o "faig classes a la Universitat" o... El motor de l'economia turística és el que aguantia la comarca, però és el que permet crear aquesta nova classe com d'intel·lectuals o de serveis que no està vinculada al negoci turístic i diu "el que queda no m'ho feu malbé i no m'ho toqueu". Però és l'avi qui s'ha venut tot allò i és el pare qui l'ha densificat" (Entrevista À. Tarroja, geògraf).

"Al principi de tot, se'ns volia taxar d'associació "xava", que érem els "domingueros" que pujàvem el cap de setmana i que volíem salvar la natura, que nosaltres no treballàvem allà, ni estudiàvem allà. Si tu mires la gent que curra aquí tu veus que realment no, perquè tota la dinàmica interna de l'entitat es porta entre setmana" (Entrevista Ll. Benejam, portaveu de SLE).

El perfil de membres és molt variat: alguns tenen estudis universitaris (advocats, arquitectes, etc.) i molts d'altres no. A nivell d'edats, els que porten més pes són els que tenen al voltant de 40-50 anys, tot i que la màxima visibilitat la tenen els joves: els dos portaveus i els participants en el grup d'acció directa.

Molts dels activistes provenen d'una trajectòria clarament ecologista i naturalista, però amb la consolidació de Salvem l'Empordà ha augmentat la participació de gent que també prové de moviments no estrictament ecologistes, més de caire social.

En un principi hi havia unes 50 persones treballant-hi voluntàriament i regularment, mentre ara són unes 30 les que s'hi dediquen amb més intensitat. S'ha mantingut un gruix de gent fixa durant aquests tres anys.

"Hi ha l'assemblea i els grups de treball que són la gent que treballa més el dia a dia, i després hi ha tota una àrea de gent que està treballant el dia a dia però que no està als grups de treball, després hi ha tota una àrea que t'apareix quan fas un acte públic, 300 o 400 persones, que t'apareixen quan fots un concert, una arrossada i després encara tens una altra capa que és el simpatitzant que pràcticament no t'ha vingut mai enlloc però que porten l'adhesiu a la carpeta o simplement en un bar se't fotran a favor teu. Realment s'ha incidit molt fort. Parles amb gent de pobles que coneixes i tothom, per bé o per mal, coneix SLE, coneix la moguda" (Entrevista Ll. Benejam, portaveu de SLE).

4.3.2.6. Relació de SLE amb els altres actors

Pel que fa a l'Administració de la Generalitat, és destacable un canvi en les relacions arran del canvi de govern. Els conflictes oberts més importants en els que ha participat SLE s'han donat durant l'etapa de CiU¹⁰³ i han provocat alguns enfrontaments tant amb els responsables del DPTOP, especialment a causa del prolongat silenci administratiu amb què es responia als recursos interposats per SLE (com per exemple en els casos del Golf de Vilanera, el Fluvià Marina, la urbanització de Cap Ras, entre d'altres) com amb la Comissió Territorial d'Urbanisme de Girona. Amb el Govern tripartit, degut a l'impuls que han donat al Pla Director Urbanístic, les relacions han estat molt més fluides, almenys durant l'etapa d'elaboració d'aquest. Ja es veurà la reacció de la Plataforma un cop el Pla estigui definit en la seva totalitat i aprovat.

"Quan va entrar el Tripartit vam fer moltes reunions, moltes, des de directors generals, consellers, delegats de Girona,... principalment Medi Ambient i Política Territorial. Sabem perfectament qui ha redactat el Pla Director de l'Empordà. Hi truquem quan necessitem alguna cosa, no abusem, però diguem que saben perfectament qui som. Els consellers i els directors generals sabem perfectament qui som, ens escolten, jo crec que sí que ens tenen en consideració, és a dir, fan el possible dins les seves possibilitats d'intentar recollir el que nosaltres diem. Però per mi és insuficient perquè són ells els que han de tenir el seu ideari polític, no som nosaltres. Nosaltres farem el que podem, però no pot ser... primer, és impossible mantenir aquest ritme gaires anys més. Per tant, no es pot demanar més a la societat civil. Són ells els que han de tenir la seva ideologia, el seu model. I continuament els tècnics ens estan dient "no podeu afliuixar, no podeu afliuixar". Ja ho veurem, escolta, no sé..." (Entrevista M. Ball-Llosera, portaveu de SLE)

A nivell institucional, assenyalen l'endèmica manca de comunicació i coordinació entre els diferents departaments, especialment entre Política Territorial i Medi Ambient, i amb Indústria i Agricultura, Ramaderia i Pesca.

"Això és de les coses que més ens indignen. Hi va haver un moment que estàvem amb el delegat d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de Girona en una reunió. I li diuen, per casualitat, "ja sabeu que s'està fent el Pla Director de l'Empordà". "Ah, no. Què és això?". Punt 1, aquest senyor no es llegeix els diaris. Comunicació entre departaments? No. "Senyor delegat del DARP, ningú li ha passat informació del Pla Director, que regula els espais agrícoles?" A mi això em sorprèn i m'indigna. Amb CiU, quan anaves a un Departament et deien "ah, això és problema d'un altre Departament", jo deia "això és problema de la Generalitat", per mi la Generalitat és un paraigües, algú té un model de país al qual conflueixen tots els departaments? A l'època de CiU era impossible, fins i tot era pitjor: dins de Medi Ambient et deien "Ah, això és la Direcció General de Medi Físic". Tu deies "I a mi què?". I ara és pitjor encara perquè vas a reunions del Departament i et diuen "ah, això és del PSC, això és Esquerra i això és Iniciativa". [Pregunta: I aquestes esclertes, contradiccions entre departaments també generen oportunitats per incidir?] Sí, segurament sí, per exemple, jo l'altre dia estava pel matí a Medi Ambient i per la tarda estava a Política Territorial. A Medi Ambient, van treure un mapa de com quedaria el tema eòlic a l'Empordà. Clar jo mirava el mapa tenint al cap el mapa de Política Territorial que fa protecció especialíssima a alguns llocs i tractant de treure-hi profit. Ara, això és esgotador i no sé fins a quin punt és la nostra feina. Sí que ara estem al Pla Director i farem els màxims esforços pel Pla Director però després..." (Entrevista M. Ball-Llosera, portaveu de SLE).

Pel que fa als **partits polítics**, les relacions han estat més o menys fluides segons els casos:

"El que també és veritat (...) és que la majoria dels municipis de l'Alt Empordà són de CiU. En canvi al Tripartit no hi és CiU. I això vulguis o no es nota molt. "Aquests del PSC ara ens diuen que no sé què". Però si és un ajuntament de CiU, "que el meu partit em faci això en el meu ajuntament, això és inconcebible", per part dels alcaldes. I aquí el PSC juga amb avantatge, perquè hi ha molt pocs alcaldes del PSC a la comarca" (Entrevista M. Ball-Llosera, portaveu de SLE).

¹⁰³ Exceptuant el cas de la MAT, en el qual la participació de SLE ha estat secundària i a través de la Plataforma No a la MAT.

"Als partits els interessa fer-se amiguetes de Salvem. Això sí, hem cascat de manera indiscriminada a qui havíem de cascar. Això sí que ho hem tingut clar. I si eren polítics d'Iniciativa o d'Esquerra encara més perquè es pot forçar més. I la idea també ha estat parlar amb tots sempre, que no per ser d'un partit o d'un altre, deixar-hi de parlar. Entre cometes, els hem utilitzat tant com hem pogut. Hem parlat amb qui creïem necessari en tot moment" (Entrevista Ll. Benejam, portaveu de SLE).

En aquest sentit, des de SLE s'han aprofitat les contradiccions existents en els diferents nivells dels partits polítics: els posicionaments diversos, sovint contraposats, que prenen els partits polítics locals als ajuntaments, les seves direccions comarcals o nacionals i els parlamentaris¹⁰⁴.

"També hi ha molta estratègia a nivell de partits polítics, també hi juguem, tot i que no tenim cap partit polític a dins, no n'hem volgut a cap, i hem hagut de dedicar els nostres esforços per aconseguir-ho. Sí que tenim clar, per exemple, Esquerra Republicana a l'Alt Empordà té molta base social i la ataquem molt a la base social d'Esquerra, molt, a vegades no sé ni com s'atreveixen a sortir pel carrer. (...) Vull dir que políticament hi hem jugat molt. Sabem quins polítics viuen a la comarca... (...) De base social [a la comarca] Iniciativa no en té. Base social el PSC... no la coneixem, o no sabem qui porta els temes... o l'alcalde de Figueres amb el qual no ens entenem gens, no fem ni l'intent. I amb Convergència i Unió tampoc. (...) Els que més hem treballat a nivell de base social és Esquerra Republicana, que són els que tenen més base social a la comarca sense cap mena de dubte. A nivell d'Iniciativa hem de trucar a Girona. I amb PSC i CiU parlem directament amb el seu conseller en cada moment. El PSC fa trucades als alcaldes. I CiU també. Llavors, potser anem a atacar els alcaldes, potser, no? Però com a grup polític ens és més difícil el PSC i CiU. En funció dels temes ataquem per una banda o per una altra" (Entrevista M. Ball-Llosera, portaveu de SLE).

Amb el **sector privat**, destaquen una creixent convergència d'interessos i discursos amb la indústria turística (no residencial), així com unes lògiques males relacions amb els promotors immobiliaris.

"Els promotors turístics estan espantats perquè veuen que hi ha una crisi important i ara ens comencen a escoltar i a posar-se al nostre cantó, en certa manera. Jo recordo en el debat Costa Brava, hi va haver una taula rodona on compartíem taula amb un tal Josep Dornés, que era el secretari dels promotors immobiliaris de comarques gironines. Que ja ens van posar a mi a una punta i a ell a l'altra, per si de cas. Doncs en tot el debat en Josep anava dient "Jo estic d'acord amb la M. Ball-Llosera, portaveu de SLE en no sé què". Un dels titulars del diari va ser "Immobiliaris i ecologistes no estan dient coses tan diferents". Senyal que ells veuen que la cosa no va bé. (...) Ara, a diferència de temps enrere, la gent de Salvem estem ben vistos. Ara podem anar a grans simposis a parlar, per exemple, amb els promotors immobiliaris. Si algú frenarà algo serà quan realment grans masses turístiques marxïn a Croàcia, als Balcans, a Turquia... Aquí sí que hi haurà una davallada brutal. L'any passat al juliol hi va haver una davallada que ningú s'atrevia a dir-ho. Però la gent que lloga apartaments estava escagarrinada, perquè ells amb aquests diners necessiten viure per un temps" (Entrevista M. Ball-Llosera, portaveu de SLE).

La relació amb les **mitjans de comunicació** en general ha estat fluïda ja que han publicat informació sobre les activitats i les reivindicacions de SLE regularment.

"Sense que hi hagués estratègia, quan va néixer la plataforma el juny de 2002, durant juny, juliol i agost cada dia sortíem a premsa. Aquí Barcelona això és impensable però a comarques, el Diari de Girona té unes pàgines específiques diàries de la comarca, per tant els anem de perles. Amb una llibertat per part dels periodistes total i absoluta, no hi ha ningú que els controli. Hem sortit als diaris tot el que hem volgut. Hem tingut portades a El Punt, Diari de Girona, que a més són els diaris que es llegeixen allà. Al principi ens va donar molta força un article que va sortir a "Vivir en Girona" i "Vivir en Barcelona" sobre les problemàtiques de l'Empordà. I va ser senzillament un dia que em truca i em diu "Escolta, l'aeròdrom de Peralada tira endavant". I jo vaig vomitar tota la meua angoixa. "És que és

¹⁰⁴ "El cas d'Esquerra Republicana jo crec que la gent d'ERC de la comarca ha pressionat al partit, per exemple en el cas de la MAT, perquè s'hi posicionés en contra. En tot cas, les contradiccions s'han d'aprofitar" (Ll. Benejam, portaveu de SLE).

impressionant, és que no pot ser, és que se'ns en va la comarca en orris, perquè hi ha el camp de golf, la zona industrial de Roses, la urbanització de Pau, la granja de Rabós, Peralada, de Pedret i Marçà". Vaig vomitar tots els projectes que teníem sobre la taula. I l'endemà va sortir un mapa de l'Empordà amb tots els projectes previstos. Ens va anar de perles, al cap de dos dies hi havia la primera crida en defensa de l'Empordà" (Entrevista M. Ball-Llosera, portaveu de SLE).

"Per exemple, ara tenim l'estratègia claríssima, i és que al juliol i a l'agost els polítics descansen i la premsa va buida, busquen notícies desesperadament, per tant tenim accions previstes aquest estiu amb les que garantirem moltes portades" (Entrevista M. Ball-Llosera, portaveu de SLE).

L'únic tema amb el que s'han trobat amb el silenci o la crítica dels mitjans de comunicació és el de la MAT. Sembla que en les qüestions més d'àmbit local hi ha més autonomia dels periodistes i més simpaties per les reivindicacions de SLE, però que quan es toquen temes que impliquen interessos més amplis i forts, la complicitat amb la premsa es trenca.

4.3.2.7. El discurs

En el discurs i les reivindicacions de SLE, les paraules clau són planificació, agressió, defensa del territori, ciutadania i paisatge. Defensen la necessitat d'una alternativa urgent i real al model urbanístic imperant, que segons ells segueix les directrius de l'especulació. Caldria, doncs, abordar temàtiques tals com la planificació territorial, les grans infraestructures, els espais no-urbans a conservar i dinamitzar i la gestió de residus. Seguint les pròpies argumentacions de SLE, els problemes als quals pretén donar resposta la mobilització són els següents: el creixement urbanístic desmesurat; la desaparició dels sòls agrícoles; una política correcta dels usos de l'aigua; l'establiment de les connexions ecològiques i paisatgístiques; la suficiència energètica; la diversificació econòmica; la gestió efectiva ambiental i del patrimoni històricocultural; la reconsideració del planejament de les grans infraestructures tenint en compte la necessitat ciutadana¹⁰⁵.

Si analitzem més detalladament els elements esmentats apareix fortament la qüestió de la insostenibilitat del model social, econòmic i ambiental de la zona de l'Empordà, tant en termes de col·lapse de les infraestructures de mobilitat, com de l'escassetat o la mala gestió de recursos com l'aigua, etcètera. S'argumenta que aquest model ha arribat a un grau d'esgotament davant del qual cal reaccionar urgentment.

"És un model que ha anat bé econòmicament per la comarca, és evident. Hi ha molta gent que treballa 2 i 3 mesos a l'any i viuen de tot això. Hi ha molta gent que aquí ha guanyat molts, molts diners. El problema és que ja ha sortit de mare, que ja fa anys que està sortint de mare, que ningú hi està posant fre i és molt difícil posar fre a aquestes dinàmiques creades. (...) possiblement en el seu moment era un model apropiat però que ara no ho és" (Entrevista M. Ball-Llosera, portaveu de SLE).

[Pregunta: Com definiries el problema de l'Empordà?] "La manca de model territorial, i el que cada municipi pugui urbanitzar i planificar els seus projectes a la seva manera sense unes directrius genèriques. Més el fet que som una

¹⁰⁵ Vegeu www.salvem-emporda.org.

comarca de pas, per tant, tot el tema de grans infraestructures des de la Unió Europea ens afecten de ple. Més, tenim una Costa Brava purament turística a la qual també calen accessos, etcètera” (Entrevista M. Ball-Llosera, portaveu de SLE).

Així doncs, el problema es concreta en el model d'ocupació territorial existent. Les causes que han generat aquesta problemàtica són els següents:

- Pel que fa al model econòmic, es denuncia la falta de recolzament a l'agricultura i l'excessiva dependència del turisme. El model turístic, amb un fort component residencial, es defineix com a fràgil (en tant que el propi desenvolupament turístic està destruint el principal atractiu de la zona: el paisatge), sobreexplotat, en crisi i incapaç d'internalitzar els costos que genera en forma de residus, contaminació, falta d'aigua, destrucció d'espais naturals, problemes de mobilitat, etcètera.

“Aquí hi ha hagut aquestes dinàmiques urbanitzadores perquè els governs ho han permès. (...) I la gent que tenia territori ja els ha interessat vendre-ho. Hi ha molta gent que com a pagès té realment moltes dificultats per sobreviure i que si els diuen “et donem 300 milions per aquesta finca”, qui és que diu que no? I és normal, i és natural. (...) Qui som nosaltres per dir al pagès “no venguis”? Hi ha algú que li ha de dir “sàpigues que aquestes terres tenen gran valor agrícola, si vostè no les potencia, les potenciarà algú altre, però això ha de ser conreat”. El problema està en què els pagesos estan en perill d'extinció, i això és molt greu” (Entrevista M. Ball-Llosera, portaveu de SLE).

“Un municipi no pot sufragar les despeses de tots els serveis imprescindibles i bàsics que han de cobrir els municipis (a milers d'habitatges que s'ocupen un mes a l'any o menys). Per posar un exemple molt clar i evident, l'enllumenat públic ha d'estar en actiu tot l'any quan un percentatge elevadíssim de les urbanitzacions estan ocupades com a molt un mes a l'any. Senzillament per garantir una qualitat de la vida de les zones litorals cal que cada persona de manera individual faci una aportació obligada per revertir en el benestar de la seva estada; doncs noves urbanitzacions ja no ho garanteixen” (www.salvem-emporda.org).

- La tensió entre dues dinàmiques socials i econòmiques: la turística versus la dels residents permanents. En aspectes com les infraestructures de mobilitat es planifica el creixement en funció de les puntes del turisme, no de les necessitats dels residents; però al mateix temps en altres àmbits la dinàmica del turisme no es té prou en compte a l'hora de gestionar els residus, l'aigua, etc. Així doncs, es demana que es tinguin en compte aquests elements per tal de planificar adequadament.

“És un model que crec que s'està destruint a si mateix. Més creixement, no. Resolem finançament municipal i donem realment qualitat a aquests pobles. Perquè, a més, la gent està marxant de la primera línia de mar. No els interessa, però si és insuportable anar a viure allà a l'agost. Llavors la gent està marxant als poblets de l'interior. I als poblets de l'interior... el cas d'Armentera, quin és el model? Doblar el nucli actual amb urbanització amb columnetes i piscines romanes. El Pla Director és incapaç de regular quina tipologia de cases es poden fer, una cosa tan senzilla com això” (Entrevista M. Ball-Llosera, portaveu de SLE).

- La inexistència d'una planificació supramunicipal coherent i consensuada pel que fa a les necessitats i a l'ordenació de la creixent urbanització. Segons SLE, en tant que la planificació urbanística es fa responent a una visió estrictament municipal, cada municipi vol tenir tots els serveis, les seves urbanitzacions, els seus polígons industrials, etcètera. Cal afegir-hi, a més a més, la qüestió del finançament municipal: les urbanitzacions, que inicialment suposen una entrada d'ingressos important pels ajuntaments, a la llarga

requereixen fortes inversions de manteniment que aquests no són capaços d'afrontar sense recórrer a nous projectes d'urbanització.

"Els alcaldes sempre ens deien "hem de fer projectes per aconseguir ingressos pel municipi". Això és veritat: la manca d'un finançament decent dels municipis. Això és un terreny abonat per l'especulació. Si els ajuntaments tinguessin un finançament decent no haurien de fer projectes per aconseguir ingressos per fer la piscina pública o pagar l'enllumenat municipal. Els anys 60 i 70 es van fer moltes urbanitzacions. És un peix que es mossega la cua: les urbanitzacions inicialment t'aporten ingressos, després es fan malbé, són municipals, per tant les has de mantenir tu, has d'obtenir ingressos per tapar-hi els forats, exemples com l'Escala o Roses han caigut en aquest peix que es mossega la cua" (Entrevista Ll. Benejam, portaveu de SLE).

A tots aquests elements cal afegir-hi la tradicional importància del sector immobiliari i de la construcció en l'economia catalana i espanyola, el context actual de revisió de molts plans d'ordenació urbanística municipal (tant a municipis de primera línia de mar com d'interior), les constants il·legalitats i contradiccions entre aquests plans i la legislació forestal, de parcs naturals, així com amb els procediments d'informació pública.

QUIN TIPUS DE DISCURS TÉ SLE?

Inicialment les mobilitzacions en defensa del territori a l'Empordà van tenir un caràcter clarament naturalista-conservacionista, però en els últims anys van posar l'èmfasi en buscar un model de creixement que no estigués renyit amb la conservació del territori.

"Tots els temes que hem anat tocant eren de defensa del territori. En determinats moments sortia algun tema a nivell comarcal però dèiem "això no ens toca". (...) però en principi només hem fet coses de caire estrictament territorial. Amb l'excusa de la defensa territorial hem tocat moltes coses però l'enfocament sempre ha sigut territorial". (Entrevista Ll. Benejam, portaveu de SLE)

En aquesta "defensa del territori", com hem vist, s'hi han inclòs qüestions ecològiques, socials, comunitàries, identitàries, econòmiques i fins i tot estètiques, mostrant una concepció àmplia i fonamentalment ecosocial de la sostenibilitat.

"Sentim el paisatge com una remor que forma part de la nostra identitat, de les nostres arrels, de la nostra qualitat de vida... és molt important la seva conservació per tal de garantir progrés, per garantir un desenvolupament econòmic, social i ambiental sostenible. El creixement urbanístic de la Costa Brava va en absolut detriment d'aquesta premissa i és per això que demanem a l'Administració pública autonòmica, local i la pròpia societat civil un punt i apart: serà la única manera de redreçar la situació. El paisatge, com a petjada de la nostra història depèn bàsicament dels propis recursos del territori i de l'ús que se n'ha fet. A l'Alt Empordà bona part d'aquest és agrícola i es fa imprescindible que els usos agrícoles es puguin mantenir amb la pròpia gent del territori i trobar la manera de mantenir l'activitat mitjançant un valor afegit, com podria ser crear una denominació d'origen de tota la plana agrícola de l'Empordà com a agricultura ecològica certificada. Aquesta és una premissa bàsica des de Salvem l'Empordà i ens adherim totalment a les paraules de Josep Pla "Els pagesos construeixen cada any el paisatge, i el resultat no falla mai... i la bellesa que els flueix de les mans és inescotable" (www.salvem-emporda.org).

Per altra banda, en el discurs de SLE es contemplen tant les tendències a nivell local com les dinàmiques globals, és a dir, les controvèrsies de caràcter transnacional (MAT, TAV...) i la seva influència a nivell local.

"L'Empordà acabarà sent, això ve marcat des de la Unió Europea, el geriàtric europeu. Ara ens trobem que molts alemanys a l'agost no hi són perquè és quan hi ha més gent, més calor, tornen als seus països, però es passen sis mesos fora de temporada a la comarca" (Entrevista M. Ball-Llosera, portaveu de SLE).

4.3.2.8. Les estratègies d'acció

Salvem l'Empordà s'ha caracteritzat per desenvolupar una estratègia molt ben coordinada que s'ha basat en la interrelació entre tres elements bàsics: el treball tècnic i legal molt potent i exhaustiu, la tasca de difusió cap a la ciutadania i cap als mitjans de comunicació –especialment els locals- amb molt d'èxit i les accions directes puntuals de caràcter espectacular i amb voluntat comunicativa.

"Ja es pot estar la tècnica-legal escarrassant-se per fer les al·legacions més ben fetes del món que si això no surt a premsa, no serveix per res. Paral·lelament, ja pots sortir a la premsa dient que no-sé-què, que si no hi ha el paperet a dins de l'expedient, tampoc serveix per res. Per tant, és un conglomerat de coses. El grup d'acció es dedica a fer el burro, entre cometes, el show, per garantir una foto a premsa, bàsicament" (Entrevista M. Ball-Llosera, portaveu de SLE).

El repertori d'acció de Salvem l'Empordà es centra en l'acció directa pública i no violenta. Es prioritzen petites accions comunicatives i de caràcter espectacular a grans manifestacions. Pel que fa a les accions de més envergadura, destaquem el Tren de l'Empordà, en la qual es va llogar un tren per anar fins a Barcelona a manifestar-se. Al mateix temps, es posa una atenció prioritària als mitjans de comunicació locals.

A nivell institucional, el treball que ha realitzat Salvem l'Empordà s'ha centrat molt en el seguiment dels diversos projectes urbanístics i d'infraestructures que s'han anat presentant. El primer pas és assabentar-se de l'existència d'aquests (a través de la lectura del DOGC, BOE, BOP, de les cartelleres informatives municipals o d'informació provinent de tècnics de l'Administració) de manera que la comissió tècnica-legal valora les prioritats del moment, la urgència, la dificultat i l'existència d'un grup local que ho impulsi i busca més informació. Posteriorment, es porta a l'assemblea on es discuteix l'estratègia i s'informa a la població afectada (a través d'un "Infosalvem" o de xerrades) i si es crea un grup local al qual s'acompanya i assessora o sinó s'actua des de SLE.

En aquest sentit, una de les activitats principals que ha desenvolupat SLE ha estat la d'**informar a la ciutadania** afectada pels projectes que des de la plataforma es rebutjaven. Salvem l'Empordà ha concebut aquesta activitat com una de les seves funcions bàsiques i com una eina fonamental de pressió política. El millor exemple que es pot mencionar és la campanya informativa que es va dur a terme prèviament a la Consulta Popular de l'Empordà del 13 de juny de 2003, durant la qual es van fer unes 40 xerrades informatives.

"Els 68 municipis els vam agrupar en 8 àrees, vam fer una xerrada a cada àrea convocant a tots els pobles. A les reunions informatives bàsicament nosaltres parlàvem d'aigua, energia, urbanisme... i després fèiem que la gent dels pobles parlés dels temes que els preocupaven. Preníem acta i d'aquí vam fer un resum que vam enviar al Departament. Això ens va servir per dir, "ja que política territorial no farà participació ciutadana, nosaltres la intentarem garantir d'aquesta manera". I després vam fer xerrades sectorials: la agrària, per entitats juvenils, per ONG, les esportives... I així vam fer 40 xerrades" (Entrevista M. Ball-Llosera, portaveu de SLE).

La Consulta Popular de l'Empordà, es va fer coincidint amb la votació de les eleccions europees, amb l'objectiu que els ciutadans poguessin expressar la seva voluntat en referència al futur de la comarca. Així, demanava que s'establissin mecanismes amplis de participació en la redacció del Pla Director Territorial i es suspenguessin les llicències durant el procés. Hi van participar 5.749 persones de 44 pobles de la zona¹⁰⁶.

L'altra estratègia bàsica d'acció és la relacionada amb la **pressió política**, que s'ha desenvolupat fonamentalment mitjançant una combinació entre les accions que pretenien fer visibles les reivindicacions per a la ciutadania, els mitjans de comunicació i la interposició de **recursos legals** en els casos en què es detectaven irregularitats.

"No hem tingut temps de fer grans balanços però de contenciosos potser en tenim engegats 10, recursos 30, al·legacions no ho sé, centenars. (...) Gairebé tots els temes punyents els tenim al contenciós per defectes de forma o de contingut, que hi ha lleis que se les han saltat. (...) Gairebé tots els temes els tenim al Tribunal Superior (...). Coses que s'hagin aturat per via administrativa sense necessitat d'entrar a la judicial han estat poques: l'aeròdrom de Peralada, gairebé per via mediàtica" (Entrevista M. Ball-Llosera, portaveu de SLE).

Amb el canvi de govern de 2003, el Tripartit es troba amb una plataforma ja forta i consolidada, amb una dinàmica de treball establerta i un coneixement de la realitat molt important. Un cop accelerat el procés d'elaboració del Pla Director Territorial de l'Empordà, el paper de SLE com a **interlocutor** de l'Administració es consolida. Els contactes són sistemàtics i freqüents: es fan reunions, flueix més fàcilment la informació, etcètera. Una altra cosa serà que després es recullin les seves posicions.

¹⁰⁶ Les preguntes que es van fer són: 1) Creus que el creixement de l'Empordà s'ha de planificar d'una manera global, com a comarca?; 2) El Pla Director és el document que ha de regular aquest creixement, creus que s'hauria de redactar amb la participació de tothom qui hi tingui alguna cosa a dir-hi?; 3) Mentre no es redacti aquest Pla Director, creus que s'haurien de parar tots els projectes que puguin agredir irreversiblement el territori? El 96 % dels participants va considerar necessària la planificació a l'Empordà, el 98 % creia que cal deixar participar a tothom qui vulgui en la redacció del Pla Director i el 96% es va manifestar a favor d'aturar els projectes que tinguin un fort impacte en la comarca durant aquest procés.

4.4. LA PLATAFORMA SALVEM LES VALLS

4.4.1. DESCRIPCIÓ DEL CONFLICTE

4.4.1.1. L'objecte del conflicte: l'Eix Vic-Olot per Bracons

El projecte d'unir Vic i Olot a través d'un eix viari bàsic es remunta força en el temps.¹⁰⁷ Tanmateix, els antecedents més immediats estan molt relacionats amb la construcció de l'Eix Transversal Vic-Girona, ja que la connexió Vic-Olot constituïa, l'any 1989, una de les tres alternatives en la continuació d'aquesta infraestructura de Vic cap a llevant, que es va descartar en favor del traçat Vic-Santa Coloma de Farners.

Amb data de juliol de 1994, GISA¹⁰⁸ va treure a concurs l'assistència tècnica dels estudis informatius i d'impacte ambiental de la nova carretera Vic-Olot tram: Manlleu-Olot; adjudicant, el mateix juliol de 1994, la realització de l'Estudi Informatiu (EI) i de l'Estudi d'Impacte Ambiental (EIA). Ambdós estudis s'aprovaren tècnicament l'octubre de 1994 i es van sotmetre a informació pública el novembre de 1994. L'estudi informatiu i d'impacte no s'arribà a aprovar després de l'estudi de les al·legacions formulades en el període d'informació pública¹⁰⁹, i el Departament de Política Territorial i Obres Públiques (DPTOP) desestimà definitivament el projecte. Segons Castanyer, Mallarach i Vila (2003, p.121):

“Com a conseqüència de les al·legacions presentades es va considerar la necessitat de desenvolupar alternatives de traçat i de tornar a partir en trams el projecte. D'aquesta manera el juliol de 1997 la Direcció General de Carreteres de la Generalitat va ordenar la redacció d'un nou estudi informatiu i d'impacte ambiental. El setembre de 1997, GISA va treure a concurs i adjudicar l'assistència tècnica per a la redacció dels nous estudis”.

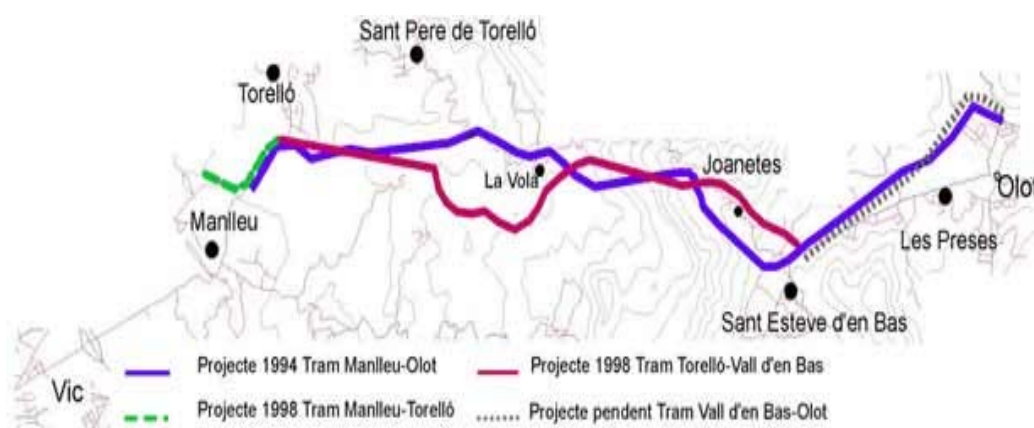
¹⁰⁷ Com a antecedents podem citar el Pla d'Obres Públiques de la Generalitat de 1935 o la Proposta de l'Ajuntament d'Olot de l'any 1975 (Solans, 1975).

¹⁰⁸ Gestió d'Infraestructures S.A., empresa pública de la Generalitat de Catalunya.

¹⁰⁹ L'informe presentat pel Consell de Protecció de la Natura (Generalitat de Catalunya) advertia que “El territori per on es proposa la traça d'una nova carretera Vic-Olot constitueix un dels espais biogeogràfics amb més valors mediambientals de Catalunya i d'un interès paisatgístic excepcional. Hipotecar un paisatge agro, silvo, pastoral i natural tan valuós com aquest per una nova via concebuda com a ràpida i amb característiques tècniques semblants o millors que les del propi Eix Transversal sembla inapropiat”. I conclouia que “resultaria incompatible pels seus impactes severos i crítics sobre el territori afectat”.

L'any 1998, el DPTOP va presentar una nova proposta d'Eix Vic-Olot per Bracons (en endavant, EVO), en la qual la traça projectada de tota la infraestructura es dividia en tres trams diferenciats: de Manlleu a Torelló, de Torelló a la Vall d'en Bas (que incloïa el túnel de Bracons) i de la Vall d'en Bas a Olot. Aquests trams es van sotmetre als mateixos tràmits (EI i EIA) de forma individual i independent. Així, el 21 de juliol de 2000, la Direcció General de Carreteres aprovava l'expedient d'informació pública corresponent al tram Torelló-Vall d'en Bas. Com veurem més endavant, aquesta aprovació fou objecte d'interposició d'un recurs contenciós administratiu per part de Salvem les Valls. Com a conseqüència del procés d'informació pública, la Direcció General de Carreteres va redactar un estudi adicional sobre una nova alternativa per al darrer tram, que va servir de base per la redacció del projecte constructiu. Aquest projecte, amb les modificacions introduïdes pel Govern tripartit, és el que actualment s'està executant. Cal remarcar que pel tram Vall d'en Bas-Olot s'arribaren a presentar fins a un total d'onze alternatives.

Figura 4. Traçats dels diferents projectes de l'Eix Vic-Olot

Font: www.salvemlesvalls.org

CANVIS EN LA CONCEPCIÓ DE LA INFRAESTRUCTURA

L'Eix Vic-Olot per Bracons es trobava inclòs en el Pla de Carreteres de Catalunya de 1985 com a via de xarxa secundària. Amb l'adaptació del Pla a la Llei 7/1993, la via passà a formar part de la xarxa bàsica primària, com a via preferent.¹¹⁰

El Parlament de Catalunya, l'any 1998 i a petició del PSC, instava el Govern de la Generalitat a actuar en coordinació amb el Govern de l'Estat per aconseguir finançament dels Fons de Cohesió de la Unió Europea per a les obres de construcció i posada a punt de l'eix Vic (Osona) - Olot (Garrotxa) - Figueres (Alt Empordà), "especialment pel que afecta a la construcció del túnel de Bracons" (Resolució 607/IV del Parlament de Catalunya, presentada per l'alcalde de Les Preses, Daniel Tarradellas). En compliment d'aquesta resolució, el Conseller de Política Territorial, Sr. Pere

¹¹⁰ Aquí no desenvoluparem les característiques tècniques de l'EVO per Bracons, però és obvi que una infraestructura plantejada com a via ràpida i de gran capacitat té uns impactes ambientals molt més grans, especialment en un territori delicat en termes orogràfics, paisatgístics i ecològics (PEIN de Collsacabra i Bellmunt-Puigsacalm).

Macias, informà que el DPTOP s'adreçava oficialment al Ministerio de Fomento, a fi que l'itinerari de Bracons fos inclòs dins de la xarxa transeuropea de transport de la Unió Europea, requisit d'obligat acompliment per poder rebre ajuts europeus. En resposta a la pregunta formulada al Congrés de Diputats pel diputat Joan Saura, s'afirmarà que:

"La construcción de la nueva carretera Vic-Olot por Bracons puede ser una alternativa al Eje Mediterráneo formado por la N-II y la A-7 en la provincia de Girona. Su construcción, junto con el tramo de la N-260 desde Olot a Besalú permite una alternativa al corredor Barcelona-Figueras, tanto para los viajeros que llegan a Vic desde Lleida como para los que llegan desde Barcelona". (BOCG, 438/99).

Posteriorment, l'EVO es va incloure a la "Red de Carreteras de Gran Capacidad" i la funció de connexió intercomarcal de la via va quedar en un segon pla, passant a donar servei als fluxos internacionals principalment, com es desprèn del dossier de premsa presentat el 28 d'abril de 2000 a Olot pel cap del gabinet del conseller de PTO, Sr. Ricard Font.

El 16 de març de 2004, el Govern tripartit va decidir continuar l'EVO per Bracons, però en va modificar substancialment les característiques. Aquest ja no es plantejava com a eix viari de gran capacitat, sinó com un eix viari de connexió intercomarcal. Els acords del Tinell recollien també mesures complementàries per a minimitzar l'impacte de la infraestructura (Pla director urbanístic de les Valls d'en Bas, del Ges i Bisaura; potenciació de vies alternatives).

EL FINANÇAMENT

El requeriment de fons europeus per la construcció de l'Eix Vic-Olot va fer que l'Associació de Naturalistes de Girona iniciés l'any 1995 una queixa a la Comissió de Peticions del Parlament Europeu per a tal d'impedir l'atorgament dels ajuts. Per la mateixa raó, l'any 1999 Salvem les Valls inicià els contactes amb diferents europarlamentaris, inicialment a través de Sr. Antoni Gutiérrez, per a esbrinar si l'EVO entrava dins l'Administració comunitària, mentre el diputat Sr. Joan Saura feia el mateix al Congrés dels Diputats.

L'intent del Govern català per a cercar fonts de finançament europeus es va posar de manifest, en repetides ocasions, l'any 1998 al Parlament de Catalunya, i des del 1999 al 2001 a les Corts de Diputats, a través de diversos tràmits efectuats per part de representants de ICV, PSC, i CiU. La Comissió Europea responia però, entre 1999 i 2001, que no havia rebut cap sol·licitud de cofinançament de l'EVO per part del Fons de Cohesió (DOCE C341, C235E, C364).

La dificultat per finançar l'obra va fer plantejar al mateix Conseller de Política Territorial i Obres Públiques l'establiment d'un peatge tou perquè:

"la fórmula de finançament que té més possibilitats és la mixta, és a dir, una part de capital públic i una altra de capital privat" (Revista La Comarca, 15/01/1998).

De fet, l'àrea de peatge era contemplada en ambdós projectes presentats pel DPTOP, el de 1994 i el de 1998. En anys posteriors, davant d'un clima d'opinió pública advers als peatges a Catalunya i davant la dubtosa possibilitat de buscar fórmules que permetessin l'entrada de capital privat, el Govern de la Generalitat optà definitivament pel finançament diferit, a través del sistema conegut com a "mètode alemany". Esteve Corominas, secretari de la Comissió

de Suport a l'Eix Vic-Olot, celebrava que el mètode de finançament fos l'alemany, perquè "això assegura que serà una via sense peatge" (El Punt, 3/12/2002).

Taula 9. Etapes en l'elaboració i implementació de la política

Dates de referència	Canvis a nivell substantiu	Canvis a nivell simbòlic	Canvis a nivell relacional
1991	EVO concebut com a alternativa a l'Eix Transversal per les Guilleries.	Necessitat de reequilibrar el territori	Formació de la coalició promotora: Pere Macias (alcalde d'Olot); SCOT, Grup d'empresaris "Grup de suport de l'Eix".
1994	Primer projecte d'EVO: surt a exposició pública com a via preferent. No s'aprova l'Estudi Informatiu perquè l'Estudi d'Impacte Ambiental considera que la infraestructura tindria un impacte ambiental sever.	Millora de les comunicacions a la Garrotxa.	Formació de la coalició opositora: Comissió d'Entitats contra el túnel de Bracons (1994) i Salvem les Valls (1995). Primer suport explícit d'un partit polític (ICV) i primera discrepància rellevant a nivell institucional: Albert Vilalta, conseller de Medi Ambient, manifesta la seva oposició al projecte.
1998	Segon projecte dividit en trams. Estudi Informatiu aprovat però recorregut per l'oposició (interposició d'un recurs contenciós administratiu per part de Salvem les Valls, el 2000)	Necessitat d'interconnexió de les comarques centrals de Catalunya amb la frontera francesa	ERC i ICV participen en la coalició opositora. Pere Macias (CiU) és Conseller de PTOPI i Lluís Sacrest (PSC), alcalde d'Olot.
2003	Reconsideració de les característiques de la infraestructura en els acords del Tinell. Continuació de les obres, elaboració POUM Joanetes i Pla director urbanístic Valls d'en Bas, Ges i Bisaura.	S'abandona la idea d'eix viari transfronterer de gran capacitat. L'EVO es concep com a via de connexió intercomarcal.	Formació del Govern tripartit. Pactes del Tinell i divergències entre els membres del govern respecte a la continuació de les obres.

Font: elaboració pròpia.

4.4.1.2. Les dimensions del conflicte

COM APROXIMAR-NOS AL CONFLICTE GENERAT PER L'EVO?

A l'hora d'intentar una possible definició del conflicte creat pel projecte i l'execució de l'EVO per Bracons, caldria considerar el següent:

- Inicialment, el projecte de transformació del territori només és percebut com a conflictiu per una de les parts; per als promotors, òbviament, el conflicte mai no hauria d'haver esclatat.

"Jo del túnel de Bracons ja n'havia discutit fa molts anys amb en Pere Macias, a Olot, quan érem joves... Ell sempre ho havia vist d'una manera i jo per molt que m'hi esforçés ja veia que ho tenia molt clar, ell no hi veia cap obstacle, tot eren beneficis, cap problema..." (Duaita Prats, membre de Salvem les Valls).

- Un cop establert el conflicte, la percepció i definició d'aquest varia substancialment segons els actors (coalició promotora i opositora). És més, podríem parlar d'una forta polarització pel que fa els marcs cognitius i normatius dels actors; mentre que pels partidaris i promotors de la infraestructura, l'EVO és vist com una oportunitat: "Bracons és competitivitat" (Lluís Batista, President de la patronal PIMEC-Girona, El Punt, 20 de gener de 2004), pels opositors l'EVO és vist com una agressió: "una gran ferida en el territori que malmet per a sempre els seus valors ecològics, paisatgístics, socials i culturals" (entrevista a Duaita Prats, SVV, 2004).
- Aquesta percepció i definició del conflicte evoluciona en un context d'opinió pública molt menys polaritzat, encara que dividit: en una enquesta publicada al Diari de Girona el dilluns 23 de febrer de 2004 s'afirmava que "El 58,9 % dels veïns d'Osona i la Garrotxa són partidaris de fer el túnel de Bracons".

LES DIMENSIONS DEL CONFLICTE

Un primer aspecte a destacar és que el conflicte generat per la construcció de l'EVO per Bracons és multidimensional, tant en les seves causes com en les seves conseqüències. Des del primer moment, l'oposició interpreta l'EVO com una infraestructura que s'insereix en un determinat model territorial, s'entén com un instrument més d'una determinada política territorial:

"Es tracta d'un projecte clarament anacrònic en un plantejament de mobilitat sostenible, que contradiu l'Estratègia de la Unió Europea per al desenvolupament sostenible (2001) i les estratègies de mobilitat associades, i que resulta del tot innecessari amb l'Eix Transversal i la millora de la connexió via Ripollès" (Salvem les Valls, 2002)

Pels promotors, en canvi:

- "El nou Eix Vic-Olot seria un element dins aquesta estratègia proactiva, ja que comportaria:
- una millora global de l'accessibilitat a la comarca, especialment des de l'interior de la península;
 - complementarietats amb la base econòmica;

- una localització més central que afavoreix els sectors exportadors de la comarca així com les activitats relacionades amb el transport i la logística;
- una millora del potencial turistic.

Aquests elements són bàsics per impulsar les activitats més modernes i més generadores de riquesa que exigeix l'escenari proactiu. (DPTOP, 2001)

En definitiva, podríem establir que el conflicte al voltant de l'EVO per Bracons, no seria vist només com un enfrontament entre partidaris i detractors d'una infraestructura concreta sinó com un debat sobre la conveniència d'una determinada forma de gestionar el territori, és a dir com a un instrument més de la política territorial (per a l'ús i la gestió del territori).

Aquest caràcter multidimensional del conflicte ens porta a abordar-lo tenint en compte les dimensions, ja plantejades, de les polítiques públiques:

- **Substantiva:** relacionada amb els continguts de la política pública (característiques i impactes de la infraestructura). Aquí, el paper que ha jugat la comunitat tècnica i acadèmica en l'evolució del debat i del conflicte esdevé clau.
- **Conceptual i simbòlica:** relacionada amb els marcs cognitius i normatius dels actors. Com veurem els discursos de promotors i opositors ens adverteixen sobre la forta càrrega valorativa implícita en el debat. Veurem que l'EVO per Bracons, esdevé una opció de progrés en els "referents" del conflicte i de la política.
- **Relacional i operativa:** relacionada amb la configuració de l'arena política i les relacions entre els actors. Aquí veurem com la manca de transparència en els processos decisionals i l'intent dels diferents governs d'incidir en l'opinió pública a través dels mitjans de comunicació, han caracteritzat l'escenari en el que s'havia de moure Salvem les Valls (SVV).

LA DIMENSIÓ SUBSTANTIVA DEL CONFLICTE

Tot i que les característiques d'aquesta infraestructura aniran variant en el temps, el seu propòsit –més o menys explícit- ha estat, més enllà de comunicar dues comarques garantir un eix viari de gran capacitat, destinat al transport de mercaderies. Que el conflicte sigui avui conegut amb el nom de "Bracons" respon al fet que la construcció del túnel de Bracons és la que dona sentit al propòsit d'aquest projecte: *"no es construeix un túnel de més de 4 quilòmetres si no és per a fer-hi passar grans camions"* (entrevista a Raül Valls, portaveu de SVV, 2004).

Aquesta qüestió és rellevant en la mesura que donarà lloc a una línia de defensa i atac per part dels opositors basada en la manca de justificació social de la infraestructura.

"Aquí hi ha dos debats... Se'ns vol portar cap un segon debat: si l'estudi d'impacte ambiental és o no adequat, si les mesures correctores són o no apropiades, aquest no és el debat ara realment interessant, aquest és el segon debat. El primer debat, que és el que no es vol fer, el que no es vol afrontar, és si és o no necessària aquesta carretera i si val la pena, amb els costos que comportarà i les conseqüències que tindrà, de tirar-la endavant o no tirar-la endavant. Que la

cota del túnel estigui 25 metres més avall –segurament ara la baixaran- o que les mesures correctores de l'impacte ambiental negatiu, puguin ser més o menys acurades, no canvien l'essència del problema" (Joan Nogué, 1998).

En relació a la justificació social del projecte, l'any 2000, en un període de forta contestació social de l'EVO per Bracons, el DPTOP va publicar i presentar un estudi no preceptiu sobre el seu impacte socioeconòmic en la Garrotxa i Osona, en el que es deia:

"La TIR (taxa interna de rendiment) és l'instrument més utilitzat a l'hora de definir la rendibilitat social d'un projecte d'inversió, ja que permet comparar entre projectes alternatius i també amb el cost del capital" (DPTOP, 2001).

i conclou que:

"La magnitud de la xifra (%TIR), entre el 16,6% i el 18,5%, sembla prou elevada com per considerar que es tracta d'una inversió socialment molt rentable. (...) Entre un 55% i un 60% dels beneficis socials correspon a l'estalvi en costos de funcionament dels vehicles, mentre que entre el 30% i el 35% correspon a la reducció del temps de desplaçament" (DPTOP, 2001).

Els resultats d'aquest estudi seran qüestionats per la coalició opositora. Aquesta va considerar que si bé, efectivament, el TIR serveix per avaluar la rendibilitat "interna" d'una inversió, aquest mètode d'avaluació era inapropiat per a avaluar l'impacte socioeconòmic d'aquesta infraestructura, en no considerar cap externalitat negativa. Aquesta mancança tindria conseqüències a nivell d'equitat social:

"L'anàlisi cost-benefici, en el que es fonamenta l'estudi informatiu, no pren en consideració cap cost ambiental; ignora, per tant, els interessos de sectors i col·lectius que tenen com a actiu o interès la qualitat del paisatge i del sòl". (Salvem Les Valls, 2003a)

O en definitiva, com ja plantejava Modest Fluvià:

"L'estudi no es planteja la pregunta més rellevant de si el projecte de l'Eix és la millor alternativa per millorar les comunicacions de la Garrotxa. Si aquest és l'objectiu principal del projecte, segons es diu, sorprèn que no sigui abordat per l'estudi. Un exercici obvi, llargament reclamat i que no es fa, és comparar l'ACB (anàlisi cost-benefici) d'aquest projecte amb el de les alternatives de millora de les vies existents. A més la comparació dels ACB de diferents projectes alternatius té normalment més sentit: és més fiable la jerarquització de projectes que la mera quantificació d'un projecte aïllat. La interpretació ordinal és més segura que la cardinal." (Modest Fluvià, 2000)¹¹¹

LA DIMENSÍO CONCEPTUAL I SIMBÒLICA DEL CONFLICTE

Un segon element permanent en la definició del conflicte és la importància atribuïda als valors. Per als contraris a la infraestructura, el conflicte de Bracons seria, abans que tot, un conflicte de valors produït per una controvèrsia entre dues maneres radicalment diferents d'entendre el territori. És més, el fet que partidaris i detractors s'hagin acusat mútuament "*d'anar contra el progrés*" posa en evidència la forta càrrega valorativa d'aquest conflicte i l'eleva a una

¹¹¹ El caràcter proactiu del model que sustenta l'EVO, farà que, malgrat la reiterada petició de nous estudis, sempre s'hagin obviat els requeriments de l'economista.

controvèrsia entre diferents formes d'entendre el progrés. El Sr. Pere Macias, principal promotor del projecte, afirma en el pròleg de l'estudi d'impacte socioeconòmic:

"Els ciutadans de la Garrotxa i d'Osona, i així, per extensió la resta de gironins i de la gent de les comarques centrals de Catalunya, han de veure garantida la seva oportunitat de progressar igual que la resta de ciutadans del nostre país". (DPTOP, 2001)

Aquesta apel·lació al greuge comparatiu per tal de convèncer de la necessitat del projecte ha estat un dels recursos normatius més presents en el discurs de la coalició promotora.

Des de la coalició opositora, però, s'argumenta que:

"La construcció de l'Eix Vic-Olot il·lustra perfectament com es pot defensar i promoure una determinada idea de progrés (...) ens adverteix sobre el fet que l'ús de la idea de progrés és, com l'ús de la idea d'interès general, un instrument polític, que requereix d'una major participació dels ciutadans..." (Salvem Les Valls, 2003b).

Considerem que promotors i detractors de l'EVO haurien mantingut unes actituds perceptives¹¹² molt antagoniques que fonamentarien visions o marcs cognitius i normatius sobre la gestió del territori contraposats¹¹³. És lògic pensar que la definició del conflicte i de la infraestructura variarà molt en base a aquests marcs cognitius i normatius i que els actors polítics intentaran fer prevaler, en els mitjans de comunicació els que més convinguin¹¹⁴.

LA DIMENSIO RELACIONAL I OPERATIVA

Finalment, el conflicte també es podria plantejar i definir des d'una dimensió relacional i operativa, és a dir relacionada amb les regles del joc i les relacions establertes entre els actors presents en conflicte (veure quadre dels actors, pàgina 158).

Efectivament, l'oposició a l'EVO planteja una crítica a com s'ha desenvolupat tot el procés d'elaboració d'aquesta política pública, que podríem sintetitzar en un qüestionament als procediments més legals (fraccionament del projecte en trams, manca de transparència en el processos d'exposició pública) i polítics (pràctiques clientelars, escassa participació política, estil autoritari en la presa de decisions).

"L'acord de Bracons, dins del Pacte del Tinell, deia que es sotmetria a la consideració del govern un estudi sobre les conseqüències jurídiques, ambientals i econòmiques de l'aturada de les obres del túnel de Bracons per tal de prendre una determinació (...) El Departament de Política Territorial i Obres Públiques, a través del seu garrotxí, Sr. Josep Mir i Bagó, Secretari general, es va negar a facilitar-nos-els argumentant que els informes eren interns, i per tant no reconeix el dret d'accés a la informació dels ciutadans". (Comunicat de premsa SVV, 17 de novembre de 2004, denunciant l'incompliment del pacte de govern pel que fa Bracons).

¹¹² R. Folch (2003) estableix una tipologia d'actituds perceptives en torn al territori; aquestes actituds donarien lloc al que Tàbara, Costejà, van Woerden (2004) anomenem diferents marcs culturals sobre el territori.

¹¹³ El fet que l'estudi d'impacte socioeconòmic no contemplés els costos ambientals en la seva anàlisi cost-benefici indicaria un predomini de les actituds perceptives més productivistes i funcionals implícites en el model territorial.

¹¹⁴ En aquest sentit és significatiu que en la darrera enquesta als ciutadans, realitzada a petició pels agents econòmics i publicada el 23 de febrer al Diari El 9 Nou es fes la següent pregunta: "Quines repercussions tindria una carretera *moderna* entre Olot i Vic en l'economia d'ambdues comarques?"

A través de comunicats de premsa, Salvem les Valls va denunciar l'estil polític dels decisors públics:

"Salvem les Valls denuncia la utilització tendenciosa i manipuladora que el govern de CiU, a través dels Telenotícies de TV3, fa de l'inici de les obres del túnel de Bracons. Notícies amb el mateix contingut ja s'han publicat des del passat mes d'agost. Ara, s'anuncia que s'han perforat 23 metres, un 0,5% del total de l'obra que té més de 4 km, com si tal cosa fos una primícia. Aquesta declaració es fa just el mateix dia que comença la campanya electoral. No és diu ni una sola paraula sobre el contencios, ni la petició de suspensió cautelar que penja sobre aquesta infraestructura; ni una paraula sobre l'oposició que no ha parat de créixer, ni tant sols amb l'inici d'obres la primavera passada". (SVV, Comunicat de premsa, 31 d'octubre de 2003).

Com veurem en el capítol sobre els impactes de les mobilitzacions, SVV s'esforçarà en visibilitzar les contradiccions entre els partits polítics per tal de denunciar la inconsistència de les decisions públiques.

Taula 10: Els actors rellevants en el conflicte

A FAVOR	EN CONTRA	INDEFINIT/AMBIVALENT
Partits polítics:		
CiU PSC-CPC PP ERC (al principi)	ICV ERC (amb ambigüitats) AV-EV (Alternativa Verda-Els Verds CPC (Ciutadans pel Canvi partir de 1998) Confederació Ecologista de Catalunya (CEC) Els Verds	
Administracions públiques:		
Dep. Pol. Terr. i Obres Públiques Departament Medi Ambient Ajuntament d'Olot i altres Comissió de seguiment EVO Consells comarcals Alt Empordà, Garrotxa i Osona Diputació de Girona	CPN Consell per a la Protecció de la Natura Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa (PNZVG) Departament Medi Ambient (a partir del 2003)	Ajuntament de la Vall d'en Bas Ajuntament de Ripoll
Col·lectius professionals:		
Societat Catalana d'Ordenació del Territori (SCOT) COAC Cambra de Comerç de Girona i Barcelona Unió Intersectorial d'Empresaris de la Garrotxa Assoc. d'empresaris de la Vall d'en Bas i del Ges	Cambra Agrària de Girona Joves Agricultors i ramaders Unió de Pagesos CC.OO.	Cooperativa Agrícola de la Vall d'en Bas

Col·lectius ciutadans i grups de pressió:		
Comissió de suport a l'EVO Comissió de seguiment de l'EVO	Salvem les Valls Movem l'Eix Agrupació Naturalista i Ecologista de la Garrotxa (ANEGx) Associació de Naturalistes de Girona (ANG) DEPANA Grup de Defensa del Ter (GDT)	Col·lectiu El Ripollès existeix

Font: elaboració pròpia, a partir de Castanyer, Mallarach, Vila (2003).

4.4.2. DESCRIPCIÓ DE SALVEM LES VALLS

En aquest apartat caracteritzarem un dels actors més importants en la mobilització contra l'EVO per Bracons: Salvem les Valls.

4.4.2.1. L'aparició i evolució de la plataforma

En el context actual de proliferació de plataformes i entitats per a la defensa del territori, Salvem les Valls (SVV) es pot considerar una entitat gairebé pionera. La seva fundació a Joanetes (Garrotxa), l'any 1995, va estar molt lligada al procés d'informació pública del primer projecte d'EVO per Bracons¹¹⁵ i va estar precedida per la constitució, el 1994, de la Comissió d'Entitats contra el túnel de Bracons.

Un primer element que cal destacar pel que fa l'origen d'aquest moviment és que neix de la confluència de diferents iniciatives i organitzacions preexistents:

"Des d'Ecofòrum es varen convocar tots els sectors susceptibles d'oposar-se a Bracons; varen venir sindicats, economistes com Modest Fluvià, geògrafs com Joan Nogué, organitzacions agràries, ecologistes, etc. Fins i tot varen venir alguns empresaris (...) Alguns d'aquests sectors i organitzacions s'incorporaran directament a Salvem les Valls, d'altres col·laboraran des de fora de l'entitat" (entrevista a Joan Vilanova, SVV, 2004).

Segons la majoria dels activistes entrevistats, SVV passà per diferents etapes però en cap cas es pot definir com una organització estrictament ecologista:

"Podríem dir que SVV neix com una entitat cívica que s'oposa a un problema específic (l'EVO per Bracons) però que amb el temps deriva cap a una entitat mediambiental" (entrevista a Jaume Cabanyes, exportaveu SVV, 2005).

¹¹⁵ Vegeu a l'annex la cronologia.

"El tema ecològic és important però no l'únic, té més a veure amb valors com la qualitat de vida i la preservació d'un espai. A l'inici hi ha, sobretot, una dimensió veïnal que després es va "farcint" amb d'altres qüestions" (entrevista a Raül Valls, portaveu SVV, 2005) .

Aquesta indefinició no impedeix que l'entitat fos vista com "revolucionària i alternativa":

"... al principi no es veia bé per la seva manca d'antecedents. Es veia com una entitat "revolucionària", o estaves amb ells o estaves contra ells... (entrevista a Josep Maria Serrat, expresident de SVV, 2005)

Amb el temps, l'entitat va evolucionar i com veurem a continuació, també la seva percepció pública. Per una banda, la claredat i concisió amb la que defineix els objectius i, per l'altra, la dimensió tècnica de les argumentacions incrementa aviat la credibilitat i legitimitat de SVV.

"Al principi, la gent propera la va veure (SVV) com una cosa entre curiosa i marginal. Després es produeix una explosió mediàtica i es percep com una cosa més potent del que realment és..." (entrevista a Raül Valls, portaveu SVV, 2005)

"Els partidaris de Bracons, acabaran agraint la tasca feta per SVV perquè ha permès que la població del territori s'interpel·lés sobre la qüestió" (entrevista a Jordi Casas, periodista d'El Punt a Olot)

4.4.2.2. El perfil social dels membres de Salvem les Valls

El que cal destacar en primer lloc respecte del perfil dels membres i simpatitzants de Salvem les Valls és la seva heterogeneïtat. Aquest és un fenomen remarcat per tots els activistes entrevistats, segons els quals no hi hauria un perfil determinat perquè el propòsit de l'organització és aglutinar sensibilitats. De tota manera, podem destacar un nucli dur dins la plataforma:

"ha estat format per gent d'esquerra, ecologistes, pacifistes, feministes més una gent que es mou a nivell més local i els indígenes o autòctons que acostumen a ser més conservadors" (entrevista a Xavier Béjar, secretari de SVV, 2005).

Aquesta observació ens mostra l'existència d'activistes procedents de diferents àrees geogràfiques (indígenes/forans)¹¹⁶ i considerem rellevant destacar aquest fet ja que creiem que ens ajuda a diagnosticar el caràcter més o menys NIMBY d'aquesta mobilització.

Aquesta diversitat de procedència respon, en part, a l'existència a la zona de formes neorurals de vida, però també de primeres residències per a no autòctons. També s'explica, però, per l'ús d'internet com a eina de comunicació i mobilització, que ha permès que individus sense cap lligam familiar o social amb la Vall d'en Bas es mobilitzessin contra el túnel de Bracons. Cal advertir però, que aquesta diversitat en la procedència geogràfica dels membres de SVV, no sempre ha estat pacífica, sinó que ha provocat conflictes i clivelles dins l'entitat.

¹¹⁶ Del 73% de socis de l'associació que resideixen a la Garrotxa, només un 46% ho fan al municipi més afectat (Vall d'en Bas).

Pel que fa a l'edat dels membres, si bé es pot considerar que hi ha un predomini de gent jove –que inclou molts estudiants i membres d'altres organitzacions juvenils- també trobem un sector més madur que ocupa llocs més centrals en l'organització.

A mesura que estenem la xarxa de membres i simpatitzants, el perfil social esdevé encara més heterogeni amb, segurament, un reforçament de sectors intel·lectuals –que inclouria acadèmics i artistes. Aquí, cal remarcar que els fenòmens de clientelisme polític –molt notables en aquests municipis rurals- tenen una clara incidència en el perfil social dels membres de SVV, en el sentit que actuen de filtre o fre a la possibilitat de mobilització dels “autòctons”. Alguns membres han expressat “les dificultats” d'aquesta mobilització pels costos socials que pot comportar pels que viuen en el territori.

Aquí pot resultar interessant contrastar aquesta caracterització amb la forma que els membres creuen ser vistos o percebuts pels ciutadans, especialment pels de la zona:

“Salvem les Valls ha estat vista com un grup de “melenuts progres que criden davant de l'ajuntament” [precisant que] “en un món on la imatge i el marqueting són tan importants potser Salvem les Valls, no ha sabut vendre, sovint, una imatge...” (entrevista a Duaita Prats, SVV, 2005).

Una imatge però que fou alimentada pels mateixos mitjans de comunicació durant molt de temps.

“La propaganda mediàtica va fer veure Salvem les Valls com una colla d'arreplegats.” (entrevista a Joan Vilanova, SVV, 2005)

Tot i que després, segons el periodista d' El Punt a Olot, Jordi Casas, els mateixos mitjans de comunicació van fer que aquesta imatge evolucionés positivament.

4.4.2.3. L'estructura organitzativa de Salvem les Valls

Salvem les Valls es va constituir com una entitat formal amb presidència, junta directiva i secretaria, inscrita al registre d'associacions del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, però en la pràctica SVV ha funcionat de forma assembleària. Una de les primeres precaucions que va tenir l'entitat fou la de no incloure cap afectat directament per la infraestructura en la Junta Directiva.

Pel que fa a l'assemblea, aquest òrgan s'ha reunit regularment, aplegant de 30 a 50 persones segons les convocatòries.

“En moments de forta activitat diària no és possible el funcionament ideal de l'assemblea. Normalment la Junta Directiva marca unes línies, que recull també de les assemblees, però llavors són 6 o 7 persones més actives que fan com de permanent i que són les que finalment prenen les decisions” (entrevista a Jaume Cabanyes, SVV, 2005).

“Cal partir de dues realitats: els socis que paguen les quotes però que participen poc i els militants més activistes. Els activistes són els que acaben donant els seu parer tot i que per internet també es podia incidir... El cercle de discussió ha estat, però, malauradament més reduït del que hauria d'haver estat i del que la gent es pensa. Això no vol dir que el

funcionament i organització de Salvem les Valls no sigui democràtic. Les assemblees han estat més informatives que deliberatives... potser es tracta del debat clàssic entre avantguarda i resta del moviment. (...) En decisions transcendentals s'ha intentat actuar de la forma més democràtica. El ritme de les accions també ha limitat la deliberació i el paper de l'assemblea. Després també depèn de les qüestions sobre les quals es decideix: quan per exemple es tractava de contactar amb intel·lectuals comptàvem amb les relacions personals dels activistes i no decidíem per assemblea a qui calia contactar..." (entrevista a Raül Valls, portaveu SVV, 2005).

Pel que fa l'organització funcional de les tasques dins l'entitat, cal assenyalar que tot i que existia un acord tàcit sobre el repartiment d'aquestes, mai es varen arribar a constituir comissions estables i formals de treball.

"...SVV no s'organitza, no és el seu fort, si he de ser sincera..." (entrevista a Duaita Prats, SVV, 2005).

4.4.2.4. Els objectius de Salvem les Valls

Sense dubte, l'objectiu per al qual és coneguda Salvem les Valls és el d'aturar el túnel de Bracons. Com en tota lluita, els aspectes simbòlics jugaran un paper important, i en aquest sentit, aturar el túnel de Bracons ha estat un eslògan, simplificador d'una problemàtica complexa i desconeguda, per a arribar a molta més gent¹¹⁷. Des d'un punt de vista tècnic, també podem afirmar que sense el túnel no es pot construir cap eix viari de gran capacitat i que, per tant, la construcció del túnel és determinant en les característiques de tot el projecte.

Per l'entitat la claredat d'aquest objectiu segurament també és el que li ha permès donar cohesió a la mobilització. És il·lustratiu constatar que deien els cartells que anunciaven i convocaven les marxades populars: *Catalunya camina per la Vall d'en Bas contra el túnel de Bracons*.

Tanmateix, en d'altres tipus de documents (manifestos, peticions, estudis) els objectius de l'entitat ja no es plantejaven de forma tan simplista. Com ja hem remarcat en la definició del conflicte, l'impacte d'una infraestructura com l'EVO no es limita al del túnel, ni tan sols al de la traça de tot l'eix viari. Conscient del model territorial que sustentava l'EVO, Salvem les Valls orientà els seus objectius a informar sobre les conseqüències no "explícites" del projecte i a convèncer als ciutadans que existien alternatives al model territorial que es promovia¹¹⁸.

Les alternatives proposades anaven en dos sentits:

"L'alternativa clara, raonable i llargament reivindicada és millorar la xarxa viària que ja existeix: la connexió viària Garrotxa – La Selva; la connexió viària Garrotxa – Ripollès – Osona; la connexió viària Garrotxa - Pla de l'Estany – Gironès. Aquest conjunt d'obres viàries, reivindicades des de fa anys pels municipis i consells comarcals corresponents, tenen un cost econòmic sensiblement inferior, donarien lloc a uns beneficis econòmics i socials molt superiors i produirien uns impactes negatius, tan ambientals com socials, incomparablement inferiors" (Salvem les Valls, 2002)

"(...) impulsar la recuperació, a mig termini, de la connexió ferroviària que Olot havia tingut amb Girona i Sant Feliu de Guíxols i estudiar la possibilitat d'estendre aquesta línia cap a Vic, on s'enllaçaria amb la línia Barcelona - Puigcerdà. El

¹¹⁷ Com han demostrat algunes enquestes, cal destacar que només un percentatge molt petit de la població catalana sap situar aquesta infraestructura en un mapa.

¹¹⁸ Vegeu a l'annex el Manifest "*Deu bones raons per oposar-se al nou eix viari Vic-Olot per Bracons*", on s'argumenta aquesta oposició.

tren és el sistema de transport terrestre més sostenible i segur, i segons el Consell Assessor pel Desenvolupament Sostenible de Catalunya totes les capitals de comarca catalanes n'haurien de tenir" (Salvem les Valls, 2002).

Òbviament, però, la plataforma es va adaptar a les modificacions que aportava el canviant context polític; així, quan va percebre que res ja podia aturar la construcció del túnel, l'entitat desplega "un pla B" i va assumir un paper molt diferent en relació al problema.

"Els objectius de SVV han canviat, perquè el projecte ja no té volta de full, fins i tot en el cas que la sentència del contenciós ens fos favorable. Què fa ara Salvem les Valls? Doncs participa en la redacció del PALS i del POUM i per tant ha entrat en la xarxa institucional a nivell local i fins i tot comarcal... Ara bé tot això no s'hagués aconseguit sense les mobilitzacions anteriors..." (entrevista a Jaume Cabanyes, SVV, 2005).

"En el moment que l'EVO per Bracons es comença els objectius passen a ser millorar el projecte i incidir perquè les conseqüències de l'EVO a nivell urbanístic no siguin tan desastroses" (entrevista a Xavier Béjar, secretari SVV, 2005).

"La bandera de SVV era "No a l'EVO per Bracons", ara és mirar que els impactes siguin mínims. Aquest nou objectiu encara respon al lema "salvem" potser ara ens hem de plantejar salvar un 80%, 70 o 50%..." (entrevista a Duaita Prats, SVV, 2005).

4.4.2.5. Els instruments i les estratègies d'acció de Salvem les Valls

En l'oposició a l'EVO de Bracons, Salvem les Valls va combinar diverses vies d'acció col·lectiva, que podríem agrupar en tres grans categories: l'acció jurídica, per denunciar qüestions relacionades amb la dimensió més substantiva del problema; la pedagògica i informativa, per suplir la manca d'informació i incidir en els marcs cognitius sobre la infraestructura; i la político-mediàtica, amb l'objectiu de "mantenir viu" el conflicte i pressionar per canviar les posicions dels actors implicats.

El pes que tindran cadascuna de les estratègies va anar variant en el temps, en funció de les possibilitats que els oferien els diferents contextos polítics; així, per exemple, amb el canvi de Govern de la Generalitat de 2003, SVV va intensificar molt les seves accions en la via político-mediàtica, per a aprofitar les divisions entre els socis de govern. També cal advertir que la via jurídica es va iniciar a partir de la interposició d'un recurs contenciós administratiu i, en certa manera, va tenir una evolució autònoma respecte de les altres vies.

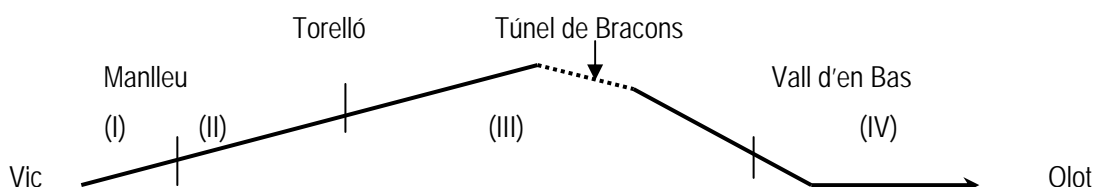
LA VIA JURÍDICA

SVV va iniciar la via jurídica com a instrument i fonament substantiu de la seva oposició al projecte, amb les accions judicials que van començar quan es va aprovar l'Estudi Informatiu de l'EVO per Bracons (21 de juliol de 2000), interposant un contenciós administratiu al Departament de Política Territorial i Obres Públiques.¹¹⁹

¹¹⁹ Tanmateix, cal recordar que l'Associació de Naturalistes de Girona ja havia presentat al·legacions als estudis informatius amb anterioritat (1994).

Per a explicar com es va aplicar una de les accions principals d'aquesta via –el contenciós administratiu interposat-, cal esmentar primer en quin context i sota quines limitacions es va desenvolupar.

Com hem vist a l'inici de l'estudi de cas, el març de 1997, el Departament de Política Territorial i Obres Públiques va retirar el projecte de 1994 i el va fragmentar en tres projectes independents amb estudis informatius també independents.

En conseqüència, quan SVV va interposar el recurs contenciós administratiu al DPTOP, el 2000, només ho va poder fer en relació a l'Estudi Informatiu del tram Torelló-Vall d'en Bas, que inclou el túnel de Bracons, havent-se aprovat els anteriors. Òbviament, l'impacte ambiental referit a un sol tram mai podrà ser el mateix que el referit a la infraestructura en la seva totalitat. Salvem les Valls va interpretar aquest fraccionament del projecte com un canvi en les regles del joc que facilitaven l'aprovació de tot projecte però que comprometia la validesa de tots els estudis d'impacte ambiental que s'havien tingut en compte fins al moment. Aquesta limitació introduïda pel Departament l'any 1997 explica el treball de caire científic i tècnic que va dur a terme l'entitat per demostrar que l'impacte d'aquesta infraestructura continuava essent molt sever. Des de l'entitat i la seva xarxa d'influència es van fer estudis biològics i naturalístics exhaustius que van servir de proves documentals en els processos judicials iniciats.¹²⁰

Els fronts oberts pel Contenciós Administratiu els podríem resumir en:

1. Qüestionar la manca de fonaments de dret: en el procés d'aprovació de l'Estudi d'Impacte Ambiental es qüestionava que s'haguessin tingut en compte l'informe vinculant de la Subdirecció General de Boscos, així com d'altres proves documentals i pericials aportades per les parts.
2. Qüestionar la validesa de l'Informe d'Impacte Ambiental realitzat per la Conselleria: SVV al·legava que no es tenien en compte les recomanacions de comissions d'experts i d'institucions com l'Institució Catalana d'Història Natural o el Consell de Protecció de la Natura.
3. Qüestionar el fraccionament del projecte d'EVO en trams independents, amb processos d'aprovació també independents. En aquesta qüestió, SVV reconeixia la dificultat de no disposar de jurisprudència.

¹²⁰ Aquí cal destacar la tasca de persones com Xavier Béjar, secretari de l'entitat, que va elaborar un veritable "contra-estudi" d'impacte ambiental.

4. Qüestionar la manca d'alternatives: ja hem vist que aquesta qüestió més relacionada amb aspectes més socials havia estat denunciada per acadèmics com Joan Nogué o Modest Fluvià.
5. Denunciar la vulneració de la normativa ambiental europea i autonòmica (Directiva Habitats, Llei de Protecció d'Espais Naturals).

Es tractava, per tant, d'una línia d'atac certament ambiciosa, que pretenia mostrar no només les insuficiències de l'estudi informatiu sinó també les seves contradiccions.

El 22 de setembre de 2005, el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya emetia, però, una sentència del tot desfavorable a Salvem les Valls:

"Pero es que ya desde esa perspectiva cuando se detiene la atención en los actos impugnados en el presente proceso, singularmente en el estudio informativo y estudio de impacto ambiental, resulta innegable que se trata de responder a una necesidad de comunicación suficientemente sentida que de por sí niega la tesis de no "hacer nada" y se estudian cinco alternativas, y si bien por la parte actora no se comparten y se tratan de criticar, debe advertirse que con la naturaleza de la prueba presentada por la parte actora, ya examinada, no se alcanzan conclusiones mínima ni suficientemente seguras para que esas críticas puedan viabilizarse tanto en el establecimiento de esas alternativas como en la elección que se ha producido por lo que decayendo deben rechazarse en todas las vertientes que se han articulado de Derecho Comunitario como de derecho estatal" (Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, recurs 764/2000, p.10).

La percepció que el Tribunal Superior de Justícia passava per alt les qüestions plantejades per Salvem les Valls fou general entre els membres i simpatitzants de l'organització.

"M'agradaria pensar que no hi ha cap mà negra. Estic convençut, però, que el tribunal sabia que tenia una patata calenta i decidir a favor nostre era provocar una altra tempesta política". (Raül Valls, El Punt, 8 d'octubre de 2005)

"Des de Salvem les Valls volem expressar el nostre més profund desacord amb el contingut i el to de la sentència del TSJC desestimant el recurs contenciós administratiu. La decisió i sobre tot el text que l'acompanya són absolutament decebedors. No s'ha valorat com important ni concloent cap de les proves presentades, malgrat estar avalades per les més prestigioses institucions científiques del nostre país (...) I finalment i seguint amb la tònica d'obviar el que se li demana i contestar allò que mai se li havia preguntat, es permet una manca d'imparcialitat imperdonable al situar que Bracons és una "necesidad de comunicación viaria suficientemente sentida"...(Comunicat de premsa de SVV, 6 d'octubre de 2005)

El text de la sentència va sorprendre i indignar no solament l'advocat de la part actora sinó també als advocats d'altres plataformes i organitzacions ecologistes com DEPANA o Salvem l'Empordà. En canvi, els promotors de la infraestructura i els socis de govern varen "passar de puntetes" sobre la sentència, amb l'excepció del Conseller Nadal que va declarar que la sentència permetia continuar les obres amb més seguretat jurídica.

Malgrat tot, Salvem les Valls continua avui la via judicial amb un recurs de cassació al Tribunal Suprem i una Acció de Responsabilitat Patrimonial per vulneració de la Llei de Protecció d'Espais Naturals.

LA VIA PEDAGÒGICA I INFORMATIVA

Davant la manca de transparència informativa pel que fa els aspectes substantius del projecte d'obra pública, SVV es plantejà, des de el primer moment, denunciar aquesta situació i compensar aquesta manca d'informació a través de diverses accions pedagògiques, informatives i comunicatives.

"El projecte aprovat encara té greus errors tècnics que no s'han pogut esmenar per no encarir encara més l'astronòmica xifra de 162,8 milions d'euros (uns 27.000 milions de pts) d'entre els quals destaquen: un pendent excessiu (8%) a la sortida nord-est, galeria única (desaconsellable en llargs túnels després dels gravíssims accidents de Suïssa) i un voral exterior inferior al mínim reglamentari, fets que el convertirien en una obra viària problemàtica, també, des del punt de vista de la seguretat" (Salvem Les Valls, 2002).

Com veurem en l'apartat sobre el discurs de l'entitat, els continguts d'aquesta contrainformació giraven al voltant de temàtiques relacionades directament amb el conflicte o sobre qüestions ambientals, molt sovint amb la voluntat de connectar els problemes locals amb els globals. L'elaboració de materials didàctics i divulgatius, on s'explicaven les característiques i l'impacte de l'Eix Vic-Olot i s'argumentaven les seves possibles alternatives, juntament amb el suport explícit d'un gran nombre d'intel·lectuals i experts, va atorgar a l'entitat una legitimitat notable que li va permetre incidir en els marcs cognitius en relació a la infraestructura¹²¹.

"Podríem dir que SVV s'ha adreçat a dos tipus de gent. Els afectats directament per l'infraestructura han vist en la plataforma un aliat important; per als altres, la plataforma ha servit per a transmetre la idea que hi han uns altres valors en joc...els ha incitat a conèixer més el territori..." (Jordi Casas, periodista d' El Punt a Olot)

La difusió d'aquesta informació complementària o, en alguns casos, contrainformació, es realitzava a través de nombroses accions i actes reivindicatius que combinaven tècniques de l'acció directa i mediàtica amb formes més convencionals d'acció col·lectiva, i s'adreçava tant a la població local com no local.¹²²

A nivell local i comarcal, la plataforma va organitzar xerrades i exposicions, principalment a Olot; va difondre díptics informatius i enquestes en els comerços; auques i jocs en els instituts d'ensenyament secundari, en les entitats excursionistes i culturals en general. Fora de la comarca -sobretot a Girona i Barcelona- SVV va organitzar actes de caire més reivindicatiu, tot i que també va fer xerrades i exposicions.¹²³ També va organitzar jornades i xerrades amb experts que després han tingut càrrecs de responsabilitat de l'Administració a catalana.¹²⁴ D'entre les accions de tipus informatiu i mediàtic cal destacar la presentació, l'octubre de 2002, del manifest "10 bones raons per a oposar-se al nou eix viari Vic-Olot per Bracons" signat per més de cinc-cents tècnics i científics. La voluntat propositiva de l'entitat també es va

¹²¹ El 27 de maig de 2004, Salvem les Valls va rebre el premi bianual que l'Institut de Patrimoni Cultural (Adscrit a la UDG) atorga a persones i entitats que s'han destacat per la protecció del patrimoni cultural.

¹²² Destaquem l'organització de tres marxes populars "Catalunya camina per la vall d'en Bas contra el túnel de Bracons", que en la darrera convocatòria (15 de febrer de 2004) va aplegar gairebé 4000 persones.

¹²³ Aquí podríem esmentar actes i declaracions en la Universitat de Girona, amb la participació d'acadèmics com Josep Maria Mallarach, Josep Maria Terricabras o Joan Nogué.

¹²⁴ És el cas, per exemple, de Joan Nogué, militant de Salvem les Valls i actual director del l'Observatori del Paisatge de Catalunya.

expressar amb l'encàrrec a l'arquitecte Joan Carles Salles d'un estudi publicat amb el títol significatiu de "10 propostes per a oposar-se a l'Eix Vic-Olot per Bracons".

LA VIA POLÍTICA I MEDIÀTICA

Salvem les Valls, com tota organització que desplega un ventall ampli d'instruments d'acció col·lectiva, va seguir també una estratègia política que va consistir, com veurem amb més profunditat en el capítol sobre els impactes, en intentar aprofitar estructures d'oportunitat política diverses, que s'han donat durant els més de 10 anys de conflicte. Així, ha intentat fer posicionar als diferents partits polítics al respecte, aprofitant les diferències de criteri entre ells per tal d'augmentar la seva visibilitat i capacitat de pressió. En aquest sentit, es podria dir que aquesta estratègia va tenir un moment d'èxit rotund, quan mitjançant la pressió exercida per ICV i ERC es van introduir en el pacte del Tinell uns acords manifestament relacionats amb l'EVO per Bracons:

A l'apartat de "Política territorial /mesures complementàries/5":

"Redactar i aprovar el Pla Director urbanístic de les Valls de Ges i Bisaura".

A l'apartat d'"Infraestructures/4. Reformulació del Pla de carreteres":

"Sotmetre a consideració del govern durant el mes de febrer un estudi sobre les conseqüències ambientals, jurídiques i econòmiques de l'aturada de les obres del túnel de Bracons, per tal que el govern prengui una determinació.

Revisar les característiques tècniques, secció i traçat de l'Eix Vic-Olot en el tram que afecti la Vall d'en Bas, per tal de fer-ne una via de connexió intercomarcal entre Osona i la Garrotxa.

Potenciar les vies alternatives a l'Eix Vic-Olot per als fluxos de llarg recorregut com el desdoblament de la C17, l'N-260 i la Besalú-Girona."

Tanmateix, la intensificació de contactes amb polítics per tal de pressionar el nou Govern tripartit, també va provocar un debat intern en l'entitat, amb el desacord manifest d'alguns membres:

"Faig una valoració negativa de la trajectòria de SVV en els darrers temps. S'hauria d'haver trencat les relacions amb els partits polítics –ERC i ICV. El projecte socialista és pitjor encara que el convergent; no és veritat que el projecte s'ha millorat. SVV hauria d'haver donat una resposta després de les mobilitzacions, tenia les espatlles cobertes per a fer "un cop de pit" amb les mobilitzacions. Podria haver estat tan dura amb el Tripartit com ho va ser amb el govern convergent (...) SVV ha estat condescendent amb els partits polítics, enlloc de radicalitzar-se s'ha acomodat." (entrevista a Joan Vilanova, SVV, 2005)

4.4.2.6. El discurs de SVV

En primer lloc, advertim que el discurs d'una organització com SVV pot tenir un doble propòsit: per a una banda, en tant que eina comunicativa en clau interna, afavorir la mobilització d'altres recursos, i per altra banda, en clau externa, ser utilitzat com a instrument per a incidir en els marcs cognitius d'altres actors o de la població en general. Per tant,

valorem el discurs d'una organització no només com un instrument més a la seva disposició sinó, més aviat, com un recurs que pot reforçar (donar coherència) a la utilització d'altres instruments.

També cal advertir que el discurs d'una organització com SVV pot evolucionar bastant ràpidament, tant per raons exògenes (canvis en els referents de la política i en les definicions del conflicte) com endògenes (canvis en els recursos de l'entitat, en els lideratges, en la política comunicativa). En aquest sentit, volem constatar que tots els activistes entrevistats han afirmat que a l'hora que evolucionava l'entitat també evolucionava el seu discurs:

"Al principi, SVV enviava comunicats de premsa de més de dues pàgines!...després ja en varen aprendre". (entrevista a Jordi Casas, periodista d'El Punt, 2005)

Pel que fa els continguts del discurs, SVV acostuma a ser força directe i punyent:

"Se'ns ha estat enganyant. No hi havia res a debatre, res a decidir, la decisió ja estava presa i el govern ha anat escenificant un mal simulacre de debat per a tapar les vergonyes dels fins avui opositors polítics a Bracons (...) Que tothom ho sàpiga: Bracons s'imposa sense cap argument; Bracons s'imposa sense cap diàleg; Bracons s'imposa només amb un feix de mentides i promeses incompletes." (Comunicat de premsa de SVV, el 18 de març de 2004, dos dies després de la decisió del Govern de continuar les obres).

Però alhora ha pretès ser extensiu, donant al "cas Bracons" un valor paradigmàtic i exemplar:

"La decisió del Govern reflecteix la seva incapacitat per a implementar polítiques territorials veritablement sostenibles i resistir les pressions dels poderosos (...) des del punt de vista democràtic, tot i la simulació de diàleg de l'Administració amb els agents socials implicats, la decisió ja estava presa d'antuvi, com demostren les reiterades declaracions de diferents responsables de política territorial". (Comunicat de SVV, enviat a la premsa local i comarcal el dia després que el govern fes pública la decisió de continuar les obres, el 17 de març de 2004).

Aquesta característica de relacionar, en el discurs, la problemàtica concreta de Bracons amb un problema més global ha aparegut clarament en la política comunicativa de l'entitat, que ha pretès visibilitzar les conseqüències socials i ambientals de la infraestructura i alhora criticar el model de desenvolupament en el qual es basa.

"L'Eix Vic-Olot per Bracons és una infraestructura viària que, per les seves característiques previstes en el seu estudi informatiu, té un impacte que va molt més enllà d'una afectació greu i irreversible sobre un medi natural de reconegut valor. Aquesta infraestructura suposa una alteració dràstica en les estructures culturals, socials i econòmiques d'un extens territori, ja que uns dels propòsits d'aquest projecte, mai ocultat pels seus promotors públics i privats, és el de convertir les comarques nord-orientals catalanes en veritables corredors per al trànsit viari de mercaderies." (Salvem Les Valls, 2004a).

Finalment, cal remarcar que SVV també es considera part d'un moviment més ampli, que qüestiona les conseqüències més generals de la política neoliberal.

"La nostra lluita ha crescut a l'escalfor de moltes altres. Les lluites contra la globalització, la vaga general per aturar el "decretazo", la lluita oceànica contra el PHN, la lluita contra la guerra d'Aznar, Bush i Blair, de la qual avui fa just un any, i tota una colla de mobilitzacions més grans o més petites, en defensa del territori. La gent va sortir al carrer a picar cassoles; i a la Vall d'en Bas, aquesta mateixa gent, simplement caminant, ha dit prou a un model polític i socioeconòmic que depreda el territori i posa en qüestió el benestar de la gent. És tot aquest moviment, del que Salvem les Valls n'és part, amb tota la modèstia, però amb tota la contundència, el que ha estat capaç de convertir la ràbia i la impotència en esperança." (Discurs llegit al acte central de la III Marxa Catalunya camina per la Vall d'en Bas, Joanetes, 15 de febrer de 2004)

4.5. COMPARACIÓ ENTRE ELS QUATRE CASOS

Després d'aquest recorregut per les quatre mobilitzacions escollides, abordarem la seva anàlisi comparativa, a través de dos apartats:

- En primer lloc, ens preguntarem per les diferències i semblances que podem identificar en els conflictes als quals responen aquestes mobilitzacions, per tal d'identificar-ne les característiques que poden contribuir a explicar com s'han desenvolupat les mobilitzacions i l'impacte obtingut.
- En segon lloc, compararem la composició socials dels seus membres, les formes organitzatives, els repertoris d'acció, els valors en què es basen i les reivindicacions que presenten; tot plegat per tal de donar resposta a les preguntes plantejades al model d'anàlisi

4.5.1. A QUIN TIPUS DE CONFLICTES RESPONEN?

Per tal de fer una anàlisi comparativa de les quatre mobilitzacions, hem elaborat una breu síntesi dels elements que creiem rellevants en cada conflicte, per tal de veure com les diferències existents entre ells ens poden ajudar a entendre les especificitats de cada cas i seus diferents tipus d'organització i capacitat de mobilització.

Taula 11. Síntesi dels conflictes

	Pla Hidrològic Nacional	Pla 22@bcn	Empordà (Ordenació del model urbanístic)	Eix Vic-Olot per Bracons
Àmbit territorial predominant	Nivell estatal	Nivell de ciutat/ Barri del Poblenou	Nivell comarcal	Nivell comarcal i català
Administració que proposa el projecte	Govern estatal	Ajuntament de Barcelona	Generalitat, pressiona per la mobilització (principalment DPTOP)	Generalitat (DPTOP)
Altres administracions implicades (rellevants)	Unió Europea (es preveia que en financés el 30%)		Ajuntaments afectats	Ajuntaments afectats
Temàtica	Infraestructura de transvasament d'aigua	Reestructuració econòmica i reforma urbana	Control de la urbanització i ordenació dels usos del sòl	Infraestructura de mobilitat
Discurs legitimador del projecte (per part de l'Administració)	Reequilibri territorial i desenvolupament econòmic del sud-est de l'Estat	Estratègia de desenvolupament econòmic de la ciutat i de millora urbana del Poblenou	(Del model d'ocupació del sòl) Estratègia de desenvolupament econòmic comarcal	Estratègia de desenvolupament econòmic de la zona
Beneficiaris	Principalment fora del territori afectat	Dins i fora del territori afectat	Dins i fora del territori afectat	Dins i fora del territori afectat
Context del projecte	Mobilitzacions prèvies contra les anteriors actuacions en matèria de planificació hidrològica (des de principis dels anys 90).	Percepció d'abandonament del barri (canvi d'activitats econòmiques) i de desatenció municipal. Demandes del moviment veïnal d'un pla d'actuacions pel Poblenou	Debat sobre la crisi del model econòmic (turístic) de l'Empordà (entre d'altres, Debat Costa Brava) Proliferació de projectes urbanístics residencials de gran envergadura i de projectes d'infraestructures de fort impacte territorial	Prèvies mobilitzacions a la comarca de caire ambientalista (PNZVG ¹²⁵).
Relació dels objectius de la mobilització amb la planificació aprovada	Retirada del Pla Nova planificació d'acord amb la Nova Cultura de l'Aigua, centrada en la gestió de la demanda, l'estalvi, l'eficiència i la	Retirada del Pla (CC22@) Reforma dels PERI (AA22@, AVPN, FRB) Demanda de més participació en el	Impuls de la planificació territorial comarcal (amb participació social) seguint uns criteris de reducció de la urbanització i	Retirada del Projecte Demanda de planificació territorial/urbanística per minimitzar els impactes del projecte (un cop es tira endavant

¹²⁵ PNZVG: Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa.

	sostenibilitat.	procés de planificació	salvaguarda del patrimoni	definitivament).
Context institucional d'elaboració de la política	Xarxa d'actors restringida, tancada i en crisi (alta conflictivitat en política d'aigües durant els anys 80 i 90)	Xarxa d'actors restringida, però amb una certa tradició de diàleg amb el moviment veïnal	Xarxa d'actors fragmentada, àmplia i heterogènia Actors de diferent nivell (Ajnt./ Generalitat/ Estat -en el cas de les infraestructures) i tipus (sector públic/ privat: promotores immobiliàries,...)	Xarxa d'actors restringida i tancada Aposta personal i institucional pel projecte, recolzada per grups d'interès sectorials i comarcals.
Forma de gestió del conflicte per part de l'Administració	No hi ha diàleg ni negociació, el govern del PP no està disposat a modificar el PHN en cap dels seus aspectes ¹²⁶ . No reconeixement com a interlocutors dels opositors (tant governs de CCAA com plataformes o tècnics): tancament i criminalització.	Reactiva i informal, mitjançant consultes i reunions informals amb l'AVPN. Més flexibilitat en el primer moment (PERI Llacuna) que en el segon (Can Ricart)	En un primer moment (Govern CiU): poc diàleg i negociació amb SLE. En un segon moment (Tripartit): reconeixement de la necessitat de planificació a l'Empordà i prioritització del Pla Director Territorial.	Dues etapes molt diferenciades: durant els governs de CiU, no hi ha diàleg ni negociació perquè no s'accepten alternatives. Amb el Govern tripartit, SVV esdevé interlocutora, primer informalment i posteriorment de manera més formalitzada
Interlocutor principal	DGOH (Direcció General de Obras Hidráulicas/ Min. Medio Ambiente)	Oficina 22@bcn	DPTOP	DPTOP
Posició de les plataformes en la xarxa de polítiques públiques temàtica	Externa (només alguns científics participen al Consejo del Agua, però els seus vots contraris no tenen conseqüències)	L'AVPN no participa en l'elaboració del Pla, però forma part de la xarxa de polítiques àmplia, ja que existeixen patrons històrics d'interacció força sistemàtica.	Externa En certa manera SLE està present a la xarxa a través de la via legal (a través de sentències judicials incideix notablement en l'ordenació urbanística).	Externa, però cap al final del conflicte evoluciona cap a una participació més interna (POUM Joanetes, Pla Director Urbanístic Valls d'en Bas, Ges i Bisaura).

Font: elaboració pròpia.

En aquesta proposta de síntesi i comparació dels aspectes rellevants en cada conflicte ens interessa destacar alguns elements, que al nostre entendre poden ajudar a comprendre les característiques de les mobilitzacions analitzades.

¹²⁶ Excepte pel que fa al PIPDE (Pla Integral per a la Protecció del Delta de l'Ebre), que introdueix un element compensatori però no modifica el transvasament.

Per una banda cal tenir en compte la temàtica de cadascun dels projectes, així com els discursos legitimadors que elaboren les coalicions promotores d'aquests. En el cas del **Pla Hidrològic Nacional**, per exemple, el fet que una infraestructura de transvasament d'aigua es presenti com un mecanisme de reequilibri territorial i de desenvolupament econòmic del sud-est estatal, facilita la mobilització en contra de la proposta. Pels opositors al Pla, aquests arguments són clarament inadequats: no es té en compte que precisament les zones cedents de l'aigua (l'Aragó i les Terres de l'Ebre catalanes) es troben en una dinàmica de decadència econòmica que els anteriors transvasaments van reforçar; mentre que les zones receptores (especialment l'àrea de Barcelona i el litoral valencià) són de les més dinàmiques i riques. Això fa que pels habitants de les Terres de l'Ebre sigui molt clara l'oposició a aquest discurs. En la seva opinió, els beneficis que la zona pot esperar del PHN són molt escassos, sobretot perquè les compensacions a nivell econòmic o d'inversions no es concreten massa en el projecte (més enllà del Pla de protecció del Delta, del qual, per altra banda, amb un transvasament com el plantejat és impossible frenar-ne la regressió). Hi ha pocs actors de la zona, per tant, que es beneficiïn de la proposta, a diferència de les altres mobilitzacions analitzades, on els interessos en joc són més complexos, i no només es tracta d'una confrontació de valors: hi ha més actors del territori que hi estan d'acord o per als quals els projectes poden generar beneficis clars.

En el cas de **Bracons**, del **Pla 22@bcn** i del **Pla Director de l'Empordà**, per tant, aquest element no és tant clar. La necessitat de les infraestructures de mobilitat, dels projectes estratègics de ciutat o del control del creixement urbanístic són qüestions controvertides en el mateix territori, que estan més en sintonia amb una determinada concepció del progrés que s'associa amb més infraestructures, més desenvolupament, etcètera. Des de la teoria dels marcs cognitius aplicada als moviments socials (Ibarra i Tejerina, 1998), es parla de com afecta a la mobilització l'alineació dels marcs cognitius del moviment amb els de la majoria o sectors clau de la societat: com més pròximes siguin les formes de viure i de descriure la problemàtica que tenen els moviments respecte les de la societat en general, més fàcil serà per aquests connectar amb la comunitat de referència i mobilitzar-la al voltant de les seves reivindicacions. Les visions sostenibilistes i conservacionistes, l'èmfasi en la capacitat de càrrega dels territoris o les visions alternatives del desenvolupament econòmic són molt menys compartides per la societat en general, i això fa que les mobilitzacions al seu voltant siguin menys massives o unànimes. Tot i que no podem explicar la capacitat de mobilització de les plataformes només partint del tipus de discursos que generen (ja que cal atendre a molts altres factors), sí que és un element que cal tenir en compte.

En aquest sentit, en tots els casos, per tal de legitimar els diferents projectes, el discurs de les administracions apel·la a l'interès general: de l'Estat (PHN), del país (EVO-Bracons), de l'Empordà (el model de creixement de la zona) i de la ciutat (22@). Les mobilitzacions s'han centrat en manifestar com aquest interès general respon a uns interessos concrets que no sempre reverteixen positivament en la dinàmica local, ja que les infraestructures proposades tenen un ús que no té perquè respondre a les necessitats de la població del territori; sinó a unes necessitats i a un ús principalment "forani". El cas més clar és el del PHN, on ja des del principi no es va donar crèdit a aquest discurs de legitimació, tot i els intents del govern del PP de crear mecanismes compensatoris (el PIPDE, arran de la pressió exercida per la Generalitat). En el **Pla 22@bcn**, la principal preocupació de les entitats mobilitzades era que les intervencions proposades revertissin

positivament al propi barri, i les propostes de les plataformes van aprofundir en aquesta línia (el pla d'equipaments, la voluntat d'aprofitar per impulsar les NTIC als instituts i centres cívics del barri, la demanda de reservar habitatge social pels residents, etcètera). Pel que fa a l'**Eix Vic-Olot**, també es pot veure com, a banda de l'impacte ambiental del projecte, un dels cavalls de batalla de SVV era la crítica al fet que la infraestructura estava plantejada com un eix viari transfronterer de gran capacitat i, per tant, podria comportar un fort impacte en la dinàmica econòmica i urbanística, mentre no es tenien clars els beneficis globals que podria aportar a la zona. La solució final que s'està executant actualment respon a aquesta preocupació i, si bé no n'elimina l'impacte ambiental, sí que redueix l'Eix a una via de connexió intercomarcal. En el cas de l'**Empordà** també és la pròpia mobilització la que introdueix la qüestió de l'interès general, del qual se'n presenta com a representant, enfront d'unes dinàmiques polítiques i econòmiques que al seu entendre esquarteren el territori degut a la falta de visió global i de planificació.

Pel que fa al **context** del projecte (tant el de la seva elaboració com el context social més ampli), també conté alguns dels factors que poden influir decisivament en el caràcter de la mobilització: per una banda, les **formes de gestionar el conflicte** o la confrontació per part de l'Administració i, per l'altra, les **característiques de la xarxa d'actors** que han elaborat el projecte i la posició del moviment en aquesta. En general es podria afirmar que, en els casos analitzats, com més restringida, poc dialogant i tancada és la xarxa d'actors participants en l'elaboració del projecte, més contestació social genera.

En el cas de la **PDE**, les maneres autoritàries i poc dialogants del govern del Partit Popular¹²⁷ clarament van atiar la indignació i van alimentar la mobilització antitransvasista. En aquest cas, a més, val a dir que la xarxa d'elaboració de la política d'aigua ja patia una situació de paràlisi i confrontació, ja des de la proposta de PHN del PSOE de 1993, que va generar forts conflictes entre CCAA, partits polítics, i entre els actors socials, econòmics i tècnics implicats. Pel que fa a **Bracons**, el fet que el projecte naixés d'una aposta personal i alhora institucional (Pere Macias, promotor de la infraestructura, fou alcalde d'Olot, conseller de Medi Ambient i Conseller de Política Territorial i Obres Públiques, al llarg de bona part del conflicte) farà que les formes de desenvolupar el projecte i gestionar el conflicte hagin estat considerades com a autoritàries, no només per Salvem les Valls i la xarxa crítica al voltant del conflicte, sinó també per altres responsables de la seva gestió com els socis de govern ICV-EUIA i ERC.

En el **Pla 22@bcn**, tot i que en el procés d'elaboració del projecte hi van participar molt pocs actors (fonamentalment tècnics de l'Administració i persones vinculades a grups de pressió), en el seu procés de concreció i implementació sí que podem afirmar que hi va haver una certa voluntat de diàleg i d'incorporar algunes de les propostes veïnals (el pla d'equipaments, la disminució de les afectacions, la protecció d'alguns elements del patrimoni, etc.), la qual cosa en certa manera va desactivar la mobilització a mesura que s'anaven resolent o almenys tractant els punts en controvèrsia. Així i tot, cal destacar la diferent predisposició al diàleg i a la negociació en els diversos moments de

¹²⁷ Tal com hem exposat a l'apartat 4.1, el PP només va accedir al diàleg quan aquest va ser requerit per la UE; no va fer públics cap dels 60 informes tècnics que havia encarregat i que eren contraris al projecte, i va rebutjar de pla les diverses propostes de modificació del projecte (tant pel que fa als cabals a transvasar com pel que fa al transvasament cap a Barcelona; l'únic que va acceptar va ser la creació del Pla Integral per la Protecció del Delta de l'Ebre, que preveia inversions notables a la zona però no tenia atribucions per a modificar les característiques del transvasament).

conflicte sobre el Pla 22@bcn: mentre en el PERI Llacuna es va arribar relativament ràpid a un acord amb l'Ajuntament, en la mobilització al voltant de la defensa del patrimoni industrial -amb Can Ricart com a centre neuràlgic- la interlocució va ser molt més difícil, fins al punt d'arribar a episodis d'intensa confrontació¹²⁸, degut a la voluntat municipal de tirar endavant el PERI aprovat, que implicava la demolició parcial del conjunt.

Pel que fa a **Salvem l'Empordà**, és destacable que durant el procés d'elaboració del Pla Director Territorial, caracteritzat per freqüents contactes entre la plataforma i l'Administració pública, i tot i que potser s'ha abaixat el to de les crítiques en espera de com ha de quedar finalment el Pla a nivell de continguts, la mobilització social i la difusió als mitjans de comunicació no s'ha aturat.

4.5.2. LES CARACTERÍSTIQUES DE LES QUATRE MOBILITZACIONS

4.5.2.1. La composició social de les plataformes

En relació a les característiques de les persones que s'han mobilitzat en aquests quatre conflictes, ja hem vist que són molt variades. Els anomenats nous moviments socials en general –i el moviment ecologista en particular- es sol considerar que tendeixen a estar formats principalment per persones pertanyents a les classes mitjanes, amb una preponderància de gent jove, amb uns nivells educatius mitjos i alts i amb poques necessitats materials. En la nostra recerca no hem fet un estudi sistemàtic de la procedència social dels activistes de les entitats analitzades, però sí que creiem necessari apuntar dues reflexions:

- La primera té relació amb aquestes suposades característiques dels i les activistes. En els casos de SLE i SVV aquesta caracterització no seria tant clara, ja que s'observa una major complexitat en les procedències i les trajectòries dels participants; pel que fa a la PDE i les mobilitzacions al voltant del Pla 22@bcn aquesta caracterització és absolutament errònia: precisament es caracteritzen per l'heterogeneïtat i diversitat de les persones que hi participen (a nivell d'edat, de composició social, nivell d'estudis, procedència ideològica, etc.).
- El segon punt a destacar és que precisament les característiques socials dels activistes dels moviments són un dels elements utilitzats per a desprestigiar i deslegitimar la mobilització. Sembla que els moviments formats per persones de classe popular tinguin més legitimitat per a expressar les seves reivindicacions. Salvem les Valls i Salvem l'Empordà, com hem vist, han sofert aquestes crítiques en un intent de deslegitimar les seves propostes. La PDE, per la seva banda, les ha esquivat degut a la massivitat de la

¹²⁸ Especialment arran dels diversos intents de desallotjament de les empreses de Can Ricart, aturades per veïns, treballadors i inquilins varies vegades a còpia de barricades.

protesta, en la qual han participat sectors molt diversos a nivell ideològic, d'edat i de classe social (Alfama i Miró, 2005; Pont: 2002); a diferència de les mobilitzacions anteriors anti-transvasistes durant els anys noranta, que tenien un caire més restringit i un perfil més estrictament ecologista. En el cas del 22@, també ha estat difícil desprestigiar el moviment veïnal clàssic, especialment el d'un barri tradicionalment actiu i obrer com el Poblenou. En canvi, l'AA22@ i la Coordinadora contra el 22@ han estat blanc de més crítiques, ja que als primers se'ls ha titllat d'afectats que només es preocupen pel futur de les seves propietats o negocis i als segons de gent jove "antisistema".

4.5.2.2. L'estructura organitzativa

Pel que fa a l'estructura organitzativa, els nous moviments socials es defineixen per constituir-se en estructures organitzatives descentralitzades, anti-jeràrquiques, flexibles i amb un baix nivell de professionalització i institucionalització. Salvem les Valls, l'Associació d'Afectats pel 22@, la Coordinadora contra el 22@ i la Plataforma en Defensa de l'Ebre calçarien en aquesta definició, tot i que aquest darrer cas presenta algunes diferències degut a la seva magnitud i al nombre de persones que mobilitza, que fa que la seva estructura organitzativa sigui més complexa. En el cas de Salvem l'Empordà també cal matisar-ho perquè, si bé també és una entitat descentralitzada, flexible i anti-jeràrquica, pivota sobre una entitat formal, l'IAEDEN, que li dona suport en temes claus com la responsabilitat jurídica i el suport econòmic, i que està previst que sobrevisqui a SLE i n'assumeixi el relleu quan la plataforma decideixi dissoldre's. En el cas de Bracons, a més, cal destacar que ha estat una organització molt modesta en recursos humans i materials, on fins i tot certs elements de caràcter personal ajuden a entendre el rendiment que ha tingut en termes de mobilització i d'impactes.

Pel que fa a l'Associació de Veïns/es del Poblenou no es pot parlar pròpiament d'una estructura organitzativa difusa i no jeràrquica donat que, almenys legalment, és una associació formal i institucionalitzada. En el conflicte del 22@ també és important destacar el progressiu procés de confluència entre entitats i associacions al llarg del desenvolupament del Pla i dels conflictes que se n'han derivat. Així, mentre en un primer moment (PERI Llacuna) la mobilització es va impulsar de forma fragmentada per part de diferents actors, posteriorment molts d'aquests actors han anat confluint en una plataforma unitària (Salvem Can Ricart).

En els casos de la Plataforma en Defensa de l'Ebre i de Salvem l'Empordà, cal esmentar, a més, que a part de l'estructura organitzativa que respon a la divisió del treball per funcions, aquestes entitats també han desenvolupat formes d'organització a nivell territorial (en forma de plataformes o grups locals) per tal de donar resposta a les necessitats locals i dinamitzar les mobilitzacions a un nivell municipal i descentralitzat.

4.5.2.3. Les estratègies d'acció

En relació a les estratègies d'acció, ens ha semblat interessant abordar l'anàlisi en funció dels àmbits o escenaris on es desenvolupaven aquestes accions. En aquest sentit, en els quatre casos analitzats es dibuixen línies estratègiques paral·leles i complementàries destinades a incidir en¹²⁹:

- L'àmbit **polític-institucional**, mitjançant la interlocució amb les administracions competents, la participació en òrgans assessors, la pressió i els contactes amb els partits polítics.
- L'àmbit **legal**, amb la presentació de denúncies i al·legacions en els diferents moments dels conflictes, en les quals el component de coneixement tècnic i científic és bàsic per tal de fonamentar-les.
- L'àmbit **social**, on inclouríem tot el que té a veure amb les accions al carrer (tant les demostratives com les més confrontatives) i amb la difusió de les reivindicacions de la mobilització, mitjançant xerrades, concerts, rodes de premsa, accions directes, etc.
- L'àmbit **tècnic i científic**, on recollim les actuacions destinades a generar o difondre coneixement tècnic alternatiu que normalment es contraposa als informes o a les visions del problema plantejades pels promotors del projecte.

El camp mediàtic es constituiria com un element que travessa tots aquests àmbits i que totes les plataformes treballen per tal de poder tenir incidència pública.

Taula 12. Estratègies d'acció en les quatre mobilitzacions

	Plataforma en Defensa de l'Ebre	Mobilitzacions al voltant del Pla 22@bcn	Plataforma Salvem l'Empordà	Plataforma Salvem Les Valls
Àmbit social	Mobilitzacions al carrer molt massives, rodes de premsa, difusió de les reivindicacions. Gran visibilitat en els mitjans de comunicació Capacitat d'articulació amb moviments socials molt diversos i de diferents	Mobilitzacions al carrer, rodes de premsa, difusió de les reivindicacions Gran visibilitat en els mitjans de comunicació locals Capacitat d'articulació amb entitats socials molt diverses del Poble Nou, de l'àrea del Besòs i a nivell de	Mobilitzacions al carrer, rodes de premsa, difusió de les reivindicacions Gran visibilitat en els mitjans de comunicació locals	Mobilitzacions al carrer, rodes de premsa, difusió de les reivindicacions Gran visibilitat en els mitjans de comunicació Capacitat d'articulació amb d'altres moviments socials locals i no locals

¹²⁹ Aquí seguim una classificació similar a la que fa Bobbio (1996) quan parla dels recursos necessaris per tirar endavant una política territorial. Vegeu apartat 3.2

	procedències	ciutat		
Àmbit institucional i polític	<p>Presència a la UE i participació en el procés de deliberació sobre el finançament</p> <p>Pressió preelectoral als partits polítics: Compromís per l'Ebre</p> <p>Pressió als governs locals: Front institucional</p>	<p>Negociacions amb l'Ajuntament : Pla d'equipaments, edificabilitat, pisos de protecció oficial...</p> <p>Pressió per aconseguir la implicació de la Generalitat en la protecció del patrimoni industrial del Poblenou: contactes amb el Departament de Cultura i aprovació d'una proposició no de llei (abril 2005, votada per ICV, ERC i PSC) proposant un pla director del patrimoni del Poblenou i un museu de la interpretació i difusió del patrimoni industrial</p>	<p>Seguiment de l'elaboració del Pla Director Territorial (reunions amb DPTOP, D. Medi Amb.)</p>	<p>Pressió preelectoral als partits polítics</p> <p>Contactes amb el DMAH, cap al final del conflicte</p> <p>Participació en el POUM Joanetes i en els Plans directors urbanístics</p>
Àmbit legal	<p>Al·legacions i denúncies (al PHN, a la DIA, a les expropiacions) a diferents nivell de l'Administració de justícia</p>	<p>Denúncies a nivell individual per part d'afectats pel Pla (tres sentències modificant el pla del TSJC)</p>	<p>Al·legacions, denúncies i recursos administratius a diferents nivell de l'Administració de justícia i en relació a diferents projectes d'urbanització</p>	<p>Recurs administratiu al DPTOP</p> <p>Al·legacions als estudis informatius dels diferents projectes</p>
Àmbit tècnic i científic	<p>Elaboració de documentació tècnica i científica contrària al PHN en col·laboració amb la major part dels experts en política d'aigües de l'Estat.</p> <p>Difusió d'aquesta informació mitjançant els "Congressos Ibèrics sobre Planificació i Gestió de l'Aigua", la FNCA, la Xarxa per una Nova Cultura de l'Aigua i els mitjans de comunicació.</p> <p>Difusió també a nivell estatal i a nivell de la Unió Europea.</p>	<p>Participació en les diferents sessions informatives organitzades per l'Ajnt.</p> <p>Organització de múltiples activitats al voltant de la memòria col·lectiva i el patrimoni industrial, tant de cara al barri com per a un públic més ampli, en col·laboració amb el MACBA, la Fundació Tàpies i diversos col·legis professionals.</p> <p>Elaboració d'un Pla alternatiu per la reconversió de Can</p>	<p>Presentació i seguiment d'al·legacions i recursos legals a diversos projectes urbanístics</p> <p>Participació en les sessions informatives organitzades pels redactors del Pla Director Territorial.</p> <p>Seguiment de l'elaboració del Pla Director Territorial (interlocució amb DPTOP, D. Medi Amb.)</p>	<p>Contrainformes d'avaluació ambiental i proves com a documentació en els recursos judicials</p> <p>Informes sobre mobilitat elaborats en col·laboració amb d'altres entitats</p> <p>Organització de jornades i conferències temàtiques a nivell comarcal i nacional amb la participació de departaments universitaris de la UDG i altres universitats catalanes</p>

		Ricart		
--	--	--------	--	--

Font: elaboració pròpia

Es podria afirmar, doncs, que en tots els casos s'han combinat les diferents estratègies, amb èmfasis diversos segons les característiques de cada conflicte.

En el cas de la **PDE**, la pota de les mobilitzacions socials va ser fonamental, amb una capacitat de mobilització inèdita a les Terres de l'Ebre i sorprenent a nivell estatal. Com ja hem esmentat, això va ser possible gràcies, per una banda, al fort sentiment de greuge que generava el projecte, que es percebia com un segrest de la prosperitat de la zona i, per l'altra, per la ja esmentada actitud confrontativa i la negació del diàleg amb la que es va dur a terme el projecte de PHN. Així doncs, l'escenari social va ser crucial precisament per forçar aquest diàleg, ja que era la presència massiva i constant al carrer la que legitimava i donava força a les pretensions de la PDE de qüestionar i debatre el PHN. Aquesta gran capacitat de mobilització respon també a l'habilitat del moviment antitransvasista¹³⁰ per a teixir aliances amb altres moviments o entitats socials, aprofitant les oportunitats de mobilització per fer sentir la seva veu¹³¹. En relació a les altres línies d'acció, cal esmentar que tot i la voluntat de la PDE d'obstaculitzar el projecte del PHN per la via judicial, aquesta estratègia va tenir poc èxit (o en qualsevol cas es va derogar el Pla abans que pogués reeixir). En canvi, les accions orientades a l'àmbit institucional i polític van ser molt fructíferes, i en aquest escenari el paper dels experts que participaven en el moviment antitransvasista va ser fonamental, ja que representaven la pràctica unanimitat de la comunitat científica en contra del PHN i això va donar molta força a les tesis antitransvasistes. Per la seva banda, el discurs elaborat per aquests científics no hagués tingut tanta repercussió sense la gran mobilització social que el va envoltar, traduir i difondre.

Pel que fa al **Pla 22@bcn**, cal destacar que en aquest cas no estem parlant d'una sola plataforma sinó d'una varietat de grups, que en certa manera, i de forma espontània, es van "repartir la feina" en els diferents àmbits. Mentre que la posició de l'AA22@ i de la CC22@ era més radical i d'oposició frontal al projecte –i per això es van dedicar a difondre les seves reivindicacions i a organitzar accions al carrer-, l'AVPN (tot i que en determinats moments va apel·lar també amb èxit a la mobilització al carrer), en general es va dedicar a negociar reivindicacions concretes amb l'Ajuntament. Probablement l'AVPN no hagués aconseguit tantes modificacions al Pla sense l'existència dels altres dos actors i les mobilitzacions que van dur a terme. Així i tot, els àmbits principals d'actuació van ser el social i el político-institucional (que cal destacar que estava força obert, ja que les AA.VV. són actors tradicionalment reconeguts –tot i que probablement en segon terme- en els processos d'elaboració de les polítiques de reforma urbana). En el segon moment del conflicte, paral·lelament a la ja esmentada confluència d'actors al voltant d'una sola plataforma (Salvem Can Ricart), va prendre força l'element tècnic amb la presentació de diferents plans alternatius per la seva preservació.

¹³⁰ En el qual la PDE n'era un actor fonamental, però que per altra banda ha estat molt més ampli: també cal tenir amb compte les activitats organitzades per la Plataforma en Defensa del Ebro a nivell estatal, pel Govern d'Aragó, pels col·lectius antipantans del Pirineu aragonès i basc, per altres entitats ecologistes, etc.

¹³¹ Com per exemple al Consell Europeu de Barcelona de març 2002, a la Cimera de Ministres de Medi Ambient de la UE de maig de 2002 a Mallorca, al Fòrum Social Europeu, etc.

En el cas de **Salvem l'Empordà**, i a diferència de la resta de conflictes analitzats, es podria dir que l'àmbit legal és el seu principal àmbit d'actuació. A través d'un treball continuat entorn aquesta qüestió, acompanyada de mobilitzacions al carrer, és com s'ha visibilitzat la plataforma, s'ha convertit en un actor rellevant i ha aconseguit entrar en el procés d'elaboració del Pla Director Territorial de l'Empordà. Així doncs, la seva visibilitat i força depèn molt de la constància i rigor del seu treball legal i de tota la feina de fer-lo visible amb accions de divulgació i sensibilització, buscant sempre la repercussió mediàtica (per donar a conèixer la problemàtica i perquè en alguns casos aquesta via va servir per aconseguir retirar alguns projectes sense haver d'arribar als tribunals o abans que aquests dictessin les sentències). Aquest treball de seguiment legal s'ha basat en un profund coneixement tècnic i en l'explotació dels errors i irregularitats existents en els projectes urbanístics, per la qual cosa podríem afirmar que SLE ha funcionat com un mecanisme de transparència de l'actuació de l'Administració. En el moment en que s'accelera el procés d'elaboració del Pla Director, arran del canvi de govern, pren importància l'àmbit institucional i polític i SLE entra a participar en la xarxa de polítiques territorials.

Finalment, i pel que fa a **Salvem les Valls** i l'Eix Vic-Olot per Bracons, el que més crida l'atenció és la gran visibilitat que pren el conflicte, donada la petita magnitud de la plataforma i del territori afectat, comparativament molt més restringit que en els altres casos.¹³² Per entendre aquest punt, cal tenir en compte l'encertada estratègia de difusió de la problemàtica i de teixir aliances amb d'altres plataformes i col·lectius que va dur a terme SVV durant tot el procés.¹³³ En aquest sentit, l'àmbit institucional i polític esdevé clau quan s'aconsegueix que ICV-EUiA i ERC s'oposin explícitament al projecte d'infraestructura i quan, posteriorment, s'introdueix l'obligatorietat del replantejament del projecte en els Acords del Tinell que constitueixen el Govern tripartit, tot i que a la llarga aquesta aliança no serà prou forta per impedir que el projecte tiri endavant.

Per a finalitzar aquest apartat, volem esmentar que en les mobilitzacions analitzades sovint pesa més la dimensió territorial que les lleialtats "tradicionals", partidistes o sectorials. És a dir, la proximitat, el compartir la dimensió local sovint obre escletxes per a la mobilització i l'acció col·lectiva. Exemples d'aquest aspecte els podem veure en tots els casos: a l'Empordà, en la qüestió de la línia de Molt Alta Tensió, la majoria d'alcaldes afectats s'ha posicionat en contra, en general enfrontant-se als partits polítics respectius, que a nivell nacional hi estan a favor o no tenen una posició tant confrontativa. En el cas de l'Ebre, s'ha vist en els transfuguismes i en les tensions generades a CiU i el PP locals per la posició dels respectius partits a nivell nacional. Pel que fa a Bracons, en canvi, promotors i detractors s'han repartit a nivell local i nacional (Consistoris de Les Preses i Olot –socialistes- a favor, DPTOP –socialista- a favor, DMAH i consistori de Sant Pere de Torelló –ecosocialistes- en contra). Al final del conflicte però, es donaran tensions degut a la diferent posició de ERC i ICV-EUiA, a nivell local i nacional.

¹³² En aquest sentit és significativa l'apreciació del portaveu de la plataforma, Raül Valls, segons la qual "SVV ha fet molt sovint de timbaler del Bruc".

¹³³ SVV, amb els més de deu anys de mobilitzacions va aconseguir la complicitat de col·lectius tan diversos com entitats excursionistes locals, organitzacions de joves com Maulets, institucions prestigioses com l'Institut Català d'Història Natural, agents econòmics com l'Associació Garrotxa Terra d'Acolliment Turístic, etcètera.

4.5.2.4. Els valors i les reivindicacions

Pel que fa als valors que defensen i les reivindicacions que proposen, per a poder-ho comparar ens caldrà retornar al quadre que proposàvem a l'apartat 2.2.4.3, en el qual fèiem una proposta de conceptualització de les idees força que mouen a aquest moviments.

Taula 13. Formes d'acció col·lectiva i identitat vers el territori

		Objectius de l'acció col·lectiva	
		Preservació, conservació	Desenvolupament alternatiu
Identitats: tipus de sentiment identitari que incentiva l'acció col·lectiva	Refugi	NIMBY: Basats en les comunitats locals Reactius Es constitueixen contra una decisió determinada: sense voluntat de transformació global ni local Discurs monotemàtic i localista	Comunitats alternatives: Basats en comunitats culturals alternatives Tendència a l'anticipació Voluntat de transformació local però no global Discurs integral i extensible
	Projecte	Entitats/grups conservacionistes: Reactius No basats en comunitats sinó en un projecte Discurs monotemàtic i localista, sense voluntat de transformació global	MDT: Tendència a l'anticipació Basats en una comunitat al voltant d'un projecte Discurs integral i extensible Voluntat d'incidir en la política i la transformació global i local: actuació en xarxa per aconseguir-ho

Font: elaboració pròpia

Abans de tot, considerem que cal fer una lectura complexa d'aquest quadre si no volem simplificar excessivament la realitat. Hauríem, doncs, de tenir en compte almenys dos elements: les possibles evolucions de les plataformes en el temps i l'heterogeneïtat de posicions que hi pot haver dins les mobilitzacions.

Pel que fa a l'**evolució**, destaquem que una mateixa mobilització pot començar amb un discurs propi de la síndrome NIMBY o de les comunitats alternatives, i progressivament, a mesura que es desenvolupa l'acció col·lectiva i es teixeixen noves aliances, la concepció del problema es modifica i el discurs i objectius s'enriqueixen, adoptant noves perspectives i generant respostes creatives, tendint cap a discursos integrals i propositius propis de les plataformes en defensa del territori. En el cas del **moviment antitransvasista**, per exemple, i tot i que aquest canvi és previ al període que nosaltres hem analitzat, a finals dels anys noranta es produeix un canvi fonamental: de mobilitzar-se sota el lema "l'aigua és nostra no mos la prendran" (en la mobilització contra el Pla Borrell de 1993), es passa a "per una Nova Cultura

de l'Aigua". Aquest canvi respon a un procés de reflexió del moviment en el qual perden força els arguments territorials i patrimonialistes i guanya una concepció més ecològica, de sostenibilitat ambiental i social, així com una anàlisi més sistemàtica de les causes i conseqüències de la problemàtica de l'aigua. Aquest procés va coincidir amb l'aliança i el treball conjunt amb el sector científic crític amb la política hidrològica tradicional. També podem resseguir un procés similar en el cas del **Pla 22@bcn** i la protecció del patrimoni industrial, en què poc a poc el moviment veïnal va generar propostes pròpies en aquest tema –arran de la connexió amb determinats sectors intel·lectuals- i ha acabat introduint la qüestió a l'agenda política. En el cas de **Salvem les Valls**, la decisió de continuar les obres per part del Govern tripartit ha portat a l'entitat a reorientar en termes propositius els seus objectius (participació en el POUM de Joanetes, en els plans directores urbanístics, en la proposta d'ampliació de la Xarxa Natura 2000, etc.). El capital tècnic i intel·lectual acumulat en 10 anys d'acció col·lectiva també explicaria perquè aquesta entitat no va aprofitar la decisió del govern per a dissoldre's.

En relació a la **heterogeneïtat** inherent a les plataformes volem assenyalar que probablement una mateixa mobilització agrupa gent que es mobilitza per motius diferents i coexisteixen discursos que apel·laran a formes diverses de concebre el territori. Reconèixer aquesta heterogeneïtat en les motivacions no exclou que, en termes generals o agregats, es pugui identificar un tipus de discurs i de concepció del territori que preval per damunt de les altres en un moment determinat. En definitiva, aquestes plataformes en defensa del territori poden agrupar i mobilitzar en el seu interior persones que es mouen amb diferents sensibilitats: més properes al conservacionisme, als NIMBY o a les comunitats alternatives. Aquesta és, de fet, una de les seves potencialitats: que poden contribuir a transformar els discursos i els objectius d'altres persones o organitzacions que tenen projectes de caire més localista, reactiu i amb plantejaments menys integrals.

Tenint en compte aquests dos elements, a l'hora d'analitzar els elements valoratius en els casos analitzats, considerem que en general ha prevalgut la dimensió de projecte i no de refugi, així com el **caràcter propositiu** i no reactiu. El cas de l'Empordà és on més clarament la mobilització ha tingut una caràcter proactiu: la plataforma és la que ha definit l'existència d'un conflicte i ha obert el camp de joc. Arran d'això, la resta d'actors s'han hagut de posicionar i actuar. En els altres tres casos, la mobilització ha sorgit en reacció a un projecte de l'Administració pública. Dels casos analitzats, creiem que el de la PDE és on a nivell de valors la mobilització ha tingut més èxit, en tant que ha impactat profundament en els marcs cognitius i en referents de política utilitzats per tots els actors (com es pot veure en alguns dels plantejaments del Programa Agua del Govern del PSOE, ja esmentat), alhora que probablement és l'entitat que ha generat la proposta alternativa més ambiciosa, sistemàtica i definida. Les propostes de les plataformes mobilitzades al voltant del 22@, però, també han partit de plantejaments integrals i amb una voluntat proactiva (com mostren el Pla d'Equipaments, la demanda de reserva d'habitatge protegit pels residents del barri i la recent proposta sobre els usos dels espais de Can Ricart). En el cas de Bracons, les mobilitzacions intenten relacionar les conseqüències de l'EVO per Bracons amb la vida quotidiana dels garrotxins, alhora que reorienten els objectius cap a la minimització d'uns impactes que ja es veuen inevitables.

En totes les mobilitzacions analitzades s'ha donant, en major o menor mesura, una **concepció integral** de les problemàtiques, en la que el discurs dels moviments no només ha criticat les solucions proposades, sinó que també s'ha centrat en discutir el problema i en proposar visions alternatives del desenvolupament, abordant-ne integralment les dimensions socials, ambientals, culturals, econòmiques i comunitàries; i connectant tots aquests elements amb la qüestió de la participació: la demanda d'una major possibilitat d'incidir en els òrgans de decisió que lideren el projecte en qüestió. Han combinat, doncs, elements identitaris amb discursos ambientals, polítics i socials, vinculant-ho amb les problemàtiques de la vida quotidiana en aquests territoris. De fet, aquesta visió integral de les problemàtiques permet a les plataformes, a través d'assenyalar la vinculació entre les conseqüències a nivell local de dinàmiques globals, introduir en el debat social qüestions que els semblen rellevants i que *a priori* no hi són presents; com serien el consum excessiu de recursos, els models d'urbanització i de mobilitat insostenibles, la inequitat entre territoris, la defensa del patrimoni, la capacitat de càrrega dels territoris, etcètera.

En aquest sentit, és destacable el **paper del sentiment identitari** i de comunitat en les quatre mobilitzacions: la dimensió identitària hi és present en totes, però no d'una forma central sinó vinculada al sentir-se part d'un espai i, per tant, part també d'una mobilització política orientada a aturar, promoure o modificar projectes concrets i materials que el poden alterar. En el cas de la **PDE**, el PHN va generar un sentiment de greuge en tant que territori, que va reactivar el sentiment col·lectiu i és clau per entendre la potència de la mobilització (la qual, al seu torn, va enfortir el sentiment d'identitat de la zona). En els altres casos, la qüestió és més complexa: el greuge, a part de la vinculació a un territori en concret, té també molt a veure amb les formes diferents d'entendre el progrés o el model de desenvolupament econòmic.

La mobilització al voltant del **22@** també s'ha fonamentat en elements identitaris. Mitjançant la defensa del patrimoni del Poblenou es pretén reivindicar la memòria de la major zona industrial de Catalunya i fer visible l'aportació que el barri i els seus habitants han fet històricament al desenvolupament de Barcelona. Així, de retruc, es qüestiona el poc reconeixement i valoració de la història i la memòria obrera, sense la qual no es pot entendre la ciutat en la seva globalitat. És en aquest sentit que es demana la conservació dels edificis industrials en el seu conjunt (i no només elements aïllats –xemenies, per exemple-, com es va fer a la Vila Olímpica i com proposava l'Ajuntament) i que es proposa la creació del Museu d'interpretació i difusió del patrimoni industrial.

A l'**Empordà**, el sentiment identitari es vincula en bona mesura a la salvaguarda del paisatge de la zona, com mostren les seves paraules:

"Sentim el paisatge com una remor que forma part de la nostra identitat, de les nostres arrels, de la nostra qualitat de vida... és molt important la seva conservació per tal de garantir progrés, per garantir un desenvolupament econòmic, social i ambiental sostenible. El creixement urbanístic de la Costa Brava va en absolut detriment d'aquesta premissa i és per això que demanem a l'Administració pública autonòmica, local i la pròpia societat civil un punt i apart: serà la única manera de redreçar la situació" (www.salvem-emporda.org).

En el cas de **Bracons**, aquest sentiment identitari gira al voltant de la salvaguarda d'un patrimoni natural i cultural concret (les valls d'en Bas i del Fornés); un patrimoni que dona nom a l'entitat -Salvem les Valls- i que queda recollit en els estatuts com a objecte de salvaguarda. El fort component naturalístic no ens ha de sorprendre, en un

territori on ja s'havien lliurat "lluïtes" d'aquest caire (polígons industrials, extraccions de greda volcànica, protecció PNZVG). Com en el cas de l'Empordà, l'element paisatgístic també és rellevant, sobretot en una comarca on ja existeix una tradició pictòrica paisatgística (escola d'Olot). Tenint en compte, però, la diferent procedència dels activistes mobilitzats, es tractaria d'un sentiment identitari més lligat al coneixement d'uns (valuosos) indrets o espais concrets, que a un sentiment social, com en el cas de l'Ebre.

Capítol 5

Els impactes polítics de les mobilitzacions

5.1. CONSIDERACIONS PRÈVIES

Abans d'abordar l'estudi dels impactes de les quatre mobilitzacions estudiades en el capítol anterior, recordarem breument com els interpretem i com els expliquem en base a la nostra proposta de model d'anàlisi.

En primer lloc, considerem que els impactes d'aquestes mobilitzacions poden tenir un caràcter més directe i immediat sobre els respectius conflictes (i, per tant, sobre unes polítiques territorials concretes) o més indirecte i/o diferit sobre la política (a través dels impactes en els marcs cognitius i normatius dels actors de la política territorial i en els referents de polítiques). Per tant, plantejem que aquestes mobilitzacions també poden incidir en d'altres conflictes i polítiques territorials¹³⁴. Aquesta darrera possibilitat apuntaria cap a una incidència més global, en termes de política i cultura territorial. Aquí cal fer dues precisions: per una banda, que aquest segon tipus d'impacte resulta, en molts casos, de l'acció conjunta de les diferents mobilitzacions i xarxes d'acció col·lectiva crítica existents, moltes d'elles no estudiades en aquesta recerca; i, per l'altra, que només tenim una perspectiva històrica suficient en els casos de l'Ebre i de Bracons¹³⁵. Per aquestes raons, aquests impactes més indirectes i diferits també són molt més difícils de contrastar empíricament¹³⁶.

En conseqüència, en aquest capítol ens centrem sobretot en els impactes més directes i immediats (sobre els conflictes i les polítiques concernides) però no deixarem d'esmentar la possibilitat d'impactes més indirectes i diferits, ja que aquests tenen l'avantatge de que ens permeten plantejar la qüestió en termes més dinàmics i sistèmics.

Així, considerem que a l'hora d'avaluar la capacitat d'incidència d'aquestes mobilitzacions en la política i cultura del territori, caldria tenir en compte els efectes de retroalimentació que es produeixen entre ambdós tipus d'impactes.

¹³⁴ Recordem que podem parlar de "política" en dos sentits diferents: per a referir-nos a una determinada política pública (implicada o no en els respectius conflictes), o al conjunt d'objectius i instruments que defineixen la gestió del territori (incloses les mateixes polítiques) en un determinat període o govern.

¹³⁵ Recordem que les mobilitzacions al voltant del PHN i de l'EVO per Bracons es remunten, respectivament, a principis dels setanta i noranta mentre que les del Poblenou (al voltant del Pla 22@bcn) i de l'Empordà són molt més recents (neixen el 2001 i 2002).

¹³⁶ És més evident considerar com a impacte de les mobilitzacions al voltant de l'EVO per Bracons la proposta d'ampliació de la Xarxa Natura 2000 a la Vall d'en Bas o la participació en el POUM del municipi de Joanetes; que el fet que la seu tècnica de l'Observatori del Paisatge sigui a Olot i que un membre de la mateixa xarxa crítica, el Catedràtic de Geografia Joan Nogué, en sigui el seu director. Tanmateix, la potenciació d'un debat sobre el paisatge, ja existent a la Garrotxa per raons artístiques i culturals, de ben segur que es pot considerar un impacte simbòlic de les mobilitzacions al voltant de l'EVO per Bracons.

Per posar un exemple: l'afirmació segons la qual la mobilització contra el transvasament de l'Ebre ha tingut un impacte directe i substantiu en les polítiques implicades en el conflicte (la derogació del transvasament), no exclou que aquesta mobilització també hagi tingut (o pot tenir en el futur) impactes substantius en d'altres polítiques, tenint en compte que el recurs al concepte Nova Cultura de l'Aigua ha contribuït a modificar els referents d'altres polítiques relacionades amb la gestió de l'aigua (projectes de sanejament i de tractament de salmorres, plantes dessaladores, etcètera...).

En segon lloc, també cal considerar, encara que pugui semblar obvi, la diferent intensitat dels impactes. Per exemple, no es poden considerar igual d'intensos els impactes que en termes substantius han aconseguit les mobilitzacions al voltant de l'Ebre (la derogació total del transvasament) que els que es varen aconseguir en el conflicte de l'EVO per Bracons (la modificació parcial de les característiques de la infraestructura). O, des d'un punt de vista més simbòlic, també sembla inadequat plantejar a un mateix nivell d'intensitat les tensions partidistes provocades per les mobilitzacions al voltant de l'Empordà i del Pla 22@bcn i les provocades per les mobilitzacions contra l'EVO per Bracons.

Per a ordenar i precisar més la naturalesa d'aquests impactes seguirem el criteri segons el qual podem distingir diferents dimensions en les polítiques públiques:

- **Incidència en la dimensió substantiva:** impactes que han generat canvis concrets en els continguts de les polítiques territorials. Es tracta, per tant, d'impactes finalistes, perquè s'evidencien en els resultats de la política i en relació als objectius de les mobilitzacions: la creació, derogació o modificació de plans i projectes, canvis en els objectius i instruments de les polítiques territorials.
- **Incidència en la dimensió relacional i operativa:** la capacitat d'alterar les regles del joc i les relacions entre els actors polítics. Inclou la possibilitat de denunciar les formes d'actuar en els processos de decisió, de fer emergir nous actors en l'arena política, de modificar els patrons d'interacció entre els actors de la xarxa de polítiques, forçant noves aliances o visibilitzant contradiccions, de provocar canvis en la representativitat i/o legitimitat d'aquests actors. En la mesura que aquests impactes incideixen en la configuració i en les interaccions de la xarxa de polítiques, també ho fan en la distribució de poder en la xarxa, alterant els patrons d'asimetria en la distribució de recursos jurídics, cognitius, econòmics o polítics. Aquests impactes poden tenir un caràcter instrumental si a través d'aquests s'obtenen també impactes substantius.
- **Incidència en la dimensió simbòlica i conceptual:** capacitat de generar canvis en els sistemes de valors, en les percepcions, opinions, actituds i conductes socials en relació a l'ús i la gestió del territori. Aquests impactes acostumen a transcendir polítiques concretes, en la mesura que incideixen en els marcs cognitius i normatius dels actors polítics i de la ciutadania. Aquests impactes poden acabar tenint una incidència més substantiva i/o operativa si aconsegueixen canviar els referents de noves polítiques territorials. Per tant, també poden tenir un caràcter més o menys instrumental.

En conseqüència, hem d'advertir que aquestes dimensions estan fortament interrelacionades en dos sentits. Per una banda, un impacte, posem per cas, conceptual i simbòlic, pot produir uns efectes substantius en la mateixa política (com veurem en el cas de les mobilitzacions contra el transvasament de l'Ebre); també es pot donar el cas que no tingui efectes substantius en la mateixa política, però que els tingui, de forma diferida, en d'altres polítiques (com veurem en el cas de les mobilitzacions al voltant de l'EVO per Bracons).

Pel que fa l'explicació d'aquests impactes, partim de la hipòtesi que el rendiment de les mobilitzacions dependrà, per una banda, de llur capacitat d'incidir en la redistribució de recursos presents en la xarxa de polítiques i, per l'altra, de llur capacitat d'aprofitar determinades estructures d'oportunitat política per a donar més consistència i potencial d'incidència a les estratègies endegades.

Com hem plantejat en el model analític, les mobilitzacions estudiades no només intentaran acaparar els recursos necessaris en la xarxa de polítiques, sinó també atorgar més rellevància pública a determinats recursos¹³⁷. Aquesta observació va en la línia de trencar determinismes sobre un possible dèficit estructural de recursos (especialment econòmics) que condicionaria l'èxit d'aquest tipus de mobilitzacions.

Seguint aquesta idea, diríem que els impactes de les mobilitzacions en defensa de l'Ebre no només haurien comportat que els promotors del transvasament poguessin perdre uns recursos financers (pèrdua de fons de finançament europeus) sinó també que els recursos cognitius relacionats amb la Nova Cultura de l'Aigua adquirissin major rellevància pública i esdevinguessin, per tant, més importants en la legitimació de les decisions públiques.

Pel que fa les estructures d'oportunitat política, que canvien al llarg dels conflictes, es tracta de veure com aquestes han condicionat les estratègies d'aquestes mobilitzacions i de saber si aquestes n'han tret profit per a intensificar llurs impactes¹³⁸. En aquesta recerca, i tenint en compte que les mobilitzacions estudiades coexisteixen amb dos canvis de govern (un a nivell estatal i l'altre a nivell nacional), considerem que cal prestar una especial atenció a aquesta qüestió.

En base a aquestes consideracions prèvies, en la primera part del capítol abordarem la descripció dels impactes que han tingut les mobilitzacions estudiades, bàsicament en els respectius conflictes i polítiques. A continuació fer una anàlisi més transversal i tractarem d'establir diferències i similituds que ens ajudin a interpretar com i perquè s'han produït aquests impactes.

¹³⁷ Ja hem vist que Bobbio (1998), des del punt de vista dels decisors, considera determinant una adequada disposició de recursos financers, cognitius, legals i polítics en la capacitat de resolució de conflictes territorials.

¹³⁸ Recordem que Tarrow (1989) defineix una estructura d'oportunitat política en base al grau d'obertura o de tancament de les institucions públiques, a l'estabilitat o inestabilitat dels alineaments polítics, a la presència o absència d'aliats o de grups de suport, o a la divisió de les èlits polítiques.

5.2. IMPACTES DE LES MOBILITZACIONS DE LA PDE

Dels quatre casos estudiats, segurament el de l'Ebre és el més conegut pels seus impactes polítics. De la mateixa manera, els impactes que hauria tingut la política territorial en qüestió, el PHN, també haurien estat els més importants, si més no en termes quantitius, és a dir, pel que fa a la població i el territori afectats. Una evidència del fort impacte de la PDE en totes les dimensions del conflicte i de la política, és que alguns partits polítics han pretès minimitzar-lo:

“El movimiento social antitransvase ha estado bien, pero el mérito de paralizarlo es exclusivamente del PSC y del PSOE. Esto es lo que defendieron ayer el primer secretario de los socialistas catalanes, José Montilla; el alcalde de Tortosa y diputado Joan Sabaté y el dirigente socialista Jaume Antich. En sus intervenciones, los tres minimizaron la relevancia de un movimiento social sin precedentes en Cataluña”. (El País, 13 de setembre de 2004)

El conflicte al voltant del PHN i el transvasament, també és, de tots els estudiats, el de més envergadura, pel que fa el nombre d'actors i nivells de govern implicats, pel caràcter massiu i històric de les mobilitzacions que ha generat, i per l'impacte mediàtic que ha tingut.

Per això, aquest cas es distancia dels altres en el sentit que parteix d'una escala temporal i espacial més gran, i per tant hi ha tot un seguit d'actors que, si bé hi fem referència, no estem analitzant pròpiament (entre d'altres, el govern d'Aragó, el moviment antitransvasista de l'Aragó i de la resta de l'Estat).

5.2.1. INCIDÈNCIA EN LA DIMENSIÓ SUBSTANTIVA

El primer i principal impacte a destacar en la dimensió substantiva és la derogació (gairebé total) del transvasament de l'Ebre, l'aturada de la interconnexió de les xarxes d'aigües de l'Ebre amb el Ter-Llobregat i la suspensió definitiva del transvasament del Roine:

“El conflicte s'ha acabat perquè s'ha derogat el transvasament. El que ha impulsat al govern, començant per la promesa electoral que afectava a 2 comunitats autònomes “seves” [Aragó i Catalunya]. Ha sigut una decisió política més que ambiental, però una decisió política argumentada. A més crec que la [ministra] Cristina Narbona es creu bastant lo de la Nova Cultura de l'Aigua, tot i que té unes pressions brutals”. (Entrevista a R. Royo, periodista)

En aquest sentit, cal destacar que el canvi no afecta només al conflicte al voltant del riu Ebre, sinó que implica un replantejament profund de la política hidrològica de l'Estat espanyol dels últims 100 anys, amb l'abandonament explícit del transvasament, un dels més potents instruments utilitzats en aquesta política.

Es tracta, doncs, d'un canvi en l'orientació de la política d'aigües tant del govern català tripartit i com de l'estatal del PSOE, que caldrà veure com es concreta amb el temps i si no reapareixen les propostes de transvasament en els propers anys, donat el context de sequera i escassetat estructural d'aigua. Des de la PDE també es destaca que caldrà deixar passar un temps per veure fins a quin punt s'han transformat les bases de la política hidrològica i el model de gestió de l'aigua de l'Estat:

"S'ha aturat el transvasament però continua l'estructura hidràulica de l'Estat espanyol. No hi ha hagut canvi de mentalitat, l'amenaça continua si no hi ha canvis en la manera de gestionar, més que gestionar l'aigua, gestionar el territori. L'objectiu de fons no ha canviat, l'extern sí perquè el transvasament s'ha aturat. (...) S'han de posar en qüestió els regadius. No regar els secarrals i cultivar productes que tindrem problema per vendre...". (Entrevista a S. Abella, PDE)

En qualsevol cas, sembla que s'han adoptat algunes de les línies d'actuació proposades per la concepció de la Nova Cultura de l'Aigua: orientació cap a l'estalvi, la reutilització i la gestió de la demanda, consideració de l'opció de la dessalinització, integració dels criteris de la Directiva Marc de l'Aigua de la Unió Europea, augment de les polítiques de gestió i control de la qualitat de l'aigua.

"El moviment ha estat un èxit absolut. Hem d'estar orgullosos, penso que del moviment només es poden desprendre coses positives. Perquè ha aconseguit aturar el transvasament de l'Ebre, ha sigut una lluita molt desigual i amb mitjans precaris i ha tingut un resultat positiu. Ha sapigut qüestionar una política de 150 anys d'obres hidràuliques, la comunitat científica no hagués sigut escoltada sense natros". (Entrevista a M. Tomàs, portaveu PDE)

"El transvasament està absolutament girat al revés, i el que tenim ara són tota una colla de projectes, que han entrat i que s'estan executant a tota pastilla per a poder aprofitar les subvencions europees, projectes de sanejament, de tractament de salmorres al Llobregat, accions menys vistoses que les dessaladores però segurament més importants...". (Entrevista a G. Català, Secretària General de Medi Ambient)

5.2.2. INCIDÈNCIA EN DIMENSIÓ RELACIONAL- OPERATIVA

5.2.2.1. Capacitat de fer emergir nous actors polítics

La xarxa tradicional de les polítiques de l'aigua a Espanya s'ha constituït històricament com una comunitat de política pública¹³⁹, formada pels polítics de la Direcció General d'Obres Hidràuliques (DGOH), tècnics de l'administració

¹³⁹ En l'anàlisi de polítiques públiques es solen diferenciar (com a tipus ideals, a efectes analítics) dos tipus principals de xarxes de polítiques públiques: la "comunitat de política" (*policy community*) i la "xarxa temàtica" (*issue network*). Les primeres es caracteritzen per l'estabilitat en el temps, la convergència d'interessos, el tancament, el baix impacte mediàtic i l'homogeneïtat i el nombre restringit d'actors; mentre que les xarxes

(principalment enginyers), usuaris tradicionals de l'aigua (comunitats de regants) i les grans empreses hidroelèctriques i de construcció d'obra pública. Aquesta comunitat, constituïda arran de l'impuls regeneracionista de Joaquim Costa a finals del segle XIX, ha estat estable durant la major part del segle XX i s'ha caracteritzat per la continuïtat, la convergència d'interessos, el nombre restringit d'actors i un cert secretisme i tancament (Pérez Díaz i Mezo, 2001).

Tot i que durant els anys vuitanta i especialment noranta ja es va anar erosionant la cohesió de la xarxa de polítiques de l'aigua, el conflicte al voltant del Pla Hidrològic Nacional del 2000 ha accelerat la seva transformació en profunditat. Tot i que la capacitat de decisió segueix estant molt concentrada en la DGOH, el procés de deliberació i debat i els arguments en joc han canviat substancialment, ja que han augmentat els actors presents (en nombre i heterogeneïtat), així com la transparència del procés.

En aquest sentit, veiem com, arran de la mobilització, apareixen en força nous actors:

- La Fundación Nueva Cultura del Agua (fundada l'any 2001) i el sector acadèmic aglutinat al voltant dels Congressos Ibèrics de Gestió i Planificació de l'Aigua. Són probablement, uns dels nous actors més rellevants i influents que s'han incorporat al procés d'elaboració de la política de l'aigua. Alguns d'ells ja participaven tangencialment en la xarxa de polítiques a través del Consejo del Agua (on estaven representats de forma testimonial ja que, a banda de ser un òrgan consultiu, l'Administració hi té pràcticament assegurat el vot favorable), o com a consultors externs puntuals. Molts d'ells també participaven prèviament en el moviment antitransvasista, però el fet de constituir formalment la Fundació i el seu activisme científic, social i polític dels últims anys els ha donat una gran visibilitat i reconeixement.
- La UE i en especial el/la comissari/ària de Medi Ambient. El moviment antitransvasista va aconseguir que la UE tingués un paper més actiu del que probablement hauria tingut sense la seva estratègia de dinamitzar el debat tècnic i polític a Brussel·les, per tal d'intentar dificultar la part del finançament europeu del PHN.
- El Consorci per la Protecció Integral del Delta de l'Ebre (CPIDE), creat l'any 2001 i que després de la derogació del transvasament desapareix. Aquest actor va ser creat a demanda del govern de CiU com a compensació per la implementació del PHN, i va ser un dels recursos utilitzats (sense èxit) per CiU per intentar disminuir el cabal transvasat, ja que era l'organisme que inicialment havia de determinar el cabal ecològic del riu i, per tant, establir els màxims a transvasar.
- La Delegació del Govern de la Generalitat a les Terres de l'Ebre, creada l'any 2001 responent a una demanda històrica de la zona. No té massa incidència pel que fa al conflicte al voltant del PHN, però la creació d'una nova instància de govern a la zona és molt significativa i probablement tindrà efectes a llarg termini en la seva dinàmica sociopolítica.

temàtiques solen ser més heterogènies, tenir un major nombre d'actors, més permeabilitat, més contradicció d'interessos i un major impacte mediàtic (Ibarra, Martí, Gomà, 2002).

"[La mobilització] ha fet també que es creés la Delegació del Govern. La unió s'ha refermat. La representació territorial va ser un acte directe com a conseqüència de les primeres manifestacions. Va ser un gest del govern català cap a la nostra ciutadania. La gent del moviment també ho veu, i el propi delegat del govern". (Entrevista a R. Royo, periodista)

- El Front institucional d'ajuntaments de les Terres de l'Ebre¹⁴⁰ contra el PHN. El constitueixen el 2003 ajuntaments governats per partits d'esquerres o independents, amb l'objectiu de crear una línia de coordinació i treball conjunt per tal de defensar els seus interessos enfront de l'Estat (recordem que en aquell moment el govern de la Generalitat encara no s'havia posicionat en contra del PHN) (Tarroja, 2004). Això els va permetre guanyar pes polític i visibilitat i seguir una estratègia pròpia, en la qual destaca la presentació d'alegacions al projecte de transvasament i a l'estudi d'impacte ambiental.

5.2.2.2. Capacitat d'incidir en els patrons d'interacció dels actors

En primer lloc, cal mencionar que la mobilització antitransvasista va fer trontollar la coalició governant a Catalunya (CiU amb el recolzament del PPC). Això va posar en tensió al Partit Popular de la zona i, especialment, a Convergència i Unió, que es va trobar defensant una posició complicada, amb una creixent oposició dins les seves pròpies files, i amb una situació d'enorme crispació amb els dirigents del govern, cada vegada que es traslladaven a la zona intentant calmar els ànims. Aquesta tensió, es va expressar especialment a nivell local, mitjançant "transfugismes", canvis electorals, i canvis en els governs locals (sobretot durant l'estiu de 2001, després de les votacions contradictòries de CiU: contràries al PHN al Parlament català i favorables a l'espanyol). A tall d'exemple, citarem la situació de Tortosa, on el maig de 2001, amb el rerefons de la presentació de quatre mocions de Convergència i Unió i del Partit Popular en contra d'uns cartells que havia penjat la PDE, quatre regidors del PP (partit que tenia la majoria a l'Ajuntament) van abandonar el partit i es van passar al grup mixt, en un gest de desaprovació de qualsevol política contrària a la Plataforma. A l'equip de govern hi van quedar sis representants locals adscrits al PSC, un a ERC i els quatre trànsfuges. A Amposta també es va reproduir aquesta situació (amb l'abandonament de l'únic regidor del PP del consistori); i, de fet, això va encetar un llarg estiu de dimissions i "transfugismes" als ajuntaments locals dels pobles i ciutats de les Terres de l'Ebre (Pont, 2002).

"La prova evident són els consells comarcals, només queda la Terra Alta amb Convergència, al Baix Ebre aritmèticament també l'hi podria haver, a la resta són d'esquerres, el canvi és evident." (Entrevista a R. Royo, periodista)

Però no només CiU i el PP van patir els efectes de la mobilització antitransvasista. El PSC també en va resultar afectat: arran de la decisió de la directiva del PSOE de no rebutjar explícitament el transvasament en una votació al Parlament Europeu al març de 2002 (mentre els eurodiputats de les províncies receptores de l'aigua hi votaven a favor),

¹⁴⁰ A juliol de 2003, en formaven part els ajuntaments de Tortosa, Roquetes, Aldover, Tivenys, Benifallet, Sant Jaume d'Enveja, Sant Carles de la Ràpita, la Sénia, Ulldecona, la Galera, Alcanar, Godall, la Torre de l'Espanyol, Miravet, Riba-Roja d'Ebre, Móra d'Ebre, Rasquera, Batea, Gandesa, la Fatarella i Paüls (Tarroja, 2004).

alguns membres del PSC de les Terres de l'Ebre també van abandonar el partit (com per exemple l'alcalde de Sant Jaume d'Enveja, al Delta, i nou membres de l'executiva local) (Pont, 2002).

La força de la mobilització, però, a la llarga va aconseguir implicar a tots els partits polítics de l'oposició, tant a nivell local, com nacional i estatal. Mentre que ICV i ERC es van posicionar en contra des del principi, no va ser així en el cas del PSC i del PSOE, que progressivament van veure necessari mostrar la seva oposició al PHN, tot i l'ambigüitat amb la què abordaven la qüestió del transvasament a Barcelona. Això es va expressar, per exemple, en la signatura del "Compromís per l'Ebre" abans de les eleccions catalanes, en les declaracions emeses pels partits abans de les eleccions municipals i en la introducció al Pacte del Tinell del rebuig al transvasament. Fins i tot CiU, cap a finals de 2003, va acabar expressant la seva oposició al transvasament.

Tot i que el posicionament dels partits polítics al voltant del conflicte va constituir un element clau en tot el procés i es pot entendre com un clar impacte de la mobilització, cal tenir en compte que també va generar forces tensions. En general, els col·lectius socials mobilitzats i els partits polítics acostumen a tenir un encaix complicat, degut als diferents interessos i dinàmiques de funcionament que tenen. En el cas de la PDE, la necessitat de constituir aliances amb els partits polítics tampoc no va estar exempta de servituds i contradiccions.

"Hi ha hagut una divisió interna molt bèstia i hi ha un sector que s'ha sentit estafat. Crec que els socialistes han fet molt de mal al moviment social. Crec que els moviments d'esquerra, però sobretot socialistes, són els que han intentat capitalitzar-lo. Al principi es van fer una reunió amb els partits per veure si volien unir-se al moviment. ERC i ICV es van apuntar de seguida, el PSC no es va apropar fins no saber que hi hauria gent. (...) A partir d'aquí [de la manifestació de Barcelona el març de 2002] s'intenta la capitalització i hi va haver un rebot molt clar. No nos enganyésem, l'objectiu dels partits polítics era guanyar les eleccions." (Entrevista a R. Royo, periodista)

Les Comunitats de Regants del Delta (Marge Dret i Marge Esquerra del riu), per la seva banda, van mantenir al llarg del procés una posició ambivalent, conservant un perfil de baixa presència. Tot i que es van mostrar contràries al transvasament (van ser les dues úniques comunitats de regants de l'Estat a oposar-s'hi), van participar en el CPIDE i van mantenir en tot moment una voluntat de negociar amb les administracions. La relació amb la PDE, per contra, va ser molt tensa durant tot el conflicte, degut a les crítiques de la Plataforma, qualificant el funcionament i les activitats de les Comunitats de Regants com d'antidemocràtics i no disposats a defensar el territori. Aquesta tensió es va expressar de diverses maneres, incloent una demanda civil presentada pel President de la Comunitat de Regants del canal de la dreta de l'Ebre contra sis membres destacats de la PDE; així com l'intent de la PDE d'accedir a la presidència de la Comunitats de Regants de l'esquerra a través de la candidatura propera a la PDE de Lluís Pegueroles i José Pedro Castells, després de 24 anys de presidència de Joel Bonet.

Finalment, cal esmentar els canvis que s'han donat en el procés d'elaboració de les polítiques, en el qual la participació del moviment anti-transvasista ha augmentat de forma notable, passant a ser considerat com un actor a tenir en compte.

"El 30 de gener de 2004, ens vàrem posar en contacte amb la PDE per recollir el material que havíem de portar a Brussel·les... El primer dictamen abans de les eleccions del 14 de març, va ser un informe de la Comissió Europea que

es carrega el PHN, no per qüestions ecològiques sinó econòmiques, al darrera estaven, evidentment l'Arrojo, el Prats i tota la colla". (Entrevista a G. Català, Secretària General de Medi Ambient)

"L'Administració ens tracta amb més carinyo, l'espanyola la veig igual, no pensen en les Terres de l'Ebre, pensen en Barcelona. A nivell català les mostres són evidents." (Entrevista a S. Abella, PDE)

"Jo crec que Manolo Tomàs [portaveu de la PDE] té línia directa amb els principals líders de tots els partits, inclús Convergència i PP". (Entrevista a R. Royo, periodista)

5.2.3. INCIDÈNCIA EN LA DIMENSIÓ SIMBÒLICA- CONCEPTUAL

El discurs de la PDE ha estat molt orientat a la proposició d'alternatives i a l'anàlisi integral de la problemàtica de l'aigua, connectant els elements més econòmics amb els ecològics, socials, comunitaris i identitaris, posant l'accent en el que representen els rius com a patrimoni social i natural per als territoris pels quals transcorren.

La qüestió del PHN -i per extensió la política de l'aigua- s'ha convertit en un debat ambiental fonamental. Encara que des de la dècada dels setanta les infraestructures hidràuliques ja havien suscitat l'oposició dels afectats locals, només recentment la qüestió de l'aigua ha passat al debat estatal, convertint-se en un dels temes fonamentals de la política ambiental (Jiménez, 2005). I en aquest debat s'han aconseguit introduir les argumentacions i conceptes utilitzats per la mobilització antitransvasista, tant a nivell social com polític.

En aquest sentit, Tàbara, Costejà i Woerden (2004), en el seu anàlisi dels marcs de culturals implicats en el debat al voltant del PHN, apunten que al llarg de la mobilització tant les argumentacions territorialistes¹⁴¹ com les sostenibilistes¹⁴² han anat augmentant la seva importància i centralitat, guanyant terreny (en bona part gràcies al recurs a les argumentacions tècniques i expertes):

"De esta manera, observamos también cómo un nuevo discurso que partía de un marco de corte multidisciplinario y que abarcaba consideraciones de carácter social, económico y ambiental, el marco sostenibilista, irrumpía en el universo social y comunicativo entorno al PHN. Ello es posible que ocurriera ante la insuficiencia de las representaciones y los argumentos de los demás marcos culturales a la hora de explicar y prescribir de modo adecuado las posibles consecuencias de la implementación de tal instrumento de planificación." (Tàbara et al., 2004)

Aquestes argumentacions s'han enfrontat al principal discurs utilitzat pels defensors del PHN: el marc nacionalista. Aquest marc s'ha basat en partir de l'escala estatal com a àmbit on plantejar el problema i les solucions necessàries. Així, es destacaven els elements de solidaritat interterritorial, i es ressaltava el patriotisme i la necessitat de

¹⁴¹ Definides com el marc de significat centrat en considerar l'aigua com un element propi i clau en la identitat i el patrimoni natural i cultural de les zones afectades, que qüestiona la valoració del transvasament exclusivament en termes econòmics o de contribució a la consolidació de l'Estat nació espanyol. (Tàbara et al., 2004)

¹⁴² Definit per un discurs que integra les dimensions ecològica, social i econòmica en la planificació i gestió dels recursos hídrics, reivindicant una Nova Cultura de l'Aigua com un nou paradigma de gestió basat en la reutilització, la racionalització del consum i la gestió de la demanda per a solucionar els problemes d'aigua, incloent també referències als drets de les futures generacions. (Tàbara et. Alt., 2004)

superar les divisions entre "l'Espanya seca i l'Espanya humida". S'entenia el PHN com un projecte nacional i d'Estat destinat a resoldre definitivament el desequilibri hídric existent. Una il·lustració d'aquest discurs la podem trobar en la justificació del PHN per part d'un polític del PP vinculat al Ministerio de Medio Ambiente el febrer del 2001 (anònim, citat a Tàbara et alt., 2004): *"éste es un proyecto de España, de integración nacional, de solidaridad entre territorios, en el que está en juego la idea y el proyecto de España"*.

Per al portaveu de la PDE, Manolo Tomàs també va ser favorable la imatge de víctimes o perdedors que varen fomentar els mateixos promotors del transvasament:

"El PP va centrar a un nivell el seu debat i nosaltres, a un altre, i vàrem encertar.(...) Teníem una avantatge: érem les víctimes. (...) Una part del conflicte sortíem com a perdedors, víctimes, i públicament sempre l'hem tingut. La preocupació màxima del PP era l'Aragó però era una lluita més superficial i més a un nivell polític, i això ens va afavorir bastant." (Entrevista a M. Tomàs, portaveu de la PDE)

En qualsevol cas, el moviment anti-transvasista, va ser capaç de situar els seus arguments en el debat polític, difondre'ls i fins i tot "contaminar" els discursos de la resta d'actors, que es van veure obligats a entrar a discutir els temes plantejats.

"Y, al mismo tiempo, hemos observado cómo los demás marcos culturales iban aprendiendo los recursos retóricos del marco sostenibilista e integrándolo en sus propios discursos, aunque muy probablemente con poca convicción o conocimiento de causa. A pesar de ello, y aunque la cultura de la sostenibilidad en general parece estar presente todavía sólo dentro de círculos expertos limitados y relativos a los movimientos sociales de forma casi exclusiva, incluso dentro de los ámbitos políticos dominantes, su presencia parece hacerse cada vez más frecuente. Sin embargo, también es cierto que el movimiento sostenibilista ha conseguido finalmente colocar algunas de sus demandas dentro de la agenda y de los procesos políticos, lo cual podría suponer, a pesar de este ciclo, una tendencia ascendente y quizás «sin retorno» de sus propuestas. Si esto es así, quizás por voluntad o quizás por necesidad, es posible que la nueva cultura de la sostenibilidad —que ya no es solamente relativa al agua— haya llegado hasta aquí para quedarse." (Tàbara et alt., 2004)

En l'estudi de Tàbara també es destaca com, a mesura que avançava el conflicte i el debat polític, augmentaven les mencions als tècnics i experts, paral·lelament a la creixent importància del marc cognitiu i normatiu sostenibilista, basat en bona part en opinions expertes.

En definitiva, si tenim en compte l'entrada del concepte de la Nova Cultura de l'Aigua en els programes del partits polítics, així com el canvi en els discursos i les intervencions relacionades amb la gestió de l'aigua que sembla que s'està produint, podríem parlar d'un notable impacte de la mobilització anti-transvasista que, finalment, després de les mobilitzacions dels últims trenta anys, ha aconseguit canviar radicalment les coordenades del debat.

"No diuen ja "tenim sequera i hem de demanar aigua de l'Ebre", i aquest any hagués sigut fàcil..." (Entrevista a S. Abella, PDE)

5.3. IMPACTES DE LES MOBILITZACIONS AL VOLTANT DEL PLA 22@BCN

En aquest apartat es posaran de manifest aquells canvis que, fonamentalment gràcies a l'activitat del moviment veïnal, s'han introduït en el desenvolupament del Pla 22@bcn. Això no significa, especialment pel que fa els impactes més substancials, que les reivindicacions veïnals s'hagin assumit directament, sinó que, com veurem tot seguit, en el procés de negociació, aquestes s'han incorporat íntegrament, parcialment o bé amb modificacions. Per aquest motiu, a més dels impactes contrastables que s'han donat en el projecte del 22@bcn, també s'exposaran aquelles crítiques, demandes i propostes que el moviment ha posat sobre la taula hagin estat finalment introduïdes o no en la política.

5.3.1. INCIDÈNCIA EN LA DIMENSIÓ SUBSTANTIVA

Una part del moviment veïnal tenia com a objectiu la retirada global del Pla, considerat un pla agressiu que no beneficia a la gent del Poblenou, però la major part de les accions s'han realitzat responenent al crit de "Així no! Volem un altre 22@bcn", amb la intenció de minimitzar els costos (econòmics i socials) i aprofitar les oportunitats que brinda el Pla per tal de millorar la situació urbana i la qualitat de vida dels veïns i veïnes del Poblenou. És per això que el moviment s'ha centrat en un ampli ventall d'aspectes (equipaments, habitatges, patrimoni, activitat econòmica...) que estan directament o indirectament relacionats amb el Pla. Tenint present això, sembla que els impactes del moviment han estat força elevats, malgrat que diverses reivindicacions no han estat assumides: com per exemple la preservació més àmplia d'alguns conjunts industrials (com Unió Metalúrgica), la denegació de les llicències d'activitat a aquelles empreses relacionades amb l'indústria armamentística, la recol·locació dels tallers afectats pel Pla, etc.

Abans de començar a enumerar els principals impactes substancials que ha tingut la mobilització, cal remarcar que actualment el Pla està en plena fase d'implementació, i que, per tant, molts dels canvis que la mobilització ha anat introduint, no veuran la seva concreció material fins d'aquí un temps, per la qual cosa poden estar encara subjectes a modificacions.

1. S'aconsegueix reservar un terç dels habitatges de protecció oficial del 22@bcn pels residents al Poblenou. Això és el resultat de la campanya "Volem seguir vivint al Poblenou", promoguda pel moviment veïnal, i que reivindicava que el 50% dels pisos de protecció construïts al barri fossin prioritàriament pels veïns amb l'objectiu de garantir el dret a l'habitatge i d'evitar l'expulsió dels veïns actuals i la seva substitució per una població amb major capacitat

adquisitiva¹⁴³. Tot i la rotunda negativa inicial dels polítics municipals, dels gestors del 22@bcn i de les cooperatives d'habitatge sindicals; finalment es va acordar que un terç dels pisos fossin per als residents.

2. Es vincula el Pla 22@bcn al Pla d'equipaments del Poblenou. En els acords entre l'AVPN i el Districte arran del conflicte del PERI Llacuna, es vinculen explícitament ambdós plans, creant-se una comissió de seguiment. Malgrat que la constitució d'aquesta comissió la considerem fonamentalment com un impacte operatiu de la mobilització, també l'incorporem en aquest apartat ja que es preveu que tingui també un impacte substantiu, amb la creació dels equipaments públics acordats amb el Districte dins l'àmbit del 22@bcn. Cal destacar, també, que l'elaboració d'un Pla d'Equipaments és una experiència novedosa i inèdita en el marc de Barcelona, i que ja ha estat recollida pel moviment veïnal de la ciutat com una estratègia de treball en el futur.
3. Disminueixen les afectacions a particulars. Les mobilitzacions del PERI Llacuna van culminar amb una disminució de les persones afectades (de 63 famílies a 32), mentre en d'altres casos, la mobilització o la negociació individual ha acabat amb una millora de les indemnitzacions (en el cas de Can Ricart) o dels habitatges que s'han lliurat als afectats.
4. S'impulsa la creació d'un Pla Director del Patrimoni Industrial. En aquest àmbit podem mencionar que, per una banda, l'Ajuntament ha catalogat alguns recintes industrials com a "edificis a mantenir" (figura no contemplada inicialment en el Pla 22@bcn), tot i que aquesta figura no n'assegura la preservació en futures transformacions¹⁴⁴. Per l'altra banda, el 6 d'abril del 2005 el Parlament de Catalunya (amb els vots favorables de PSC, ERC i ICV) va aprovar una proposició no de llei instant a la Generalitat a col·laborar amb l'Ajuntament en la protecció del patrimoni històric del Poblenou, i proposant un Pla director del patrimoni de tot el Poblenou i el desenvolupament d'un museu dedicat a la interpretació i difusió del patrimoni industrial
5. Es replanteja el PERI Diagonal i la preservació de Can Ricart. Aquest és sens dubte l'impacte més incert, ja que el procés de negociació i conflicte entre els promotors, l'Ajuntament i la Plataforma "Salvem Can Ricart" encara roman obert. De moment (a febrer 2006), s'ha paralitzat l'enderroc i l'Ajuntament i la Plataforma - que ha presentat un Pla alternatiu de criteris d'intervenció i un Pla d'usos- estan mantenint contactes per mirar d'arribar a un acord, que es pretén que tingui una dimensió substantiva però també simbòlica.

"El Ayuntamiento de Barcelona ha notificado la orden de suspensión de la licencia de derribo de las naves que integran el conjunto fabril de can Ricart, en el Poblenou. El motivo de la suspensión es que todavía no se ha determinado qué elementos del conjunto pueden quedar preservados por el Catálogo del Patrimonio Industrial del Poble Nou, actualmente en proceso de tramitación. La orden se comunicó ayer, el mismo día que las máquinas retiraron placas de uralita de los techos de algunas naves, operación para la que tenían permiso y que supervisada por técnicos del distrito de Sant Martí, según informó un portavoz del mismo. La presencia de máquinas en el recinto alertó a los integrantes de la plataforma contraria al Plan Especial de transformación de Can Ricart por el temor de que se llevaran por delante las

¹⁴³ Al districte de Sant Martí, si el 1995 el preu de los pisos nous se situava per sota de la mitjana de Barcelona en 233 €/m², el 2003 ja l'havien superat en més de 13€/m² (font: www.bcn.es/estadistica)

¹⁴⁴ Segons la Societat 22@bcn, actualment estan protegits o en vies de protecció "136 elements" del patrimoni històric del Poblenou.

naves. Fuentes de la Asociación de Vecinos de Poblenou manifestaron su preocupación por la posibilidad de que los propietarios de Can Ricart desoyeran la orden. En realidad, la orden de suspensión de la licencia de suspensión de derribo de Can Ricart se tiene que interpretar en otra decisión más amplia, la de suspensión de licencias de obras sobre el centenar largo de chimeneas, naves y otros elementos industriales cuya protección se ha propuesto en el inicio del Plan Especial de Patrimonio Industrial del Poblenou, que desarrolla la sociedad municipal 22@ junto con el Museo de Historia de la Ciudad. El citado Plan arrancó el pasado mes de octubre y pretendía abrir un amplio debate con arquitectos, vecinos y entidades, muchos de los cuales habían alertado de que la transformación del suelo industrial del Poblenou en el 22@ se estaba llevando a cabo por delante de no pocos elementos singulares de la memoria industrial de la Barcelona de finales del siglo XIX y XX. Ahora se deberá decidir qué se cataloga y en qué nivel de protección." (El País, 5 de diciembre de 2005)

5.3.2. INCIDÈNCIA DE LA DIMENSIÓ RELACIONAL I OPERATIVA

Les mobilitzacions ciutadanes han permès la presència de nous actors del moviment veïnal en el procés d'implementació del Pla 22@bcn. Així doncs, l'AVPN (amb el suport d'altres grups, com el del Fòrum Ribera Besòs) i la plataforma "Salvem Can Ricart", han esdevingut interlocutors rellevants en la concreció dels PERI (especialment el de Llacuna i el de Parc central), ampliant la xarxa d'actors més enllà de l'Administració, els promotors immobiliaris i les noves empreses, fent-la més oberta i permeable. L'Ajuntament s'ha trobat amb un nou actor que no només demana introduir modificacions als projectes ja realitzats per l'Ajuntament o els promotors (o bé discuteix sobre projectes concrets com la ubicació d'un equipament), sinó que és capaç de generar propostes de planejament alternatives i de proposar nous criteris per guiar el desenvolupament del Pla, com comentarem en l'apartat sobre els impactes simbòlics.

El reconeixement del moviment veïnal com un actor rellevant en el procés ha estat possible pel tradicional rol de pressió i interlocució que ha mantingut des de la seva creació l'AVPN amb el Districte de Sant Martí, però especialment s'ha aconseguit, per una banda, a nivell de barri, gràcies a la capacitat de mobilització i incidència social que han tingut les accions desenvolupades en el teixit social de la zona, i per l'altra, a nivell de ciutat, degut a la gran incidència en els mitjans de comunicació.

"El PERI del carrer Llacuna va provocar una revolta veïnal tant dels directament afectats com del conjunt del Poblenou, que va rebutjar el pla massivament. En aquella ocasió, a més de les queixes dels desnonats i de les crítiques urbanístiques contra el projecte de les torres altes i l'obertura de nous passatges que trencaven la trama Cerdà, els veïns es van sentir maltractats per l'Ajuntament, que no els va informar prèviament, i només van tenir coneixement del pla quan va sortir publicat als diaris." (Diari Avui, 4 de juny de 2003)

La demostració que l'AVPN i el seu entorn esdevé un actor rellevant és que, després de les mobilitzacions de l'eix Llacuna, l'AVPN té la capacitat de signar un acord amb l'Ajuntament per la creació d'una comissió d'afectats per cada PERI d'iniciativa pública i la creació de la comissió de seguiment del Pla d'Equipaments. Aquest acord contempla els següents punts:

1. El compromís de l'AVPN amb un Pla 22@bcn que reactivi el teixit industrial i que sigui respectuós amb la història i la personalitat col·lectiva del Poblenou.

2. Una millora en la informació i la participació dels representants veïnals. Es preveu crear una comissió d'afectats per a cadascun dels diferents PERI. A partir d'aquesta negociació es modifiquen determinats aspectes dels plans aprovats anteriorment.
3. El compromís per a la creació de mecanismes que possibilitin la ubicació de les activitats econòmiques (comerç i indústria urbana) en les noves edificacions.
4. Una coordinació entre el Pla d'Equipaments i el Pla 22@bcn per assegurar el compliment de les previsions establertes en el primer. A aquest efecte s'acorda la constitució d'una comissió de supervisió per al desenvolupament efectiu del Pla d'Equipaments.

Val la pena entretenir-nos un moment en el segon i tercer punt. Els tallers i negocis ubicats des de fa temps al Poblenou, afectats pel Pla 22@bcn, mai s'han tingut en compte com un actor col·lectiu, excepte en els casos que els propietaris fossin també grans propietaris del sòl. Tot i que el 22@bcn és, en principi, fonamentalment un pla de reconversió econòmica i industrial, i que des de l'Oficina del 22@ s'ha buscat fomentar l'associació de les noves empreses i institucions que arriben al Poblenou (amb la creació de 22@network), les que ja hi eren han tingut una escassa representació i participació en el procés.

En no tenir i no constituir-se en una associació pròpia, les reivindicacions d'alguns dels petits negocis afectats s'han vehiculat a través de l'AVPN i l'Associació d'Afectats pel 22@bcn, ja que molts dels propietaris eren també veïns del barri. Un cas diferent és el de Can Ricart, on part de les empreses afectades es van constituir en "Associació d'afectats de Can Ricart" per tal de negociar amb el propietari del sòl i dels immobles, amb la intenció d'evitar l'expulsió o, si això no fos possible, millorar les indemnitzacions o trobar ubicacions alternatives. El fet de convertir-se en un actor col·lectiu i formar part d'una plataforma més àmplia com "Salvem Can Ricart", que li donava recolzament i visibilitat, ha fet que la negociació deixés de ser un assumpte entre particulars i ha forçat la intervenció de l'Ajuntament en el conflicte, ampliant la xarxa d'actors de la mateixa política 22@bcn. És a dir, que donades les mobilitzacions veïnals entorn del Pla, nous interessos s'han pogut expressar en el procés, com és el cas dels propietaris dels tallers i negocis tradicionalment ubicats en el Poblenou.

Per altra banda, tal i com hem vist en els altres casos, el moviment veïnal ha buscat la interlocució amb diferents institucions i nivells de l'Administració pública, per tal d'aconseguir els seus objectius, seguint una estratègia pròpia dels grups d'interès. En el cas de les mobilitzacions del 22@bcn, en primer lloc s'ha impulsat, a través de la pressió sobre diferents partits polítics, una Proposició no de llei en el Parlament de Catalunya que fa referència a la conservació del patrimoni industrial del Poblenou. I en el cas del conflicte de Can Ricart, la plataforma ha mantingut contactes informals amb el Departament de Cultura de la Generalitat. La intenció era involucrar aquest Departament en la conservació del recinte i en la promoció dels futurs usos, tot i que fins al moment no hi hagut cap declaració ni posicionament oficial respecte aquest tema.

5.3.3. INCIDÈNCIA EN LA DIMENSIÓ SIMBÒLICA- CONCEPTUAL

El Pla 22@bcn, a través de la transformació urbana, té com a objectiu la revitalització econòmica del barri, amb el foment de la implantació de les activitats denominades @. És a dir, aprofita la disponibilitat d'un gran nombre d'hectàrees de sòl, moltes d'elles en desús, en un lloc central de la ciutat per a implantar unes noves activitats econòmiques considerades estratègiques per la ciutat. Malgrat ser un projecte relativament complex, la resta d'aspectes del territori passen a un segon terme: habitatge, equipaments socials, activitat cívica, comercial, negocis existents, etcètera.

El moviment veïnal ha posat sobre la taula el debat sobre si el Pla 22@bcn, a més d'una anàlisi del sector productiu de la ciutat de Barcelona, respon també a les necessitats socioeconòmiques i culturals del propi Poblenou o de la mateixa Barcelona. Per exemple, mentre que al mateix Pla s'inclou l'establiment d'un campus universitari, el Poblenou no disposa encara de cap biblioteca pública. Altres polítiques com la dinamització social i cultural o la millora del sistema educatiu del barri també van quedar fora de la formulació inicial del Pla. Per tant, el moviment planteja una redefinició del problema: simplificant-ho, podríem dir que es passa de plantejar què és necessari fer en el Poblenou per crear un espai atractiu per desenvolupar "l'economia del coneixement" a l'àrea de Barcelona a què és necessari fer per a millorar urbanísticament, socialment i econòmicament el Poblenou per tal d'assegurar el benestar de les persones que hi viuen preservant una determinada identitat de barri i de ciutat.

Molts d'aquests aspectes van emergir durant les mobilitzacions en contra del PERI Llacuna aprovat per l'Ajuntament. Arran d'aquestes mobilitzacions i les posteriors negociacions amb l'AVPN, la modificació del PERI va representar també un replantejament de les bases conceptuals del Pla. Tal i com ho expressa el gerent d'urbanisme del moment:

"El PERI Llacuna va ser com una mena de cura d'humilitat, una mena de calambre, ens vam enramar tots amb aquest tema i vam rebobinar i vam veure que a partir d'aquell moment no es podien fer més plans sortits de la imaginació, sinó que havien de ser plans molt més lligats al terreny. I gràcies aquest Pla el 22@ ha tirat endavant." (Entrevista a R. Garcia Bragado, ex-gerent d'Urbanisme de l'Ajuntament)

Resumint, el moviment veïnal ha plantejat a nivell conceptual quatre aspectes rellevants: primer, una ampliació temàtica dels temes a què ha de fer front el Pla, incorporant als aspectes econòmics els simbòlics, socials i culturals; segon, una millor connexió del Pla amb l'escala de barri i de ciutat, ja que el Pla respon originàriament a un anàlisi de les necessitats de Barcelona com a metròpoli; tercer, la introducció de nous valors al Pla: el valor del patrimoni industrial, el valor d'algunes de les activitats productives que encara queden en el barri, el valor dels equipaments comunitaris i el valor de la gent que habita, estudia i treballa al Poblenou. I finalment, un replantejament de les formes i procediments amb els quals s'elabora i s'implementa el Pla i els PERI que el desenvolupen, amb una denúncia dels interessos especulatius presents i una demanda de major transparència i participació del teixit social.

A nivell simbòlic aquest procés no només té efectes en el cas específic del Poblenou, sinó que en la mesura que el Pla 22@bcn és considerat com un dels projectes estratègics de la ciutat de Barcelona, les crítiques s'adrecen també al model de desenvolupament global.

"Barcelona es una ciudad que tiene una relación incómoda con su pasado. Pero la rápida mutación en curso de un sector significativo de su territorio no puede seguir construyéndose sobre el olvido, intencionado, de éste. Porque, como advirtió el geógrafo Joan Roca, el eslabón perdido de la cadena deja mal anclado el futuro. Y parece que no nos acordamos de que la Pedrera y el Quadrat d'Or no pueden entenderse sin Poblenou: son las dos caras de una misma moneda. Por lo menos, así lo entienden en ciudades como Copenhague, que construyó su primer ferrocarril en 1847 y demolió sus murallas en 1858 (es decir, sólo un año antes que Barcelona) y que exhibe con orgullo su ensanche burgués al mismo nivel que sus barrios fabriles. Mientras, en Barcelona el patrimonio industrial merece una consideración, hasta ahora, vergonzante." (La Vanguardia, 9 d'agost de 2003)

Podem veure algun impacte concret dels valors i discursos del moviment veïnal en el Pla 22@bcn? En aquest sentit, sembla clara la relació entre la mobilització veïnal i l'aparició d'una nova línia estratègica¹⁴⁵ en el desenvolupament del 22@bcn: el 22@Poblenou, que té com a objectiu el foment de la relació entre el Pla 22@bcn i el conjunt del Poblenou. Com es detalla en el projecte:

"Aquest conjunt d'iniciatives té la missió de vertebrar el territori a través del foment de la interrelació de diversos agents urbans presents al Poblenou, amb l'objectiu de potenciar la qualitat de vida i de treball al districte 22@ Barcelona" (Societat 22@bcn, 2005)

Per altra banda, hi ha hagut un major reconeixement i sensibilitat respecte la conservació i la protecció del patrimoni industrial del Poblenou. Així, al llarg d'aquest procés, els PERI s'han anat dotant d'alguns mecanismes per tal de protegir alguns elements del patrimoni, però el que ens interessa destacar aquí és la introducció d'un nou debat, encara obert, sobre el què cal protegir, com fer-ho i per què.

"Llavors, lo que estem salvant són edificacions que no estan catalogades, que no tenen el títol de peça única i especial (...) però que, en definitiva, creiem des del barri que val la pena conservar. És evident que aquí tenim una discussió, lògica (...), hi ha qui ho conservaria tot, hi ha qui no conservaria res, hi ha els que pensem que hem de continuar conservant però amb una proporció lògica. Quan dic proporció lògica, vull dir, possiblement hem de salvar conjunts sencers o possiblement hem de salvar edificis sencers, no? Però aquells que realment siguin més significatius, perquè lo que no podem és salvar-ho tot per salvar-ho tot, perquè realment hi ha coses que no valen res." (Entrevista a F. Narváez, regidor del Districte de Sant Martí)

De preservar elements aïllats, com per exemple les xemeneies (que és el que en alguns casos es va respectar, com en la remodelació de la part del Poblenou que correspon a l'actual Vila Olímpica) es passa a reivindicar la preservació de conjunts industrials sencers, per tal de poder fer-ne una lectura arquitectònica i històrica completa (deixant d'entendre el patrimoni com un element simplement decoratiu o singular) i així poder aprofitar-ne els espais per a nous usos adaptats a les noves necessitats productives o comunitàries de la ciutat i del barri.

¹⁴⁵ Feta pública al març del 2005 junt amb sis línies estratègiques més: 22@media; 22@TIC, 22@Bioempresa; 22@Campus, 22@Emprèn i 22@Tecnològic.

Seguint aquesta línia d'argumentació, es reivindica la preservació no només dels diferents elements que configuraven les fàbriques, sinó també de les àrees de residència obrera, per exemple. L'estratègia per a la preservació també canvia, passant-se d'elaborar llistats o catàlegs amb elements conservar, a fer-ne una aproximació més complexa, situant en un mapa elements, àrees i itineraris del llegat industrial de la ciutat a potenciar.

El "perquè cal conservar" també rep nous arguments: defugint una visió que pivota només sobre els valors arquitectònics de la peça a conservar, es reivindica la funció social, cultural i econòmica del patrimoni. Això permet connectar el present (amb la ubicació de nous usos productius, residencials, comunitaris, culturals o educatius) amb el passat industrial i obrer del barri i de la ciutat¹⁴⁶, així com amb el futur, amb la intenció de generar un pol d'atracció a nivell europeu en temes de patrimoni industrial.

¹⁴⁶ S'argumenta també que una millor preservació del llegat industrial permetria una lectura històrica més completa de la ciutat; per exemple, permetria valorar no només els edificis modernistes del Passeig de Gràcia com elements característics de la ciutat, construïts per la burgesia industrial, sinó aquells indrets on es va generar aquesta riquesa, fruit del treball a les fàbriques.

5.4. IMPACTES DE LES MOBILITZACIONS AL VOLTANT DEL MODEL TERRITORIAL DE L'EMPORDÀ

Com hem pogut observar al capítol anterior, una de les característiques de Salvem l'Empordà (SLE) és la dedicació de la major part del seus recursos a l'àmbit d'actuació tècnic i legal. Aquesta estratègia portarà a la plataforma a establir una "llista negra" de conflictes i problemes sobre els quals es considerava prioritari incidir. Aquesta tasca de caràcter més tècnic i legal es va intentar acompanyar, a més, d'una gran visibilitat pública, apel·lant als mitjans de comunicació locals i nacionals, així com també d'una tasca més pedagògica, organitzant un gran nombre de xerrades i debats¹⁴⁷. Amb això, la plataforma va aconseguir esdevenir un interlocutor dels decisors de la política territorial en la mesura que catalitzava i mobilitzava recursos per a mantenir aquest estatus. Com veurem a continuació, els impactes de les mobilitzacions impulsades per SLE responen en certa mesura a aquesta estratègia dominant. Tanmateix, com en el cas del Pla 22@bcn, caldrà veure com s'acabaran concretant aquests impactes en els continguts dels plans territorials, quan el Pla Territorial Director de l'Empordà estigui aprovat.

5.4.1. INCIDÈNCIA EN LA DIMENSIÓ SUBSTANTIVA

Segurament, Salvem l'Empordà s'ha donat a conèixer sobretot per actuacions reeixides a nivell local. Tanmateix, podríem afirmar que el veritable "cavall de Troia" per a aquesta plataforma ha estat l'exigència d'accelerar la redacció d'un pla territorial per a tot l'Empordà. Les raons d'aquesta exigència es fan paleses en el document que van fer arribar a l'aleshores president de la Generalitat Jordi Pujol:

"Sabem que la planificació territorial és una tasca prou difícil, preocupació que podem entendre i compartir. Però el que ens preocupa de debò és la manca de voluntat manifesta del govern de portar a terme aquesta tasca. Si fem aquesta afirmació tant contundent és perquè constatem el següent:

Primer, perquè l'actual govern porta més de 20 anys sense desplegar els instruments de planificació territorial, ja previstos en la Llei de Política Territorial de 1983.

¹⁴⁷ Cal recordar que, en aquesta tasca de difusió, SLE intentarà sempre tenir molta cura en les formes, per tal de crear-se una imatge d'organització professional i "assenyada".

En segon lloc, perquè l'únic instrument d'ordenació i planificació territorial de caràcter general que ha aprovat el govern, el Pla Territorial General de Catalunya, de 1995, resulta excessivament general. Però a més a més, i això resulta dolorós, el que passa és que el seu govern, no se l'ha cregut mai aquest instrument general, ni les directrius que s'hi contenen, que han de ser aplicades i plasmades al planejament urbanístic, que les ha de respectar i s'hi ha de supeditar.

Posem uns exemples: el Pla Territorial General estableix com a criteris, entre d'altres:

- la necessitat de contenir els creixements de la franja litoral i prelitoral del territori, atès que diagnosticava una situació de saturació insostenible en aquest espai territorial, sotmès a una forta pressió urbanística. El mateix cap d'urbanisme de Girona, en unes declaracions manifestades darrerament, comparteix el nostre neguit conforme el creixement urbanístic al litoral segueix essent abusiu.

- la necessitat de protegir les connexions ecològiques i paisatgístiques entre espais naturals. Entre els departaments del seu govern, es produeixen greus disfuncions en aquest punt. I, al final, els interessos locals, en alguns casos, sotmesos al caprici d'especuladors sense escrúpols s'acaben imposant.

- la preservació dels terrenys forestals, doncs no tenim constància que mai s'hagin aplicat els criteris de la Llei Forestal de Catalunya al planejament urbanístic de l'Empordà (...)

Sr. President: és per tot això, que avui, 23 de març hem vingut amb el "Tren de l'Empordà", per a plantejar la necessitat de dotar-nos d'un Pla Director que permeti concretar el desenvolupament sostenible de l'Empordà, com a una eina estratègica essencial, en el marc d'un país equilibrat i sostenible, més enllà de les lluites polítiques de curta volada". (SLE, 2003b).

Això explica la forta pressió que han exercit les mobilitzacions sobre els decisors públics, per tal que s'impulsi aquesta figura del planejament (que acabarà essent un Pla Director Territorial) i es consideri urgent la seva implementació a les comarques de l'Empordà¹⁴⁸. Des de l'Administració de Generalitat es reconeixerà aquest fet:

"[Pregunta: i de la qüestió de l'Alt Empordà, diu que amb el canvi de govern ja estava en procés d'elaboració el Pla. Vostè creu que el fet de que hi hagi hagut mobilitzacions i aquesta especial sensibilitat al territori -molt relacionada amb unes entitats i una gent molt concretes- ha tingut influència en que sigui un dels primers plans que s'han fet?]

Potser sí, perquè ara el tenim en marxa, són explicacions molt domèstiques però és la veritat. Aquí treballo amb 4 equips, un fa el metropolità, i els altres 3 equips cada un fa 2 plans dels territorials. Un equip ja el tenia previst (...) tenia comarques centrals, que ja estava començant i comarques de Girona, on estaria l'Empordà. Quan vaig entrar s'estava treballant més amb comarques centrals. I l'Empordà anava marxant però a ritmes més... Amb el debat Costa Brava potser és el que va motivar que haguéssim de posar tots els esforços amb l'Empordà, també hi va haver molta exigència en el debat de quan estaria el Pla. I el conseller em va preguntar 'quan puc dir que estarà el Pla?' Jo vaig dir que a finals d'any, que deurà ser el març o l'abril de l'any que ve, estaria i vam posar-nos-hi. Això sí va venir d'una pressió que deia que... per tant es segueix demostrant que sí que tenen influència". (Entrevista J. Esteban, Director del Programa de Planejament Territorial de la Generalitat)

¹⁴⁸ El 27 i 28 de març de 2004, SLE organitzà la "Marxa de l'Empordà" amb l'objectiu que el nou Govern tripartit redactés el Pla Director Territorial de l'Empordà, amb la participació de les persones que viuen en el territori empordanès.

Hem considerat com a impacte substantiu de les mobilitzacions impulsades per SLE l'acceleració de l'elaboració del Pla Director Territorial de l'Empordà (PDTE), ja que serà a través d'aquesta figura de planejament que s'aniran concretant les modificacions en la política territorial. Com veurem més endavant, aquest impacte també tindrà unes dimensions relacional-operativa i conceptual-simbòlica importants.

Al marge del PDTE, però, SLE també incidirà substantivament en la política territorial aconseguint parar o modificar projectes concrets, ja sigui per la via dels tribunals o de la decisió política, fruit de la pressió de les mobilitzacions. A continuació en citem alguns exemples.

- **Llançà- Cap Ras:** a proposta de SLE i d'altres entitats naturalistes com l'IAEDEN, el Pla director urbanístic del Sistema Costaner protegeix definitivament aquest espai.
- **Camp de golf de Vilanera a l'Escala:** l'actuació judicial de la part opositora i les mobilitzacions contra projecte del camp de golf amb urbanització aconsegueixen que el novembre de 2004 el conseller Nadal declari la seva intenció de deixar la zona com a sòl no urbanitzable.
- **Variant de Vilabertran:** les mobilitzacions aconsegueixen que el DPTOP decideixi abandonar el projecte viari.
- **Sant Pere Pescador- Fluvianàutic:** el 12 febrer 2003 es requalifica el terreny com a sòl no urbanitzable, impossibilitant així el projecte de construcció d'una urbanització que segueix el model d'Empuriabrava. Posteriorment s'enderroca l'edifici existent, abandonat a mig construir des dels anys 70, fet que tindrà un fort impacte mediàtic i simbòlic.
- **Blanes, zona de Pinya de Rosa.** Es cataloga l'espai com a Paratge Natural d'Interès Nacional i, per tant, es protegeix per decisió política de l'Ajuntament.
- **Aeròdrom de Peralada.** Es decideix paralitzar el projecte privat de construir un aeròdrom amb urbanització al costat del camp de golf de Peralada.
- **Urbanització a Sant Mori:** la Generalitat denega un pla parcial promogut per l'Ajuntament que preveia edificar 300 habitatges en un municipi de 150 habitants.
- **Granja de porcs a Rabós d'Empordà:** SLE guanya un recurs contenciós administratiu (al Jutjat de Girona) contra l'Ajuntament de Rabós i l'empresa promotora de la granja, Ramsalt S.A., en un moment en què una de les naus de la granja ja està construïda i en funcionament i una altra s'està acabant de construir per a encabir-hi 5.000 porcs més. Donat que s'han anul·lat les llicències d'obres, falta que es decideixi aturar l'activitat de la granja i enderrocar les instal·lacions.

- **Lloret:** el 27 febrer 2003 es suspenen per un any la tramitació dels plans urbanístics derivats dels projectes de gestió urbanística i urbanització i de l'atorgament de llicències als sectors de Sant Quirze, Cala Banys (sòl urbanitzable programat) i Cala Marcona (sòl urbanitzable no programat); on estaven previstos 920 habitatges, 56 habitatges i 139 habitatges respectivament, un hotel i un camp de golf. L'objectiu era negociar una disminució de l'edificabilitat però el març 2004 es desqualifiquen quasi totalment els tres sòls urbanitzables.
- El 2004 hi havia previstos tretze **projectes de camps de golf a l'Empordà**, la majoria incorporaven urbanitzacions residencials: Peralada, Navata, Pals (dos projectes), Gualta, Platja d'Aro, Santa Cristina d'Aro (356 habitatges), Vilanera, Garrigoles (dos projectes, un inclou 300 cases), Bellcaire d'Empordà (també dos, de 480 i 300 habitatges) i Cistella (amb 280 cases i un hotel). Des de principis de 2004, el conseller Nadal va assegurar que no s'autoritzarien projectes de camps de golf amb urbanitzacions si no estaven recollits als planejaments municipals; i que en qualsevol cas, s'autoritzarien només si utilitzaven aigua depurada i no comportaven cap urbanització. En alguns casos, el projecte s'ha retirat per iniciativa política, ja sigui municipal o de la Comissió d'Urbanisme de Girona (com un dels projectes de Garrigoles o el de Cistella, per exemple).
- El **Pla director urbanístic del Sistema Costaner** aprovat el novembre de 2004 protegeix 14 unitats de sòl urbanitzable en vuit municipis de l'Empordà; algunes de les quals eren llargament reivindicades per SLE i d'altres entitats ecologistes (com per exemple Cap Ras, a Llançà).

5.4.2. INCIDÈNCIA EN LA DIMENSIÓ RELACIONAL- OPERATIVA

En el cas de Salvem l'Empordà, la incidència en aquesta dimensió també es reflecteix a dos nivells: en la capacitat de fer emergir nous actors polítics i de fomentar la participació ciutadana i en la possibilitat d'alterar les aliances entre els actors i la distribució de poder i recursos en la xarxa de polítiques.

SLE no només ha esdevingut un nou actor en la política territorial a l'Empordà sinó que, a més, en certa manera ha aconseguit canviar les regles del joc. En la mesura que ha impulsat instruments de participació ciutadana com la Consulta Popular per l'Empordà (13 de juny de 2003) o la campanya "Parla!" (octubre-novembre de 2004) ha aconseguit legitimar les seves accions com a actor polític i imposar aquests canvis. Com veiem a continuació, aquesta estratègia tindrà uns impactes evidents:

[En relació a la consulta popular organitzada per Salvem l'Empordà] "Los resultados de la consulta dejaron claro de forma aplastante que las personas que participaron en el plebiscito apuestan por una limitación del crecimiento urbanístico. Así, un 97 por ciento considera necesaria la planificación global del Empordà, un 98 por ciento votó a favor de abrir la redacción del plan director urbanístico a la participación ciudadana, mientras que un 97 por ciento se declaró partidario de una moratoria urbanística hasta que se apruebe oficialmente el plan. La plataforma considera que los resultados y el éxito de participación en la consulta se convierte en un "factor de mucho peso para que la Administración

catalana se planteja seriament crear mecanismes reals de participació en la redacció del pla director" (La Vanguardia, 14 de juny de 2004).

Dos anys més tard, el Govern tripartit, a proposta de la Secretaria per a la Planificació Territorial, va ampliar a quatre mesos el període de consulta de l'avantprojecte de Pla director territorial de l'Empordà, previ a la fase d'al·legacions.

"Amb la finalitat que totes les institucions concernides i la ciutadania interessada participin en el procés d'elaboració d'aquest document, l'informe ambiental de l'Avantprojecte se sotmet a consulta pública des de l'endemà de la data de publicació d'aquest Edicte al DOGC fins el 14 de setembre de 2005, data de finalització del termini de la consulta pública de l'Avantprojecte del Pla director territorial de l'Empordà (Edicte 11 de juliol de 2005).

Amb les eleccions autonòmiques de novembre de 2003, el nou govern es va trobar amb una plataforma ja forta i consolidada, amb una dinàmica de treball establerta i un coneixement valuós sobre la realitat territorial de l'Empordà. Així, al marge de la legitimitat que hagi pogut adquirir, SLE ha esdevingut un interlocutor vàlid per a l'Administració i els contactes entre ambdós actors han estat més sistemàtics i freqüents, malgrat algunes reticències de l'Administració.

"Del que han fet, a veure, hi ha coses que m'han semblat més útils i altres no tants (...) això de la participació tot és trobar la fórmula adequada als recursos que tens, recursos vol dir gent i temps i els interlocutors. Llavors clar, quan es demana una participació que sigui anar a dialogar personalment amb tots els interessats, que d'entrada són tots els ajuntaments, però també són les entitats, cambres de comerç, etc. Doncs si fem tot això i ho posem en una agenda, se'ns en va el temps que no avancem. La crítica dels ajuntaments també ha sigut aquesta". (Entrevista J. Esteban, Director del Programa de Planejament Territorial de la Generalitat)

Segons SLE, el procés d'elaboració de les lleis ha estat més participatiu que en la legislatura anterior, almenys pel que fa als departaments de Medi Ambient i de Política Territorial. Els exemples que donen són nombrosos: la Llei de Caça, la renovació de la Llei de Pesca Fluvial, els processos d'ampliació de la Xarxa Natura 2000, el Pla director territorial de l'Empordà, el disseny del mapa èdic, l'elaboració del Pla director urbanístic del Sistema Costaner (PDUSC). Per a tots aquests temes, durant més d'un any i mig (desembre 2003-juliol 2005), SLE ha mantingut reunions amb l'Administració i amb altres actors polítics, especialment al voltant del Pla director. Segons els membres de l'organització, aquest fet i el procés de consulta ha permès fer un pas previ a les al·legacions. Tot i així, cal no confondre el fet de participar d'alguna manera en el procés d'elaboració de les polítiques públiques amb la capacitat d'incidència en els continguts d'aquestes. Pel que fa al Pla director territorial de l'Empordà, com ja hem dit caldrà esperar a veure com s'acaba concretant el document final de planificació.

Per altra banda, SLE, en la seva estratègia de denunciar la manca de transparència (i en alguns casos els errors) en l'aplicació de la normativa urbanística també ha fet que els Tribunals de Justícia adquireixin un major protagonisme:

"No hem tingut temps de fer grans balanços però de contenciosos potser en tenim engegats 10, recursos 30, al·legacions no ho sé, centenars, molts. (...) Gairebé tots els temes punyents els tenim al contenciós. Per defectes de forma o de contingut. De que hi ha lleis que se les han saltat. (...) Gairebé tots els temes els tenim al Tribunal Superior. Per exemple, Cap Ras, que està protegit ara en aprovació inicial. Tenim el contenciós, amb demanda feta, que vol dir que ja hem pagat pràcticament tot el que s'havia de pagar a l'advocat, però encara no l'hem retirat, perquè fins que no hi hagi aprovació definitiva no ens atrevim. Lo de l'Escala, el contenciós estava engegat. Ara l'hem retirat. El de Fluvià-

Marina el contenciós estava engegat, ara l'hem retirat. Coses que s'hagin aturat per via administrativa sense necessitat d'entrar a la judicial han estat poques: l'aeròdrom de Peralada, gairebé per via mediàtica..." (Entrevista M. Ball-Llosera, portaveu SLE).

La utilització del recurs jurídic, ha tingut, com ja hem vist, un efectes substantius molt notables.

5.4.3. INCIDÈNCIA EN LA DIMENSIÓ SIMBÒLICA- CONCEPTUAL

"En paral·lel al Debat Costa Brava, el 2004 es produïa també un debat social sobre el model urbanístic de l'Empordà liderat en bona part per la plataforma. Així mentre el DPTOP redactava l'avantprojecte de Pla director territorial de l'Empordà i celebrava diverses sessions de debat del Pla amb els ajuntaments i amb els agents socials i ciutadans, Salvem l'Empordà desenvolupava una activa campanya de participació i debat" (Tarroja, 2005:28).

Com ja hem remarcat, l'estratègia de SLE, basada en la participació i intervenció més o menys directa en les polítiques territorials a l'Empordà, s'ha acompanyat d'una tasca de difusió a nivell mediàtic i popular¹⁴⁹. L'organització de la campanya "Parla!" de participació en el Pla director de l'Empordà (octubre-novembre de 2004) ha posat de manifest aquesta estratègia, que es va concretar en la celebració de xerrades-debat a vuit pobles representatius durant un mes amb l'objectiu de recollir les propostes dels ciutadans respecte al que hauria de dir el Pla director. Igualment, les setze trobades amb els diferents actors polítics de la comarca (des de sindicats fins a caçadors) ordenats per àmbits (social, econòmic i polític); les taules rodones multisectorials per tal d'elaborar propostes per al PDTE; tot plegat combinat amb la participació ciutadana a través de la pàgina web de SLE.

Per altra banda, SLE també ha mirat d'incidir en els debats sobre el model territorial i econòmic a seguir¹⁵⁰. Ho ha fet tant a través d'altres organitzacions com l'Assemblea en Defensa de les Terres Nord-Orientals (ADTNO) – presentant un document consensuat per a discutir en el Debat Costa Brava II ¹⁵¹, en el què demanaven estendre la proposta de moratòria urbanística més enllà de la franja litoral; o bé participant directament en les taules rodones de l'esmentat debat.

"L'última jornada del Debat [Costa Brava II], celebrada a Sant Feliu de Guíxols el 16 d'abril, pretenia arribar a conclusions concretes i definir alternatives de futurs per a un desenvolupament sostenible de la Costa Brava. Després de diverses intervencions i un debat col·loqui, es va realitzar una taula rodona amb representants de tots els sectors implicats en el futur de la Costa Brava. Tant el Secretari del Gremi de Constructors i Promotors d'Edificis de Girona, Josep Danés, com la portaveu de Salvem l'Empordà, Marta Ball-Llosera, van coincidir, malgrat defensar-hi interessos oposats, en exigir urgentment un pla d'ordenació territorial de la Costa Brava" (Tarroja, 2005: 168).

¹⁴⁹ Cal destacar l'èxit de campanyes "publicitàries" de SLE i d'alguns instruments de difusió com el butlletí Infosalvem.

¹⁵⁰ Especialment pel que fa el model turístic i residencial a l'Empordà.

¹⁵¹ Durant el mes d'abril de 2004, a Blanes, Palafrugell, Roses i Sant Feliu de Guíxols es van celebrar una sèrie de debats sobre el model urbanístic a l'Empordà, organitzats per la Demarcació de Girona del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, i a on van participar des d'entitats ecologistes, a associacions empresarials, acadèmics i polítics (incloent el conseller d'Obres Públiques, Joaquim Nadal). Es va advertir de la caducitat del model de desenvolupament actual i es va apostar pel foment de la sostenibilitat i per les polítiques d'ordenació del territori.

Com veurem a continuació, els arguments de SLE semblen haver estat capaços de situar-se en el debat polític, de difondre's, i fins i tot de "contaminar" els discursos d'altres d'actors rellevants:

"El diari El Punt va recollir les reflexions de tot un seguit d'alcaldes del litoral gironí que, tot i ser diverses, coincidien en la necessitat de transformar el model de creixement i d'ocupació del territori. L'alcalde de Lloret de Mar, Xavier Crespo, afirmava que l'entorn natural havia de ser un avantatge competitiu. Per a Josep Marigó alcalde de Blanes, els valors paisatgístics i del medi serien elements de dinamització. Jordi Soler, alcalde de Calonge, proposava «parar màquines i planificar, aprendre dels errors, fer prevaler la qualitat per damunt de la quantitat, tornar als orígens de qualitat del paisatge i Carles Negre, alcalde de Torroella de Montgrí, demanava «una nova estratègia de respecte envers els recursos naturals i culturals». També Xavier M. Sanllehi, alcalde de Castelló d'Empúries, constata que «els nous reptes per resoldre serien posar límits al creixement, la correcta valoració dels espais agrícoles», i Carles Pàramo, alcalde de Roses afegia que «hem anat perdent qualitat paisatgística i identitat». Pilar Mundet, alcaldessa de Tossa de Mar, va afegir que «l'èxode del jovent és conseqüència de l'impacte econòmic del turisme, amb les precàries condicions laborals, l'estacionalitat i l'encariment de l'habitatge» (Esteban i Tarroja, 2004:139).

En definitiva, considerem que la capacitat de generar i promoure nous marcs cognitius i normatius al voltant del model territorial i econòmic a l'Empordà ha permès a SLE incidir, amb prou evidència, en el debats sobre aquesta temàtica. No podem plantejar, evidentment, que hagin estat les mobilitzacions les que han generat o promogut aquest debat, però sí que hem observat que d'ençà de la creació de SLE a l'estiu de 2002, han coexistit espais de debat més i menys formals (els Debats Costa Brava II, la Campanya Parla!, la Taula pel desenvolupament sostenible de les comarques gironines de l'ADTNO). El que podem afirmar, és que aquesta coexistència ha generat sinèrgies i, per tant, ha potenciat un debat, si més no a nivell regional. Amb aquesta contribució, les mobilitzacions al voltant de la política territorial a l'Empordà, també han incidit en un debat que té un impacte conceptual i simbòlic que transcendeixen el conflicte més local.

5.5. IMPACTE DE LES MOBILITZACIONS EN CONTRA L'EIX VIC-OLLOT PER BRACONS

A l'hora d'abordar aquest cas, cal fer algunes consideracions prèvies. Primera, que els més de deu anys d'existència de Salvem les Valls i de les mobilitzacions contra l'EVO per Bracons, ens porten a interpretar llurs impactes més recents com el fruit d'una acció col·lectiva prolongada, a la que s'afegeix una estructura d'oportunitat política que la rendibilitza. Segona, que el fet que les mobilitzacions no hagin aconseguit aturar el projecte no significa que no hagin aconseguit impactes rellevants. Aquests, com veurem tot seguit, han pogut tenir un caràcter més o menys diferit. Tercera, que el gir que s'ha donat en els objectius de la plataforma i en la seva definició del conflicte -en el moment que aquesta percep la construcció de la infraestructura com a inevitable- també s'ha reflectit en el tipus d'impactes que ha generat. Finalment, que el fort contingut simbòlic dels impactes, especialment en la dimensió relacional-operativa, ens porta a plantejar la possibilitat d'efectes col·laterals, més enllà del conflicte específic.

5.5.1. INCIDÈNCIA EN LA DIMENSIÓ SUBSTANTIVA

El fet que la mobilització contrària a l'EVO per Bracons no aconseguís el seu objectiu més explícit –aturar el projecte- podria fer pensar que no ha tingut impactes substantius rellevants.¹⁵² Per altra banda, el ressò mediàtic que han tingut les contradiccions entre els socis del govern i el ball de propostes i contrapropostes presentades, han pogut restar atenció al canvis substantius introduïts en les característiques de la infraestructura. Una atenció però que significativament sí que varen dedicar els promotors del projecte.

“La Federació d'Organitzacions Empresarials de Girona (FOEG) es va felicitar ahir per la decisió governamental de reprendre les obres de l'eix Vic-Olot, tot i que va puntualitzar que la seva és una satisfacció «moderada». El motiu d'aquest recel es deu als canvis introduïts en el projecte, com ara la reducció de 5 metres de l'amplada de la via, una mesura que, segons la patronal FOEG, fa que es corri el risc «de caure en els mateixos errors comesos amb altres infraestructures, la qual cosa comprometria el seu aprofitament futur» (El Punt, Comarques Gironines, 18 de març de 2004).¹⁵³

¹⁵² Aquesta és la percepció que també han tingut molts dels activistes, comprensible per la frustració que suposat la continuació de la infraestructura en relació als objectius de SVV.

¹⁵³ Les cites referides a notícies de premsa apareixeran, a partir d'aquí i fins al final del capítol, amb la indicació de la data de publicació, ja que hem considerat rellevant l'ordre cronològic d'aquestes. En la bibliografia s'indiquen els titulars d'aquestes notícies.

Per aquesta raó, encara és més interessant constatar que la mobilització ha tingut uns impactes substantius més rellevants del que segurament l'opinió pública ha pogut creure, perquè també han anat més enllà de les modificacions introduïdes en la infraestructura.

Hem vist en el capítol anterior que per pressió directa de Salvem les Valls, o a través dels socis del Govern tripartit contraris al projecte, el conflicte de Bracons va forçar un acord "difícil" en la formació del nou Govern. Així, els Acords del Tinell varen plantejar no només la reconsideració de la infraestructura, sinó també una sèrie de mesures complementaries amb efectes substantius sobre el territori (com potenciar vies alternatives a l'EVO per Bracons o iniciar un Pla director en la zona afectada per la nova infraestructura). Així, si bé aquests acords no van aturar el projecte, sí que van marcar el terreny en qual SVV va poder incidir de forma substantiva, com és el cas de la política d'ordenació del territori.

[En relació al Pla director urbanístic de les Valls d'en Bas, del Ges i Bisaura] "El Plan responde a un acuerdo del gobierno adoptado en el mismo momento en el que se decidió continuar, con una notable modificación del trazado, la apertura del eje. El control de las repercusiones urbanísticas de la nueva vía ha sido una de las principales preocupaciones de aquellos que se oponían a la apertura" (Nel-lo, 2005b).

Aquests acords sobre la política territorial a seguir en el cas Bracons posen, per tant, de manifest el caràcter diferit, però no per això menys important, dels impactes de les mobilitzacions contra l'EVO per Bracons. Prova d'això és, també, la voluntat del Govern de contrarestar les crítiques a la decisió de continuar les obres amb l'anunci del nou pla territorial.

"Joaquim Nadal va explicar ahir en roda de premsa que el seu departament encarregarà de manera «immediata i urgent» la redacció dels plans directors de la vall del Ges i la Vall d'en Bas, a través d'un conveni amb la UPC que signaran la setmana vinent. Nadal va voler «deixar molt clar» que el nou eix viari no comportarà cap aprofitament urbanístic. Va remarcar que les conseqüències de la seva implantació són viàries, econòmiques, socials, mediambientals i paisatgístiques, però «en cap cas urbanístiques». Així mateix, va argumentar que el nou projecte té un impacte menor en el túnel i la variant de Sant Esteve d'en Bas, i que a més protegeix els aqüífers de la zona i el sòl d'especial valor agrícola. Nadal va afegir que el nou projecte preserva molt millor el territori que el presentat per l'anterior govern. En el cas de la Vall d'en Bas, el pla director es farà en coordinació amb el pla director de la Garrotxa, que el Consell Comarcal ha encarregat a Xavier Canosa. Nadal no va posar data a aquests plans, si bé va dir que haurien d'estar acabats abans que les obres (El Punt, Comarques Gironines, 20 de març de 2004).

Com ja hem vist, la decisió de continuar les obres va provocar una reorientació proactiva (no exempta de conflictes) en els objectius de SVV per tal de minimitzar els impactes inevitables de l'EVO per Bracons. Aquesta reorientació va permetre iniciar els contactes amb l'Administració per tal canalitzar les demandes.

"En el conjunt de consultes diferides que vaig fer, vaig procurar que m'arribés la informació del que gent que havia estat col·laborant amb Salvem les Valls deia, per tal d'influir el Departament de Política Territorial. És clar que sí." (Entrevista G. Català, Secretària General de Medi Ambient.)

Aquest procés d'acostament institucional farà que SVV entri finalment a formar part de la Comissió local de seguiment dels tràmits públics i de les obres posteriors de l'EVO per Bracons¹⁵⁴. Aquesta participació permetrà a SVV "vigilar" l'acompliment del nou estudi d'impacte ambiental -que l'entitat havia reclamat reiteradament al DMAH- per part de la comissió tècnica de seguiment de les obres¹⁵⁵.

"L'estudi estableix la creació d'una comissió de seguiment de l'aplicació de les mesures correctores, integrada per tècnics de Medi Ambient, Carreteres i de l'ACA. A part de vetllar pels recursos hídrics, també haurà de controlar que els sobrants de terres es destinin a la restauració i a fer-ne un seguiment per les restes arqueològiques que es puguin trobar; i, entre altres coses, que es restitueixi la morfologia original als falsos túnels i que es creïn les instal·lacions associades als túnels fora del PEIN. El tram preveu una velocitat màxima de 80 km/h, una mitjana diària de 9.337 vehicles, un túnel natural a la Codina de 1.320 metres i 390 metres més de falsos túnels" (El Punt, 25 d'octubre de 2005).

En aquesta nova etapa, SVV ha participat, de forma més o menys formal, tant en la política territorial comarcal com en la política urbanística local: en la elaboració del POUM de Joanetes, del PALS¹⁵⁶ d'Olot, del Pla director urbanístic de les Valls d'en Bas, del Ges i Bisaura, del Pla territorial parcial de les Terres Gironines (a través d'Unió de Pagesos). Un escenari que ofereix abastament la possibilitat que SVV pugui canalitzar demandes i obtenir impactes substantius.

[en relació a la revisió del Pla especial d'ampliació del Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa] "En l'última reunió de la Junta de Protecció de la Zona Volcànica, que integra representants dels municipis del parc i de diversos departaments de la Generalitat implicats en la seva gestió, es van aprovar els criteris i objectius de la revisió. La junta va acordar coordinar el pla director comarcal i els de les valls del Ges i d'en Bas, integrar l'experiència de gestió dels últims anys i introduir elements nous com les directrius europees del paisatge, de la connectivitat i de la xarxa Natura 2000 i, entre altres coses, millorar la regulació de l'ús públic i integrar els canvis del POUM i de la nova llei d'urbanisme" (El Punt, Comarques Gironines, 28 de maig de 2004).

Un dels possibles impactes més recents de SVV, en la dimensió substantiva de les polítiques al voltant del nou eix viari, és la proposta que fa l'entitat al DMAH d'ampliar la Xarxa Natura 2000, delimitant zones ZEPA i LIC a la Vall d'en Bas.¹⁵⁷

¹⁵⁴ La participació de SVV en aquesta comissió de seguiment ha estat una decisió que s'ha anat posposant i debatent en la mesura que les expectatives sobre l'execució de l'EVO anaven canviant, ja que aquesta participació podia ser interpretada com la renúncia a aturar el túnel i l'EVO.

¹⁵⁵ La comissió local de seguiment és presidida per l'alcalde de la Vall d'en Bas, Miquel Calm, i la integren els portaveus dels altres grups polítics del consistori, l'associació de veïns de Joanetes, la cooperativa agrària local, l'agrupació d'empresaris, el Consorci de salut pública i medi ambient, el Parc Natural de la Garrotxa i Salvem les Valls.

¹⁵⁶ Pla d'Acció Local per a la Sostenibilitat, derivat de l'aplicació de l'Agenda 21.

¹⁵⁷ El 15 de gener, coincidint amb el desè aniversari de la plataforma, SVV va organitzar un acte a l'Orfeó Olotí per presentar una proposta d'ampliació de la Xarxa Natura 2000 a la Vall d'en Bas. En aquest acte van participar el Director General de Medi Natural, Manuel Luque -que va presentar les línies estratègiques del DMAH- i Salvem l'Empordà que va presentar la seva proposta per a l'Empordà. Els empresaris assistents a l'acte van manifestar la seva inquietud per la predisposició del DMAH a "escoltar" més les entitats ecologistes que les empresarials.

5.5.2. INCIDÈNCIA EN LA DIMENSIÓ RELACIONAL I OPERATIVA

Un primer aspecte a destacar de la incidència en la dimensió relacional i operativa de la política és el fort contingut simbòlic que adquireixen els impactes de les mobilitzacions al final del conflicte, quan justament aquests ja no poden tenir una traducció substantiva en la definició del problema i de la política. Com veurem a continuació, les mobilitzacions contràries a l'EVO per Bracons van aconseguir que la denúncia reiterada d'una forma de decidir i de governar considerada (des de l'inici del conflicte) poc democràtica i transparent arribés finalment als mitjans de comunicació, la recollissin sectors d'opinió pública i persones influents i adquirís, per tant, un valor simbòlic que segurament ha acabat traspasant el conflicte que l'ha originat.

"En definitiva, Bracons es un síntoma. No es aún la manifestación de algo más serio. Pero no ayuda ni en el fondo ni en la forma a ver un cambio en la gobernación del país." (Subirats, 2004).

"El mètode Bracons de conciliació de les antigues oposicions i de les actuals adaptacions a la realpolitik consisteix en agafar la mesura política objecte del problema, aturar-la durant un temps, marejar-la, conservar-ne l'essència, modificar-ne l'accident, carregar parcialment les culpes a l'herència rebuda i finalment dur-la a terme. Una mica menys de pendent per aquí, un canvi de traçat per allà, una mica més de pressupost, i endavant. Tinc la sensació que el mètode Bracons té entre nosaltres un futur considerable i no tan sols de cara a altres projectes de naturalesa similar, com el Quart Cinturó, sinó per a coses de més volada." (Villatoro, 2004).

Una denúncia que, fins i tot, prové dels mateixos actors institucionals i decisors públics, creant tensions entre aquests.

"El diputat d'ERC va advertir, però, als socialistes que hi haurà problemes si les decisions se segueixen prenent d'aquesta manera unilateral. "Si el PSC aplica el corró les coses no aniran pel bon camí", va afegir, mentre es mostrava convençut que els socialistes ja tenien decidit de bon principi tirar el túnel endavant. Boada va ironitzar que caldrà més temps per fer pedagogia al PSC sobre el que significa la "sostenibilitat", en al·lusió indirecta a les paraules que va pronunciar Maragall en el sentit que els socialistes haurien de fer classes de governar als seus socis. (Avui, 17 de març de 2005)

Per a explicar els impactes de SVV i de les mobilitzacions contra Bracons cal destacar que l'evident impacte mediàtic que arribar a tenir "el cas Bracons", en termes relacionals i operatius no es produeix de forma immediata o fortuïta en el moment que el nou Govern tripartit decideix continuar les obres. Per una banda, aquesta denúncia de la forma de governar i de gestionar el conflicte arriba després que s'hagin visibilitzat, també mediàticament, les contradiccions entre els actors públics.

"Des de divendres passat, els tres partits que integren el Govern català han produït les següents notícies sobre el polèmic túnel de Bracons: 1. El president, Pasqual Maragall, afirma divendres que «el túnel es farà»; 2. El conseller d'Obres Públiques, Joaquim Nadal, atura la perforació del túnel fins al dimarts 24; 3. Dirigents d'ERC i ICV participen diumenge en la manifestació que reclama paraitzar definitivament les obres; 4. El conseller de Medi Ambient, Salvador Milà, explica dilluns que el projecte incompleix la llei i insinua que les obres es podrien aturar durant vuit mesos; 5. El conseller Nadal diu el mateix dia que l'obra s'ha d'executar perquè està adjudicada" (Diari de Girona, Editorial del 18 de febrer de 2004).

Al llarg del període que va de novembre de 2003 a març de 2004 (des de la campanya eleccions autonòmiques fins els Acords del Tinell)¹⁵⁸, les mobilitzacions contra Bracons van fer possible la visibilització d'aquestes contradiccions i d'aquesta manca de transparència. Per aconseguir-ho, Salvem les Valls va aprofitar l'estructura d'oportunitat política favorable, que se l'hi ofereix amb les eleccions autonòmiques de 2003 i la formació d'un nou govern, per a rendibilitzar la tasca reiterada de denunciar la manca de transparència en la gestió del conflicte.

"Les reclamacions dels col·lectius opositors al projecte, ERC, ICV-EUiA, i fins i tot, Ciutadans pel Canvi, socis del PSC, es basen en manifestacions contundents en contra de la construcció del túnel. Per exemple, ERC feia una proposta per millorar les comunicacions entre Vic i Olot, sense túnel de Bracons. ICV-EUiA, frontalment en contra de la iniciativa, havia denunciat en reiterades ocasions la "il·legalitat" dels estudis d'impacte ambiental, perquè no se seguien les normes europees i estatals sobre aquest tipus de projectes. A més, tant ICV-EUiA com ERC van donar suport al contenciós que Salvem les Valls va presentar als tribunals contra l'obra. Les dues formacions i Ciutadans pel Canvi es van integrar en la plataforma que es va constituir, al final del 2000, per a evitar l'obra. Aquest pas va costar a Ciutadans pel Canvi de les comarques gironines un enfrontament amb el PSC, que no vol l'obra com està projectada, però que defensa la connexió" (El Punt, Comarques Gironines, 17 de desembre de 2003).

"El president de Salvem les Valls, que ahir va encapçalar la delegació que va entregar als partits, al Parlament, la seva declaració, va recordar que tant ERC com ICV-EUiA i també Ciutadans per Catalunya, socis del PSC, s'han mostrat sempre en contra del túnel de Bracons i que els socialistes, malgrat no oposar-s'hi, havien dit que aquest no era el seu projecte i que en volien un de més integrat en el territori" (El Punt, Comarques Gironines, 12 de desembre 2003).

Això ens porta a destacar l'existència de dos contextos polítics diferents en l'acció de la plataforma i de les mobilitzacions contra Bracons: un primer context marca una etapa que va de la proposta concreta (1994) fins a les eleccions autonòmiques de 2003, caracteritzada per una centralització extrema de les decisions; la segona etapa, a partir de la formació del nou Govern tripartit, on el procés decisonal evoluciona molt ràpidament.

En la primera etapa, el qüestionament de les formes de fer la política no va aconseguir crear, a més a més, tensions entre els decisors públics i cridar l'atenció mediàtica. I no podia ser d'una altra manera, en un context decisonal tan centralitzat i monolític: recordem que persones com Pere Macias –un dels principals promotors de la infraestructura– van ocupar consecutivament els càrrecs d'alcalde d'Olot, conseller de Medi Ambient i conseller de Política Territorial i Obres Públiques. Com remarca el director de planejament del DPTOP, Juli Esteban:

"És pensable que si de Bracons ningú n'hagués dit res, s'hagués fet el projecte tal com estava. Tampoc és molt normal que un canvi de conseller... la gent no hi entén d'aquestes coses i si un nou conseller té un projecte en marxa 'doncs que es faci'. Si no hi ha una senyal des de fora..." (Entrevista J. Esteban, Director del Programa de Planejament Territorial de la Generalitat).

En la segona etapa, en canvi, l'ajustada correlació de forces entre els partits favorables i detractors del projecte es va traslladar fins i tot a la formació del nou Govern i va trencar amb el context decisonal centralitzat i monolític anterior. Salvem les Valls va poder rendibilitzar millor aquesta tasca de denúncia, en posar també de manifest les contradiccions del nou Govern. No és doncs d'estranyar que, quan el Govern pren la decisió de continuar les obres, aquestes contradiccions i aquesta manca de transparència s'associïn i adquireixin un fort ressò mediàtic.

¹⁵⁸ És el 16 de març de 2004 quan el Govern comunica la decisió de continuar les obres.

“Hi ha encara un segon motiu de discrepància entre els socis majoritaris i els minoritaris. Va haver-hi votació en el consell executiu celebrat d'ahir a la delegació del govern de la Generalitat a Tarragona? Del costat socialista asseguren que no es va votar res: solidaritat màxima. De la banda esquerra del govern, afirmen que hi va haver dues votacions. A la primera, republicans i ecosocialistes van votar en contra de la nova proposta de la conselleria de PTOP sobre l'eix per Bracons. A la segona, sobre les modificacions, hi van haver vuit abstencions. Davant d'una reacció tan assenyada des d'Esquerra i des d'Iniciativa es pot tenir la sensació que les discrepàncies són pactades. Boada i Vigo ho neguen categòricament: «Pactada, de què? La disconformitat no pot ser mai pactada. La reacció és coherent i dura.» (El Punt, Comarques Gironines, 17 de març de 2004).

Aquesta espiral mediàtica, al marge de no haver produït uns impactes substantius en el conflicte, també acabarà escapant de les mans de SVV. És més, la plataforma s'arribarà a lamentar del fet que els mitjans de comunicació s'interessessin cada vegada més pel conflicte en la mesura que s'interpretava en termes partidistes.¹⁵⁹

“[En relació a les eleccions generals de 2003] “El grup parlamentari de Convergència i Unió creu que el govern va decidir ajornar la presentació del projecte fins ara amb l'únic objectiu d'estalviar les repercussions electorals que això podria tenir sobretot per a ERC i ICV, popularment contràries a l'execució de l'eix pel túnel de Bracons.” (El Punt, Comarques Gironines, 18 de març de 2004)

Així, paradoxalment, el que des de la plataforma era percebut com una desvirtualització del problema o conflicte, per alguns sectors fins i tot indesitjable, era el que permetia tenir uns impactes col·laterals i simbòlics rellevants en la dimensió relacional i operativa de la política; uns impactes que, com s'ha vist, potser no varen ser importants en relació al desenllaç del conflicte, però sí (potencialment) en relació a la política i cultura del territori degut a llur fort impacte mediàtic i simbòlic.

Finalment, volem destacar els impactes que les mobilitzacions han generat, en l'àmbit local i comarcal, al llarg del conflicte.

Per una banda, “l'efecte Bracons” en les eleccions autonòmiques i locals és empíricament contrastable.¹⁶⁰ A les darreres eleccions municipals (maig 2003) ja es va produir un primer transvasament de vots de CiU a ERC; i aquest va ser molt més intens a les eleccions autonòmiques (novembre 2003).

Per altra banda, l'acció de SVV també va suposar un cert revulsiu en l'acció política a nivell local i comarcal. SVV impulsà, per una banda, la creació d'un partit polític d'àmbit comarcal (Alternativa per la Garrotxa) i, per l'altra, la incorporació en els consistoris municipals de nous regidors que havien estat membres i/o activistes destacats de SVV¹⁶¹. El fet que ICV-EUiA participés en aquest nou partit, junt amb activistes de SVV, també va suposar per a la plataforma la possibilitat d'estrènyer les relacions i els compromisos amb aquestes dues formacions a nivell nacional.

¹⁵⁹ Ja hem comentat que “el joc polític” que SVV va donar al conflicte va ser criticat per algun sector de la mobilització. La politització mediàtica del conflicte també va ser vista com una conseqüència indesitjable de l'esmentada estratègia política.

¹⁶⁰ Tot i que no és fàcil aïllar els possibles efectes de les campanyes dels opositors sobre el comportament electoral a nivell local i comarcal, les dades mostren que el transvasament general de vots cap a ERC ha estat molt intens a la Garrotxa i Osona, i en particular en els municipis més afectats per la nova infraestructura.

¹⁶¹ És el cas de Jaume Cabanyes, exportaveu de SVV, regidor independent en el consistori de la Vall d'en Bas; de Josep Vila, regidor d'ERC a Sant Joan les Fonts i de Miquel Macias, germà de l'exconseller Pere Macias, regidor d'Alternativa per la Garrotxa a Olot.

"Divuit regidors del PSC, ERC, i Alternativa per la Garrotxa, una plataforma on hi ha ICV-EUiA, i tres alcaldes d'aquests partits van signar un manifest (Manifest d'Olot) on reclamen al nou Govern tripartit l'aturada immediata de les obres viàries pendents a la Garrotxa. El manifest es va presentar a l'Ajuntament d'Olot, cosa que va provocar una roda de premsa de l'equip de govern de la ciutat, per desmarcar-se del manifest i per reclamar consens sobre el tema i demanar al nou govern que la decisió sobre Bracons sigui el més ràpida possible (El Punt, Comarques Gironines, 18 de desembre de 2003).

5.5.3. INCIDÈNCIA EN LA DIMENSIÓ SIMBÒLICA I CONCEPTUAL

Una primera observació a fer és que, si en la cultura i política del territori podem destacar components normatius i simbòlics, els impactes de les mobilitzacions "contra l'EVO per Bracons" semblen haver-hi incidit clarament. Aquesta observació també es desprèn de l'opinió dels mateixos membres de Salvem les Valls:

"Des d'un punt de vista substantiu Salvem les Valls aconsegueix ben poc...l'actual projecte és un cosí germà de l'anterior. Que per cert aquest projecte ja existia i el varen treure del calaix quan els va convenir....Substantivament poc...tot maquillatge. A nivell de canvi cultural, de sacsejar consciències penso que en canvi l'impacte ha estat molt fort i ha servit de detonant per a que afloressin altres conflictes, per a que els mitjans parlessin d'aquestes qüestions..." (Entrevista R. Valls, portaveu de Salvem les Valls).

"Salvem les valls ha tingut un pes, una vegada el Govern ha decidit fer-ho "per nassos", llavors, ha escoltat la plataforma perquè Bracons ha assolit un valor exemplar de com no s'han de fer les coses..." (Entrevista D. Prats, Salvem Les Valls).

"L'eix viari de Bracons s'ha convertit en un excel·lent exemple del que podríem anomenar la "paradoxa sostenibilista". Una paradoxa que es posa de relleu a partir de la incorporació, reiterada i abusiva, del concepte de sostenibilitat en el discurs polític i tècnic. Abusiva, perquè decau o desapareix a l'hora de la veritat, quan s'han de posar en pràctica les polítiques sostenibilistes. Aquesta contradicció entre discurs conceptual i pràctica real troba en el model de mobilitat un dels seus màxims exponents." (Mallarach, J.M; Vila, J. Telenotícies On Line , 4 de febrer de 2005)

Com hem vist, davant la impossibilitat d'incidir més en la definició del problema i de la seva solució política, les mobilitzacions intentaran donar al "cas Bracons" un valor exemplar o paradigmàtic, per tal de potenciar-ne, si més no, uns impactes diferents sobre d'altres conflictes i polítiques similars. Ho faran denunciant la inconsistència del Govern tripartit, pel que fa la sostenibilitat de la opció de continuar les obres de l'EVO per Bracons.

"Ens volen disfressar el Bracons dels convergents. Els promotors immobiliaris, els constructors i tots aquells que fan negoci amb l'esmicolament de la nostra terra poden respirar tranquils. Les seves inversions estan segures, i la borsa del "totxo" respira tranquil·la mentre puja el seu valor. Al Palau de la Generalitat hi tenen un amic, els seus beneficis seguiran augmentant mentre l'asfalt i el ciment va tenyint de gris els nostres paisatges. Darrera d'ells, amics i amigues, es mor la il·lusió de molts de nosaltres. On són les noves polítiques de sostenibilitat? on el nou model territorial? A qui és té por? A l'altar de quins interessos es vol sacrificar les esperances de milers de ciutadans..." (Salvem Les Valls, 2004b)

Per altra banda, la denúncia reiterada d'una pràctica considerada fraudulenta com la fragmentació del projecte i de l'aprovació dels seus estudis informatius no va servir per aturar l'obra (com ho va ratificar la sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya) però sí per a denunciar un ús pervers dels estudis d'impacte ambiental. L'impacte

conceptual i simbòlic que ha tingut aquesta denúncia, encara que no s'hagi traduït en un impacte substantiu i immediat en la política concernida, sí que pot haver contribuït a atorgar més importància a nous instruments d'avaluació ambiental i, per tant, de forma indirecta i diferida, a generar impactes substantius en d'altres polítiques territorials.¹⁶²

Ja hem vist al capítol anterior que, des d'un punt de vista conceptual, SVV va plantejar un debat sobre la manca d'alternatives a determinats projectes d'intervenció territorial, posant en evidència la supeditació *de facto* de determinades opcions de progrés i de desenvolupament. Aquí, també plantegem que aquesta denúncia, encara que tampoc hagi aconseguit tenir uns impactes substantius en el conflicte, pot haver incidit en els marcs cognitius d'altres actors polítics, com sembla posar de manifest Juli Esteban.

“La resistència al projecte de Bracons per part de les plataformes territorials i ecologistes i també partits polítics que a la darrera d'any van accedir al Govern de la Generalitat és un fet important pel rebombori que va provocar i perquè no es limitava a una oposició més popular, del tipus “Aquí no” (...) La protesta de Bracons, però, com altres que comentarem de seguida, està motivada per una valoració diferent de les prioritats de desenvolupament del territori i, per tant, ha de merèixer una consideració molt diversa per part dels gestors” (Esteban, 2004: 25).

¹⁶² Un nou instrument com l'avaluació ambiental estratègica (de plans i programes) pretén justament evitar situacions com les denunciades per Salvem les Valls, en la mesura que la llei “té per objecte garantir la integració dels valors ambientals en la preparació, adopció i seguiment dels Plans i Programes que poden tenir efectes significatius en el medi ambient, i que són aprovats per l'Administració de la Generalitat, Administració local o Parlament de Catalunya” (Avantprojecte de llei d'avaluació ambiental de plans i programes, DMAH, 2005). En el document de l'Acció de Govern del DMAH 2004-2005 es fa referència a la voluntat d'aplicar aquest nou instrument a plans territorials i urbanístics i a projectes d'infraestructures per tal d'acomplir la Directiva 2001/42/CE.

5.6. ANÀLISI COMPARATIVA DELS IMPACTES

En aquest apartat farem una anàlisi transversal dels impactes de les quatre mobilitzacions i analitzarem de quina manera aquestes mobilitzacions han utilitzat i instrumentalitzat els recursos presents a la xarxa de polítiques per tal d'aconseguir aquests impactes. Advertim que les observacions, les anàlisis i les interpretacions que s'han fet al llarg d'aquest capítol no tenen la voluntat de ser generalitzables a qualsevol tipus de conflicte territorial o de forma d'acció col·lectiva crítica, sinó que tenen com a propòsit explicar com i de quina manera en uns casos concrets s'han produït uns impactes rellevants, caracteritzar aquestes impactes i finalment, intentar explicar-los en base a la mobilització d'uns recursos existents en un context determinat.

Una primera observació a fer és que les quatre mobilitzacions aconsegueixen incidir en les tres dimensions de les polítiques públiques implicades. Aquest fet, al marge d'evidenciar la interrelació entre les dimensions dels conflictes i de les polítiques, també ens indica que les quatre mobilitzacions cercaven una mica el mateix: canviar els continguts però també canviar les formes de fer aquestes polítiques. El fet que aquestes quatre mobilitzacions hagin aconseguit impactes en les tres dimensions de les polítiques també ens permet plantejar amb més solidesa la hipòtesi que les mobilitzacions hagin tingut impactes també més generals, és a dir, sobre la cultura del territori.

Taula 14. Impactes de les mobilitzacions

	Mobilitzacions en contra el PHN	Mobilitzacions al voltant del Pla 22@bcn	Mobilitzacions al voltant del model territorial de l'Empordà	Mobilitzacions contra l'EVO per Bracons
Dimensió Substantiva	<p>Contribuir a la derogació del transvasament de l'Ebre i de les polítiques derivades</p> <p>Contribuir a l'impuls de noves polítiques de gestió de l'aigua</p>	<p>Reservar un terç dels habitatges de protecció oficial pels veïns</p> <p>Desenvolupar un Pla d'Equipaments</p> <p>Introduir canvis substancials en el planejament urbanístic (PERI Llacuna)</p> <p>Contribuir a la creació d'un Pla Director del Patrimoni Industrial</p> <p>Garantir la conservació de Can Ricart (<i>encara és un procés obert</i>)</p>	<p>Paralitzar alguns projectes urbanístics a l'Empordà</p> <p>Introduir propostes al PDUSC per a la protecció d'espais naturals i de paisatges</p> <p>Accelerar l'elaboració del Pla Director Territorial de l'Empordà</p>	<p>contribuir a la modificació l'EVO per Bracons (tram Torelló-Vall d'en Bas)</p> <p>contribuir a l'elaboració del Pla Director Urbanístic de les Valls d'en Bas, del Ges i de Bisaura) i introduir-hi propostes</p> <p>proposar l'ampliació de la Xarxa Natura 2000 a la Vall d'en Bas</p>
Dimensió relacional i operativa	<p>Fer emergir nous actors en el conflicte (FNCA, Comissió UE de Medi Ambient, CPIDE)</p> <p>Provocar canvis en la política local (Front institucional Terres de l'Ebre, transfuguisme, canvis en la representació dels partits polítics)</p> <p>Provocar tensions entre els partits a nivell nacional (CiU-PSC) i estatal (CiU-PP)</p> <p>Posar en evidència la gestió del conflicte per part del govern del Partit Popular</p>	<p>Reconèixer el moviment veïnal com un actor rellevant en la política</p> <p>Incorporar actors del moviment en el seguiment de la política (participació en la Comissió de seguiment del Pla d'Equipament i en les Comissions d'afectats).</p> <p>Fomentar la participació ciutadana en el debat sobre el futur del Poblenou</p>	<p>Fomentar la participació ciutadana en el planejament urbanístic (consulta popular, xerrades informatives)</p> <p>Visibilitzar la manca de transparència dels processos informatius públics</p> <p>Esdevenir un actor rellevant en l'elaboració del Pla Director Territorial de l'Empordà</p>	<p>provocar canvis en el comportament electoral a nivell local i comarcal.</p> <p>visibilitzar pràctiques clientelars a nivell local i fomentar la participació ciutadana en el POUM de Joanetes</p> <p>visibilitzar la manca de transparència dels Governos CiU i provocar tensions en el tripartit</p> <p>esdevenir un actor en les polítiques territorials locals</p>
Dimensió Simbòlica i conceptual	<p>Assentar una "nova cultura de l'aigua"</p> <p>Reforçar un sentiment identitari de les Terres de l'Ebre</p> <p>Contribuir a la deslegitimació del govern del Partit Popular</p>	<p>Apropar el Pla 22@bcn a les necessitats socials i econòmiques del barri</p> <p>Reclamar la protecció del patrimoni industrial a partir d'un enfocament més integral i complex</p> <p>Denunciar processos d'especulació i de gentrificació</p>	<p>Fomentar un debat sobre el model urbanístic i econòmic de la zona</p> <p>Fomentar un debat sobre el paisatge</p>	<p>fomentar un debat sobre la mobilitat sostenible</p> <p>fomentar un debat sobre el valor dels espais naturals i agrícoles</p> <p>revitalitzar un debat sobre el paisatge</p>

5.6.1. IMPACTES DE LES MOBILITZACIONS EN LA DIMENSIÓ SUBSTANTIVA

Pel que fa la incidència en la dimensió substantiva de les polítiques territorials destacarem les següents reflexions:

1. En tots els casos les mobilitzacions aconseguixen incidir de forma substantiva en els respectius conflictes i en les polítiques concernides. **Les formes que han pres aquests impactes substantius han estat molt diverses:**

- **La paralització de projectes:** la derogació del transvasament de l'Ebre o la paralització d'infraestructures i de projectes urbanístics a l'Empordà.
- **La modificació de projectes:** els canvis introduïts en l'EVO per Bracons, a partir de la boca Nord del túnel; en el PERI Llacuna; en el Pla director urbanístic del Sistema Costaner.
- **La proposta o acceleració de projectes:** el Pla director del Patrimoni Industrial del Poblenou; l'acceleració de l'elaboració del Pla Director Territorial de l'Empordà, la contribució a la creació i elaboració del Pla Director Urbanístic de les Valls d'en Bas, del Ges i Bisaura, la proposta d'ampliació de la Xarxa Natura 2000 a l'Empordà i a la Vall d'en Bas.

Una conseqüència important que es desprèn d'observar aquesta varietat de formes d'incidir en la transformació del territori és que, des del punt de vista dels impactes i de la incidència en la política territorial, no sembla sostenible afirmar que aquestes mobilitzacions han estat reactives. Si en el capítol anterior, les estratègies i els recursos emprats en les quatre mobilitzacions ja ens indicaven una voluntat proactiva; l'estudi dels seus impactes també ho corrobora. Per tant, sembla contrastar-se novament la primera hipòtesi d'aquesta recerca, segons la qual "aquestes mobilitzacions tenen una orientació proactiva i una voluntat explícita de proposar alternatives, tant a nivell local com global. En l'apartat sobre la incidència en la dimensió conceptual i simbòlica veurem el caràcter també alternatiu d'aquestes propostes.

2. L'anàlisi comparativa dels impactes substantius de les mobilitzacions també sembla apuntar cap uns **denominadors comuns:**

- La voluntat de **regular i integrar les intervencions en el territori**, impulsant noves figures de planejament urbanístic (PDTE, PDUSC, Pla Director Urbanístic de les Valls d'en Bas, del Ges i Bisaura).
- De **regular i protegir (i/o patrimonialitzar) els recursos naturals i culturals** del territori amb polítiques hidrològiques basades en gestió de la demanda, amb la protecció del patrimoni natural i industrial (espais naturals protegits pel PDUSC i d'altres plans territorials, per l'ampliació de la Xarxa natura 2000; conjunts arquitectònics a protegir pel Pla Director del Patrimoni Industrial).

- **De regular i/o restringir els usos del sòl i de les activitats en el territori**, amb polítiques més integrals d'habitatge i d'equipaments en el Pla 22@bcn, amb la paralització o modificació de projectes urbanístics i d'activitats en el territori (urbanitzacions, camps de golf, granges, aeroports).
- **De minimitzar l'abast o els impactes dels grans projectes de transformació territorial**: intentant reduir l'impacte ambiental de grans infraestructures (modificacions de l'EVO per Bracons), utilitzant el blindatge urbanístic i l'ampliació de zones protegides per a limitar les intervencions i els impactes en el territori.

Sembla, per tant, existir una certa coherència entre el discurs sostenibilista d'aquestes mobilitzacions i els canvis que han propugnat en els continguts de les polítiques territorials. Un concepte de sostenibilitat que, a jutjar pels impactes substantius d'aquestes mobilitzacions sembla voler integrar també, aspectes socials i culturals.

3. **La intensitat d'aquests impactes difereix segons els casos**: no és equiparable la derogació del transvasament de l'Ebre, per exemple, amb la modificació de les característiques de l'EVO per Bracons¹⁶³. Les característiques dels conflictes i de les mobilitzacions expliquen en part aquestes diferències. En tots els casos, el recurs de la via o estratègia judicial ha estat una condició necessària, però no suficient. El rendiment d'aquesta estratègia també ha estat desigual: ja hem vist que en el cas de l'Empordà ha comportat la paralització de nombrosos projectes, en canvi en el cas de l'EVO per Bracons, el TSJC no només desestima el recurs contenciós administratiu interposat per SVV, sinó que el jutja gairebé improcedent. Aquí, però, cal observar la dificultat que sempre ha comportat pels actors privats qüestionar un projecte considerat d'interès general (aprovat al Parlament en el cas de l'EVO o en el Congrés de Diputats, en el cas del PHN)¹⁶⁴. En el cas de l'Ebre, l'estratègia judicial tampoc hagués estat suficient per a aturar el projecte de transvasar les aigües de l'Ebre, sense les grans mobilitzacions que la van acompanyar.

4. **El caràcter multinivell** dels processos de govern i de decisió en alguns conflictes és, com veurem en la dimensió relacional i operativa, alhora una oportunitat i una amenaça per les mobilitzacions de l'Ebre i de Bracons, en tant que, per una banda, augmenta el nombre d'actors i per tant afavoreix la possibilitat de buscar aliances i d'explotar contradiccions, però al mateix temps, en predominar una escala més gran, fa més difícil la incidència de les plataformes d'àmbit local¹⁶⁵. Des d'un punt de vista analític, ha estat més fàcil establir una relació de causalitat entre l'acció de Salvem l'Empordà i els projectes urbanístics aturats o entre les propostes de les mobilitzacions al voltant del Pla 22@bcn i els continguts finals d'aquest Pla més que no pas en el cas de l'Ebre o de Bracons, on

¹⁶³ Com ja hem dit en anteriors ocasions, seria massa simplista plantejar directament que la derogació del transvasament és el resultat de les mobilitzacions de la PDE al voltant del PHN i del transvasament de l'Ebre, ja que cal tenir en compte el paper d'altres actors importants com els partits polítics, diversos governs autonòmics, la Unió Europea, altres moviments a nivell estatal, etcètera. Així i tot, sí podem assegurar que específicament la PDE ha tingut una aportació fonamental en la derogació del transvasament, que ha estat el principal impacte substantiu d'aquestes mobilitzacions; matisant però que aquesta incidència la interpretem en termes de contribució.

¹⁶⁴ En el nostre context institucional, com veurem al final del capítol, sembla molt més fàcil pels actors no institucionals proposar projectes que rebatre'ls i, per tant, es confirma la necessitat d'afavorir un escenari més pluralista en la participació d'aquests actors en les fases inicials d'elaboració de les polítiques; un escenari molt més transparent pel que fa la construcció de l'interès general.

¹⁶⁵ Això posa de manifest la necessitat, sovint expressada per les mateixes plataformes, d'una coordinació multinivell per tal de rendibilitzar aquestes estratègies.

estan en joc grans projectes d'intervenció i de transformació territorials i on el processos de decisió són més complexes.

5. Com hem vist en començar aquest apartat, en tots el casos estudiats **els impactes substantius s'acompanyen també d'impactes rellevants en les dimensions relacional-operativa i conceptual-simbòlica**. Això es degut a que, com ja hem remarcat, aquestes dimensions estan interrelacionades. Aquesta observació però, també ens adverteix que sense impactes en les altres dimensions segurament no s'haurien produït impactes en la dimensió substantiva. Tanmateix, no podem afirmar que com més intensos han estat els impactes en les dimensions relacional-operativa i conceptual-simbòlica més intensos han estat els impactes en la dimensió substantiva de la política. El cas de Bracons ho posa, abastament, de manifest. El que sí sembla confirmar-se, com veurem a continuació, és que el potencial d'incidència en la dimensió substantiva de la política territorial (més enllà dels conflictes i de les polítiques concretes) sí que depèn de la intensitat dels impactes en les dimensions relacional-operativa i conceptual-simbòlica.

5.6.2. IMPACTES DE LES MOBILITZACIONS EN LA DIMENSIÓ RELACIONAL I OPERATIVA

Com podem veure en el quadre anterior, les quatre mobilitzacions aconsegueixen impactes rellevants en la dimensió relacional i operativa de les polítiques. Pel que fa el qüestionament de les formes de fer les polítiques i la política, els impactes de les mobilitzacions també semblen indicar un cert denominador comú en els propòsits:

1. Han **visibilitzat l'existència d'ambients clientelars** a nivell local i regional i de contradiccions entre els actors institucionals, especialment en els casos de l'Ebre i Bracons.

2. Han **qüestionat la transparència dels processos de decisió i d'informació pública**¹⁶⁶, denunciant l'opacitat en la presa de decisions i el canvi en les regles del joc (fraccionament de projectes, requalificacions del sòl, permisos i llicències irregulars), i la manipulació dels mitjans de comunicació per part dels actors institucionals en gairebé tots els casos.

3. Han **qüestionat la manca d'instruments efectius de participació ciutadana i de deliberació**, i han afavorit la participació dels ciutadans i de nous actors polítics en tots els casos.

Un primer element a destacar és que, pel que fa el qüestionament les formes de fer les polítiques, les mobilitzacions han obtingut força èxit: en tots els casos han aconseguit una "atenció" mediàtica important, que ha permès visibilitzar les regles del joc i el joc dels actors polítics en la xarxa de polítiques. Això no vol dir que aquesta

¹⁶⁶ En aquest sentit, cal remarcar que algunes de les noves regulacions que afecten

la política territorial semblen recollir, en certa manera, aquesta denúncia (les modificacions en la Llei d'Urbanisme, l'aplicació de l'avaluació ambiental estratègica de Plans i Programes, la creació d'oficines territorials d'avaluació), ja que introdueixen períodes més llargs i mecanismes més propers als ciutadans en els processos d'informació pública i de consulta.

estratègia s'hagi traduït sempre en uns impactes substantius en els respectius conflictes i polítiques, com palesa el cas de Bracons.

Pel que fa la capacitat d'incidir en les regles del joc i en la distribució de recursos en la xarxa, en tots els casos les mobilitzacions **aconsegueixen introduir nous actors en la xarxa de polítiques**: la participació de la Fundación Nueva Cultura del Agua en el cas de la política hidrològica de l'Ebre; la participació de l'Associació de Veïns del Poblenou i de Salvem les Valls, en les comissions de seguiment del Pla 22@bcn i de l'EVO per Bracons; la participació de Salvem l'Empordà en l'elaboració del Pla Director Territorial de l'Empordà. Amb la participació d'aquests nous actors, les mobilitzacions passen de denunciar les regles del joc a intervenir en la seva transformació, com hem vist clarament en els casos del Pla 22@bcn i de l'Empordà. Evidentment, la participació d'aquests nous actors en la xarxa de polítiques, no només altera les regles del joc i els recursos disponibles per part dels actors, sinó també el mateix joc dels actors polítics.

Pel que fa la incidència en el joc dels actors polítics, una de les estratègies més utilitzades ha estat la de **visibilitzar les contradiccions entre els actors institucionals**. Una estratègia que ha anat acompanyada d'una denúncia de la manca de transparència dels processos decisionals. Aquí, hem de remarcar que el caràcter multinivell dels conflictes ha afavorit clarament la visibilització d'aquestes contradiccions. Exemples paradigmàtics d'això són: en el cas de l'Ebre la denúncia i visibilització del diferent criteri de CiU respecte al PHN, al Parlament de Catalunya i al Congrés de Diputats; en el de Bracons, el diferent criteri dels socis del Govern tripartit. Aquesta estratègia ha incidit també en les aliances entre els actors de la xarxa.

La visibilització d'aquestes contradiccions ha tingut com a conseqüència, especialment en el cas de l'Ebre i de Bracons, **l'increment de les tensions entre els actors públics de la xarxa de polítiques**. En el cas de l'Ebre, les tensions es varen donar a dos nivells: a nivell estatal entre CiU i PP i a nivell nacional, entre CiU i el PSC. En el cas de Bracons, les tensions s'han donat entre els socis de govern a nivell nacional i, un cop presa la decisió de continuar les obres, dins d'ICV-EUiA el que va provocar la creació del nou partit Alternativa per la Garrotxa a nivell local i comarcal.

En el cas de l'Ebre i Bracons, s'han afegir uns **impactes sobre les estructures de representació partidista** a nivell local i comarcal gens menyspreables, que si bé en el cas de Bracons no aconsegueixen canviar la correlació de forces entre partits polítics detractors i partidaris de la infraestructura, en ambdós casos sí que aconsegueixen aprofundir les contradiccions i les tensions entre aquests actors. A les Terres de l'Ebre, el Front institucional de les Terres de l'Ebre es pot interpretar com un revulsiu a nivell local, així com les diverses crisis de govern i "transfuguismes" que es van donar en alguns consistoris, i els canvis en les tendències de vot. A la Garrotxa, són notables els canvis en els resultats electorals de les eleccions municipals i autonòmiques del 2003, i la creació d'Alternativa per la Garrotxa, ambdós fets clarament relacionats amb les mobilitzacions al voltant l'EVO per Bracons.

Finalment, i en relació amb l'anterior, volem remarcar la importància del moment de canvi de govern (desembre 2003), que afectarà a totes les mobilitzacions¹⁶⁷. Cal recordar que tant ICV com ERC havien participat en les mobilitzacions de l'Ebre i de Bracons, mentre que en els altres dos casos, si bé el recolzament no va ser tant explícit sí que jugaven un cert rol d'aliat o d'intermediador extern d'aquestes plataformes. Tanmateix, com ja hem remarcat anteriorment, ni aquesta col·laboració ha estat sempre pacífica ni la valoració que n'han fet els activistes ha estat sempre positiva.

"ICV i ERC van traïr Salvem les Valls, quan aquesta tenia al seu favor el fet que no s'havia resolt encara el tema del finançament. Quan SVV va recórrer el finançament a través de fons europeus, es varen fer rodes de premsa amb representants parlamentaris d'ERC i ICV. Més tard, quan l'anterior govern va proposar el sistema de finançament alemany, els dos partits varen callar i acceptar el nou sistema de finançament" (Entrevista J. Vilanova, Salvem les Valls).

En aquest sentit, és revelador que les mobilitzacions apel·lessin al caràcter suposadament "catalanista i d'esquerres" del nou govern per a defensar llurs posicions en els conflictes i demanar "coherència" al nou govern. La nova situació al Palau de la Generalitat va implicar un canvi important que encara ara no podem valorar adequadament. Si bé va col·locar en els espais de decisió a sectors teòricament pròxims a algunes de les tesis d'aquestes plataformes, també és cert que en entrar a la lògica del Govern, aquests sovint han moderat visiblement les seves propostes i decisions, adaptant-les al joc d'equilibris i de negociacions entre les diverses forces polítiques, com s'ha vist clarament en el cas de Bracons.

5.6.3. IMPACTES DE LES MOBILITZACIONS EN LA DIMENSIÓ CONCEPTUAL-SIMBÒLICA

"...l'aportació dels científics ha estat capdal, però penso que la nostra aportació cap a ells també ho ha estat en el sentit que a més de divulgar les seves idees els hem motivat a investigar més, perquè veien que el que investigaven realment servia per a alguna cosa" (Manolo Tomás, portaveu de la PDE, citat a Sempere et al., 2005: 112).

[en relació a la Proposta de Pla Integral de Protecció del Patrimoni Industrial] "El factor cívic és el que qualifica l'espai, aportant el valor afegit de la identitat, la cultura i, en definitiva, l'habitabilitat, que vol dir qualitat de treball i qualitat de vida". (Entrevista J. Roca, membre del Fòrum Ribera Besos)

"Hem obtingut victòries clares -aturar la urbanització a Sant Mori, l'aeròdrom de Peralada o Fluvianàutic- i victòries parcials -camp de golf de l'Escala- que ens estimulen a seguir lluitant», apunta Benejam, a criteri del qual, però, "el més interessant és que el model de reclamar una planificació general i no oposar-se només a projectes concrets està quallant a altres punts de Catalunya. Al Vallès Oriental, a la Selva o a Barcelona ja hi ha hagut contactes per exportar l'experiència empordanesa" (Lluís Benejam, portaveu SLE, citat a El Punt, 16 de juny de 2003).

¹⁶⁷ Podríem situar aquest moment entre la campanya de les eleccions autonòmiques (octubre-novembre del 2003) i el període de formació del nou govern (desembre de 2003-gener 2004).

"El conflicte de Bracons neix de la contraposició de dues visions del territori, una visió anacrònica –ancorada en vells paradigmes desarrollistes- en retrocés però encara hegemònica i una visió emergent alternativa però encara marginal". (entrevista R. Valls, portaveu de Salvem les Valls).

Les quatre cites anteriors, que corresponen a persones intensament implicades en les mobilitzacions estudiades, posen de manifest, per una banda, la **importància atorgada a la dimensió cognitiva i normativa dels conflictes**, al debat sobre les idees i els valors en l'acció política i, per l'altra, la voluntat de transcendir problemàtiques concretes i d'estendre l'experiència més enllà dels respectius territoris i conflictes.

En l'apartat sobre els impactes en la dimensió substantiva hem vist que la incidència en els continguts de les polítiques sembla respondre a una **concepció sostenibilista del desenvolupament econòmic i social**. En tots els casos podem identificar debats que responen a una preocupació per la gestió sostenible dels recursos del territori.

La protecció dels espais naturals, del paisatge, dels conjunts arquitectònics es planteja com un recurs també lligat al territori: ho veiem en els debats sobre els models urbanístics i turístics a l'Empordà; en els debats de caire més naturalista generats pel conflicte de Bracons o més històric i cultural en el cas del patrimoni industrial del Poblenou. Darrera de les propostes de polítiques més integrals d'habitatge i d'equipaments, en el cas del Pla 22@bcn, també hi trobem un debat sobre el desenvolupament endogen i sostenible del barri, molt orientat a la gestió no especulativa del sòl com a recurs limitat i lligat al territori .

En tots aquests debats trobem elements propis d'un marc cognitiu sostenibilista ens fa plantejar la **possibilitat d'una nova cultura en relació al territori**. La lògica territorial, que desplegaria aquesta nova cultura construïda i impulsada per les mobilitzacions respondria a la voluntat de vincular problemes globals (pèrdua de biodiversitat, de sòl, d'aigua, de patrimoni industrial i cultural) a territoris i interessos concrets.

Així, les mobilitzacions contra Bracons o contra el transvasament de l'Ebre el que han plantejat és si l'Eix Vic-Olot o el PHN responen respectivament a una demanda de mobilitat o d'aigua en el territori o bé a un determinat model (insostenible) de desenvolupament territorial. Pel que fa a les mobilitzacions al voltant del pla 22@bcn, hem vist que els esforços s'han concentrat, per una banda, en plantejar un desenvolupament social i econòmic que primer satisfaci les necessitats del barri, assegurant les dotacions d'equipaments i habitatge necessaris i, per l'altra, en reclamar la conservació del patrimoni industrial com a element identitari i cultural del barri i de la ciutat. El rebuig a un plantejament abstracte i "de tabula rasa" dels promotors i la proposta d'un model alternatiu més integrat en el territori són dos fets indissociables. Partint d'aquesta realitat, aquestes mobilitzacions construeixen un nou marc cognitiu i normatiu sobre el problema (Pla 22@) per tal de transformar-lo, no de suprimir-lo.

La lògica territorial, que es desprèn d'aquesta nova concepció o cultura sostenibilista del desenvolupament sembla, en definitiva, indicar que no n'hi ha prou amb seguir la consigna ecologista segons la qual cal "pensar globalment i actuar localment" sinó que també cal pensar a nivell local per a actuar a nivell global. Això fa que **les argumentacions aportades per aquesta concepció sovint transcendeixin el conflicte concret on apareixen, atorgant un valor exemplar a aquests conflictes**. Aquesta observació és rellevant en la mesura que reforça la nostra hipòtesi segons la qual aquestes mobilitzacions han aconseguit incidir en els marcs cognitius dels actors

polítics, així com en les percepcions i actituds dels ciutadans, és a dir, en la política i cultura del territori. L'horitzó temporal d'aquesta recerca només ens ha permès plantejar-ho de forma temptativa.

En el cas de l'Ebre, postulats com els que es deriven del concepte de "nova cultura de l'aigua" no solament han servit per a replantejar, radicalment, les polítiques de gestió de l'aigua sinó que també han permès donar rellevància social i cultural a aquestes qüestions. Com observen Sampere, Rodríguez i Torrents (2005:104):

"la PDE no es va limitar només a organitzar mobilitzacions socials. Com que tenia un discurs molt treballat, fruit de molts anys de pràctica, reflexió i anàlisi, els seus activistes van abocar molts esforços a exposar arreu on els ho demanaven els plantejaments de la nova cultura de l'aigua".

Aquesta voluntat de "traduir" el nous conceptes als ciutadans, s'ha donat en tots els casos, i afegeix un valor social i pedagògic a la tasca de les mobilitzacions.

[en relació a la nova cultura de l'aigua] "ha anat arribant a tots els sectors socials. Una prova és la gran implicació de les dones del mercat de Tortosa, dones sense un nivell cultural massa alt però que eren gent amb la ment oberta..." (Entrevista C. Ibáñez, PDE, fragment citat a Sampere et al. (2005: 57))

Elements com la denúncia dels processos especulatiu, la reclamació de la conservació del patrimoni, o el foment de noves activitats culturals, en el cas del Pla 22@bcn, s'han compartit amb d'altres mobilitzacions urbanes al voltant de projectes urbanístics com "El forat de la vergonya" o "l'Illa Robadors".

"Cansats que el centre de Barcelona es converteixi en un suposat "aparador" turístic, 11 col·lectius veïnals i socials van carregar ahir contra la política urbanística de l'ajuntament i els seus efectes al cor de Ciutat Vella. Van exigir mesures immediates contra la proliferació d'hotels, pisos turístics i locals d'oci, actuacions contra aquells que exerceixen assetjament immobiliari, i accions contra les demolicions a favor de la rehabilitació. Les entitats van unir la seva veu a la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona, on van presentar el manifest *Per una Ciutat Vella justa i habitable*. Segons la seva opinió, el districte va cap a un model de "parc temàtic" o "aparador" d'esquena als veïns". (El Periódico, 3 de març de 2005).

En els casos de l'Empordà i de Bracons les mobilitzacions han fomentat debats combinant una estratègia més de base amb una de més elitista. En el cas de l'Empordà, a través de l'organització de xerrades i conferències en diferents municipis (com hem vist amb la campanya "Parla!) es va intentar acostar als ciutadans els debats sobre el model turístic i urbanístic de la zona alhora que es pretenia recollir les visions i inquietuds de la ciutadania. Paral·lelament, SLE ha participat en fòrums més tècnics i de forta rellevància pública, com és el cas del Debats Costa Brava II organitzats pel Col·legi d'Arquitectes de Catalunya. Com hem vist anteriorment, actors polítics com alcaldes o empresaris de l'Empordà semblen recollir alguns elements dels debats i dels nous marcs cognitius.

En el cas de Bracons, els contactes que mantindrà SVV amb geògrafs, economistes i ambientòlegs de la UDG, així com amb d'altres entitats com l'Associació de Naturalistes de Girona, van permetre també una tasca de difusió de nous conceptes al voltant de la gestió dels espais naturals i agrícoles, i del paisatge, com a actius territorials, buscant la complicitat de sectors econòmics emergents com el turisme rural sostenible. Aquest debat, més circumscrit al territori, es va combinar amb una reflexió més àmplia sobre models de mobilitat i de desenvolupament econòmic.

Finalment, apuntar que la confrontació de marcs cognitius i normatius pugnant per esdevenir referents de política, sembla haver-se donat en tots els casos on han intervingut aquestes mobilitzacions. L'emergència de nous marcs cognitius rivals és la que ha permès relativitzar el valor dels marcs cognitius i dels referents polítics dominants. Així, en tots els conflictes estudiats, **l'acció política de les mobilitzacions ha permès deconstruir el concepte d'interès general** implícit en les decisions públiques: advertint sobre el valor relatiu dels marcs cognitius i dels referents de política que l'emparen, també qüestionen, des del punt de vista de l'interès general, la justificació de les opcions adoptades. Aquestes mobilitzacions, en intentar acostar les decisions (sobre transformacions del territori) als ciutadans del territori, no pretenen només defensar uns interessos particulars (els d'aquests ciutadans del territori) com farien tradicionalment els grups d'interès, sinó posar de manifest la contradicció que suposa, en termes d'interès general, excloure'ls en la definició de la política. La voluntat d'aquestes mobilitzacions de crear nous marcs cognitius sobre els problemes i les opcions de solució, de qüestionar el sentit unívoc del progrés; és el que les allunya de comportaments de tipus NIMBY. En definitiva, aquestes mobilitzacions, en rebatre tant el contingut de les polítiques com la forma d'elaborar-les, també aconsegueixen posar en evidència que el principal recurs per a legitimar-les - l'apel·lació a l'interès general - és un instrument de naturalesa política i relacional i per tant, qüestionable, si més no en termes d'equitat social¹⁶⁸. Per tot això, plantegem que les mobilitzacions estudiades han generat uns impactes que transcendeixen àmpliament els conflictes i les polítiques territorials que les han originat, perquè posen en evidència les limitacions i mancances dels dispositius propis de la democràcia representativa en un context de globalització neoliberal.

¹⁶⁸ Per a una teorització sobre aquestes qüestions vegeu Casademunt (1998).

Capítol 6

Reflexions finals

6. REFLEXIONS FINALS

Al llarg dels dos anteriors capítols hem desenvolupat, a partir dels quatre casos analitzats, els principals objectius que han motivat aquesta investigació: la caracterització de les mobilitzacions locals en defensa del territori i la valoració dels seus impactes en les polítiques territorials. Així doncs, les línies que vénen a continuació pretenen anar més enllà dels objectius marcats inicialment, per tal d'obrir nous àmbits de reflexió. En primer lloc, volem plantejar un debat entorn dels reptes, les dificultats i les oportunitats més rellevants amb què es troba actualment l'incipient "moviment en defensa del territori"¹⁶⁹. En segon lloc, discutirem al voltant dels conceptes de la "cultura del no" i de la "nova cultura del territori", argumentant la nostra sospita de que darrera d'aquests conceptes, el que emergeix és un debat, una lluita, sobre els valors i les formes que han d'orientar l'elaboració i la implementació de les polítiques territorials a Catalunya.

6.1 EL MOVIMENT EN DEFENSA DEL TERRITORI: UNA PROPOSTA PEL DEBAT

La intenció d'aquest apartat no és ni fer una anàlisi exhaustiva del moviment, ni ser prescriptius sobre què ha de fer i cap a on s'ha d'orientar el moviment; ja que al nostre entendre és en els seus espais de discussió on cal que es defineixin i redefineixin els seus propis objectius i els millors camins per aconseguir-los. L'objectiu, doncs, és llençar algunes idees per a fomentar la reflexió, la crítica i el debat, tant dins del propi moviment com de cara a les institucions públiques i a la comunitat acadèmica.

Hem aplicat una anàlisi DAFO¹⁷⁰, que habitualment s'utilitza per a elaborar una visió estratègica sobre la situació d'una organització¹⁷¹, amb l'objectiu de sistematitzar els punts forts i febles amb els què compta i així

¹⁶⁹ En aquest punt de l'informe, ja no parlem només de mobilitzacions concretes en defensa del territori. Com ja hem apuntat al capítol del marc teòric (apartat 2.2.4), pressuposem que és probable que s'estigui conformant un incipient moviment en defensa del territori, que podria englobar a tots aquells grups i plataformes que es poden identificar total o parcialment amb les característiques de la Taula 1 (apartat 2.2.4.3); vegeu també la lectura es fa de la Taula a partir dels quatre casos analitzats (apartat 4.5.2). Per tant, en aquestes "Reflexions finals", on pretenem llençar línies de debat més àmplies, partirem del pressupòsit de l'existència d'aquest moviment emergent.

¹⁷⁰ Acrònim de Debillitats, Amenaces, Fortaleses i Oportunitats.

preparar-se per a afrontar els reptes de futur. Les debilitats, les amenaces, les fortaleeses i les oportunitats poden provenir tant de l'àmbit intern del moviment (dels recursos i capacitats de què disposa), com del context sociopolític on el moviment actua. Les debilitats i les fortaleeses tenen a veure amb l'anàlisi que fem de la situació actual, mentre que amb les amenaces i les oportunitats pretenem plantejar una visió més estratègica, preveient tendències i escenaris de futur que de fet no tenen perquè donar-se però que al nostre entendre és interessant debatre. A continuació, desenvoluparem aquells aspectes del quadre que ens semblen més rellevants.

Taula 14. Anàlisi DAFO del moviment en defensa del territori

DEBILITATS	AMENACES
<ul style="list-style-type: none"> - Capacitat de mobilització limitada (geogràficament o quantitativament). - Limitació dels recursos econòmics i humans, que genera per una banda la dificultat o incapacitat per afrontar els múltiples fronts oberts al mateix temps (urbanització difusa, aigües, residus, paisatge, infraestructures...); i per l'altra dificulta el treball als dos nivells: en els conflictes locals i en l'establiment de mecanismes d'intercanvi i coordinació amb altres mobilitzacions. - Sostenibilitat dels propis grups i plataformes: què passa quan acaba el conflicte concret que ha generat la mobilització? - Pèrdua del suport de partits polítics de l'oposició (especialment ERC i ICV), que actuaven com a aliats i/o transmissors del missatge de les plataformes en molts dels conflictes; aquests deixen de mobilitzar per a centrar-se en la tasca de govern. - Context de deslegitimació del moviment en el debat públic (NIMBY, "cultura del no"). 	<ul style="list-style-type: none"> - Pèrdua de capacitat de mobilització. - Incapacitat de transcendir el propi conflicte. No establiment de mecanismes de intercanvi entre mobilitzacions ni generació d'un discurs "mínim" comú. - Pèrdua d'independència, flexibilitat i espontaneïtat. - Esclat de conflictes interns (protagonismes, estancaments, dogmatismes, guetització...). - Pèrdua de complexitat del moviment (centralització, homogeneïtat, etc.). - Deixar de ser un actor reconegut per part de l'Administració en la gestió del conflicte i en la planificació. - Pèrdua de la capacitat confrontativa degut a la integració en els mecanismes de consulta de l'Administració. - Instrumentalització per part dels partits polítics - Oblit d'elements de justícia social en el discurs sostenibilista. - Invisibilitat mediàtica.
FORTALESES	OPORTUNITATS
<ul style="list-style-type: none"> - Impactes en polítiques concretes. - Notable presència mediàtica, en creixement durant els últims anys. - Gran coneixement de la realitat local (coneixement pràctic generat des de la mateixa 	<ul style="list-style-type: none"> - Consolidació de les xarxes d'intercanvi de coneixements, experiències i recursos entre diferents mobilitzacions. - Potencialitat d'allò local: donat que la gent reacciona davant l'amenaça, importància

¹⁷¹ Som conscients que no es pot tractar un moviment com una organització, ja que són una pluralitat de persones i col·lectius amb formes organitzatives molt diverses les que conformen un moviment social. Tanmateix, creiem que es poden generalitzar una sèrie de característiques comunes que li donen sentit com a moviment i el permeten actuar en determinades ocasions com a un actor col·lectiu, i és sobre aquestes característiques que hem centrat la nostra anàlisi.

<p>societat civil organitzada).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Capacitat de generar aliances entre diferents tipus d'actors (partits polítics, acadèmics, entitats, etc.) a partir de problemes concrets. - Voluntat de crear espais d'intercanvi, comunicació i coordinació entre diferents mobilitzacions. - Moviment assentat en un teixit associatiu dens. - Discurs complex que trenca amb les dicotomies urbà/rural; global/local; societat/natura i les divisions temàtiques (residus, planificació, gestió de l'aigua, energia, etc.). - Capacitat de proposició. - Creixent reconeixement com a interlocutors per part de l'Administració. - Suport de tècnics i experts. 	<p>d'estendre un projecte ideològic i polític a partir de les accions i projectes concrets. Moviment translocal?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Assegurar una millor connexió estable amb la universitat i els experts. Explorar, aprofundir, noves formes d'investigació activista. - Creixent consciència comuna com a moviment. - Aprofitar la fragmentació institucional (els diferents Departaments o nivells de govern) i les oportunitats que genera un govern de coalició (divisió en les elits polítiques dirigents) per a buscar aliats. - Recurs a noves directrius i lleis europees que avalen algunes de les tesis del moviment (Estratègia Territorial Europea, Directiva marc d'aigües, declaracions del Parlament Europeu, etc.).
---	---

Font: elaboració pròpia a partir de l'anàlisi de casos, les entrevistes a activistes i el grup de discussió sobre conflictes territorials realitzat en les Jornades de moviments socials i recerca activista¹⁷²

LES FORTALESES I LES OPORTUNITATS

Entre les fortaleSES, volem destacar que al llarg de l'estudi hem constatat la capacitat que tenen les mobilitzacions per a **generar impactes en les polítiques concretes**, malgrat que generalment no s'aconsegueixi la totalitat dels objectius proposats. Així doncs, veiem com l'organització a través de plataformes àmplies que activen processos de mobilització social dona els seus fruits. En altres paraules: protestar, debatre, proposar i actuar en l'esfera pública té uns efectes reals sobre el que s'acaba fent al territori. Fer explícits els impactes en les polítiques obtinguts com a moviment pot servir per a renovar energies i incentivar a nous activistes a vincular-se a aquests grups.

Sens dubte, la **cobertura mediàtica** que han tingut aquest tipus de mobilitzacions ha jugat sovint al seu favor, essent aquesta una estratègia que els grups han sabut aprofitar¹⁷³, malgrat que també és un recurs utilitzat pels promotors dels projectes. Seguint la idea de que "si no apareixes en els mitjans no existeixes", però, totes les plataformes analitzades han organitzat accions específiques encaminades a atraure l'atenció dels mitjans de comunicació (tant locals com nacionals) per tal d'incorporar les seves demandes dins l'agenda pública, que és el primer pas per tal d'inserir-les a l'agenda política dels partits polítics o de l'acció de govern. Generar dinàmiques de confiança amb determinats periodistes, treballar conjuntament amb acadèmics que tenen una major facilitat d'accés

¹⁷² Aquestes Jornades es van realitzar del 22 al 25 de gener del 2004 a l'Ateneu de Nou Barris. Un recull de les principals aportacions de les Jornades el podeu trobar a COL·LECTIU INVESTIGACIÓ (2005). *Recerca activista i moviments socials*. Barcelona: El Viejo Topo.

¹⁷³ Per exemple, el grup d'acció directa de Salvem l'Empordà té precisament com a finalitat assegurar la presència regular del moviment als mitjans de comunicació

els espais d'opinió, desenvolupar accions atractives pels mitjans ("buscar la foto"); totes aquestes estratègies han facilitat la presència dels moviments en aquest àmbit.

Malgrat tot, en general no es té massa control sobre la interpretació que els mitjans fan de les propostes del moviment: una lectura simplificadora pot restar profunditat al discurs del moviment (centrant-se només en el "no al túnel de Bracons"; "no al transvasament", per exemple, i obviant les argumentacions de fons que hi ha darrera), alhora que la seva presència pot ser molt fluctuant, podent caure ràpidament en l'oblit. Alguns grups han assegurat la difusió contínua de les demandes a través de mitjans de comunicació propis (la majoria de les plataformes compten amb pàgines web i algunes d'elles també amb publicacions periòdiques en forma de revistes o butlletins), per a poder mantenir així de forma continuada la comunicació amb l'entorn social més proper al moviment i alhora facilitar permanentment als periodistes l'accés a fonts d'informació alternatives on poder recórrer.

Una altra de les forteses com a moviment que s'ha posat de manifest entre els activistes és l'elevat **coneixement de la realitat local**, que sovint sobrepassa el coneixement del que disposa la pròpia Administració. El coneixement generat pel moviment tant pot ser "expert" (a través de l'estudi científic de l'entorn natural, urbà o social), com fruit de la vivència quotidiana i de la memòria històrica. També pot centrar-se en els canvis que va experimentant el territori, o en el mateix funcionament de la política local (per exemple l'existència de corrupció o d'actituds "caciquistes", obviats per les lleis i els plans però que tenen un efecte en el funcionament i aplicació de les polítiques). Alhora, aquests coneixements solen ser omnicomprensius, és a dir, travessen les lògiques compartimentades del funcionament burocràtico-administratiu, així com les aproximacions parcials que es realitzen des de les disciplines estanques de l'Acadèmia.

El *leit motiv* de les mobilitzacions ha estat la reivindicació de solucions als problemes del territori, moltes vegades relacionats amb els nous projectes que s'hi volen fer. A partir de l'existència d'un problema o projecte concret es destaquen les mancances, els perills i les oportunitats de transformació del territori. Com apunta Sempere (2005) en el seu estudi sobre el paper dels experts en els moviments ambientalistes, la presència d'experts i acadèmics en aquests moviments facilita la vinculació d'un problema concret a una problemàtica social més extensa:

"Una de les claus de l'èxit de la simbiosi entre ciència i acció social és anar a l'arrel del problema per fer un discurs ampli i unificador que no només impliqui aquells ciutadans afectats per qualsevol instal·lació, pla o altra intervenció, sinó també fer extensiu el problema –i la solució– a la resta de la població" (Sempere, 2005: 102).

Així doncs, una de les oportunitats per superar la crítica que cataloga aquestes reivindicacions com egoistes i reactives és l'aprofundiment i l'extensió, a partir de problematitzar projectes concrets, d'un **discurs complex que trenca amb les dicotomies urbà/rural, global/local i natura/societat**, així com les divisions temàtiques dels aspectes que configuren el territori (residus, planificació, gestió de l'aigua, energia, etc.). En aquest sentit, la pròpia dinàmica del moviment ha explorat diferents experiències en les que es podria seguir aprofundint: la creació de xarxes d'intercanvi de coneixements, experiències i recursos entre diferents mobilitzacions (com els processos de preparació de les Trobades de grups i plataformes en defensa del territori); els lligams amb determinats experts

acadèmics; la creació de nous espais d'investigació i recerca (com la Fundació Nova Cultura de l'Aigua, el Centre d'Ecologia i Projectes Alternatius, etc).

Val la pena aprofundir en el tema de l'**ús del coneixement científic** i dels experts per part del moviment en defensa del territori. Al llarg de l'estudi hem observat la importància creixent dels coneixements científics per tal d'ajudar a construir noves formes de veure els problemes, recolzar els arguments sobre els impactes negatius dels projectes proposats per l'Administració, i legitimar les solucions alternatives. En el sentit invers, la mobilització ha contribuït fortament a difondre molts discursos científics crítics que altrament probablement s'haguessin quedat en un àmbit molt més restringit. Així doncs, es produeix una necessitat mútua entre l'acció social transformadora i els experts crítics.

"[els científics] només han estat escoltats i tinguts en compte per les administracions públiques en el moment que amplis sectors socials han assumit el discurs ecològic i universalista que ells han desenvolupat, quan la força dels moviments al carrer han obligat les autoritats a atendre les reivindicacions" (Sempere, 2005: 112).

Durant les mobilitzacions, tant la creació com l'ús del coneixement "científic" ha estat substancialment diferent de com habitualment es dona en l'àmbit acadèmic o en l'Administració. A continuació, podem anomenar algunes de les característiques que considerem rellevants de la combinació de la investigació amb la militància política, tal i com s'han donat sovint en el moviment de defensa del territori¹⁷⁴:

- Es fa una anàlisi multiescalar, abordant els fenòmens estudiats des de diferents escales, i interdisciplinar del problema, trencant amb la rigidesa de les disciplines acadèmiques.
- Es dona una construcció col·lectiva del coneixement. Per exemple, la nova cultura de l'aigua ha estat una construcció col·lectiva a partir del debat entre activistes i científics dins del marc d'un moviment social. La recerca s'activa i es practica, doncs, des dels mateixos moviments socials.
- Es parteix d'una perspectiva situada, posicionant-se políticament amb voluntat de transformació social. Alhora, hi ha una crítica a aquelles opcions que, emparant-se en una pretesa neutralitat científica, serveixen per recolzar determinats interessos.
- És un coneixement contextual, sorgit de la reflexió sobre la pròpia pràctica amb voluntat d'aplicar-lo. La validesa del coneixement produït des d'aquesta perspectiva recau en el seu grau d'incert a l'hora d'orientar una nova pràctica del moviment i d'afrontar reptes i situacions noves.
- Porta implícita la socialització del coneixement científic i una necessitat de fer pedagogia sobre la problemàtica en qüestió, obrint un procés reflexiu que contribueix a l'autoformació dels activistes i

¹⁷⁴ Vegeu REVISTA DERIVE APPRODI, ET AL. (2004). *Nociones comunes. Experiencias y ensayos entre investigación y militancia*. Madrid: Traficantes de sueños, així com COL·LECTIU INVESTIGACIÓ (2005).

simpatitzants. Això permet estimular el debat polític i l'intercanvi d'idees, habilitats i recursos tant dins com fora del moviment. Es defensa el lliure accés al coneixement i la seva no-mercantilització.

En aquest àmbit, sembla haver-se obert un llarg camí per recórrer en la cerca de noves fórmules d'investigació activista, per tal d'aprofitar la informació generada per les administracions públiques i el coneixement i els recursos de les universitats i les entitats socials. En definitiva, per tal de seguir generant coneixement útil per a la transformació que impulsen aquests moviments.

LES DEBILITATS I LES AMENACES

Pel que fa a les debilitats i amenaces, s'assenyala **la limitada capacitat de mobilització col·lectiva fora dels àmbits locals**. Hauriem d'exceptuar alguns casos, com el de la PDE, que va protagonitzar mobilitzacions importants a Barcelona, Mallorca, Saragossa o Madrid i la campanya d'oposició a la línia de Molt Alta Tensió, amb una gran capacitat de generar aliances entre les poblacions de diferents territoris afectats per la infraestructura.

Una altra debilitat identificada és la **falta de recursos materials i humans** per fer front a projectes molt complexos, que sovint requereixen estudis legals i tècnics, una tasca de difusió i informació entre la població, la interlocució amb l'Administració i amb els partits polítics, etc. Aquestes mancances s'han mirat de superar per diferents vies: a través d'aliances amb diferents grups que s'han anat implicant en la mobilització i han aportat nous recursos, buscant diversificar les vies de finançament (aportacions individuals i d'entitats, subhastes, concerts, festes populars, *merchandising*, etc.), la contractació de persones que es dediquen professionalment a l'organització i un aprenentatge col·lectiu arran de tractar quotidianament amb aspectes legals o científics molt específics. Això dona lloc a una configuració de les mobilitzacions en formes d'organització flexibles i diverses, normalment assentades en un teixit associatiu dens en el territori afectat, que possibilita que el moviment pugui dedicar-se, tot i els recursos limitats, a diferents fronts, rutinitzant algunes tasques (per exemple la legal) i alhora mantenint una capacitat d'adaptació i d'espontaneïtat al llarg dels conflictes.

Un cop es desactiven els conflictes concrets que han generat les mobilitzacions, una de les qüestions que es planteja és **la continuïtat dels grups i plataformes** que les han promogut. Tirar endavant accions col·lectives de protesta sovint comporta una gran dedicació de temps i energia, tant a nivell personal com a nivell de les entitats promotores; un esforç que difícilment es pot mantenir molt de temps. Tot i que la resolució d'un conflicte concret no acaba amb la problemàtica de fons que han plantejat les mobilitzacions (per exemple, que s'aturi una proposta d'urbanització en un municipi no significa que es resolgui el problema de la urbanització difusa del territori; ni aturar el transvasament no significa la implantació de la nova cultura de l'aigua, etc.), també és cert que l'energia dels activistes no és il·limitada, i que de raons per a la mobilització mai en faltaran. Hem vist com les plataformes han combinat elements reactius de rebuig, amb elements propositius i discursos més amplis i integrals. Malgrat que molts cops s'ha conceptualitzat el localisme de les plataformes com un element negatiu, posant l'accent en l'egoisme d'aquests grups que només es preocupen pel seu entorn proper, hem vist com la força i la legitimitat d'aquests moviments rau fonamentalment en el seu coneixement i assentament en l'àmbit local. Normalment les plataformes

s'organitzen entorn de projectes concrets i, un cop el conflicte es resol (en un sentit favorable a la plataforma o no), és possible que aquestes es dissolguin o es transformin en un altre tipus d'organitzacions.

Així doncs, pel que fa a la continuïtat de les mobilitzacions més enllà del conflicte pel qual van sorgir, podem observar que la configuració organitzativa d'aquestes ha donat algunes respostes a aquestes qüestions, com per exemple: 1) l'existència de grups més petits i estables implicats a les plataformes (entitats ecologistes, associacions de veïns, etc.) que sobreviuen als diferents conflictes i són capaços d'aglutinar diferents reivindicacions territorials, permetent una certa continuïtat entre les diferents lluites; 2) la creació de mecanismes d'intercanvi de recursos entre grups, plataformes i mobilitzacions (com per exemple les Trobades o la creació de pàgines web, llistes de distribució electròniques, etc.) que permeten aglutinar les diverses experiències concretes sota un mateix espai, acumular i transmetre els aprenentatges i donar continuïtat i solidesa al moviment en defensa del territori més enllà de l'aparició o desaparició de mobilitzacions concretes; o 3) la creació de nous organismes, com la Fundació Nova Cultura de l'Aigua, que ajuden a recopilar, difondre i aprofundir el coneixement i la legitimitat adquirida en les diferents lluites. La combinació d'aquests tres elements possibiliten mantenir present un horitzó comú, etiquetat com la lluita per una "nova cultura del territori", així com fomentar la creació de noves plataformes i nous activistes en els àmbits locals.

Un altre debat interessant és la **relació amb l'Administració** que tenen aquestes plataformes. Al llarg de l'evolució del moviment ecologista, hem vist com els grups que el conformen han anat guanyant legitimitat i esdevenint actors importants en la xarxa de polítiques mediambientals (en temes com els parcs naturals, l'energia, els residus, etcètera). Com hem pogut observar, els grups i plataformes que conformen el moviment en defensa del territori estan esdevenint un actor important en la planificació territorial, integrant i relacionant diferents aspectes que són presents en un territori determinat. Quines conseqüències comporta que aquests grups esdevinguin uns interlocutors estables de l'Administració? Ja hem mostrat com la presència de les plataformes en conflictes concrets ha acabat modificant les polítiques en alguns aspectes. Per exemple, si no hagués existit Salvem les Valls, l'Eix Vic-Olot s'estaria construint tal i com preveia el projecte inicial.

Les plataformes es reivindiquen com apartidistes i expressen una crítica a com les institucions prenen determinades decisions. Aquest fet ha estat interpretat com a apoliticisme o fins i tot com una actitud antipolítica dels moviments; la qual cosa, per alguns autors, constitueix una clara debilitat d'aquestes mobilitzacions i una negació de la democràcia representativa.

"així mateix, els moviments territorials només esdevindran un subjecte transformador progressiu si abandonen tota temptació apolítica i, encara més, antipolítica. (...) l'antipolítica és una forma ben determinada de política: la que, posant en dubte les bases del sistema de representació democràtica, nega a les institucions i als partits la legitimitat de decidir i representar. L'antipolítica és doncs la política que impossibilita els mecanismes de decisió col·lectiva i assegura que tant el domini del més fort, és a dir del poder econòmic" (Nel-lo, 2003: 53).

Si bé és cert que aquells grups que respondrien al fenomen NIMBY poden no tenir un projecte polític gaire definit, l'etiqueta d'antipolític comporta, al nostre entendre, que es desacreditin totes aquelles activitats polítiques que es generen al marge dels partits polítics: les que basen la seva legitimitat en la capacitat de mobilització social.

La línia argumental fonamental de la majoria dels grups i plataformes no és negar la legitimitat dels partits polítics i les institucions públiques a l'hora de decidir i representar, sinó la reivindicació de que amb això no n'hi ha prou, que cal estendre la legitimitat democràtica més enllà de la política institucional. Tal i com també assenyala Nel-lo, això no treu que les plataformes negociïn amb partits polítics, amb diferents administracions (ajuntaments, Generalitat, Unió Europea...), entrin al joc parlamentari (com per exemple amb l'impuls del moviment veïnal a l'aprovació d'una proposició no de Llei per la creació d'un Pla de Protecció del Patrimoni del Poblenou). Mentre s'ha acusat a algunes plataformes de ser manipulades per determinats polítics, aquestes també han mirat d'utilitzar la seva capacitat de influència en els partits per a influir en la política institucional. El manteniment de contactes i reunions amb les diferents administracions no ha comportat una renúncia a organitzar manifestacions, concentracions, marxes, encadenades, etc. És a dir, les plataformes han combinat simultàniament la negociació, la proposta i la protesta. Aquest aspecte, sumat a la complexitat¹⁷⁵ habitual del moviment, ha permès garantir la seva autonomia. Això ha permès que cada grup present en la mobilització pogués assumir rols diversos (uns més dedicats a l'estudi de la problemàtica, d'altres més dedicats a promoure la mobilització, a la negociació, etc.), produint-se una *diversitat integrada* a través de formes de coordinació horitzontals.

6.2 VA DE CULTURES: CULTURA DEL NO O NOVA CULTURA DEL TERRITORI?

Des de mitjans del 2005, fonamentalment a partir de l'aparició de l'article de l'ex-president Jordi Pujol titulat "La cultura de no", s'ha encetat un debat en els mitjans de comunicació entorn d'aquest concepte o fenomen social¹⁷⁶. Per altra banda, el manifest de les Trobades de grups i plataformes en defensa del territori dels Països Catalans de l'any 2003 s'obria amb la proclama "Per una nova cultura del territori". Sembla doncs que des de diferents sectors socials s'intenta posar nom a noves cultures (polítiques) referides a les formes de concebre i resoldre els problemes col·lectius, en aquest cas, referits al territori. Tot seguit, provarem de revisar aquests conceptes i situar-los en un debat més ampli sobre si l'acció conjunta d'aquestes mobilitzacions està tenint alguna mena d'impacte en els referents¹⁷⁷ i la xarxa d'actors presents en l'elaboració i la implementació de les polítiques territorials.

¹⁷⁵ Quan parlem de complexitat, ens referim a l'articulació del moviment en una xarxa que té un morfologia multiorganitzativa, basada en la proximitat i la connectivitat.

¹⁷⁶ Les reflexions d'aquest apartat es centren en una anàlisi d'uns 20 articles de premsa (la majoria apareguts a La Vanguardia, el País, l'Avui i el Punt) entre el febrer del 2005 i el febrer del 2006.

¹⁷⁷ Per una definició de "referents de polítiques" vegeu l'apartat 3.2 de model analític.

6.2.1 La “cultura del no”: alguna cosa està canviant

La “cultura del no” ha estat una etiqueta utilitzada recentment per aglutinar i caracteritzar l'esclat de protestes relacionades amb la ubicació de determinats equipaments (presons, centrals transformadores, sales de venopunció, etc.) i infraestructures (trens d'alta velocitat, parcs eòlics, línies elèctriques d'alta tensió, carreteres, etc.), normalment impulsades per l'Administració, tal i com mostra la següent cita de l'ex-president Jordi Pujol:

“Aquesta cultura del no s'oposa que es facin polígons industrials o obstaculitza noves fàbriques fins que els seus promotors les instal·len a l'Aragó o a Eslovàquia. S'oposa al traçat de qualsevol carretera (...). Ha retardat durant anys la tercera pista del Prat i al final n'ha perjudicat la seva localització. Fa impossible que es faci el quart cinturó del Vallès, que és una absoluta necessitat. Posa traves al fet que una escala de veïns hi hagi un parell de pisos per a gent gran. I més encara a fer centres per discapacitats. S'oposa sistemàticament a abocadors, per més ben dissenyats que estiguin. S'oposa a la creació de centres de tractament de drogodependències. Munta protestes que van des de plataformes ciutadanes fins a iniciatives parlamentàries contra les línies elèctriques, les centrals de cicle combinat i els parcs eòlics. Retarda el traçat del TGV, obstaculitza obres de regadius. Etcètera.” (Pujol, 2005).

Segons els patrocinadors del concepte, la “cultura del no”, d'una forma similar al síndrome NIMBY¹⁷⁸, es caracteritzaria per una actitud irracional de determinats ciutadans que, sense cap projecte polític i a partir d'una actitud bàsicament egoista, s'oposen sense arguments ni alternatives a qualsevol intervenció que modifiqui el seu entorn proper.

Una de les primeres crítiques que podem fer a aquest tipus d'argumentació és que parteix d'una generalització que considerem bàsicament falsa. Amb el concepte de la “cultura del no” es pretén caracteritzar una gran diversitat de conflictes emergents posant-los en un mateix sac: s'equiparen les mobilitzacions contra el Pla Hidrològic Nacional amb les protestes contra la instal·lació de camps de Golf o l'obertura d'una sala de venopunció. Només coneixent una mica en profunditat cadascun d'aquests conflictes ràpidament ens adonem de com són de diferents els grups que hi participen, les estratègies que utilitzen, els discursos que generen, l'abast de les propostes que elaboren, etcètera. Caldria veure, doncs, quines dinàmiques es donen en els diferents conflictes i quines demandes i tensions hi ha darrera.

En segon lloc, des d'aquest punt de vista es buida la protesta de qualsevol contingut polític, interpretant-la com una simple moda o com el resultat d'una societat que no està suficientment madura políticament.

“Desde mi punto de vista, la cultura del no es algo que sólo debe vincularse a las reacciones psicológicamente prerreflexivas y socialmente desarrolladas, similares a las que podemos ver a diario en ciertos comportamientos infantiles resultado de una mala educación, o comportamientos adultos reactivos causados por situaciones de una fuerte emotividad descontrolada” (Cardús, 2005)

¹⁷⁸ Per una reflexió més en profunditat del fenomen NIMBY, vegeu l'apartat 2.2.1

Com podem comprovar en aquest article de Salvador Cardús titulat "El no como pataleta", els ciutadans són concebuts com nens petits, negant la possibilitat que la gent pugui tenir una opinió sòlida i legítima, però igualment negativa, sobre un determinat projecte, desacreditant en general l'expressió pública de la disconformitat.

Es nega, alhora, la possibilitat d'entendre de forma positiva el conflicte existent entre visions oposades que conviuen a l'àmbit social. Des del nostre punt de vista, el conflicte és inherent a la societat: ni és possible evitar-lo ni és desitjable fer-ho. Els conflictes són l'expressió de tensions i malestars latents que en un moment determinat es visibilitzen, i alhora són moments i processos creatius, generadors de noves oportunitats i de formes alternatives d'entendre i d'actuar en la societat¹⁷⁹. En posar l'èmfasi en la "cultura del no", en definitiva, es caricaturitzen determinades formes de participació crítica, que sovint no només qüestionen un determinat problema, sinó que pretenen també cridar l'atenció i aportar reflexions al voltant de problemàtiques més àmplies. Tal i com assenyala Lluís Benejam, portaveu de Salvem l'Empordà:

"Quan diem No a la MAT, no estem discutint traçats, estem posant en dubte el model energètic que volen imposar en aquest país. Quan diem No al Tren d'Alta Velocitat, no estem discutint mesures correctores, sinó que hi ha altres trens més eficients pel transport de mercaderies i passatgers (...) Però està clar, entrar en aquets debats i reflexions és obrir la caixa dels trons, i per tant és molt més fàcil dir que els moviments en defensa de la terra són moviments: minoritaris, egoistes i que evidentment no volen el progrés" (Benejam, 2005).

Així doncs, la "cultura del no" deixa entendre que els projectes promoguts pels sectors econòmics i avalats per l'Administració (o viceversa) són concebuts per millorar el benestar de tothom. És a dir, quan un grup o plataforma s'oposa a aquests projectes, s'està oposant al progrés de tothom, un progrés avalat per unes elits polítiques i econòmiques benefactores, i per tant està essent insolidari amb la resta de la població. Segons el President de Foment del Treball:

"La sociedad en su conjunto comparte la idea de que el incremento de las dotaciones de infraestructuras tiene un papel prioritario dentro del amplio abanico de acciones por desarrollar para la mejora de la competitividad de la economía catalana y también española, junto a otras dirigidas a mejorar el capital físico, humano y tecnológico, que permitan el desarrollo de bienes y servicios de mayor valor añadido." (Rosell, 2005).

Però, precisament, el que bona part d'aquests grups i plataformes fan és plantejar una visió crítica del "progrés", que implica entrar en un debat sobre els valors que hi ha al seu darrera; debat on es fan explícit els beneficis i els costos de cada projecte, tant per l'entorn natural com pels diferents grups socials. Però si seguim l'argumentació que afirma l'existència d'una "cultura del no", el que s'acaba negant és la utilitat social del conflicte i de les plataformes, així com la seva capacitat de generar propostes alternatives. Per tant, les persones que promouen aquestes mobilitzacions són considerades unes irresponsables que frenen el "progrés" i el

¹⁷⁹ No pretenem amb aquesta reflexió defensar que totes les mobilitzacions tenen un caràcter progressista i propositiu, ni que n'hi hagin de millors i de pitjors; però sí que creiem que, independentment de que siguin més o menys propositives, i de que tinguin o no un projecte polític definit, cal prendre's seriosament les seves demandes ja que són expressions d'un malestar social. Per posar un exemple força clar, més que no pas etiquetar els veïns com a insolidaris i irreflexius, ens hauríem de preguntar què és el que hi ha darrera de les protestes contra la sala de venopunció de la Vall d'Hebrón: quines tensions, pors i percepcions expliquen la reacció veïnal i com això es relaciona amb la distribució dels equipaments per la ciutat i amb les polítiques sobre drogodependències que s'han dut a terme els últims vint anys, que han impulsat una determinada visió social sobre les dependències i sobre els drogodependents.

“desenvolupament”; mentre que, tal i com suggereix Salvador Milà (Conseller del Departament de Medi Ambient i Habitatge), no es valoren els beneficis socials i ambientals que ha suposat el seu activisme.

¿Fueron irresponsables los que salvaron los Aiguamolls de l'Empordà, la playa de Castell, Gallecs, la Via Verda en Cerdanyola o Pinya de Rosa en Blanes?; ¿los que se opusieron al trasvase del Ebro o a los macrovertederos en la Conca de Barberà?; ¿los que preservaron el curso bajo y el delta del Llobregat o el Gorg de Creixell?; ¿los que han conseguido modificar trazados del AVE?; ¿los que consiguieron que la B-30 no partiese en dos Santa Coloma de Gramenet? (Milà, 2005).

Per altra banda, ens podem preguntar per què només es considera “cultura del no” quan la protesta ve de grups de la societat civil i no quan prové dels mateixos polítics o institucions. No s'hauria de considerar també part de la “cultura del no” el cas del dictamen del Parlament Europeu que demana una moratòria urbanística al País Valencià fins que s'aprovi una nova Llei urbanística?

En definitiva, pensem que a l'hora d'analitzar els conflictes territorials, tal i com hem pretès en aquesta recerca, ens hauríem d'allunyar de lectures simplificadores de la realitat social, provant d'abordar les causes estructurals que els originen i de realitzar una anàlisi detallada de cada cas. Al nostre entendre, l'aparició i extensió del terme de la “cultura del no” en els mitjans de comunicació respon a una actitud reactiva, per part de determinats sectors socials i econòmics (dirigents de Convergència i Unió, Foment del Treball, Cambra de Comerç, etc.), que han vist com altres sectors socials, amb raons i interessos diversos, comencen a qüestionar i contestar un determinat model de desenvolupament territorial fins el moment hegemònic.

Una de les visions alternatives a aquest model és la que ha començat a elaborar d'una forma conjunta les diferents mobilitzacions en defensa del territori i que s'ha fet explícit en les declaracions finals de les Trobades de plataformes en defensa del territori a Figueres i Tortosa el 2003 i el 2005 sota el títol “Per una nova cultura del territori”.

6.2.2 Existeix una Nova Cultura del Territori? Les propostes del moviment

Podem situar els orígens de l'etiqueta “nova cultura del territori” en la nova cultura del l'aigua, que es cou durant les lluites contra els embassaments i transvasaments dels anys noranta i es difon a partir de les mobilitzacions en contra del Pla Hidrològic Nacional de l'any 2000 i l'oposició al transvasament de l'Ebre¹⁸⁰. La nova cultura de l'aigua desenvolupa un nou marc cognitiu¹⁸¹ sobre el problema de l'aigua com a recurs escàs, amb l'aposta per un sistema de gestió sostenible dels recursos hídrics disponibles, de manera que satisfacin les necessitats¹⁸² de la població (consums urbans, agrícoles, etc.), però de forma que no es malmetin els ecosistemes aquàtics. Es posa

¹⁸⁰ Vegeu apartat 4.1 per situar els orígens i els actors que la promouen.

¹⁸¹ Vegeu apartat 3.2 per una definició del concepte.

¹⁸² Unes necessitats que cal adaptar a les condicions climatològiques de l'Estat espanyol i que cal limitar per a garantir la sostenibilitat futura dels ecosistemes hídrics.

l'accent en l'estalvi, l'eficiència i la gestió de la demanda, així com en l'adequació dels usos als recursos disponibles; en aquest cas, creixement escassos. Aquest marc de significat s'oposa al que es considera la "vella" gestió de l'aigua, basada en la consideració de l'aigua com un recurs productiu il·limitat, i que es concreta en polítiques que fomenten l'augment de l'oferta d'aigua a base de la construcció de grans infraestructures hidràuliques (embassaments i transvasaments), sense tenir en compte els impactes negatius en els ecosistemes i els territoris afectats.

Segons Narcís Prats i Antoni Estevan (2004), la nova cultura de l'aigua es basa en quatre principis bàsics avalats per la Directiva Marc d'Aigües promoguda per la Unió Europea: 1) El **principi de sostenibilitat**, que implica el no deteriorament i la protecció dels ecosistemes aquàtics, base essencial per disposar de subministres d'aigües segurs i saludables; 2) El **principi de subsidiarietat**, és a dir, solucionar els problemes en l'àmbit territorial més pròxim a l'espai on es generen; 3) El **principi d'eficiència**, que prioritza les mesures a adoptar segons la seva eficiència econòmica, és a dir, aconseguint els màxims objectius amb els mínims recursos possibles; i 4) El **principi de participació**, que impulsa una planificació de baix a dalt, incentivant la participació activa de totes les parts interessades, inclosos els usuaris, per tal de donar major legitimitat i acceptació social a les mesures proposades.

Molts d'aquests elements estarien també inclosos en el **principi de precaució**, que consisteix en controlar el factor de risc (en forma de tecnologia, projecte o acció) abans promoure'l o desenvolupar-lo. El principi de precaució es basa en el supòsit de que si les conseqüències d'una acció són desconegudes, però es valora que potencialment poden tenir conseqüències negatives importants o irreversibles, llavors s'ha d'evitar aquesta acció fins a adquirir els coneixements científics necessaris per tal de que les conseqüències negatives no es produeixin. Tindria, de forma resumida, quatre elements centrals (Riechman i Tickner, 2002): assumir accions preventives davant la incertesa, traslladar la càrrega de la prova a aquells que proposen una determinada activitat; analitzar un ampli espectre d'alternatives davant la possibilitat d'activitats perjudicials; i incrementar la participació pública en la presa de decisions. Inicialment promogut pel moviment ecologista, aquest ha estat un principi progressivament reconegut en l'àmbit del dret internacional¹⁸³.

Segons les declaracions de les Trobades de plataformes en defensa del territori de Figueres i Tortosa aquesta nova cultura, sota l'objectiu global d'una gestió sostenible del territori, tindria com a prioritats els següents aspectes:

- Pel que fa els **espais i recursos naturals**: mantenir la biodiversitat (ampliant la Xarxa Natura 2000 i accelerant l'aprovació inicial del Pla Territorial Sectorial de les Connexions Biològiques i Paisatgístiques); desenvolupar una política forestal que garanteixi la funció ecològica dels boscos; i millorar la gestió dels

¹⁸³ El primer reconeixement del principi de precaució es remunta a la Carta Mundial de la Natura adoptada per l'assemblea general de les Nacions Unides l'any 1982. Després s'ha incorporat a diferents convenis internacionals sobre protecció del medi ambient (Declaració de Rio, Protocol sobre bioseguretat). Aquest principi s'ha anat consolidant progressivament en el dret internacional del medi ambient i la Comissió Europea va adoptar, el dia 2 de Febrer del 2000, una Comunicació complementària del Llibre Blanc sobre seguretat alimentària i del Protocol de Cartagena sobre bioseguretat signat a Montreal el 28 de gener de 2000.

residus a partir de la seva reducció, reutilització i reciclatge (rebutjant els ecoparcs i proposant la redacció d'una Llei de Prevenció de Residus).

- Preservar els **espais agraris** (amb la redacció i aprovació del Pla Territorial Sectorial Agrari), amb la proposta que Catalunya sigui declarada zona lliure de transgènics, i impulsant un model agroecològic de producció i consum.
- Optar per un **model energètic** equilibrador del territori, que fomenti les energies renovables sostenibles respectant els espais naturals, culturals i paisatgístics; la qual cosa implica, segons aquests grups, el tancament de les centrals nuclears i la redistribució i apropament dels centres productors d'energia als principals centres consumidors, amb què s'augmentaria l'eficiència energètica i es visibilitzaria l'alt consum energètic amb què es basa el model actual de desenvolupament).
- Pel que fa a les **infraestructures de mobilitat**, es proposa avançar cap un model de màxima eficiència i mínima ocupació de sòl, fomentant el transport públic i el ferrocarril.
- En referència als **assentaments humans**, es vol impulsar la planificació supramunicipal que asseguri un urbanisme compacte i un menor consum de sòl i de recursos, tenint en compte la capacitat de càrrega dels diferents territoris en temes d'aigua, energia i residus; així com també es proposa entendre el paisatge com element clau de la identitat col·lectiva i per tant desenvolupar polítiques adequades a aquesta concepció.
- Per últim, i pel que fa els procediments per arribar a aplicar aquesta nova cultura del territori, enfront del predomini dels interessos especulatius i del clientelisme polític, es posa l'èmfasi en dos elements. Per una banda es reclama una major **participació ciutadana** en la presa de decisions, fomentant la transparència de l'Administració, millorant l'accés dels ciutadans a la informació disponible, fomentant el debat públic sobre les qüestions territorials, fent que les Agendes 21 siguin vinculants i auditades, impulsant mecanismes reals i efectius de democràcia participativa respecte les polítiques que impliquen un fort impacte territorial, etc. Per altra banda, també es creu necessari fomentar els **mecanismes de control i sanció** amb la creació de jutjats especialitzats en matèria ambiental i potenciant les fiscalies de medi ambient per tal de vetllar per la legalitat vigent en matèria ambiental i urbanística.

6.2.3 Marcs culturals en pugna: una extensió del marc sostenibilista?

Com ja hem apuntat en el nostre model analític, els diferents actors o coalicions d'actors que participen en la xarxa de polítiques territorials elaboren i tracten de fer hegemònics diferents marcs cognitius sobre la realitat en la que volen influir. Tàbara, Costejà i Woarden (2004), a partir de la línia teòrica que estudia la creació de discursos i marcs cognitius (Snow et al. 1986; Snow i Benford, 1992), elaboren i operativitzen el concepte de **marc cultural** i el defineixen com un

“sistema coherente de elementos cognitivos y morales relativos a la forma de percibir, de racionalizar, de evaluar y de prescribir determinados fenómenos de la realidad social (o socioambiental), de tal modo que se tornan significativos y memorables para los diferentes actores sociales en juego” (Tàbara et al., 2004: 154).

Seguint a aquests autors, podem identificar quatre elements que configuren un marc cultural: a) *Una perceptibilitat*: es ressalten aquells aspectes de la realitat que són destacables i són importants d'observar i de recordar; b) *Una racionalitat*: proporcionen una estructura per valorar allò lògic i il·lògic, és a dir, un marc cultural et permet explicar racionalment tant les causes com les conseqüències d'un determinat fenomen o procés; c) *Una moralitat*: contenen judicis de sobre el que és moralment bo i allò que és dolent de la realitat que descriu; i d) *Una prescriptivitat*: prescriuen de forma implícita o explícita, el que és desitjable o indesitjable proposant receptes sobre com s'ha d'actuar en cada cas.

Interpretar el territori vol dir vol dir doncs, en primer lloc, elaborar una certa definició de la realitat i de la problemàtica, i en segon lloc, buscar solucions als problemes creats, fer hipòtesis sobre noves normes socials, noves formes de regular les relacions entre grups, crear nous marcs de significats, i noves representacions sobre la realitat. **Pensem que debats com la “cultura del no” o etiquetes com la “nova cultura del territori” en el fons el que fan és indicar-nos l'existència d'una pugna viva sobre quins són els diferents marcs culturals que orienten o haurien d'orientar les polítiques territorials**¹⁸⁴. Sempere (2005) identifica dues cultures científiques, que amb alguns matisos, al nostre entendre es corresponen a dos grans marcs culturals subjacents a l'ús i la gestió del territori: el marc sostenibilista i el marc productivista - especulatiu.

El **marc cultural productivista - especulatiu** seria aquell que entén el territori com un recurs o un factor de producció, que s'ha de posar en funció de l'actual model econòmic per tal de millorar la productivitat i la competitivitat o bé treure un major profit de les inversions realitzades. El benestar de la població, el finançament públic i la creació de nous llocs de treball depenen segons aquesta interpretació de la bona salut econòmica, que té en el sector de la construcció un dels seus pilars fonamentals i en les infraestructures, un sector estratègic. Per tant, el més “lògic” segons aquest marc cognitiu és que les administracions públiques facilitin la creació de noves infraestructures i impulsin el desenvolupament econòmic, mentre que aquelles actituds i comportaments preservacionistes el que estarien fent és posar traves al progrés.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Tàbara et al. (2004) identifiquen vuit marcs interpretatius i argumentatius entorn del conflicte del PHN: el nacionalista, el territorialista, l'expansionista, el catastrofista, el sostenibilista, l'expert-economista i l'expert-legalista.

¹⁸⁵ És singularment il·lustratiu de l'hegemonia del marc cultural productivista-especulatiu, en els darrers 30 anys, el fet que des dels debats al voltant de l'informe Meadows sobre els límits del creixement (Club de Roma, 1972-principis dels 80) no hi ha hagut cap més reflexió al respecte, si més no, amb un mínim ressò mediàtic i polític. Però no només això, des de llavors, cap partit polític amb representació parlamentària no n'ha fet, pràcticament, cap al·lusió. Quan, justament, fenòmens com la competició en nombre d'habitants entre municipis, els rankings territorials en tones de ciment consumit, en producció residencial, l'omnipresència del terme “creixement” en els discursos dels polítics, faria pensar en l'oportunitat d'una resposta, o si més no d'una reflexió, per part dels actors institucionals. En aquest context, sembla que només els moviments socials, i especialment les mobilitzacions en defensa del territori, amb la complicitat dels experts, han posat sobre la taula aquesta fe en el “creixement pel creixement”. Cal advertir i recordar que aquesta reflexió sobre els límits del creixement –avui significativament silenciada– va generar, en el seu temps, debats acadèmics importants, que varen donar lloc o varen consolidar nous àmbits d'estudi a nivell universitari, com l'ecologia política, l'economia ecològica, l'antropologia econòmica. Avui, en canvi, el silenci oficial no només arracona a la marginalitat pública aquests debats, sinó que també els stigmatitza com a antisistèmics. D'aquesta observació també es despren

“La visió productivista es basa en la voluntat de dominar la natura més que de col·laborar amb ella (...) sense tenir en compte la dinàmica dels ecosistemes i la limitació dels recursos (...) el progrés s’entén com un augment de la dominació de les forces i els recursos naturals per part dels éssers humans” (Sempere, 2005: 62).

El **marc cultural sostenibilista**, seria un marc en construcció, que integraria diferents sectors que s’oposen al marc cultural productivista, considerat hegemònic. Agrupa, a vegades de forma contradictòria, diferents concepcions sota un mateix paraigües: la *naturalista*, que ressalta la importància de preservar els entorns naturals, la seva flora i fauna, front les intervencions antròpiques; la *patrimonialista*, que reivindica el paisatge (natural i construït) com un element clau de la identitat i memòria col·lectiva de les persones que hi viuen; l'*anticapitalista*, que busca un canvi radical de model econòmic, ja que considera el capitalisme com el principal culpable de les desigualtats socials i la depredació del medi natural; i aquelles més centrades en la *sostenibilitat ecosocial*, que integren les dimensions ecològiques, socials i econòmiques en la cerca d’un desenvolupament “equilibrat”, que asseguri el benestar de les generacions presents i futures en un entorn saludable. Segons aquest marc, el que és “il·lògic” és seguir usant i gestionant el territori tal i com s’està fent, ja que això està produint (i evidenciant) una sèrie de conseqüències negatives per les persones i per l’entorn on viuen. Bona part dels elements prescriptius d’aquest marc serien els que hem descrit anteriorment sota l’etiqueta d’una “nova cultura del territori”.

La diversitat de corrents descrites en el seu interior es dona per un procés de connexió de discursos (*frame bridging*), en el qual s’incorpora o vincula el discurs d’un moviment (per exemple l’ecologista) a d’altres interpretacions de la realitat elaborades per altres sectors socials (veïnal, nacionalista, naturalista, anticapitalista, etc.) que anteriorment podien romandre desconnectats els uns dels altres. La intenció de connectar discursos és ampliar i estendre tant el discurs transformador com les pautes i conductes associades al conjunt de la societat i a les seves institucions. Com han assenyalat diferents autors, pensem que el marc sostenibilista està en un procés d’expansió:

“En els casos estudiats¹⁸⁶ hi ha una confrontació entre valors productivistes i sostenibilistes. Els uns i els altres configuren dues cultures contraposades, cadascuna amb la seva visió del món, de les relacions tècnica – societat. (...). Les dues cultures representen dues etapes: una mira al passat i l’altra al futur i estem en un període de transició d’una a l’altra (...). La cultura de la sostenibilitat, més omnicompreensiva, tendeix a consolidar-se a mesura que avancen els coneixements científics” (Sempere, 2005: 154).

“El discurs i la pràctica de la gestió del territori a Catalunya durant el 2004 expressa aquestes contradiccions entre el canvi cap a una nova cultura i la inèrcia de la gestió i dels instruments, contradiccions que en molts casos desemboca en conflictes territorials, agents econòmics i administracions públiques. Conflictes que expressen que potser el territori català estava vivint el 2004 un present que ja començava a ser passat” (Tarroja, 2005: 14).

que aquest marc productivista-especulatiu no només és hegemònic sino també únic, en la mesura que considera l’altre marc com a antisistèmic.

¹⁸⁶ S’estudien 1) el moviment d’oposició al PHN les mobilitzacions del Baix Ebre contra el Pla hidrològic nacional i per una nova cultura de l’aigua; 2) la participació popular en la definició i aplicació de la política de residus a l’àrea metropolitana de Barcelona, i 3) la defensa del patrimoni natural enfront de la política territorial, viària i urbanística a les comarques gironines.

"A pesar de ello, y aunque la cultura de la sostenibilidad en general parece estar presente todavía sólo dentro de círculos expertos limitados y relativos a los movimientos sociales de forma casi exclusiva, incluso dentro de los ámbitos políticos dominantes, su presencia parece hacerse cada vez más frecuente" (Tabara, et al. 2004: 177).

Pensem que les mobilitzacions en defensa el territori han estat unes de les principals promotores d'aquest nou marc cognitiu, alhora que estan tenint certs impactes en la política territorial. Més enllà d'uns impactes directes i immediats en els respectius conflictes (com hem vist en l'anterior capítol), les mobilitzacions semblen haver-los transcendit amb propostes i alternatives. Tal i com ens ho confirmen les entrevistes realitzades a responsables polítics, aquestes mobilitzacions semblen haver estat capaces d'incidir en alguns aspectes de les formes de fer política:

"Per tant, en aquest sentit, sempre la labor de les plataformes és posar l'atenció sobre aspectes que el govern no hi ha caigut o que si hi ha caigut no els ha considerat tant grans. També hi ha la auscultació de la societat, és una de les feines principals del govern, i les plataformes d'alguna manera fan aquesta labor crítica i algunes han agafat una respectabilitat perquè han guanyat processos judicials i porten una trajectòria, i porten moltes hores de dedicació d'unes persones que no ho fan per interessos personals. Tot això fa que siguin gent a escoltar. Llavors jo penso que sí, que la influència és tangible. Segurament en tots els aspectes que has dit. En posar temes sobre la taula que no s'ens havien ocorregut, a modificar processos que estaven iniciats, en esforçar-te en que les tècniques de participació siguin suficients." (Entrevista J. Esteban, Director del programa de planejament territorial)

Pensem que més enllà d'observar els possibles impactes en les polítiques concretes, el més interessant és preguntar-nos fins a quin punt està havent un canvi en la xarxa d'actors que determina la política territorial. Tal i com exposen Jones i Bachelor (1993: 250), "les proposicions polítiques innovadores i les seves representacions simbòliques tenen la capacitat d'atraure nous participants a la política, alterant els acords de govern". Els marcs culturals no es construeixen en el buit, sinó que són el resultat intencionat d'una sèrie d'actors que participen en la política. La seva extensió social i la seva capacitat de reformular polítiques dependrà de la situació dels actors promotors d'aquest marc dins la xarxa de polítiques i els recursos de poder de que disposin. Pensem que el marc sostenibilista, promogut entre d'altres pel moviment en defensa del territori, s'està progressivament ampliant i estenent a diferents actors de la xarxa de polítiques territorials.

- La presència de partits polítics en el Govern de la Generalitat, com Esquerra Unida i Alternativa o Iniciativa Verds (autodefinits com "ecosocialistes"), facilita la incorporació d'alguns elements prescriptius del marc sostenibilista en l'acció de govern.
- Una influència cada vegada més activa de les institucions europees, que en algunes temàtiques (especialment les polítiques ambientals i urbanístiques) proposen visions força properes a les elaborades pels moviments, o almenys doten a les plataformes d'arguments o eines a les quals apel·lar. Alguns exemples podrien ser l'Estratègia Territorial Europea, la pressió exercida per a ampliar la Xarxa Natura 2000, la Directiva Marc d'Aigües, l'Informe del Parlament Europeu sobre l'urbanisme al País Valencià, etcètera. La pròpia existència de les institucions europees augmenta les possibilitats de contradiccions i incoherències entre reglaments, polítiques i posicionaments dels actors, la qual cosa modifica l'estructura d'oportunitats dels moviments.

- L'aparició de nous organismes públics, semipúblics i privats (la Fundació Territori i Paisatge, l'Observatori del Paisatge, la Fundació Nova Cultura de l'Aigua) com a nous actors en les xarxa de polítiques temàtiques (residus, paisatge, patrimoni natural, etc.) augmenta la complexitat i la possibilitat d'aliances i de nous recursos.
- Progressivament també podem detectar una major preocupació i acció en temes ambientals per part del poder judicial, amb la creació, per exemple, de la fiscalia especialitzada en delictes ecològics. Un exemple podria ser la següent cita d'un magistrat del Tribunal Suprem:

“Si algún día se experimenta [la bomba d'hidrogen] la fotografía será así. Las casas intactas, perfectamente alineadas y las calles despejadas, pero no encontraremos seres humanos que las habiten o peatones que las transiten. Este escenario es un anticipo de lo que veremos en algunas zonas de nuestro país si no controlamos la desenfrenada planificación urbanística, en las costas y también en los alrededores de las grandes urbes. Las futuras generaciones no se merecen esta herencia. La tierra que nos han legado nuestros antecesores no es nuestra, pertenece a los que nos sucedan (Martín, 2006).

- En un àmbit, el de la política territorial, tradicionalment dominat pels enginyers i els arquitectes, es dona una progressiva presència de nous professionals en l'Administració i en els organismes que participen en l'elaboració de polítiques territorials: ambientòlegs, geògrafs, politòlegs i sociòlegs, biòlegs, historiadors, antropòlegs, etcètera.
- Cada cop més diferents sectors econòmics veuen noves oportunitats de negoci en aquest marc sostenibilista, o bé s'adonen que l'aprofundiment del marc productivista - especulatiu els pot acabar perjudicant. Sectors hotelers, tant els tradicionals com els relacionats amb el turisme rural, veuen com la construcció de segones i terceres residències i de noves infraestructures malmeten els atractius turístics de l'entorn; les empreses del sector de les energies renovables veuen noves oportunitats de negoci, l'agricultura ecològica creix poc a poc alhora que qüestiona cada vegada més la transgènica.

Podem veure que tots aquests elements s'han traduït en algunes polítiques del govern català, com la renúncia al transvassament de l'Ebre cap a Barcelona, el Pla Director del Sistema Costaner (I i II), l'aprovació de la Llei del Paisatge, les modificacions pel que fa els terminis de consulta i exposició pública dels plans urbanístics, la creació del Consell Social del Desenvolupament Sostenible i del Registre d'Entitats per a la Protecció del Medi Ambient i la Sostenibilitat Ambiental¹⁸⁷, etcètera.

Faltarà veure si això implica canvis estructurals reals que puguin redreçar la situació actual, fortament insostenible, o si només són readaptacions de la mateixa pel·lícula de sempre, acolorida ara de verd per posar-la al

¹⁸⁷ A través d'aquestes noves disposicions (Decrets 361/2004 i 401/2004) el govern pretén regular la participació de les organitzacions no governamentals i altres entitats sense ànim de lucre vinculades a l'ecologia i a la protecció del medi ambient en les activitats i programes del Departament de Medi Ambient i Habitatge que afectin l'interès general. Segons el DMAH es tracta de consolidar les relacions d'informació, consulta, participació, voluntariat i partenariat així com d'establir convenis de col·laboració i realitzar tota mena d'activitats de foment, concertació i ajuda amb ONG, entitats i associacions sense ànim de lucre, vinculades a determinats territoris o especialitzades en determinats temes ambientals.

dia. Els impactes ambientals del model de desenvolupament actual són cada cop més evidents: ja no és possible negar que existeixen, com fa uns anys, i per tant hi ha un cert consens sobre la necessitat de gestionar-los d'alguna manera. La qüestió, però, és veure si es desenvolupen polítiques valentes que entrin en les causes profundes de la problemàtica, i que no es limitin a aplicar simples maquillatges discursius o intervencions col·laterals¹⁸⁸. Com ens indica Pere Mora parlant del moviment ecologista, no podem descartar que l'extensió del marc cultural sostenibilista sigui en perjudici de la seva radicalitat (en el sentit de la seva capacitat d'arribar a l'arrel dels problemes):

“[els partits i les institucions] han anat assumint en els seus programes d'actuació ambiental moltes de les propostes aportades pel moviment ecologista. Però ho ha fet d'una forma parcial, deixant de banda els aspectes més reivindicatius (...) L'aspecte clau que cal debatre és fins a quin punt el sistema polític està disposat a assumir les propostes ecologistes que inclouen un canvi en profunditat dels models econòmics i de producció actuals” (Mora, 2004b)

A més, la proliferació de lleis i de plans no garanteix canvis substancials en la situació actual: com demostra l'intens treball legal de grups ecologistes i del moviment en defensa del territori, les normatives i documents de planificació han estat sistemàticament vulnerats en el procediment i en el contingut, tant per part dels operadors privats com de les pròpies administracions. Des del nostre punt de vista, donat el manteniment de les xarxes de política territorial tancades (amb difícil incidència de nous actors i noves perspectives), amb forts interessos econòmics i amb una idea de desenvolupament hegemònica que les legitima, l'existència de conflictes i de mobilitzacions al voltant d'aquests temes és molt positiva, en tant que proposen visions i projectes polítics alternatius i pressionen a l'Administració perquè compleixi les seves pròpies promeses.

¹⁸⁸ Com a exemple d'intervenció col·lateral podríem mencionar la promoció dels parc eòlics i les energies renovables, política molt lloable però que no aborda la qüestió central de la centralització i concentració del sistema energètic català ni aposta per la promoció de la producció descentralitzada per tal de reduir els impactes ambientals i disminuir la dependència del petroli i de l'energia nuclear.

BIBLIOGRAFIA

- ALABART, A. (1998). "Els moviments socials urbans a Catalunya". *Revista Catalana de Sociologia*, núm. 7, p. 9-28.
- ALBERDI, J.; PEÑA, A. I IBARRA ; P. (2002). "Una reflexión sobre la acción colectiva 'NIMBY': el caso Hontza". *Inguruak. Revista vasca de sociología y ciencia política*, 33, p.59-80.
- ALCOBERRO, R. (2005). "Del NIMBY a la desobediència". *USERDA*, núm. 14, p..6.
- ALFAMA, E. I MIRÓ N. (coord.) GIMÉNEZ, L., GONZÀLEZ, R., MARTÍ, M. I OBRADORS, A. (2005). *Dones en moviment. Una anàlisi de gènere de la lluita en defensa de l'Ebre*. Valls: Cossetània Edicions.
- ALFAMA, E.; CASADEMUNT, À.; GONZÀLEZ, R. I MARTÍ, M. (2004). *Movimentos en defensa del territorio en Catalunya: Elementos para la reflexión*. Ponència presentada al VIII Congreso Español de Sociología. Alacant, setembre 2004.
- ALMOND G. A.; VERBA S. (1963). *The civic culture*, cap 1. "An approach to political culture", Priceton University Press, 1963.
- ANTICH, J. (2005). "La cultura del no" a *La Vanguardia*. 03/07/2005
- ARROJO, P. (2003). *El Plan Hidrológico Nacional. Una cita frustrada con la historia*. Barcelona: RBA integral.
- ARROJO, P. i GRACIA J.J. (2000). *Los trasvases del Ebro a debate*. Bilbao: Bakeaz i Fundación Nueva Cultura del Agua.
- ASSOCIACIÓ AFECTATS DEL 22@ (2002). "Manifest de l'associació d'afectats pel pla 22@: el Pla 22@ és trinxar el Poblenou per fer-hi un Manhattan. Els PERIS, són legals?"
- AVPN (2002). "Manifest dels ciutadans del Poblenou" a *El Poblenou*, núm. 27.
- AVUI (2004) "Nadal imposa tirar endavant la carretera Vic-Olot reduint-ne l'amplada i afegint-hi 900 metres més de túnel a la garrotxa", 17/03/2004.
- BENEJAM, LL. (2005). "De la cultura del "sí, senyor" a la cultura del "Per què?"" a *El Punt*. 14 d'agost de 2005
- BLANCO I.; GOMÀ R. (2002) "Proximidad y participació" a Blanco y Gomà (coords.) *Gobiernos locales y redes participativas*, Barcelona:Ariel
- BOBBIO, L. (1994). *Di questo accordo lieto sulla risoluzione negoziale dei conflitti ambientali*. Torino: Istituto di Ricerche Economico-Sociali del Piemotne i Rosenberg & Sellier.
- BOBBIO, L. (1996). "Attori e ricorse negli interventi di trasformazione territoriale" a Bobbio, L. *La democrazia non abita a Gordio*, Milano: Franco Angeli, p.64-77.

- BOBBIO, L. (1999). "Un processo equo per una localizzazione equa" a BOBBIO, L. i ZEPPELLA, A. (a cura de). *Perché proprio qui? Grandi opere e opposizioni locali*. Milano: Franco Angeli, p.185-223.
- BOBBIO, L. i LAZZERONI, C. (2002). "Torino 2006. Una mappa dei conflitti territoriali". *Bollettino della Società Geografica Italiana*, sèrie XII, vol.7, núm.4, p. 933-946.
- BOBBIO, L. i ZEPPELLA, A. (a cura de) (1999). *Perché proprio qui? Grandi opere e opposizioni locali*. Milano: Franco Angeli.
- BOHIGAS, O. (2006). "Diguem no!" a *El País*. 15/06/2006
- BRUGUÉ, J.; GOMÀ, R. i SUBIRATS, J. (2002). "La agenda y el debate sobre el territorio en la sociedad de las redes" a Subirats J. (coord.) *Redes, Territorios y Gobierno*, Barcelona: Diputació de Barcelona
- BUSQUETS, J. (1985). "La escala intermedia. Nueve planes catalanes". *UR*, núm, 2. p. 24-48.
- CALLE, Á (2004). *Nuevos movimientos globales. Una nueva cultura de movilización*. Tesis doctoral. Departamento de Sociología III, Universidad Complutense de Madrid.
- CAMAGNI, R. (2002). "Razones, principios y cuestiones para la política de desarrollo espacial en una era de globalización, localización y trabajo en red" a SUBIRATS, J. (coord.) *Redes, territorios y gobierno: nuevas respuestas locales a la globalización*. Barcelona: diputació de barcelona. pp. 321-351
- CARDÚS, S. (2005). "El no como pataleta" a *La Vanguardia*. 20/07/2005
- CASADEMUNT, A. (1998). *L'interès empresarial de les polítiques ambientals*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- CASTANYER, M. i VILA, J. (2004). "Eix viari Vic-Olot per Bracons" a ESTEBAN, J. i TARROJA, À. (dirs.). *Anuari Territorial 2003*. Barcelona: Societat Catalana d'Ordenació del Territori, 32-33.
- CASTANYER, M.; MALLARACH, J.M. i VILA, J. (2003). "L'eix viari de Bracons, Infraestructura viària, articulació territorial i impacte ambiental", NEL·LO, O. (ed.). *Aquí no! Els conflictes territorials a Catalunya*. Barcelona: Ed. Empúries, 114-139.
- CASTELLS, M. (1989). *La ciudad informacional. Tecnologías de la información, reestructuración económica y el proceso urbano-regional*. Madrid: Alianza editorial.
- CASTELLS, M. (1997a). *La era de la información. Economía, sociedad y cultura. La sociedad red*. Vol. 1. Madrid: Alianza editorial.
- CASTELLS, M. (1997b). *La era de la información. Economía, sociedad y cultura. El poder de la identidad*. Vol. 2. Madrid: Alianza editorial
- COL·LECTIU INVESTIGACIÓ (2005). *Recerca activista i moviments socials*. Barcelona: El Viejo Topo
- COLLER, X. (2000). *Estudio de caso*. Madrid: Centre de Investigaciones Sociológicas.
- CONSELL ASSESSOR PER AL DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE DE CATALUNYA (2002). *Informe sobre l'Avantprojecte de Llei de Mobilitat de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya
- CONSELL DE PROTECCIÓ DE LA NATURA (1995). "Moció del Consell de Protecció de la Natura sobre l'Estudi informatiu a Nova carretera Vic-Olot", *Memòria d'actuació 1994-1995*. Barcelona: Departament de Medi Ambient, p. 51-53.
- CRUZ, H. (2004). *Strategic urban planning in Barcelona and Venice: a methodological*

- approach. Master thesis, Erasmus University of Rotterdam.
- CRUZ, H. (2005). *Els conflictes urbanístics. Causes, actors i mecanismes de resolució*. Memòria de Recerca. Departament de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona.
- DEAR, M. (1992). "Understanding and Overcoming the NIMBY Syndrome". *Journal of the American Planning Association*, vol. 58, núm. 3, p. 288-300.
- DOMINGO, M. i BONET, MR. (1998). *Barcelona i els moviments socials urbans*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- DOMINGUEZ, M. (2004). *Identidad local y política municipal en la periferia metropolitana de Madrid*. Tesis Doctoral. Universidad Complutense de Madrid.
- DORIA, L. (2002). "Identità, territorio, sviluppo. Un percorso di interpretazione". *Archivio di studi urbani e regionale*, núm.73.
- EL PAIS (2005). "Sí, pero no en mi casa" a *El País*. 05/09/2005
- EL PERIÓDICO (2005). " VEÏNS DE CIUTAT VELLA DEMANEN MENYS HOTELS I TURISME", 3/03/2005.
- EL PUNT (2005a). "Clam de la Patronal contra "la cultura de la protesta" perquè encalla les grans obres pendents". 27/05/2005
- EL PUNT (2005b). "Els Partidaris del "no" s'organitzen". 14/12/2005
- EL PUNT, COMARQUES GIRONINES (2003A). "ELS OPOSITORS AL TÚNEL DE BRACONS PRESSIONEN ERC, ICV I CPC I ELS RECORDEN QUE NO VOLIEN L'OBRA", 12/12/2003, P.6.
- EL PUNT, COMARQUES GIRONINES (2003B). "MANIFESTACIONS POLÍTIQUES CLARES", 17/12/2003.
- EL PUNT, COMARQUES GIRONINES (2003C). "ALCALDES I REGIDORS D'ERC, ALTERNATIVA PER LA GARROTXA I EL PSC EXIGEIXEN L'ATURADA DE BRACONS, 18/12/2003.
- EL PUNT, COMARQUES GIRONINES (2004). "LA FOEG RECELA DELS CANVIS INTRIDUÏTS EN EL PROJECTE", 18/03/2004, P.4
- EL PUNT, COMARQUES GIRONINES (2004). "LA GENERALITAT ENCARREGA LA REDACCIÓ DELS PLANS DIRECTORS DE LA VALL DEL GES I DE LA VALL D'EN BAS", 20/03/2004, P.9
- EL PUNT, COMARQUES GIRONINES (2004A). "CIU DIU QUE EL GOVERN VA RETARDAR EL PROJECTE DE BRACONS PER A EVITAR EL CÀSTIG ELECTORAL A ICV I ERC", 18/03/2004, P.5
- EL PUNT, COMARQUES GIRONINES (2004B). "EL PARC NATURAL DE LA GARROTXA S'AMPLIA EN INCORPORAR-HI UNA PART DEL PEIN DE LA SERRA DE FINESTRES", 28/05/2004
- EL PUNT, COMARQUES GIRONINES (2005). "L'ESTUDI D'IMPACTE AMBIENTAL DEL TRAM DE L'EIX VIC-OLOT FA IMPERMEABILITZAR EL TÚNEL DE BRACONS PER MANTENIR LES DEUS", 25/10/2005.
- ESTEBAN, F. (2001). *La estrategia territorial europea. Una dimensión operativa del desarrollo regional*. Ponència presentada al III Congreso Internacional de Ordenación del Territorio. Gijón, juliol 2001.
- ESTEBAN, J. (1999). "Pla urbanístic versus pla estratègic". *Els plans generals dels noranta. Quaderns de la SCOT*, núm. 9. p. 87-101.
- ESTEBAN, J. (2004). "Els fets més destacats de l'any" a *Anuari territorial de Catalunya 2003*. Barcelona: Societat Catalana d'Ordenació del Territori.

- ESTEBAN, J. I TARROJA, A. i (dir.) (2004). *Anuari territorial de Catalunya 2003*. Barcelona: Societat Catalana d'Ordenació del Territori.
- ESTEVAN, A. (2002). *La gestión del agua en el mediterráneo español. La necesidad de una solución europea para un problema europeo*. Informe elaborat com a documentació de recolzament a la compareixença de la PDE davant del Parlament Europeu el 19 de juny de 2002. Disponible a http://www.xarxadelaiguaclara.org/PXV/Documentacio/PXV_documentacio.htm (Consultat maig 2004).
- ETXEZARRETA, M. ET AL. (2001). *Globalización capitalista. Luchas y resistencias*. Barcelona: Virus editorial.
- FAGGI, P. i TURCO, A. (a cura de) (2001). *Conflitti ambientali. Genesi, sviluppo, gestione*. Milano: Ed. Uicolpi.
- FAINSTEIN, S. i HIRST, C. (1995). "Urban social movements" a JUDGE, D.; STOKER, G. I WOLMAN, H. (ed.). *Theories of urban politics*. Londres: Sage Publications.
- FERRER, A. i SABATÉ, J. (1999a) "L'urbanisme municipal" a NEL-LO, O. (dir.) *20 anys d'ajuntaments democràtics*. Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya, p.117-160.
- FERRER, A. i SABATÉ, J. (1999b) (a cura de). "L'urbanisme municipal a Catalunya (1979-1999)". *Papers*, núm. 32. Barcelona: Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.
- FLUVIÀ, M. (2000). *L'impacte socioeconòmic del nou eix de Bracons: un comentari*. Universitat de Girona, 5 p. (publicat íntegrament pel Diari de Girona el dia 14 de juny de 2000).
- FOLCH, R. (2003). *El territorio como sistema: conceptos y herramientas de ordenación*, Barcelona: Consorci Universitari Internacional Menéndez Pelayo i Diputació de Barcelona
- FONT, A. (2000). "La experiencia reciente de Cataluña. Planeamiento urbanístico para el siglo XXI". *URBAN*, núm. 5, p. 60-82.
- FONT, A. (coord.) (2003). *Planeamiento urbanístico. De la controversia a la renovación*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- FÒRUM RIBERA BESOS (2005). "Una metròpoli sense història, un país sense identitat: Carta oberta al president de la Generalitat arran de l'enderroc imminent de Can Ricart". 14/04/05. Es pot descarregar a <http://www.forumriberabesos.net/>
- FUNDACIÓN NUEVA CULTURA DEL AGUA (2004) *Avance: Aguas limpias, manos limpias. Corrupción e irregularidades en la gestión del agua en España*. Madrid: FNCA.
 Disponible a: <http://www.xarxadelaiguaclara.org/PXV/Documentacio/ONGs%20i%20altres/Aguas%20Limpias%20Manos%20Limpias.pdf> (Consultat maig 2004).
- GARCIA, X. (2003). *Catalunya es revolta*. Barcelona: Angle Editorial.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE LA PRESIDÈNCIA. (2004). *Pla de Govern 2004-2007*. Es pot consultar a <http://www10.gencat.net/gencat/AppJava/cat/actualitat/40928plagovern.jsp>
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE MEDI AMBIENT I HABITATGE (2005) "Acció de Govern 2004-2005", disponible a <http://mediambient.gencat.net/cat/inici.jsp>
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE MEDI AMBIENT I HABITATGE (2005) "Avantprojecte de llei d'avaluació ambiental de plans i programes", disponible a

<http://mediambient.gencat.net/cat/inici.jsp>

- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE POLÍTICA TERRITORIAL I OBRES PÚBLIQUES (2004). *Criteris per al desenvolupament del Programa del Planejament Territorial*. Barcelona: Departament de Política Territorial i Obres Públiques.
- Disponible a: www10.gencat.net/ptop/AppJava/cat/plans/parcials/criteris.jsp
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE POLÍTICA TERRITORIAL I OBRES PÚBLIQUES (2001). *L'eix Vic-Olot. Estudi sobre el seu impacte socioeconòmic*. Barcelona: Departament de Política Territorial i Obres Públiques.
- GOMÀ I BLANCO (coords.) (2002), *Gobiernos locales y redes participativas*. Barcelona: Ariel.
- GONZÀLEZ, R. (2001). *Xarxes crítiques i polítiques públiques. El moviment per l'okupació a Catalunya*. Memòria de recerca. Departament de Ciència Política i Dret Públic, Universitat Autònoma de Barcelona.
- GONZÀLEZ, R. (2004). "Los movimientos por la okupación. 20 años liberando espacios de la especulación del capital". *Mientras Tanto*, núm. 91-92, p. 177-194.
- HAGUE, C. i JENKINS, P. (ed.) (2005). *Place identity, Participation and Planning*. Londres i Nova York: Routledge.
- HALL, P. (1996). *Ciudades del mañana. historia del urbanismo del siglo xx*. barcelona: ediciones el serbal
- HANEMANN, M. ET AL. (US technical review team) (2003). *A Technical Review of the Spanish National Hydrological Plan (Ebro River Out-of-basin Diversion)*. Informe encarregat pel govern espanyol. Disponible a <http://www.unizar.es/fnca/docu/docu7.doc> (Consultat maig 2004).
- HARVEY, D. (1989). *The condition of postmodernity*. Oxford: Blackwell.
- HERREROS, T. (2004). "Moviments socials i cicles de protesta: el cicle de protesta del capitalisme global, 1994-2003". Ponència presentada al VIII Congreso español de sociología. Alacant, setembre 2004.
- HUERTAS, JM. i ANDREU, M. (1996). *Barcelona en lluita (1965 – 1996)*. Barcelona: FAVB.
- IBARRA, P. Y TEJERINA, B. (comps.) (1998). *Los movimientos sociales. Transformaciones políticas y cambio cultural*. Madrid: Trotta
- IBARRA, P., MARTÍ, S. i GOMÀ, R. (coords.) (2002). *Creadores de democracia radical. Movimientos sociales y redes de políticas públicas en Euskadi y Catalunya*. Barcelona: Icaria Editorial.
- INDOVINA, F. (1995). "Intorno alla pianificazione urbana e territoriale" a UNIVERSITAT DE GIRONA. UNITAT DE GEOGRAFIA. *Actes de les primeres jornades de geografia i urbanisme. Girona 19 i 20 de maig de 1994*. Girona: Universitat de Girona, p. 41-52
- ÍÑIGUEZ, L. (2001). *Moviments socials: conflicte, acció col·lectiva i canvi social*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.
- JAMISON I EYERMAN (1991) *Social movement. A cognitive approach*. Cambridge: Polity Press.
- JESSOP, B. (2002). "Liberalism, Neoliberalism and Urban Governance: A State-Theoretical Perspective". *Antipode*, núm. 34(3), p. 452-472. <http://www.lancc.ac.uk/fss/sociology/research/resalph.htm#ik>
- JIMÉNEZ, M. (2003a). "El estudio de las organizaciones y la estructura de los movimientos sociales. El caso del movimiento ecologista en España" a FUNES, M. J. i ADELL, R. (coords.). *Movimientos sociales: cambio social y participación*. Madrid: Universidad

Nacional de Educación a Distancia.

- JIMÉNEZ, M. (2003b). "Sumando esfuerzos. Tendencias organizativas en el movimiento ecologista en España durante los noventa". *Cuadernos Bakeaz*, Movimientos sociales, núm. 56.
- JIMÉNEZ, M. (2005) El impacto político de los movimientos sociales. Un estudio de la protesta ambiental. Madrid: CIS- Siglo XXI,.
- JIMÉNEZ, N. i MARTÍNEZ-GIL, J. (2005). *The New Culture Of Water in Spain: A Philosophy Towards A Sustainable Development*. E-Water (Official Publication of the European Water Association). Disponible a http://www.ewaonline.de/journal/2005_07.pdf (consulta: desembre de 2005)
- JOBERT, B.; MULLER, P. (1987) *L'Etat en Action. Politiques Publiques et corporatismes*. P.U.F.:Paris
- JONES, M. i BACHELOR, L. (1993) *The sustaining hand: Comunity Leadership and corporate power*. Lawrence: University of Kansas Press.
- JORDAN G.; MALONEY W.A. (1997) "Old political science and new social movements" a *The business protest? Mobilizing campaing groups*, Manchester University Press
- JUAN, J. (2005). "La cultura del no tiene un coste para ICV" a *La Vanguardia*. 06/06/2005
- KIREISI, H. P. (1996). "La estructura organizacional de los nuevos movimientos sociales en su contexto político", a MCADAM, D.; MCCARTHY, J.D. i ZALD, M. N. (eds.). *Movimientos sociales: perspectivas comparadas*. Madrid: Ediciones Istmo.
- KNOEPFEL P. Larrue C. Kissling (1992) *Politiques publiques comparées*, IDHEAP :Lausanne (mimeo)
- KOOIMAN J. (1993) « Governance and governability » a *Modern governance. New Government-society interactions*, Londres :Sage
- LA VANGUARDIA (2002). "Petició cívica per conservar la memòria industrial del Poblenou". 17/12/02
- LA VANGUARDIA (2005a). "El conseller Milà rebate las pullas de Jordi Pujol sobre "el fundamentalismo ecologista"". 17/02/2005
- LA VANGUARDIA (2005b). "No delante de mi casa". 03/07/2005
- LA VANGUARDIA GIRONA (2003) Un estudio alerta de que la costa recupera la actividad constructora de los años 60, 13 de juny de 2003.
- LEWANSKI, R. (1997). *Governare l'ambiente. Attori e processi della politica ambientale: interessi in gioco, sfide, nuove strategie*. Bologna: Ed. Il Mulino.
- MACIOCCO G. i TAGLIAGAMBE, S. (1997). *La città possibile. Territorialità e comunicazione nel progetto urbano*. Bari: Dedalo.
- MALONEY, W.; JORDAN, G.; MC LAUGHLIN, A. (1994): "Interest Groups and Public Policy: insider/outsider model revisited" a *Journal of Public Policy*, 14, 17-38
- MARSH D.; RHODES R.A.W. (eds.) (1992)*Policy Networks in british government*, Oford: Clarendon Press
- MARTÍ, M. (2005). *Poblenou, entre la continuïtat i el canvi*. Memòria de recerca presentada al Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona
- MARTÍN, J.A. (2006). "Urbanismo desenfrenado: una bomba de neutrones". *El Pais*. 24/01/06
- MAYNTZ R. (1993) "Governing failures and the problem of governability" a Kooiman (ed.)

Modern Governance, Londres: Sage

- MC ADAM, D. (2002). "Movimientos "iniciadores" y "derivados": procesos de difusión de los ciclos de protesta" a. TRAUGOTT, M. (ed.). *Protesta social*. Barcelona: Editorial Hacer, p. 243 – 270.
- MC ADAM, D., MCCARTHY, L I ZALD, M. (1999). *Movimientos sociales: perspectivas comparadas*. Madrid: Istmo.
- MELUCCI, A. (1994). "¿Qué hay de nuevo en los "nuevos movimientos sociales"?" a LARAÑA, E. i GUSFIELD, J. (eds.). *Los nuevos movimientos sociales. De la ideología a la identidad*. Madrid: CIS.
- MENDIOLA, I. (1999). *Moviments socials. Definició i teoria*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.
- MILÀ, S. (2005). "Los porques del "aquí no" a *La Vanguardia*. 07/06/2005
- MIRÓ, N. (2003). *Anàlisi de la participació de la ciutadania tortosina en la defensa del riu Ebre*. IV Congrés Català de Sociologia. Associació Catalana de Sociologia,.
- MONZÓ, Q. (2005). "La cultura del no" a *Avui*. 30/12/2005
- MORA, P. (2004a). "El moviment ecologista: història i procés d'institucionalització" a PRAT, E. (coord.). *Els moviments socials a la Catalunya contemporània*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.
- MORA, P. (2004b). "El procés de institucionalització dels moviments socials" a *laxarxa.org* <http://www.xarxanet.org/xarxanet/publicacions>, publicat el dia 23/09/2004
- MUIXÍ, Z. (2004). "Urbanisme, entre la submissió global i la rebel·lió local". *Àmbits de Política i Societat*, núm. 29, p. 14-26.
- MUÑOZ, F. (2002). "The multiplied city. Metropolis of territoriants" a MUSCO, F. (ed). *City, architecture, Landscape*. Venècia: IUAV – SdS, p. 75 – 109.
- MUÑOZ, F. (2005). *La producció residencial de baixa densitat*. Elements de debat territorial núm. 21. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- NAVARRO, F. (1999). "La gestió dels plans". *Els plans generals dels noranta. Quaderns de la SCOT*, núm. 9, p.77-82.
- NEL-LO, O. (ed.) (2003a). *Aquí no! Els conflictes territorials a Catalunya*. Barcelona: Ed. Empúries, p. 11-67.
- NEL-LO, O. (2003b). "Els conflictes territorials a Catalunya. Orígens, dinàmica i alternatives" a NEL-LO, O. (ed.). *Aquí no! Els conflictes territorials a Catalunya*. Barcelona: Ed. Empúries, p. 11-67.
- NEL-LO O. (2005a). "La nuova politica territoriale della Catalogna". *Archivio di studi urbani e regionali*, núm. 83, p. 39-70.
- NEL-LO, O. (2005b). "Más política, más soluciones" a *La Vanguardia*. 03/07/2005
- NEL-LO, O. (2005c). "¡Así, sí!" a *El País*. 24/06/2005
- NEVEU, É. (2002). *Sociología de los movimientos sociales*. Barcelona: Editorial Hacer.
- NOGUÉ, J. (1998). "Perquè diem no a l'eix Vic-Olot?" Conferència transcrita. Olot: Orfeo Popular Olotí, 13 de juny de 1998.
- NOGUÉ, J. (2003). "Un territori esquarterat: el paisatge de les taques d'oli". *Transversal*, núm. 20, p. 42-47.
- NOGUÉ, J. (2005). "Vuelve el paisaje" a *El País*, 17 d'octubre de 2005.

- PASTOR, J. (1998). "La evolución de los Nuevos Movimientos Sociales en el Estado español" a IBARRA, P. Y TEJERINA, B. (comps.) (1998). *Los movimientos sociales. Transformaciones políticas y cambio cultural*. Madrid: Trotta.
- PASTOR, J. (2002). ¿Qué son los movimientos antiglobalización?. Madrid: RBA Libros.
- PÉREZ DÍAZ, V. i MEZO, J. (2001). *Política del agua en España: argumentos, conflictos y estilos de deliberación*. Madrid: Universidad Complutense de Madrid. Disponible a <http://www.ucm.es/BUCM/cee/doc/01-03/0103.pdf> (consulta: diciembre de 2005)
- PICKVANCE, C. (2003). "From Urban social movements to urban movements: a review an introduction to a symposium on urban movements". *International Journal of Urban and Regional Research*, vol. 27., p. 102-9.
- PIRMB (Pacte Industrial de la Regió Metropolitana de Barcelona). (2001). *La ciutat digital*. Barcelona: Beta editorial
- PONT, J (dir.); HERRERA, E.; MARXÉ, V. i MENA, E. (2002). *La lluita per l'Ebre: el moviment social contra el Pla Hidrològic Nacional*. Barcelona: Mediterrània.
- PRAT, N. (2005). "La Nueva Cultura del Agua en Catalunya: Realidades y contradicciones frente a la Directiva Marco". Ponencia presentada a las Jornades "Gestión sostenible del agua en Catalunya". Barcelona 28-29 juny.
- PRAT, N. i ESTEVAN, A. (2004). "Alternativas para una gestión sostenible del agua en Catalunya" a *Ambienta* núm. 39, pp. 33-40
- PSC, ERC I ICV (2003). *Acord per un govern catalanista i esquerres a la Generalitat de Catalunya*. Barcelona, 14 de diciembre 2003. Es pot consultar, entra d'altres, a www.esquerra.org/web_nova/arxiu/pactedeltinell.pdf
- PUJOL, J. (2005). "La cultura del no" a *Avui*. 25/05/2005
- RAMOS, J. L. (2001). "La formulación de la política hidrológica en el siglo XX: Ideas e intereses, 'actores' y proceso político". Madrid: Universidad Complutense de Madrid. Disponible a <http://www.ucm.es/BUCM/cee/doc/01-03/0103.pdf> (consulta: diciembre de 2005)
- RAMOS, J. L. "La interacción entre cambio técnico y marco institucional en la gestión del agua". Madrid: Universidad Complutense de Madrid. Disponible a <http://www.ucm.es/info/ec/jec8/Datos/documentos/comunicaciones/Ecologica/Ramos%20Jose%20Luis.PDF> (consulta: diciembre de 2005)
- RECIO, A. i NAYA, A. (2004). "Movimiento vecinal: claroscuros de una lucha necesaria". *Mientras Tanto*, núm. 91-92, p. 63-82.
- REVISTA DERIVE APPRODI, ET AL. (2004). *Nociones comunes. Experiencias y ensayos entre investigación y militancia*. Madrid: Traficantes de sueños
- RIECHMANN, J. i FERNÁNDEZ BUEY, F. (1995). *Redes que dan libertad. Introducción a los nuevos movimientos sociales*. Barcelona: Paidós.
- RIECHMANN, J. i TICKNER, J. (coords.)(2002). *El principio de precaución*. Barcelona: Icària.
- ROCA, J. (2005). "Can Ricart i Barcelona". *Suplement Cultures de La Vanguardia* 05/10/05
- ROHDES, R. (1997). *Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*. Londres: Open University Press
- ROSELL, J. (2005). "Por la cultura del sí" a *La Vanguardia*. 25/07/2005
- SABATÉ, J. (2003). "Balance y perspectivas del planeamiento urbanístico municipal" a FONT, A. (coord.). *Planeamiento urbanístico. De la controversia a la renovación*.

- Barcelona: Diputació de Barcelona, p. 181-204.
- SALVEM CAN RICART (2005). "Salvem Poblenou, defensem Can Ricart". Manifest de la Plataforma Salvem Can Ricart.
- SALVEM L'EMPORDÀ (2003a) *Comunicat primer aniversari Salvem l'Empordà*. Disponible a <http://www.salvem-emporda.org/>
- SALVEM L'EMPORDÀ (2003b) *Costa Brava: entre el mite i el cinisme*. Disponible a <http://www.salvem-emporda.org/>
- SALVEM LES VALLS (2002). "Manifest: 10 bones raons per a oposar-se al nou eix viari Vic-Olot per Bracons"
- SALVEM LES VALLS (2003a). "Petició d'aturada de les obres de l'EVO per Bracons a les organitzacions polítiques que negocien la formació del nou govern". 11/12/2003.
- SALVEM LES VALLS (2003b). "Declaració de Girona" Text llegit en un acte a l'UDG l'11 de desembre de 2003. (mimeo)
- SALVEM LES VALLS (2004a). "Petició d'un estudi d'impacte socioeconòmic rigorós i transparent del projecte EVO per Bracons a la Conselleria de Política Territorial i Obres Públiques". (mimeo)
- SALVEM LES VALLS (2004b). Discurs llegit davant del Palau de la Generalitat, el 18 de març de 2005. (mimeo)
- SALLES, J.C. (2004) "10 propostes per a oposar-se a l'Eix Vic-Olot per Bracons" (mimeo) Disponible a www.salvemlesvalls.org
- SANCASSIANI, W. (2005). "Gestire i processi deliberativi: problemi e soluzioni" a PELLIZZONI, L. (a cura de). *La deliberazione pubblica*. Roma: Ed. Meltemi, p. 205-227.
- SASSEN, S. (1991) *The Global city: New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press
- SAURÍ, D. (2003). "El transvasament de l'Ebre. Recursos hídrics, identitat i equilibri territorial" a NEL-LO, O. (ed.). *Aquí no! Els conflictes territorials a Catalunya*. Barcelona: Ed. Empúries, p.252-273.
- SEMPERE, J. (dir.); RODRÍGUEZ, R. i TORRENTS, J. (2005). *El paper dels experts en els moviments ambientalistes a Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- SERVEI D'AVALUACIÓ ECONÒMICA DE LA DIRECCIÓ GENERAL D'ASSUMPTES ECONÒMICS I FINANCERS DE LA COMISSIÓ EUROPEA (2004): *Comunicació interna DG ECFIN JNF/E3 D (2003) (Conegut com a Informe Solbes)*. Disponible a <http://www.xarxadelaiquaclara.org/PXV/Documentacio/Comisio%20Europea/solbes%20traducido.htm> (Consultat maig 2005)
- SNOW, D. A. i BENFORD, R. D. (1992). "Master Frames and Cycles of Protest" a Morris i Muller (eds), *Frontiers a Social Movement Theory*. New Haven: Yale University Press.
- SOLANS, J.A. (1975). "El Eje Transversal de Cataluña. Notas del Ayuntamiento de Olot a la traza del eje en la provincia de Gerona". Ajuntament d'Olot.
- SORRIBES, J. i FERRÉ, P. (2004). *El final del movimiento social contra el trasvase del Ebro: logros y fracasos*. Universitat d'Alacant: VIII Congreso Español de Sociología-Federación Española de Sociología.
- SUBIRATS, J. (2004) "El síntoma Bracons" article d'opinió publicat a El País, el 18 de març de 2004.

- SUSSER, I. (ed.) (2001). *La sociología urbana de Manuel Castells*. Madrid: Alianza.
- TÀBARA, D.; COSTEJÀ, M, I WOERDEN, F. (2004). "Las culturas del agua en la prensa española. Los *marcos culturales* en la comunicación sobre el Plan Hidrológico Nacional". *Papers*, núm. 73, p. 153-179.
- TARROJA, À (2003) "Estratègies territorials per a Catalunya: una visió socioambiental i des dels territoris" a VEGARA, J.M. (dir.) *Estratègies territorials a les regions catalanes*, Ajuntament de Barcelona et al.: Barcelona
- TARROJA, A. (2001). "L'estratègia territorial europea, un referent per al canvi de cultura en les polítiques territorials a Catalunya". *Revista Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, núm. 35, p. 59-69.
- TARROJA, A. (dir.) (2005). *Anuari territorial de Catalunya 2004*, Barcelona: Societat Catalana d'Ordenació del Territori.
- TARROW, S. (1989). *Democracy and Disorder. Protest and politics om Italy 1965-1975*. Oxford: Calderon Press.
- TARROW, S. (1997). *El poder en movimiento. Los movimientos sociales, la acción colectiva y la política*. Madrid: Alianza Editorial.
- TARROW, S. (2002). "Ciclos de acción colectiva: entre los momentos de locura y el repertorio de acción" a TRAUGOTT, M. (ed.). *Protesta social*. Barcelona: Editorial Hacer, p. 99 – 130.
- TELENOTÍCIES ONLINE, Edició del 4 de febrer de 2005.
- TELLO, E. (2000). "Los próximos veinticinco años del movimiento ecologista (y los anteriores)" a GRAU, E. i IBARRA, P. (coords.). *Anuario de movimientos sociales. Una mirada sobre la red*. Barcelona: Icaria Editorial i Tercera Prensa.
- TILLY, CH. (1993). *Las revoluciones europeas 1492-1992*. Barcelona: Crítica.
- TORRENTS, J. i RODRÍGUEZ, R. (2004). "La interacció dels experts i el moviment en defensa de l'Ebre com a exemple d'aprenentatge social de la sostenibilitat ecològica". Comunicació presentada al IV Congrés Ibèric sobre planificació i gestió de l'aigua de Tortosa. Disponible a http://www.us.es/ciberico/archivos_word/221b.doc (Consulta: primavera 2005)
- TRIBUNAL SUPERIOR DE JUSTÍCIA DE CATALUNYA (2000). Recurs 764/2000.
- ULIED, A. (2003). *Catalunya cap el 2020. Visions sobre el futur del territori*. Barcelona: Generalitat de Catalunya
- ULIED, A; ESQUIUS, A; FONT, M. (2002) *El Govern del Territori al Segle XXI. Solucions més senzilles per a problemes més complexos?* Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- VILÀ, D. (2003). "Un estudio alerta de que la costa recupera la actividad constructora de los años 60". *La Vanguardia*, 13 juny.
- Vilanova, S. (1981). *L'econacionalisme. Una alternativa catalana dins una Europa ecològica*. Barcelona: Editorial Blume
- VILLATORO, V. (2004) "La realpolitik i el mètode de Bracons" a *Avui*, 26 de març de 2004.
- VV. AA. (2003). *Resolución y conclusiones del Primer Foro Social para una Nueva Cultura del Agua*. Madrid: Fundación Nueva Cultura del Agua. Disponible a <http://www.unizar.es/fnca/varios/forosocial.pdf> (consultat primavera 2004)
- XIMENO, F. (2006). "Europa ens proposa posar fi a la cultura de l'abús" a *Sostenible*, gener – febrer 2006. <http://www.sostenible.es>

YOUNG, I. M. (2000). La justicia y la política de la diferencia. Madrid: Cátedra.

Recursos Internet:

Cas de l'Empordà

<http://www.salvem-emporda.org/>

<http://www.didal.com/iaeden/>

Cas de l'Eix Vic – Olot

www.salvemlesvalls.org

www.iec.es/ichn/

www.cat-sostenible.org

<http://www.la-comarca.com/index2.htm>

<http://europa.eu.int/comm/environment/eia/home.htm>

<http://www.ddgi.es/vallbas/>

<http://ww2.olot.org/>

<http://www.olot.org/agenda21/>

<http://ccqc.pangea.org/cinturo.htm>

<http://www.laptp.org/>

http://www.agtat.es/General/templatesgenerals/index_flash.html

<http://www.catpaisatge.net/fra/actualitat.php>

<http://www.oston@.com>

Cas del Pla 22@bcn

www.forumperjudicats.com

www.poblenou.org/cc22

www.plataformabcn.net

www.geocities.com/elpoblenou/principal.htm

www.forumriberabesos.net

www.bcn.es/22@bcn

www.bcn.es/urbanisme

www.barcelonactiva.es

www.bcn.es/barcelonanegocis

www.salvemcanricart.org

www.lafavb.com

Cas de l'Ebre

www.ebre.net/

www.unizar.es/fnca/

<http://www.xarxadelaiquaclara.org/>

Diaris i revistes electrònics

www.vilaweb.com

www.elpais.es

www.lavanguardia.es

www.elperiodico.es

www.avui.com

<http://www.diaridegirona.es/>

<http://www.sostenible.es/pubportada/inici.asp>

Altres:

www.gencat.net/diari/

www.gencat.net

www.gencat.net/ptop/

<http://mediambient.gencat.net/cat/inici.jsp>

www.mma.es

www.ic-v.org

www.adenc.org/

www.pangea.org/aeec/

www.pangea.org/cepa/

www.ecologistesenaccio.org/

llista de distribució electrònica "territori" (territori@yahooogroups.com)

Annexes

ÍNDEX D'ENTREVISTES

GENERALS

- Felip Puig Exconseller de Medi Ambient i de Planificació Territorial, actual diputat de CiU (17/11/2005)
- Juli Esteban, Director del programa de Planejament territorial, DPTOP (25/11/2005)
- Genoveva Català, Secretària General de Medi Ambient, DMAH (16/11/2005)
- Àlex Tarroja i Maria Herrero (equip coordinació Anuari Territorial de Catalunya), Maties Serracant (portaveu ADENC) (20/12/2005)
- Oriol Nel·lo, Secretari de Planificació Territorial DPTOP (10/11/2005)

SOBRE LA MOBILITZACIÓ CONTRA EL PHN

- Susanna Abella, activista PDE (22/7/2005)
- Narcís Prat, ecòleg UB i col·laborador amb la Plataforma en Defensa de l'Ebre (17/10/2005)
- Manolo Tomàs, portaveu PDE (10/08/2005)
- Roser Royo, periodista diari El Punt (24/08/2005)

SOBRE LES MOBILITZACIONS AL VOLTANT DEL PLA 22@BCN

- Ernest, membre de la Coordinadora contra el 22@ (20/04/2004)
- Francesc Narváez, regidor del Districte de Sant Martí (22/05/2004)
- Rafael González Tormo, ex-gerent de l'Oficina del 22@bcn, s.a. (11/06/2004)

- Oriol Clos, director de Plans i Projectes del Sector d'Urbanisme, Ajuntament de Barcelona (15/06/2004)
- Ramón García-Bragado, ex-gerent d'Urbanisme de l'Ajuntament. Secretaria General de la Presidència de la Generalitat de Catalunya (29/06/2004)
- Salvador Clarós, ex-president de l'associació de veïns i veïnes del Poblenou. (21/06/2004 – 07/07/2004)
- Miquel Barceló, director de l'oficina 22@bcn, s.a. (26/06/2004)
- Joan Roca, membre del Fòrum Ribera Besòs (30/06/2004)
- Carme, membre de l'Associació d'afectats del 22@ (12/07/2004)
- Manel Andreu, ex-president de la FAVB (19/07/2004)
- Joan Puigdollers, grup municipal de Convergència i Unió (17/09/2004)
- Subdirector general d'una promotora - agència immobiliària (l'entrevistat va demanar l'anonimat) amb actuacions en el 22@bcn. (12/07/2005)

SOBRE LES MOBILITZACIONS AL VOLTANT DEL MODEL TERRITORIAL DE L'ALT EMPORDÀ

- Marta Ball-Ilosera, portaveu Salvem l'Empordà (28/06/2005)
- Lluís Benejam, grup d'acció directa de Salvem l'Empordà (5/07/2005)

SOBRE LES MOBILITZACIONS CONTRA L'EVO PER BRACONS

- Xevi Béjar, secretari de SVV (8/07/2005)
- Jaume Cabanyes, exportaveu de SVV (30/06/2005)
- Josep Maria Serrat, expresident de SVV (31/06/2005)
- Raül Valls, portaveu i president de SVV (31/06/2005 i 6/07/2005)
- Duaita Prats, membre de SVV (15/06/2005)
- Joan Vilanova, membre de SVV (8/07/2005)

- Jordi Casas, periodista d'El Punt (18/19/2005)

ANNEX PLATAFORMA EN DEFENSA DE L'EBRE

CRONOLOGIA DE LA MOBILITZACIÓ

Any 2000:

- Publicació del Plan Hidrológico Nacional (PHN). Posició ambigua de Convergència i Unió des del començament, parlen de compensacions i de manca d'aigua en algunes parts de Catalunya.
- 15/09/00 Primera Assemblea General a Tortosa, es forma la Plataforma per a la Defensa de l'Ebre (PDE).
- 21/09/00 Comencen a Tortosa les manifestacions de cada divendres al vespre, que duraran tot l'hivern.
- 8/10/00 Gran manifestació a Saragossa (300.000 persones).
- 14/10/00 Es comença la caravana de cotxes per les Terres de l'Ebre que es desplegarà cada dissabte per a informar la gent i guanyar suport.
- 28/10/00 Manifestació de les Terres de l'Ebre a Amposta (20.000 persones).
- 12/11/00 Manifestació a Saragossa (on assisteixen unes 3000 catalanes i catalans).
- 14/11/00 Declaracions del Ministre d'Agricultura (Sr. Cañete) sobre la rapidesa, "un paseo militar", amb què s'aprovaria el PHN.
- 25/11/00 Segona Assemblea General a Tortosa (a l'auditori, amb una capacitat de 1.000 places).
- Convergència i Unió parla de reduir el transvasament de 1.050 hm³/any a 200 hm³/any.

- 03/12/00 Es talla la carretera Nacional-340.
- 17/12/00 Congrés d'experts tècnics i científics internacionals per una Nova Cultura de l'Aigua a Tortosa.

Any 2001

- 30/01/01 El Consejo Nacional del Agua vota a favor del PHN, però els científics que en formen part voten en contra. El representant de Convergència i Unió no hi assisteix a causa d'una indisposició.
- 02/02/01 La manifestació dels divendres a Tortosa aplega 1.000 persones amb una processó amb espelmes.
- 04/02/01 Manifestació de les Terres de l'Ebre a Móra (25.000 persones).
- 25/02/01 Gran manifestació a Barcelona (300.000 persones).
- Alguns polítics locals de Convergència i Unió protesten contra el PHN.
- Durant aquest mes el Govern català diu repetides vegades que no acceptarà aquest PHN tal com està ara, ni el transvasament de 1.050 hm³/any.
- Es forma una Delegació del Govern de la Generalitat a les Terres de l'Ebre.
- 08/03/01 Convergència i Unió vota contra el PHN al Parlament Català però al dia següent diuen a la PDE que això no té gaire importància.
- 11/03/01 Gran manifestació a Madrid (500.000 persones).
- 17/03/01 Jordi Pujol es rebut per 2.000 manifestants a Tortosa. En una entrevista amb la PDE promet ajudar-nos a la UE.
- 22/03/01 Convergència i Unió vota a favor del PHN al Parlament de Madrid.
- 27/03/01 Es permet parlar a Manolo Tomàs (portaveu de la PDE) a la Comissió de Medi Ambient del Parlament Espanyol a Madrid.
- 21/04/01 Tercera Assemblea General a Tortosa. Es torna a omplir l'auditori.

- 23/04/01 Començament de la "Cadena Humana" o "encadenada" davant la Delegació del Govern català a Tortosa. La gent s'està encadenada de 9 del matí a 7 de la tarda cada dia fins al 21 de juny.
- 26/04/01 Convergència i Unió vota una vegada més a favor del PHN quan és aprovat al Parlament de Madrid. Hi ha una esmena que proposa crear una entitat dedicada a "protegir" el Delta (PIDE). La quantitat d'aigua a extraure continua sent de 1.050 hm³/any.
- 29/04/01 Manifestació de les Terres de l'Ebre a Tortosa (25.000 persones).
- 01/05/01 Cursa popular a Tortosa a favor de la PDE.
- 07/05/01 A l'Ajuntament de Tortosa, amb el rerafons de la presentació de quatre mocions de Convergència i Unió i Partit Popular en contra d'uns cartells que havia penjat la PDE, quatre regidors del PP abandonen el partit i es passen al grup mixt en un gest de desaprovació de qualsevol política contrària a la Plataforma. A l'equip de govern hi queden els representants locals antitransvasistes: sis adscrits al PSC, un d'ERC i els quatre transfugues. Això enceta un llarg estiu de dimissions i transfuguismes als ajuntaments locals dels pobles i ciutats de les Terres de l'Ebre.
- Comencen a aparèixer pamflets anònims i grafitis en contra de la PDE.
- 26/05/01 Diada d'activitats de la PDE a la ciutat de La Ràpita, amb jocs infantils, concerts, parlaments i conferències tècniques.
- 19/06/01 Escriptors, cantants i altres artistes visiten el Delta i signen un manifest a favor de la PDE: "Manifest de l'illa de Gràcia".
- 20/06/01 El PHN és aprovat al Senat espanyol.
- 22/06/01 S'acaba la "Cadena Humana". Manifestació a Tortosa on simbòlicament es casen el president de la Generalitat Jordi Pujol i el President del Govern espanyol José Maria Aznar.
- 01/07/01 Concurs de paelles de la PDE a Xerta.
- Participació activa de la PDE a les Festes del Renaixement de Tortosa.
- 13/07/01 El Conseller de Medi Ambient de la Generalitat, Felip Puig, troba la carretera tallada per centenars de manifestants quan intenta visitar el Delta.

- 14/07/01 El Conseller Felip Puig torna una altra vegada per a inaugurar algunes festes locals i, una vegada més, és escridassat per centenars de persones de la població; les quals, però, respectuosament deixen que les festes segueixin el seu curs.
- 14/07/01 "Piraguada" de la PDE: unes 300 persones de la PDE baixen pel riu amb canoes des de Xerta fins a Tortosa.
- 05/08/01 Bicicletada popular pel Delta, com a acte d'inauguració de la Marxa Blava (unes 200 persones).
- 10/08/01 Comença la Marxa Blava del Delta a Brussel·les. Les primeres etapes per les Terres de l'Ebre són seguides per milers de persones que caminen tot el dia i fan festa tota la nit. La Marxa Blava passa per Aragó, França, Alemanya i Holanda. És rebuda als ajuntaments de Lyon i París i al Parlament de Maastricht. Dóna una roda de premsa a l'Assemblea Nacional Francesa i parla en un congrés d'estiu davant de diversos Eurodiputats a França. Com a mínim sempre hi ha un autobús amb simpatitzants de tota Espanya i amb representants de Portugal i França, encara que la majoria de participants són de Catalunya i l'Aragó.
- 08/09/01 La Marxa Blava arriba amb uns 50 membres, exhausts però animats, a l'ajuntament de Brussel·les.
- 09/09/01 Manifestació a Brussel·les (10.000 persones sota la pluja).
- 10/09/01 Centenars de persones es queden per visitar el Parlament el dia en que la PDE deposita les queixes a la Comissió de Medi Ambient i a la Comissió de Queixes.
- 11/09/01 En tornar al Delta, hi ha una manifestació lúdica festiva a l'Ampolla (5.000 persones).
- 15/09/01 Es celebra el primer aniversari de la PDE amb un dia de conferències, exposicions, jocs i concerts al parc de Tortosa.
- 16/09/01 Volta amb motos pel Delta organitzat pels grups de motociclisme locals.
- 06/10/01 Debats a Tortosa sobre l'evolució de la PDE i les idees de futur per a les Terres de l'Ebre.
- 06/10/01 Concert de Sopa de Cabra a Tortosa en favor de la PDE.
- 09/10/01 S'aprova una esmena de l'informe Flemming (de la Comissió de Medi Ambient de la UE) criticant el PHN, amb el suport de tots els partits menys el Partit Popular Europeu.

- 19/10/01 Unes 500 persones assisteixen a l'assemblea de Jesús, un poble a les afores de Tortosa.
- 7/11/01 Es presenta a la UE una carta signada per un centenar d'experts d'arreu de l'Estat espanyol, on s'argumenta que el PHN no respon als criteris de gestió i als objectius definits per la Directiva Marc d'Aigües de la Unió Europea sinó a la tradicional política hidràulica espanyola de promoció de grans obres públiques, sense o amb una recuperació parcial dels costos, lluny de criteris de racionalitat econòmica i en la qual els valors ambientals queden relegats a retòrica formal. El document enumera també les alternatives més raonables, començant per l'eradicació de la sobreexplotació de recursos.
- 10/11/01 Jordi Pujol és rebut per uns 500 manifestants el matí en què visita les Terres de l'Ebre. A la tarda unes 800 persones s'asseuen pacíficament al mig de la carretera quan intenta visitar una fàbrica d'Amposta, retardant així la seva visita en un parell d'hores.
- 11/11/01 Jordi Pujol anul·la la seva visita a la catedral de Tortosa. No obstant això, uns 800 manifestants s'hi concentren per demostrar el seu desacord amb aquest sobtat interès en visitar les nostres terres.
- 15/11/01 Votació a la UE a favor de mantenir l'esmena de l'informe Flemming. El PP retira tot el seu informe.
- 17/11/01 Quarta Assemblea General a Tortosa. La més gran i amb més èxit de totes.
- Postals de Nadal per a Romano Prodi i Margot Wallström, s'aconsegueix enviar-ne unes 1.000 per a cadascú.
- 01/12/01 Visita d'Alexander de Roo al Delta (Vice-president de la Comissió de Medi Ambient de la UE).
- 02/12/01 Caravana lenta de cotxes a la carretera Nacional 340 fins a l'Hospitalet: les 800 persones participants es manifesten davant de les obres del mini-transvasament cap a Barcelona i, pacíficament, tallen la carretera durant una hora.
- 04-06/12/01 Una delegació de la PDE assisteix al Congrés de l'Aigua de Bonn.
- 5-9/12/01 Un grup de la PDE s'incorpora a la Marxa Blava de Màlaga.
- 15/12/01 La Audiència Nacional declara il·legal l'embassament projectat a Santaliestra.

- 22/12/01 Festa de Nadal al Mercat central de Tortosa.

Any 2002:

- Campanya de cartes dirigides a Michel Barnier (responsable dels Fons Estructurals de la UE, amb els que es pretén pagar les obres del transvasament).
- Vessament de mercuri i altres agents contaminats al riu Ebre coincidint amb la mort de milers de peixos. Es troba mercuri a la xarxa d'aigua potable del Consorci d'Aigües de Tarragona (CAT).
- 05/01/02 Jordi Pujol escriu un article de dues pàgines a La Vanguardia elogiant el PHN i la política de Convergència i Unió a les Terres de l'Ebre. La PDE publica una rèplica al mateix diari.
- 12/01/02 Una petita manifestació local sobre el mercuri i el patètic estat de l'Ebre rep cobertura televisiva nacional.
- 22/01/02 Alexandre de Roo critica al Parlament Europeu l'actuació mediambiental d'Espanya, coincidint amb la inauguració de la Presidència Espanyola.
- 26/01/02 Representació artística de la PDE a Amposta de la "Mort del Delta".
- 01-02/02/02 Jornades d'eurodiputats al Delta. Presentació d'un documental sobre la PDE i el PHN: Aigua.
- 09/02/02 Caravana de cotxes per les Terres de l'Ebre.
- 17/02/02 Manifestació "al cor" del Delta: Deltebre (20.000 persones).
- 02/03/02 Jornades organitzades per la Xarxa per una Nova Cultura de l'Aigua a les quals hi assistiran diversos eurodiputats.
- 10/03/02 Manifestació a Barcelona (400.000 persones) en ocasió del Consell Europeu de Barcelona que inagura la Presidència Espanyola de la UE.
- 22-24/03/02 Més de 20 experts de prestigi es troben a Tortosa a les Jornades per una Nova Cultura de l'Aigua.
- 19/4/02 Concentració a fora del CPIDE (Consell per a la Protecció integral del Delta) quan aquest es constitueix a Amposta.
- 23/4/02 Marató de lectures "Sebastià d'Arbó" a Amposta.

- 27/4/02 La PDE participa a la Fira de Tortosa.
- 1/5/02 Cursa popular en defensa del riu a Tortosa.
- 22-25/5/02 Marxa Blava per Mallorca.
- 25/05/02 Manifestació a Mallorca coincidint amb la trobada de ministres de Medi Ambient de l'UE. Entrevistes amb la Ministra Medi Ambient de Bèlgica.
- 11/6/02 Presentació de l'estudi sobre la PDE finançat per la Fundació Bofill. Posteriorment es publicarà: PONT, J (dir); HERRERA, E; MARXÉ, V i MENA, E. La lluita per l'ebre: el moviment social contra el Pla Hidrològic Nacional. Barcelona: Mediterrània, 2002.
- 15/6/02 Cinquena Assemblea General a Tortosa.
- 19/6/02 PDE participa en un debat al Parlament Europeu sobre les Peticions contra el PHN.
- 29/6/02 Manifestació a Xerta contra la posada en funcionament del canal Xerta-Sènia.
- 8-10/7/02 CPIDE va a Brussel·les. La PDE fa una cadena humana a la Delegació de la Generalitat a Tortosa.
- 12-13/7/02 La BBC-radio prepara un programa sobre la lluita contra el PHN.
- 11-12/7/02 Membres de WWF de varis països visiten les Terres de l'Ebre i la PDE.
- 13/7/02 Presentació del vídeo documental Aigua al CCCB. Acte acompanyat de xerrades per membres de la Fundació per una Nova Cultura de l'Aigua, exposicions i paella.
- 20/7/02 Segona piraguda popular per l'Ebre.
- 27/7/02 Manifestació a Flix (2000 persones).
- 8/8/02 Greenpeace amarra el seu vaixell a l'Ampolla, en solidaritat amb la PDE.
- 21/8/02 PDE participa en Universitat de Estiu a Prada.
- 15-18/8/02 PDE participa a les festes de Gràcia de Barcelona.
- Recollida de 40.000 al·legacions contra el projecte d'interconnexió de xarxes (transvasament cap a Barcelona).
- 4/9/02 S'entreguen les 40.000 al·legacions a Barcelona.

- 2-9/9/02 Segona marxa a Brussel·les "Peregrins per Aigua". Un grup de 10 persones caminen fins a Maastricht per fer entrega d'una carta al Parlament Europeu en reconeixement a la labor que estan fent.
- 14/9/02 Manifestació a Mesquinesa.
- 18/9/02 La PDE participa amb altres Organitzacions No Governamentals (ONG's) en unes conferències/debats al Parlament Europeu.
- Fins 22/11/02 un grup camina per l'Ebre des de Reinosa fins al Delta i després fins a València, un recorregut total de 1000 km.
- 18-26/11/02 PDE te paradeta i intervé a la Trobada internacional RAMSAR per la gestió i protecció de les zones humides i marjals a València.
- 24/11/02 Manifestació a València en motiu de la trobada RAMSAR (surten uns 60 autobusos de les Terres de l'Ebre).

Gener 2003:

- 18/01/03 Jornada sobre el CPIDE a Amposta.
- 22/01/03 La PDE torna a participar al comitè de peticions del Parlament Europeu.
- 6/02/03 Visita d'un grup d'eurodiputats del Comitè de Medi Ambient al Delta. Rebuda amb torxes a la 1 de la matinada al Parador Turístic de Tortosa on s'hostatjaren. El dia 7, la visita continuarà per Múrcia. Ambdues trobades foren coordinades per la PDE.
- 15/2/03 Sisena Assemblea General a Tortosa.
- 13/03/03 Video-conferència-debat entre la Fundació per una Nova Cultura de l'Aigua (FNCA) i la gent de Berkeley que havia fet l'estudi pel govern de Múrcia, amb transmissió simultània al Parlament Europeu.
- 12-13/03/03 WWF porta un grup de periodistes estrangers.
- 22/03/03 Dia mundial de aigua. Actes al carrer de Tortosa, acte de FNCA a l'Auditori.
- 23/3/03 Manifestació a Sant Jaume (40.000).
- 5/4/03 Jornades tècniques per una Nova Cultura de l'Aigua a Barcelona.

- 6/4/03 Tercera Manifestació a Barcelona (unes 200.000 persones).
- 14/4/03 Pedro Arrojo guanya el premi Goldman de Medi Ambient.
- 20-27/04/03 4 joves i un professor de Tortosa participen en el Parlament de Joves per L'Aigua a Malta.
- 26/4/03 Festa amb xerrada per Pedro Arrojo a Tortosa/Deltebre, amb Roberto Epple de European Rivers Network.
- 30/4/03 La BBC graba un programa sobre l'Ebre per a un canal d'educació.
- 11/5/03 Manifestació a Jaca.
- 02-06/6/03 La PDE participa a la Green Week de la Comissió Europea (entrevista amb Margot Wallström).
- 22/6/03 Cadena humana d'un matí al Delta en solidaritat amb Itoiz.
- Recollida d'al·legacions a l'informe de Declaració d'Impacte Ambiental, presentat a exposició pública pel Ministeri de Medi Ambient.
- 12/7/03 Tercera piraguada popular per l'Ebre.
- 13/7/03 Marxa dels "Cims solidaris".
- 30/7/03 Es fa entrega de les 60.000 al·legacions recollides al Ministeri de Medi Ambient a Madrid.
- 31/7/03 Manifestació fora del CPIDE.
- 27/9/03 Festa a La Ràpita. Xerrades i cloenda a la nit amb concert solidaritzant-se amb la causa de la PDE.
- 25/9/03 Primer judici a Josep Sabaté (jove participant a la PDE). El demandant, l'ex-delegat del govern de Catalunya Francesc Sancho, no es presenta.
- 4-5/10/03 Primer Foro Social de l'Aigua a Madrid.
- 10/10/03 Firma del "Compromís per l'Ebre" entre la PDE, PSC, ERC i IC-Verds, on es comprometien explícitament a oposar-se al transvasament en cas de formar govern.

- 11-12/10/03 Trobada de Plataformes en Defensa del Territori, Girona.
- 16-17/10/03 La PDE participa a la trobada *Technical Meeting* entre experts pro i contra el transvasament organitzada per la Comissió Europea de Medi Ambient a Brussel·les.
- 25/10/03 Diada d'activitats variades per totes els pobles amb plataformes locals de les Terres de l'Ebre.
- 26/10/03 Cloenda de les jornades lúdiques amb una manifestació a Tortosa (10.000 persones).
- 5/11/03 Comença l'Ambaixada Blava a Brussel·les per tal de fer pressió al Parlament Europeu.
- 22-28/11/03 Desdejuni a les Terres de l'Ebre.
- 7/12/03 Abraçada blava, cadena humana a Brussel·les i Amposta.
- 20/12/03 Cimera Jurídica a Tortosa per discutir les futures estratègies legals entre totes les organitzacions i partits polítics contraris al PHN.

Any 2004:

- 16/1/04 PDE presenta un recurs contra el transvasament.
- 22/1/04 Segon judici al jove de la PDE Josep Sabaté. Queda lliure de l'ingrés a presó, sota multa de 3.000 €.
- 25/1/04 Concentració a Artieda, poble de Navarra afectat per la construcció d'un embassament de regulació del cabal del transvasament.
- 24/1/04 Assemblea a Alcanar sobre les expropiacions que el Ministeri de Medi Ambient posa en marxa a voltes de les eleccions nacionals del març.
- 29/01/04 Es firmen, o no, les expropiacions a Vinaròs.
- 28/1/04 Manifestació i acampada de nit a Vinaròs.
- 30/1/04 La FNCA publica l'informe presentat a la Audiència de Madrid sobre la corrupció vinculada als recursos hídrics a les zones benefactores del transvasament.
- 2/2/04 La Ministra de Medi Ambient Elvira Rodríguez fa un acte pro transvasament a l'hotel Ritz de Barcelona. El portaveu de la PDE Manolo Tomàs fa preguntes. Es fa una concentració a l'exterior de l'hotel.

- 8/2/04 Pintades contra Trasagua (empresa pública constituïda per gestionar el transvasament) a l'anomenat quilòmetre zero (Tortosa), punt d'extracció d'aigües pel transvasament a Vinallop.
- 21/2/04 Setena Assemblea General a Tortosa.
- 26/2/04 Concentració davant de l'acte de col·locació de la "primer pedra"/ visita d'obres de la Ministra de Medi Ambient Elvira Rodríguez a Vinaròs.
- 7/3/04 Manifestació, amb clavada d'estaques al km 0. Lectura del manifest per part de Lluís Llach.
- 6-7/3/04 Stand a la Fira Natura de Lleida.
- 17/3/04 Trobada de la PDE amb periodistes del *New Scientist*.
- 20/3/04 La PDE neteja l'Ebre i exposa les deixalles trobades com a protesta de l'estat d'abocador en què es troba l'Ebre. Acte central del Dia mundial de l'aigua.
- 30-31/3/04 Jornades sobre la Nova Cultura de l'Aigua a la URV de Tarragona.
- 15/4/04 Zapatero diu que no tirarà endavant el transvasament.
- 22/5/04 60 activistes van a Jaca al sopar d'entrega del Premi Venero a Manolo Tomàs.
- 18-19/06/04 Homenatge a l'Ebre i a la seva gent. Festa a l'Ampolla: concerts, xerrades, debats, tallers, jocs, exposicions...
- Aprovació del Decret llei 2/2004 de modificació del PHN de derogació del transvasament.
- Presentació el Programa AGUA (Programa d'Actuacions per a la Gestió i Utilització de l'Aigua) que aplegava les alternatives d'estalvi, reutilització i dessalinització que substituirien el transvasament.

ANNEX PLA 22@BCN

CRONOLOGIA

Any 1995

- Aparició document "Poblenou, reconeixent urbanístic i propostes". Estudi històric, urbanístic i socioeconòmic del Poblenou que planteja les primeres propostes de futur. Realitzat pel Gabinet d'estudis urbanístics de l'Ajuntament de Barcelona, dirigit per Juli Esteban.

Any 1998

- febrer – juny: Realització estudi tècnic "Reprojectar l'Eixample: El Poblenou". Escola Arquitectura UPC, professors: Joaquim Español i Enric Serra.
- 12 de juny – 12 de juliol: Exposició pública i alegacions a "Poblenou. La renovació de les àrees industrials. Criteris, objectius i solucions generals. " Primer document de caràcter normatiu. Gerent d'urbanisme: Borja-Carreras Moyisi-
- Juny: Es fa públic el lobby "Cercle digital", presentant alegacions al document. És un grup de professionals i empresaris relacionats amb les noves tecnologies i liderats per Miquel Barceló, llavors president del ICT.
- Setembre: Comença l'estudi Ciutat Digital. Promogut pel Pacte Industrial de la Regió Metropolitana (presideix Joan Majó) i l'Institut Català de Tecnologia. Estudi sobre l'impacte de les activitats econòmiques de la nova economia a les ciutats. Serà el cor teòric del pla22@. Coordinadors: Miquel Barceló i Antoni Oliva.

Any 1999

- 20 de febrer: Jornada "Construïm el futur Poblenou". Primera reunió informativa sobre la MPGM convocada per l'Ajuntament a l'Institut Català de Tecnologia. Assisteixen des de les AAVV fins els promotors immobiliaris.
- 18 de maig: S'aprova el III Pla Estratègic de Barcelona on es fa una menció explícita al 22@ i a la ciutat del coneixement com a línia estratègica de la ciutat de Barcelona. L'acte final es realitza a l'Institut Català de Tecnologia.
- 27 de setembre: Clos destitueix a Borja Carreras-Moyisi com a gerent d'urbanisme i el substitueix per Ramón García Bragado.
- Octubre – desembre: Redacció de la Modificació del Pla General Metropolità (districte d'activitats 22@bcn). Direcció: Josep Anton Acebillo i Ramon García-Bragado. Autors: Ricard Fayos, Enric Lambies, Aurea Gallén, Aurora López, Rafael González Tormo, Joaquim Clusa
- 9 de novembre: Assemblea informativa amb Ricard Fayos, cap de Planejament d'Urbanisme, a petició de l'Associació de Veïns al centre cívic de Can Felipa. La Sala d'actes es queda petita.
- 15 de desembre: Clos declara que el desenvolupament del 22@bcn podrà durar entre 10 i 15 anys (La Vanguardia 16/12/99). Després de la seva aprovació es comença a parlar d'un període de 25 anys, amb una previsió d'execució del 60% al 2010. (La Vanguardia 15/04/2000)
- 22 de desembre: Aprovació inicial de la MPGM per les àrees industrials del Poblenou. PP i CiU s'abstenen. Consell plenari Ajuntament de Barcelona
- 28 de novembre: Eleccions locals (PSC 44,9%; CIU 21,6%; PP 14,8%; ERC 6,5%; ICV 6,3%)

Any 2000

- 28 de gener: Aprovació del PAM 2000-2002. Es fa referència al coneixement com una aposta de present i futur, en un model de ciutat que combini residència, cultura, oci, turisme, comerç i activitat productiva i serveis. Consell Plenari de l'Ajuntament. Es preveu destinar 10.000 milions de ptes. la renovació d'àrees industrials del Poblenou en els propers 6 anys provinents de fons europeus i els pressupostos municipals.
- 15 d'abril: Ramón García Bragado fa una previsió de posar al mercat uns 190.000m2 de sòl anual per activitats productives (La Vanguardia, 15/04/00).

- 28 d'abril: Aprovació provisional de la MPGM. Acord per la creació de la societat privada municipal 22@bcn, s.a. L'acord estableix, a proposta del PP, que amb el temps es converteixi en una societat mixta (La Vanguardia, 29/04/00).
- 14 de maig: Maravillas Rojo, regidora de promoció econòmica, se'n va a Washington a un congrés sobre ciutats competitives invitada pel Banc Mundial a promocionar el 22@bcn i a buscar inversions (La Vanguardia, 14/05/2000).
- 25 de maig: Xavier Casas, primer tinent alcalde, presenta públicament el pla 22@bcn. Es preveu una inversió de 26.000 milions i d'aquests 1.800 siguin invertits per l'Ajuntament. Declara que el pla "sintetitza el que l'Ajuntament ha après durant els últims 15 anys" (La Vanguardia 24/05/00)
- 21 de juliol: S'aprova la constitució de la societat 22@bcn, s.a en el Plenari del Consell Municipal amb el consens de tots els grups. Presideix: Joan Clos; Gerent: Rafael González Tormo
- 27 de juliol: Aprovació definitiva de la MPGM amb el suport de tots els grups municipals. Subcomissió d'Urbanisme del Municipi de Barcelona
- 29 de juliol: S'inicia la construcció de l'edifici de Barcelona Activa (La Vanguardia, 30/07/00)
- 27 d'octubre: Aprovació del Pla d'Infraestructures
- 6 de setembre: El Fòrum Ribera Besòs (FRB), format per 34 associacions, presenta un manifest demanant participació veïnal, la revisió dels plans especulatius, la conservació del patrimoni industrial, més habitatge social i equipaments públics (La Vanguardia, 07/07/00)
- 20 de setembre: Es fa públic que La Caixa, a través de la immobiliària Prominmo, adquireix un solar entre els carrers Fluvià, Llull i Provençals de 9.000 m2 per fer oficines @. (La Vanguardia, 20/09/00)
- 11 d'octubre: Es fa públic que la immobiliària Laietana ha adquirit un solar de 14.000 m2 entre els carrers Luxana, Tànger, Llacuna i Àvila amb un cost de 3.000 milions per fer-hi oficines.
- 10- 20 d'octubre: Durant els dies del saló immobiliari "Barcelona Meeting Point" (18 a 22 d'octubre) s'anuncia que cinc grans empreses relacionades amb les TIC s'instal·laran en el Poblenou (Soluziona, Nortel Networks, Sonoblock, Mediapro, Diamond Cluster), a més de Retevisión, Estratel, Telefónica y Ericsson, "ja operatives" (La Vanguardia, 24/10/00). El 26 d'octubre s'anuncia també la ubicació de l'empresa Lycos (La Vanguardia, 27/10/00)
- 10 de Novembre: Es constitueix la societat 22@bcn. s.a en el Plenari del Consell Municipal

Any 2001

- 24 de juliol: Aprovació del Pla d'Equipaments del Poblenou (amb el vist-i-plau de tots els partits excepte el PP), document consensuat al llarg d'un any amb l'AVPN que marca la localització i el tipus d'equipaments que són necessaris per les necessitats presents i futures del barri. No inclou un programa d'execució ni la seva financiació com demanava l'Associació de veïns i veïnes del Poblenou (AVPN). El 30% del sòl necessari per als equipaments acordats es troba en zones 22@.
- Març: Prominmo, única empresa que es presenta al concurs públic, s'adjudica l'obra de construcció de la torre de Barcelona Activa (La Vanguardia, 28/03/01)
- 2 de març: Aprovació inicial del PERI Lull Pujades Llevant. Responsable: Oriol Clos
- 7 març: S'inaugura la primera illa de 15.560 m2 per empreses "no contaminants i preferentment tecnològiques" entre els carrers Cristòfol de Moura, Marroc, Maresme i Puigcerdà, impulsada pel Consorci de la Zona Franca (La Vanguardia, 08/03/01)
- 8 de març: Aprovació inicial del PERI Perú-Pere IV. Responsable Maria Rubert i Francesc Parcerisa
- 13 de març: Es presenta "Barcelona Negocis", oficina encarregada captar empreses internacionals. (La Vanguardia, 14/03/01)
- 16 de març: S'anuncia la creació de la Comissió Assessora, que ha de definir i actualitzar el que es considera una activitat @. És presidida per Vladimir de Semir. Clos declara que "tenim una demanda espectacular, que supera a les millors previsions" (La Vanguardia, 17/03/01)
- 9 d'abril: Es fa públic que la immobiliària Necso adquireix una illa (entre els carrers Josep Pla, Agricultura, Cristóbal de Moura i Venezuela) per 2.400 milions de pessetes per construir oficines i un hotel amb una inversió de 6.000 milions (La Vanguardia, 09/04/01)
- 24 d'abril: Barcelona apareix entre les nou noves "tecnociutats" del món al setmanari "Newsweek", amb la següent presentació: "En el corazón de la bonita Barcelona se encuentra Poblenou, un distrito industrial del siglo XIX que está desapareciendo y convirtiéndose en el 22@, un nuevo vecindario de apartamentos y oficinas diseñados para atraer empresas de alta tecnología" (la Vanguardia, 25/04/01)
- maig: En la publicació "PobleNou" de l'AVV, es llencen les primeres crítiques sobre la falta de participació en el projecte "el secretismo y la poca colaboración que existen por parte del Distrito (...) obedece claramente a la intención del consistorio de prescindir de la opinión vecinal"

- 8 de juny: Clos viatge a Nova York a visitar Silicon Alley i promociona el 22@bcn (La Vanguardia, 09/06/01)
- 12 de juny: Clos presenta diferents projectes del 22@bcn a Can Felipa (La Vanguardia, 13/06/01)
- 5 de juliol: Presentació del monogràfic de Barcelona Metròpolis Mediterrània sobre la ciutat del coneixement. Vladimir de Semir anuncia converses amb grans editorials (RBA i Planeta) per traslladar-les al 22@bcn (La Vanguardia, 06/07/01)
- 20 de juliol: Aprovació definitiva del PERI Campus Audiovisual, Plenari del Consell Municipal. Responsable: Beth Galí
- 19 d'agost: Es fa públic que la immobiliària Bami-Zabalburu invertirà 10.000 milions de pesetas en un nou bloc d'oficines en el Poblenou de 10.000 m2 (La Vanguardia, 20/08/01)
- 4 d'octubre: El TSJC admet a tràmit recursos de propietaris afectats contra la MPGM. El recurs està interposat per un taller i una editorial d'arts gràfiques (Indice, SL) (La Vanguardia, 5/10/01).
- 9 d'octubre: Cinquanta veïns en cases de "fronts no consolidats" es mobilitzen i demanen la paralització del PERI LLull – Pujades – Ponent (El País, 10/10/01)
- 29 d'octubre: Aprovació definitiva del PERI parc central. Responsable: Manuel de Solà Morales
- Novembre: Comencen les obres del edifici de General Elèctric.
- 29 de desembre: Aprovació inicial del PERI Eix Llacuna. Responsable: Eduard Bru

Any 2002

- Gener – Febrer: Organització i protestes dels veïns pel PERI de LLacuna.
- 6 de gener: CiU critica la falta d'empreses d'alta tecnologia en el 22@bcn (La Vanguardia, 07/01/02)
- 31 de gener: Assemblea Oberta convocada per l'AVPN al Casino de l'Aliança per tractar el tema del 22@ i el PERI LLacuna. Assisteixen tècnics d'urbanisme i el regidor Narváez. Assisteixen més de 300 veïns i veïnes. La FAVB demana públicament la paralització dels tràmits urbanístics del PERI Llacuna.
- 2 de febrer: Data de finalització del període de informació pública del PERI Llacuna que s'amplia fins el 8 de març a petició veïnal.

- 22 de febrer: Es crea la Fundació Privada Barcelona Digital, formada per institucions públiques (Ajuntament, Generalitat) i empreses privades (La caixa, Esade, Fujitsu, Hewlwt Packard...). L'objectiu és "la promoció i el foment de Barcelona i Catalunya com a centres estratègics per la implementació d'empreses líders i la generació de negocis i projectes innovadors". També pretén ser "un fòrum de d'innovació tecnològica digital per les empreses que permeti generar inversions i oportunitats en el marc de la tecnologia digital". President: Antoni Brufau, director general de la Caixa. (La Vanguardia, 22/02/02)
- 25 de febrer: ICV demana a Clos "modificacions substancials" al pla urbanístic del 22@bcn. (Avui, 26/02/02)
- 28 de febrer: Manifestació dels veïns del Poblenou contra l'Eix Llacuna, sota el lema "Tots som afectats" es reuneixen unes 2.500 persones (La Vanguardia, 01/03/02) en una de les manifestacions més multitudinàries que ha viscut el Poblenou. ERC i ICV recolzen la modificació del Pla. CiU també demana la retirada del Pla Llacuna (La Vanguardia, 01/03/02)
- Març: Neix l'Associació d'afectats del 22@ (AA22@) amb uns 80 socis amb la unió d'afectats de propietaris d'habitatges i petits tallers. Les impulsores són persones afectades pel PERI Llacuna. (La Vanguardia, 22/03/02). Més endavant, serà una de les impulsores de la creació de la Plataforma Veïnal Contra l'Especulació.
- 1 de març: Declaracions de Clos i Narváez rebaixant l'alçada de les torres i oferint l'entrada en el pla de la participació veïnal (La Vanguardia, 02/03/02)
- 8 de març: Es tanca el plaça de Informació pública del vell projecte del PERI Llacuna començat al mes de gener (en principi s'acabava el 2 de febrer)
- 12 de març: ERC i ICV critiquen la falta de participació veïnal en els projectes urbanístics (Avui, 13/03/02)
- 14 de març: Francesc Narváez i Ramón García Bragado presenten una modificació del Pla Llacuna als veïns. Es presenta un nou projecte consensuat amb l'AVPN amb una reducció de l'alçada, del nombre d'afectats, i una millora de les compensacions.
- 21 de març: Es signa un conveni de col·laboració amb l'AVPN. De retruc es modifiquen els PERIS ja aprovats. Es demana la revisió del Peri Lull Pujades llevant; Perú Pere IV; Campus Audiovisual i Parc Central pel que fa les afectacions, la ubicació d'equipaments i la participació ciutadana. Es posa a exposició pública el nou PERI Llacuna.

- 17 d'abril: Es posa la primer pedra del edifici de T-Systems (del grup Deutsche Telekom, emblema del 22@ i promogut per l'empresa Castellví. (La Vanguardia, 18/04/02) Durant aquest any la Generalitat va concedir a T-Systems el manteniment de tota la seva xarxa informàtica.
- 28 d'abril: 1ª Botifarrada popular contra l'especulació convocada per la Coordinadora Contra el 22@ (CC22@). L'Ajuntament no autoritza la botifarrada i es converteix en un acte de desobediència civil. Aplega més de 500 persones al carrer Llacuna. Es fan exposicions, parlaments, les actuacions de dos cantautors i una performance.
- 7 de maig: Comença la setmana digital a la Fira (agrupa tres esdeveniments: "Internet Global Conference", "Portal Point" i DLM-Forum 2002) on l'Ajuntament presenta el projecte 22@bcn.
- 25 de maig: Festa a Can Felipa contra l'especulació amb l'exhibició d'un vídeo sobre la manifestació del 28 de febrer. Exposicions de fotos sobre el barri i sobre les mobilitzacions amb l'actuació de diversos DJ's.
- Juny: Constitució de la Plataforma Veinal contra l'especulació. Plataforma d'uns 30 col·lectius força diversos, entre els quals hi ha afectats per plans urbanístics, col·lectius altermundialistes, de preservació del patrimoni, cases okupades i altres grups com Arquitectes Sense Fronteres. La CC22@ i l'AA22@ en formen part i en són impulsors. S'organitzen manifestacions, exposicions i actes de protesta en els Plens, campanyes de postals contra l'especulació, etc.
- 27 de juny: Primera manifestació de la Plataforma Veinal contra l'Especulació, amb uns 600 assistents (La Vanguardia, 28/06/04)
- 8 d'octubre: Aprovació provisional del PERI de l'Eix Llacuna (amb els vots a favor del PSC, l'abstenció de IC i ERC i el vot contrari de PP i CIU). L'AA22@ i la coordinadora organitzen un acte de protesta en el ple del Districte de Sant Martí.
- 25 d'octubre: Aprovació definitiva del PERI de l'Eix Llacuna pel Plenari del Consell Municipal. L'AA22@ convoca una concentració a la Pça Sant Jaume. Canvi de presidència en la societat 22@bcn s.a, Joan Majó substitueix a Joan Clos.
- 17 de desembre: EL Grup de Patrimoni Industrial del FRB (format per Joan Roca, Rafael Encinas, Perla Zusman, Noemi Cohen, Merçè Tatjer, Jordi Fosas, J. M. Huertas, Jorge Ribalta i Salvador Clarós) fan pública una "Petició cívica per conservar la memòria del Poblenou", demanant la preservació dels conjunts històrics i unitats paisatgístiques a través de l'aprovació d'un pla de protecció del paisatge històric urbà.

- 20 de desembre: Modificació puntual del PERI sector Lull Pujades Llevant, pel Plenari del Consell Municipal. Responsable: Oriol Clos

Any 2003

- 27 de gener: Debat sobre memòria col·lectiva, llegat industrial i espai públic al MACBA.
- 14 de febrer: Aprovació definitiva PERI sector Perú - Pere IV. Responsables: Maria Rubert i Josep Parcerisas. Plenari del Consell Municipal
- 21 de març: Aprovació definitiva del PERI sector Parc central. Plenari del Consell Municipal
- 6 d'abril: 2a Botifarrada popular al Poblenou contra l'especulació celebrada a Ca l'Aranyó. Hi participen 300 veïns i veïnes. Es van fer exposicions sobre el pla 22@bcn, la història del Poblenou, les mobilitzacions anteriors, etc.. També hi van haver actuacions musicals, exposició de dibuixos infantils i parlaments.
- 10 d'abril: 1a assemblea oberta celebrada a l'Ateneu Popular La Flor de Maig convocada per la CC22@ i l'AA22@. S'analitza l'estat actual del PERIs ja aprovats, les mobilitzacions veïnals i la possible resposta davant la política urbanística de l'Ajuntament.
- 15 de maig: 2a assemblea oberta celebrada a l'Ateneu Popular La Flor de Maig. I van participar veïnes i veïns del barri i es van tractar diversos temes i sobretot la possibilitat de l'aprovació immediata del darrer pla, el PERI Lull-Pujades Ponent.
- 25 de maig: Eleccions locals (PSC 33,4%; CiU 21,3%; PP 16,3%; ERC 12,8%; ICV 12%)
- 2 de juny: L'AVPN convoca una assemblea informativa sobre el PERI Lull Pujades Ponent. Segons l'Avui (04/06/03) els veïns acaben qüestionant que sigui l'AVPN qui informi i reclamen la presència del regidor Narváez. El pla preveu l'afectació de 40 habitatges.
- 30 de juny: I Jornades sobre Llegat industrial i innovació sota el títol "El patrimoni en el futur del 22@ i el Poblenou" organitzades pel FRB,
- Juliol: Comencen les negociacions per part diferents associacions de veïns amb l'Ajuntament per què una part dels pisos de protecció del 22@bcn siguin pels residents del barri.
- 13 d'octubre: Clos inaugura la construcció per part de Necso d'un complex d'oficines i un hotel entre els carrers Josep Pla, Cristóbal de Moure, Agricultura i Veneçuela. En el mateix complex es

construirà el primer edifici d'habitatges protegits (70) adjudicat en el 22@bcn (la Vanguardia, 14/10/03)

- 3 de desembre: L'Ajuntament fa una contraoferta a la campanya "volem seguir vivint al Poblenou" liderada per l'AVPN: el 30% dels habitatges pels veïns i el 20% per les persones que treballen en empreses de la zona (El Punt, 3/12/03)

Any 2004

- Gener: Riofisa anuncia que construirà cent Lofts a la Farinera (El Punt 09/01/04). L'oficina del 22@bcn, s.a. adjudica a l'empresa Rilson XXI Inmuebles, que pertany al grup MediaPro, la constitució de la societat Mediacomplex per impulsar el projecte del Campus Audiovisual. L'acord inclou la cessió del sòl per 75 anys (La Vanguardia, 14/01/04)
- 12 de gener: Es realitza una nova assemblea, amb l'assistència d'uns 400 veïns, per demanar que el 50% dels habitatges de protecció del 22@bcn siguin per gent del barri.
- 23 de gener. Presentació oficial del Parc Barcelona Media, promogut per Media Pro, la UPF i l'oficina del 22@bcn, s.a. La previsió és que entri en funcionament a principis del 2006 (El Periodico, 24/01/04)
- 16 de febrer. Presentació del número de la revista l'Avenç dedicat al patrimoni Industrial de Barcelona amb articles de Salvador Clarós i Joan Roca.
- 24 de febrer. Miquel Barceló és nomenat nou president de la societat 22@bcn, s.a. en substitució de Joan Majó, nomenat director general de la Corporació catalana de Radio i Televisió (La Vanguardia, 25/02/04)
- 25 i 26 de març: Segones Jornades de reflexió i debat sobre Patrimoni Industrial i Innovació, "Actuacions en el patrimoni edificat", celebrades al Col·legi d'Arquitectes i al conjunt industrial Palo Alto.
- 6 d'abril: Aprovació del PAM 2004 – 2006 al Plenari del Consell Municipal on s'expressa que "la nostra vol ser una ciutat dinàmica i innovadora que vol reforçar els sectors emergents i de valor afegit, ben connectada i preparada per a competir en un entorn internacional on s'ha de consolidar en el grup capdavanter de les metròpolis europees. Seran aspectes prioritaris, l'enfortiment dels recursos d'orientació i suport laboral i professional, els centres de recerca i desenvolupament i les universitats, els nous nuclis d'activitats, com en el Districte 22@bcn al Poblenou"

- Abril (?): Enderroc parcial de la fàbrica Unió Metalúrgica mentre s'estaven fent els tràmits per tal de incloure-la en el catàleg
- 25 d'abril: III Botifarrada popular contra l'especulació i I trobada de col·lectius en defensa del territori i contra l'especulació, organitzada per la CC22@ a l'Ateneu Flor de Maig
- Juny: Un total de 27 empreses i institucions de més de 1.000 m2 s'han instal·lat al Poblenou, de les quals estan en funcionament són nou, set privades (International Sound Estudio, Sonobloc, General Electric, Tele Tech, Antoni Miró, Fotoporx, Liberty, la UOC i l'escola BAU). Dues han canviat d'ubicació dins el barri (Grup Auna i Ecotecnia) i sis estan en diverses fases de construcció de les seves ubicacions (Sedatex, Axa, Grupo Caser, Rodamco europe, Localret, Agrupació Mutua). No es contenen els hotels. (Avui, 6/01/04)
- 7 de setembre: Acord amb vuit associacions de veïns del Poblenou i entorn perquè un terç dels pisos de protecció del 22@ siguin pels residents del barri (50% en les promocions veïnals i un 25% en les altres).
- 13 de setembre: Narvaéz anuncia que es protegiran cent edificis històrics del Poblenou. Declara que "Pel moment ja hem analitzat el 60% del territori i s'han protegit una seixantena d'edificis; quan s'acabi de planificar tot el Districte pensem que un centenar d'antigues fàbriques comptaran amb la garantia de que no s'enderrocaran" (La Vanguardia, 14/08/05).
- 21 de setembre: Inauguració al MACBA de l'exposició itinerant "Com volem ser governats?". L'exposició, impulsada entre d'altres pel FRB, es realitza al IES Besós, a una nau de Palo Alto i al Centre Cívic de la Mina
- 29 - 30 d'octubre: III Jornades de Reflexió i Debat sobre el Patrimoni Industrial a Can Ricart. Es reivindica la preservació de Can Ricart i la creació d'un museu del treball a la fàbrica Oliva Artés. Miquel Barceló, convidat a la taula rodona sobre la creació del museu, no assisteix (Avui, 8/11/04)
- Novembre (?): Primera sentència del TSJC en contra de la MPGM del 22@bcn que no sortirà a la llum pública fins a mitjans del 2005.
- 5 de novembre: El PP i CiU proposen traslladar les 34 empreses ubicades a Can Ricart a la Zona Franca (Avui; La Vanguardia, 5/11/04)
- 5 i 6 de Novembre: III Jornada del cicle "Llegat industrial i innovació" sota el títol "El patrimoni industrial més enllà de l'arquitectura" a Can Ricart.

- 20 de novembre: Es comencen a construir els primers 70 pisos de protecció del 22@bcn, construïts per la cooperativa veïnal Prohabitat. S'anuncia la construcció de 236 pisos més per part del Patronat Municipal de l'habitatge entre els carrers Ciutat de Granada, Badajoz, Roc Boronat i Sancho de Àvila (Avui, 21/10/04). Els preus dels habitatges seran d'uns 120.000 euros i el lloguer es situarà entre els 180 i els 420 euros. La previsió és haver impulsat en el 2009 1.271 habitatges de protecció en el Poblenou. (La Vanguardia, 21/10/04)

Any 2005

- 15 de febrer: El consorci de la Zona Franca anuncia la construcció de cinc edificis en el Campus Audiovisual en sòl municipal a canvi de la gestió del sòl per uns 25 anys. Dels edificis es concreta un, l'edifici d'emprenadors, de 16.000 m2 amb una inversió de 24 milions. (El Periódico, 16/02/05)
- 10 de febrer: La immobiliària Metrovacesa comunica que construirà el "Parc Empresarial Metrovacesa 22@bcn" entre els carrers Bac de Roda, Pujades, Llull i Fluvià amb un total de 32.000 m2 (El País, 10/02/05). Les immobiliàries Riofisa i Procam, participades per Caixa de Catalunya, anuncien la construcció de 56 lofts a Can Gili Vell, edifici que van comprar dos anys enrere. Els preus oscil·laran entre 500.000 i 700.000 euros (Avui; La Vanguardia; El Punt, 11/02/05)
- 7 de març: Enmig de les negociacions entre Ajuntament i propietaris i després de dos dies d'enderrocs, l'Ajuntament atura la destrucció de la fàbrica Extractos Tànics per fer-hi habitatges. Inclosa un any enrere dins el Catàleg de Patrimoni de la Ciutat, a instàncies de l'AVPN i l'Arxiu Històric del Poblenou, tenia un grau de protecció que no obligava a preservar-la (El Periódico; La Vanguardia; El Punt, 08/03/05). L'AVPN critica la passivitat de l'Ajuntament
- 15 de març: Primera sessió del cicle Metròpoli i Patrimoni Industrial organitzada per la Fundació Tàpies i el FRB, que representa la continuació de les jornades sobre llegat industrial i innovació. Es presenta el pla veïnal de preservació del patrimoni del Poblenou que inclou 103 elements, 40 dels quals, anuncien que "pateixen risc clar de desaparició". Es reivindica també de nou el museu "del treball i la metròpolis industrial" a la fàbrica Oliva Artés. (El Periódico, 15/03/05).
- 30 de març: Es comença el desmuntatge de les taulades a una nau de Can Ricart. Només la xemeneia està protegida pel catàleg (Avui, 31/03/05)
- 31 de març: La Cambra de Comerç anuncia que s'instal·larà en un lloc no concretat del 22@bcn amb una cessió dels drets de superfície de terrenys públics de l'Ajuntament. Es tracta d'una torre de 21 plantes amb una inversió de 30 milions d'euros (La Vanguardia, 01/04/05)

- 5 d'abril: Xavier Trias visita Can Ricart, proposa un pla alternatiu, demana que s'aturi els enderrocs i sol·licita la catalogació amb caràcter d'urgència (Avui, 06/04/05). ERC i ICV preparen una proposició no de llei, a instàncies del FRB, per declarar el Poblenou "conjunt històric d'interès nacional" i es fer una moratòria urbanística fins l'elaboració del catàleg. El PSC la manté paralyzada (Avui, 06/04/05). La immobiliària Espais (responsable del projecte de Diagonal Mar) anuncia que Rafael González Tormo, fins llavors gerent de la societat 22@bcn, s.a. és nomenat director general de l'empresa (La Vanguardia, 06/04/05)
- 6 d'abril: El PSC, ERC i ICV presenten una proposició no de llei instant a la Generalitat a col·laborar amb l'Ajuntament en la protecció del patrimoni històric del Poblenou, proposant un pla director de patrimoni de tot el Poblenou i el desenvolupament d'un museu dedicat a la interpretació i difusió del patrimoni industrial. (El Punt 07/04/05)
- 7 d'abril: Es realitza una assemblea a Can Felipa sobre Can Ricart convocada per diferents entitats del Districte.
- 19 d'abril: CiU presenta la seva proposta sobre Can Ricart a la Comissió Econòmica de l'Ajuntament. PSC, ERC i ICV voten en contra. (El Punt, 20/04/05). Segona sessió de "La metròpoli i el patrimoni industrial" celebrada a la Fundació Tàpies sobre Can Ricart. Es presenta un Pla Alternatiu per la reconversió de Can Ricart encapçalat per l'arquitecte Josep Ma Montaner i Zaida Muixí entre d'altres. Es presenta també una carta oberta adreçada al President de la Generalitat.
- 20 d'abril: Els treballadors de Can Ricart aturen el desnonament de l'empresa Ricson amb una barricada (La Vanguardia; El Punt, 21/04/05)
- 9 de maig: Segona sentència del TSJC contra articles de la MPGM del 22@bcn. La sentència neix d'un recurs interposat per l'empresa de fusteria Reser SL, i anul·la els articles 20.1, 22.1.b i 22.1.c que obliguen els promotors a cedir sòl a l'Ajuntament en unes proporcions superiors a les que establia la llei d'urbanisme vigent en el moment de l'aprovació del pla i que estalviaven, en canvi, als veïns ja residents el pagament dels costos d'infraestructures. Segons la sentència, els costos revertiran en tots els propietaris (El Periódico, 11/05/05; El Punt 12/05/05; El País; La Vanguardia; Avui, 10/05/05)
- 11 de maig: Segon intent de desnonament de l'empresa Garrallit abortat per treballadors de Can Ricart (El Punt, 12/05/05)
- 17 de maig: Tercera sentència del TSJC contra aspectes de la MPGM del 22@bcn. S'anul·len les cargues i les sessions obligatòries i gratuïtes que els propietaris dels terrenys afectats pel pla han de fer a l'Ajuntament. La normativa obligava als propietaris dels terrenys situats en sòl urbà no

consolidat (excepte en alguns casos molt puntuals) a fer les cessions. Segons el TSJC, en el moment de l'aprovació del pla no existia a Catalunya cap tipologia de "sòl urbà no consolidat", pel que no poden existir diferències entre propietaris. Com a resultat de la impugnació, la sentència anul·la també la delimitació de les unitats d'actuació del planejament en el Parc Central. L'ajuntament anuncia que recorrerà la sentència (La Vanguardia, 18/05/05; Avui 19/05/05).

- 20 d'abril: Treballadors i persones d'entitats veïnals aturen amb una barricada un nou intent de desnonament a Can Ricart.
- 28 d'abril: Manifestació de protesta d'unes 500 persones sota el lema "Salvem Can Ricart, defensem el Poblenou". Es llegeix un manifest de preservació de la fàbrica signat per quaranta entitats. Es celebra una reunió entre l'Ajuntament, els propietaris de Can Ricart i representants de les empreses. (Avui, 27/04/05)
- 29 d'abril: Plenari municipal on es discuteix una moció sobre el patrimoni industrial del Poblenou. PSC, ERC i ICV rebutgen una proposició impulsada pel grup CIU per aturar l'enderroc, preservar la fàbrica i mantenir els negocis. Primera reunió entre la societat del 22@bcn, s.a, el propietari de Can Ricart i empreses inquilines.
- 4 de maig: Xerrada sobre el 22@bcn i la indústria armamentística organitzada per la CC22@ a Can Felipa.
- 18 de maig: Dures crítiques en la Comissió d'Urbanisme entre CIU i el PSC entorn del 22@bcn (El Punt; Avui, 19/05/02)
- 31 de maig: 3a Sessió del cicle Metròpoli i el Patrimoni Industrial de la Fundació Antoni Tàpies i el FRB: "El patrimoni industrial, Barcelona i Catalunya. A propòsit de Can Ricart" realitzada a l'Ateneu Barcelonès.
- 3 de juny: El Butlletí Oficial de la Província anuncia el començament dels treballs per a la modificació del Pla General Metropolità (PGM) per a la renovació de les àrees industrials del Poblenou (Districte 22@bcn) amb l'objectiu fonamental d'"adaptar-ne" les normes urbanístiques a les lleis en vigor. Aquest fet es relaciona amb les sentències adverses del TSJC (El Periódico, 07/06/2005)
- 7 de juny: Es fa públic l'ubicació gairebé segura de la seu gestora del ITER en el Campus de Llevant (La Vanguardia; El Periódico, 08/06/05)

- 9 de juny: Es signa un acord amb la major part de les empreses instal·lades a Can Ricart (entre 27 i 31, depenent del diari) amb un augment de les indemnitzacions. Es preveu que les empreses marxïn entre el 31 d'agost i el 31 de desembre (El Periódico; El Punt; El País; La Vanguardia, 10/06/04)
- 11 de juny: Jornades de portes obertes a Can Ricart amb conferències, exposicions, taules rodones, activitats infantils, concerts, etc. Organitzades per la nova plataforma "Salvem Can Ricart".
- 15 de juny: 4a Sessió del cicle Metròpoli o Patrimoni industrial: "Can Ricart: patrimoni industrial i innovació tècnica" celebrades al Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya. Es fa públic, a la seu del ICT, la creació d'una nova associació del 22@bcn: 22@ Network. Compte amb 24 associats, entre els quals hi ha tant empreses privades com entitats públiques (GTD, Auna, Infomania, Ingenierías de Sistemas y de Software, Indra, T-Systems, ICT, UOC, UPF, etc.). La presideix Ginés Alarcón, responsable de T-Systems. (El País; La Vanguardia 16/06/05). La plataforma "Salvam Can Ricart" convoca una concentració davant del ICT.
- 28 de juny: Nou intent de desnonament a Can Ricart. Veïns, treballadors i empresaris aturen la comissió judicial i les tres furgones de la Policia Nacional amb una nova barricada (Avui; El periódico; La Vanguardia; El Punt, 29/06/05).
- 7 de juliol: 5a sessió del cicle La metròpoli i el patrimoni industrial, sota el títol "El districte d'activitats 22@bcn: del discurs a les realitzacions". Es fa una valoració sobre el 22@bcn a la seu de CCOO (El Punt, 12/07/05)
- 13 de juliol: Es fa públic en nou projecte "EcoUrban" per l'antic recinte de la Unión Metalúrgica, que només conserva una part de la façana principal. Està realitzat pel Grup Habitat amb una inversió de 59,5 milions (amb un benefici esperat de 65,5) en una illa de 14.000 m2 entre els carrers Sancho de Ávila, Almogàvers, Zamora i Pamplona. Es preveu fer tres edificis, dos oficines i un apartotel sota criteris "sostsenibles" (El País, 13/07/05).
- 16 de juliol: La plataforma Salvem Can Ricart organitza una biclclatada pel indrets més significatius del patrimoni industrial del Poblenou i acaba amb un vermut a Can Ricart.
- 12 d'agost: Comença l'enderroc d'una de les naus de Can Ricart.
- 14 de setembre: 19 empreses i dos veïns de Can Ricart signen els acords de marxa voluntaria i les indemnitzacions corresponents amb el propietari (marquès de Santa Isabel) (El Punt 13/09/05)
- 7 d'octubre: Debat sobre Can Ricart i la conservació del patrimoni industrial al Poblenou organitzat per Foment de les Arts Decoratives

- 17 d'octubre: Visita guiada a Can Ricart i presentació en el mateix recinte de la revista El Carrer de la FAVB amb una taula rodona sobre l'habitatge a Barcelona. Organitzen: AVV Poblenou i FAVB.
- 28 d'octubre: El Canal 33 emet un documental sobre Can Ricart
- 1 de novembre: Alberto Fernandez Díaz denuncia que el 22@ es gastará 360.000 euros en la publicitat del districte 22@ entre els anys 2006 i 2007 (La Vanguardia 2/11/06)
- 5 - 26 de novembre: Activitats de les jornades "made in Can Ricart" que inclou portes ofertes, xerrades, videoprojeccions, debats, actuacions, concerts, etc. Organitza: Plataforma Salvem Can Ricart
- 10 de novembre: Trobada de treballadors afectats pel 22@ dintre les jornades "Made in Can Ricart". Centre Cívic Can Felipa
- 11 de novembre: Es fa públic que la UB adquireix el edifici de Can Canela (fins ara seu del Institut Català de Tecnologia) per traslladar-hi totes les activitats relacionades amb la formació continuada (El País, 11/11/2005)
- 12 de novembre: Actuació dels Diables del Poblenou dintre les jornades "Made in Can Ricart". Plaça de Can Ricart.
- 18 de Novembre: Trobada d'espais creatius organitzades per Nau XXI i videoprojeccions dintre les jornades "Made in Can Ricart". Recinte de Can Ricart.
- 19 de novembre: Concert i segona Trobada d'espais creatius organitzades per Nau XXI dintre les jornades "Made in Can Ricart". Recinte de Can Ricart
- 21 de novembre: Debat sobre Can Ricart al Col·legi d'Arquitectes de Barcelona dintre les jornades "Made in Can Ricart"
- 22 de novembre: Roda de premsa de Rosa Virós, nova presidenta del Consell Econòmic i Social de Barcelona on alerta del risc d'expulsar indústria tradicional que funciona del 22@, així com la necessitat d'aconseguir més complicitat dels ciutadans en la transformació urbana del Poblenou i el desenvolupament del districte tecnològic.
- 23 de novembre: Portes ofertes a l'Hangar dintre les jornades "Made in Can Ricart". Recinte de Can Ricart. Debat sobre Can Ricart amb Merçè Tatjer, Joan Roca i Josep Acebillo a la Casa Amatller. Organitza: SOS Monuments.

- 24 de novembre: Portes ofertes a l'Hangar dintre les jornades "Made in Can Ricart". Recinte de Can Ricart / L'ajuntament arriba un acord amb Telefónica de reaqualificacions i permutes d'edificis de la companyia amb el comprimís que Telefónica construeixi una nova seu i un centre de investigació en el 22@ (El País; La Vanguardia; L'Avui; El Periódico 24/11/04)
- 25 de novembre: Portes ofertes a l'Hangar, videoprojeccions. dintre les jornades "Made in Can Ricart". Recinte de Can Ricart
- 26 de novembre: Portes ofertes a l'Hangar i debat sobre el Pla Especial del Patrimoni dintre les jornades "Made in Can Ricart". Recinte de Can Ricart
- 2 de desembre: L'Ajuntament notifica l'ordre de suspensió de la llicència d'enderroc de Can Ricart. Es diu que encara no s'han determinat quins elements del conjunt poden quedar preservats en el Catàleg del Patrimoni Industrial del Poblenou
- 16 de desembre: Concentració i cercavila amb el circ de la Macabra i els Diables del Poblenou. Organitza: comissió Salvem Can Ricart

Any 2006

- 13 de gener: l'Ajuntament de Barcelona lliure a la Comissió Salvem Can Ricart una nova proposta que preveu una modificació de la UA1 del Peri del Parc Central dins de l'àmbit d'actuació del 22@.
- 16 de gener: Es presenta un informe de la consultora Jones Lang Lasalle sobre el mercat d'oficines a Barcelona, on ressalta la importància del sector públic en les operacions lloguer (que representa el 23% del total de metres quadrats llogats). També es destaca que el 22@ ha representat el 25% de les operacions (El País; L'Avui; La Vanguardia, 17/01/06) /
- 22 de gener: Es fa públic que Yahoo! Instalarà el seu laboratori de investigació en el Parc Barcelona Mèdia. (La Vanguardia 23/01/06)
- 26 de gener: Clos firma un conveni amb el Consorci de la Zona Franca per promoure el edifici "Mediatic" (16.000m²) en el campus audiovisual. Representa una inversió de 24 milions d'euros. Aquest edifici ha d'acollir activitats productives, de formació i d'investigació en el camp de les tecnologies de la informació, comunicació i del sector mèdia. També es signa el conveni amb el Consell Audiovisual per construir la nova seu en la zona. Els dos edificis han d'estar acabats abans de tres anys (El País; l'Avui, 27/01/06)

- 31 de gener: Reunió entre l'Ajuntament i membres de comissió Salvem Can Ricart. L'ajuntament presenta una proposta de modificació del PERI Parc Central que és rebutjada per la comissió ja que es considera que no respecte el patrimoni i no es té en compte destinar l'espai als usos ciutadans. Hi assisteixen er part de la Comissió: Mercè Tatjer (Patrimoni), Ignacio (Hangar), Blanca (Can Font), Vicens (tallers Iracheta), Ferran (JOC) i Manel Andreu (AVPN). Per part de l'Ajuntament: Ramon Messeguer (gerent d'Urbanisme), Oriol Clos (director Urbanisme), Pere Fons (gerent 22@), Aurora (22@) Joan Lluís Zafont i un altre company (tècnics de participació) i Lucheti observador?.
- 16 de febrer: Clos visita les obres del 22@ i es fa valoració per part de l'Ajuntament: el 25% del sostre edificat que preveu el pla estan en obres o tenen llicències de construcció o de rehabilitació en tràmit o concedides (El Punt; La Vanguardia; L'Avui, 17/02/06)
- 1 de març: Assemblea Ciutadana sobre Can Ricart al Centre Moral del Poblenou. S'explica l'estat de negociacions amb l'Ajuntament i es presenta el pla d'usos. Hi assisteixen més de 100 persones. Hi intervenen membres de l'AVPN, Artistes de l'Hangar i nau21, persones del grup de patrimoni industrial del FRB i un representant d'una empresa desnonada. Organitza: comissió Salvem Can Ricart.
- 2 de març: La Junta Directiva del Foment de les Arts Decoratives concedeix la Medalla FAD a la Plataforma Salvem Can Ricart "per la seva constant tasca per evitar l'enderroc del complex fabril de Can Ricart, conservant per a la ciutat aquesta interessant peça del patrimoni industrial i fer-la revivre".

MANIFESTOS

MANIFEST DELS CIUTADANS DEL POBLENOU

Els veïns i veïnes del Poblenou manifestem el nostre profund desacord amb les propostes urbanístiques dels PERI 22@, que s'han aprovat sense participació ciutadana, i poden desfigurar el barri del Poblenou i diluir la nostra identitat. No volem que el Poblenou es converteixi en una ciutat de negocis, desplaçant la població i trencant l'estructura cívica i veïnal. Estem en contra de la prepotència administrativa que sense avisar no consultar vol imposar un model de ciutat diferent, expulsant les petites activitats industrials, el comerç tradicional i el veïnat que hi resideix de sempre. Reivindiquem eñ dret de les famílies afectades a ima valoració justa de la seva residència, de les seves propietats i de les seves botigues i tallers.

El conjunt de propostes urbanístiques que volen transformar el Poblenou des de Selva de Mar fins a Ca l'Arenyó, Llacuna i la Diagonal perverteixen la idea 22@ perquè han ignorat el veïnat com a part implicada i amb dret d'opinar. I també perquè les propostes dels PERI no obeeixen a una necessitat social de pes sinó als interessos de propietaris i promotors,

Denunciem la utilització del barri del Poblenou per a la introducció i la proliferació de gratacels a tota la ciutat. Rebutgem els edificis alts. No podem permetre solucions arquitectòniques singulars que no tinguin altra justificació que la veritat dels tècnics, l'interès del capital i l'aposta de l'Administració per l'activitat econòmica com a motor exclusiu de la reforma urbanística del Poblenou. Estem en contra dels edificis de gran alçada perquè no corresponen a un model de funcionalitat ni són energèticament sostenibles, i a més impacten i desfiguren el paisatge urbà. No volem més gratacels al Poblenou!

Volem un Poblenou econòmicament dinàmic amb botigues i tallers i també amb nova economia i serveis. Però volem un Poblenou per a les persones on prevalgui la vida cultural intensa, les relacions veïnals, el trajecte a peu, i els equipaments i serveis necessaris. Optem pel comerç de proximitat, sempre fidel al veïnat, avui amenaçat per les grans superfícies de Glòries i Diagonal Mar. Exigim la construcció dels equipaments previstos al Pla d'Equipaments, i de les places d'aparcament públic necessàries al centre històric del Poblenou.

Cal respectar i conservar les fàbriques, els edificis emblemàtics i espais de referència que són una part important de la nostra memòria històrica, com la farinera La Fama, al barri de la Plata, entre d'altres.

Cal desenvolupar el projecte 22@ per a la renovació de les àrees industrials i la reintroducció d'activitats econòmiques al Poblenou sense desvirtuar però la vida veïnal, i amb les mínimes afectacions possibles, respectant en la mesura del possible les preexistències. La compensació econòmica i la reubicació dels que malgrat tot tinguin afectat el seu habitatge no ha d'ocasionar captrabals ni cap pèrdua de patrimoni.

Les persones, l'estil de vida i la cultura popular són més importants que el negoci i la ciutat aparador que alguns volen construir, per això els veïns i veïnes, juntament amb les entitats del Poblenou, no permetrem que cap interès trepitgi els nostres drets ciutadans, defensant fins on faci falta el nostre patrimoni comú.

Poblenou, 28 de febrer de 2002

DEFENSEM POBLENOU, SALVEM CAN RICART!

Avui, veïnes i veïns del Poblenou, tornem a sortir al carrer per manifestar el nostre rebuig i indignació davant el conjunt d'agressions que s'estan duent a terme contra el teixit social, el patrimoni històric i la identitat del nostre barri.

La necessària modernització de la ciutat no es pot fer en contra dels ciutadans. L'actual política urbanística és molt qüestionable i no hi ha una veritable política industrial ni tampoc de patrimoni cultural.

Financeres, constructores, immobiliàries, amb el suport de les administracions, planegen el nostre futur tenint exclusivament en compte els seus propis interessos econòmics, mentre ignoren l'opinió i les necessitats del barri i de la ciutat.

ACTIVITAT

L'Ajuntament, demostrant una actitud poc dialogant i insensible, vol enderrocar, a través d'un Pla del 22@, el conjunt fabril de Can Ricart, posant en greu perill 34 empreses i 240 treballadors, perdent-se així el paper actiu i eficaç que poden tenir en un teixit econòmic urbà de futur, més dens i complex del previst i realment innovador.

PATRIMONI

Can Ricart, vora el Parc Central, és també l'exponent arquitectònic del segle XIX més important que queda en el Poblenou i un dels més interessants de Catalunya. Darrerament, l'Ajuntament ha permès l'enderroc de les fàbriques Unión Metalurgica i Extractos Tánicos. Però, en el seu dia i gràcies a la mobilització, vam aconseguir mantenir Can Felipa i Can Saladrigas. En aquests moments, des de diversos àmbits, veïnals i professionals, s'està aconseguint un grau de consciència a favor del patrimoni que demostra una sensibilitat que no han tingut ni l'Ajuntament ni la Generalitat. Si ara ens movem salvarem també Can Ricart.

IDENTITAT

Poblenou perd ràpidament el seu paisatge i les senyes d'identitat. El Pla 22@ promet molts llocs de treball, però no té miraments en destruir els existents. Prometen habitatges de protecció oficial però, amb l'especulació i les afectacions, s'expulsa als veïns i veïnes. Tot això ens porta a un procés de substitució social que anul·la un barri que és el resultat d'una rica xarxa relacional, veïnal i laboral forjada a través de generacions. Paral·lelament s'estan instal·lant empreses multinacionals d'ètica dubtosa amb contractes precaris, acomiadaments massius i vinculacions amb la indústria militar.

EQUIPAMENTS

La millora del barri no passa tampoc per fer hotels considerant-los "equipament", pervertint així la idea d'equipament, ni pels grans centres comercials, sinó per fer equipaments públics: com la biblioteca a Can Saladrigas, més escoles bressol, més centres d'ensenyament públic sense barracons, el camp de futbol,....

FUTUR

L'única gran zona verda que hi haurà a l'interior del barri la volen partir en quatre trossos pel pas de dos carrers. Volem un Parc Central sense cotxes i, vora seu, el conjunt patrimonial de Can Ricart conservat sencer, com a espai de producció, de cultura i de ciutadania! Volem un Poblenou respectuós amb les necessitats de les persones. Volem ser actors del futur, econòmic, social i cultural del barri i de la ciutat.

Davant d'aquesta situació exigim:

- Retirada del projecte aprovat per a Can Ricart i consensuar un projecte alternatiu que respecti el patrimoni i les activitats econòmiques existents i els seus llocs de treball, tenint en compte el projecte alternatiu presentat pel Grup de Patrimoni Industrial del Fòrum de la Ribera del Besòs.
- Dret a que les indústries i tallers existents en l'àrea 22@ puguin continuar en aquest lloc i rebre el suport d'una política industrial que contempli el seu futur per seguir contribuint al teixit econòmic d'aquesta àrea de la ciutat.
- Que els plans urbanístics, i en concret el 22@, siguin respectuosos amb els interessos i la identitat del barri i de la ciutat, i que contemplin uns mínims en la qualitat de la nova arquitectura.
- Que s'elabori un pla que preservi el patrimoni històric del Poblenou tenint en compte la proposta del Grup de Patrimoni Industrial del Fòrum de la Ribera del Besòs.
- Que a les persones afectades pels plans urbanístics al Poblenou se'ls respecti el dret a ser reubicades al mateix barri i amb la compensació, com a mínim, de pis per pis.
- Que no s'aprovi el pla viari que parteix en quatre parts el futur Parc Central.
- Que s'acceleri la construcció dels 4000 habitatges de Protecció Oficial del 22@ i que es lliuri a la Comissió de Seguiment la relació de les noves promocions.
- Que es faci efectiu el Pla d'Equipaments del Poblenou, i en concret que es doni prioritat a la biblioteca de Can Saladrigas, a les escoles i llars d'infants i el camp de futbol.

- Que es denegui la llicència d'instal·lació i activitats a totes les empreses relacionades amb la indústria armamentística, encara que es presentin com empreses de l'àmbit de les tecnologies de la informació i la comunicació.
- Que totes aquestes qüestions i d'altres que afectin la vida del barri es treballin de forma activa i directa entre les administracions, entitats i veïnes i veïns del barri, sobretot els directament afectats. Volem una participació real que no es limiti solament a donar informació per part de les administracions, si no també, a debatre i decidir conjuntament el que s'ha de fer.

Entitats que donen suport:

Afectats de Can Ricart, Ass. Veïns i Veïnes del Poblenou, Ass. Veïns Gran Via-Perú-Espronceda, CER Bac de Roda, Ass. Recreativa Grup Civit, Arxiu Històric del Poblenou, Coordinadora contra el 22@,, Diables del Poblenou, Assemblea de Joves del Poblenou, J.O.C., MOVI, CiU, Colla del Drac, Fem Maig, Acció Sant Martí, Centre Moral, Colla de Gegants del Poblenou, Ateneu La Flor de Maig, Cooperativa Cydonia, ACO Poblenou, Ass. Veïns Vila Olímpica, Ass. Veïns Diagonal Mar, Ass. Veïns Paraguai-Perú, La Raspa, Plataforma Diagonal Maresme Besòs, Plataforma d'Entitats i Veïns de la Mina, Cooperativa d'Habitatge del Sagrat Cor, Cooperativa Gregal, IES Barri Besòs, IES Poblenou, AMPA la Mar Bella, AMPA Arenal de Llevant, AMPA Lope de Vega, Ciber@ula Poblenou, Esplai La Flor de Maig, CGT, CCOO Barcelonés, Favb, Coordinadora d'Entitats del Poblenou,...

ANNEX SALVEM L'EMPORDÀ

COMUNICAT DE PREMSA DE SALVEM L'EMPORDÀ, EN OCASIÓ DEL PRIMER ANIVERSARI

Es constitueix la Plataforma Salvem l'Empordà

El passat 14 de juny, arran de la crida feta per la IAEDEN-Ecologistes de Catalunya més d'un centenar de persones es van aplegar a Figueres per constituir la plataforma Salvem l'Empordà. Aquesta plataforma té com a objectiu fer front a la gran quantitat de projectes que amenacen amb un deteriorament progressiu de l'Empordà:

- Fluvià Marina a Sant Pere Pescador.
- Pla parcial a Sant Mori que pretén construir més de 300 cases (el poble té 150 habitants)
- Camp de golf de l'Escala
- Zona industrial de Roses
- Normes Subsidiàries de Palau-Saverdera
- Zona industrial Les Pedroses de el Far d'Empordà i centre intermodal
- Pla General d'Ordenació Urbana de Castelló d'Empúries
- Aeròdrom de Perelada, d'Ordis i ampliació del d'Empúria Brava
- Urbanització de Santa Magdalena (per sota els cingles de la Salut)
- Pla Parcial a Pau
- Urbanització de "Les Clotes" de Selva de Mar
- Cala Tamarua
- Hipòdrom de Bàscara
- Urbanització a Cap Ras al terme municipal de Llançà
- Desdoblament de la carretera de Besalú-Figueres
- Variant de Figueres

- TGV
- Roine
- Línia d'alta tensió de 440 kV
- Parcs eòlics dins zones PEIN

La plataforma aplega entitats socials i ecologistes i persones individuals i una de les primeres reivindicacions és la redacció d'un Pla Director de la comarca acompanyat de mesures cautelars fins que no s'aprovi: moratòria urbanística, a noves granges de porcs i camps de golf en zones no urbanitzades, aeròdroms, normes complementàries de preservació del paisatge, etc...

COMUNICAT DE PREMSA DE SALVEM L'EMPORDÀ, EN OCASIÓ DE L'ARRIBADA DEL TREN DE L'EMPORDÀ A BARCELONA

El Tren de l'Empordà arriba a Barcelona

La plataforma Salvem l'Empordà ha enviat una carta al president de la Generalitat, Jordi Pujol, per anunciar-li que el Tren de l'Empordà arribarà el diumenge 23 de març a Barcelona per manifestar-se a la plaça de Sant Jaume i demanar la redacció d'un pla director per a la zona.

Benvolgut Sr. President:

El passat 6 d'octubre de 2002, amb motiu de la visita que va efectuar al santuari de la Mare de Déu del Món, per assistir als actes dedicats a la memòria de Mossèn Cinto, vàrem trametre-li una carta on expressàvem la nostra preocupació per com l'especulació d'uns pocs malmet el nostre territori i el nostre paisatge empordanès. Aquesta carta no ha tingut resposta, encara.

La Plataforma Cívica Salvem l'Empordà va néixer amb la clara voluntat de formular propostes positives per redreçar la situació, per bé que no ens estem de criticar públicament el que no ens sembla bé. I, també, d'impugnar mitjançant recursos administratius i judicials els acords que considerem lesius als interessos públics, que es van adoptant, mentre no es disposa dels instruments que podrien evitar-los.

Creiem que és impossible canalitzar correctament el que ha de ser el desenvolupament sostenible del territori (conceptes en els que tots hi estem d'acord) sense disposar dels instruments necessaris per a fer-ho. Ja sabem que aquesta tasca no és fàcil.

El seu Govern té ple coneixement que és necessari desenvolupar el Pla Director, per a fer possible i concretar aquest desig col·lectiu.

El que ens preocupa de veritat no són les dificultats, que podem entendre i compartir, pel que fa a concretar la planificació del territori. El que ens preocupa és la manca de voluntat manifesta del seu govern de portar a terme aquesta tasca. Si fem aquesta afirmació tant contundent és perquè constatem el següent:

Primer, perquè el seu govern, porta més de 20 anys sense desplegar els instruments de planificació territorial, ja previstos des de la Llei de política territorial de 1983, que podrien fer possible la planificació d'un creixement i desenvolupament racionals i sostenibles.

En segon lloc, perquè l'únic instrument d'ordenació i planificació territorial de caràcter general que ha aprovat el seu govern, el Pla Territorial General de Catalunya, de 1995, resulta excessivament general. Però, a més a més, i això resulta dolorós, el que passa és que el seu govern, no se l'ha cregut mai aquest instrument general, ni les directrius que s'hi contenen, que, per cert, han de ser aplicades i plasmades al planejament urbanístic, que les ha de ha de respectar i s'hi ha de supeditar. Des del govern s'ha renunciat sistemàticament a establir aquestes directrius que constitueixen un mandat del Parlament:

Posem uns exemples: el Pla Territorial General estableix com a criteris, entre d'altres, la necessitat de contenir els creixements de la franja litoral i prelitoral del territori, atès que diagnosticava una situació de saturació insostenible en aquest espai territorial, sotmès a una forta pressió urbanística. El pla general de Llacà fa tot el contrari, com el de l'Escala. A Roses i al Port de la Selva, (ja s'ha destrossat la cala Tamariua) es promouen revisions del planejament que van també en la direcció totalment contrària a la de contenció. S'entenen les servituds polítiques, les pressions de les immobiliàries, però no fins al punt que bloquegin l'acció del govern, en la defensa dels interessos supralocals.

Un altre criteri és el de preservar els espais de connexió entre els Parcs Naturals: l'actuació del seu govern autoritzant una zona industrial a Roses i els sòls urbanitzables desmesurats de Palau-saverdera impediran, si els tribunals no hi posen remei, la conservació d'aquests espais de relació. Entre els departaments del seu govern, es produeixen greus disfuncions en aquest punt. I, al final, els interessos locals, en alguns casos, sotmesos al caprici d'especuladors sense escrúpols s'acaben imposant.

Un altre criteri contingut al Pla Territorial General és el de la preservació dels terrenys forestals. No tenim constància que mai s'hagin aplicat els criteris de la Llei forestal de Catalunya al planejament urbanístic de l'Empordà, des de que fou aprovada aquesta llei l'any 1988. D'aquesta forma s'explica l'intent d'urbanitzar Santa Magdalena, a Terrades.

Pot comprovar, Sr. President, amb aquests exemples, que l'aplicació d'aquests criteris, no són res de l'altre món, ni van contra el progrés o l'interès general per bé que puguin molestar a alguns dels seus més incondicionals.

Aquest desgavell només s'explica per l'abandonament de les funcions del seu govern, massa procliu a plegar-se als interessos dels promotors i propietaris davant del lucre fàcil i immediat. La teranyina d'interessos locals i de promotors i propietaris, a l'Empordà, es retroalimenta contínuament amb la benedicció i passivitat del seu govern, en un equilibri inestable, però amb vocació de perpetuar-se. Només es corregeixen aquestes tendències a base de pedaços i d'improvisació. I, benvinguda sigui la correcció del bunyol que s'hauria perpetrat amb la urbanització de Fluviamarina, a Sant Pere Pescador.

Caldrà, ben aviat, pensar per a l'Empordà, en un model de desenvolupament semblant al de Menorca, si és que volem deixar alguna cosa per als nostres fills o nets, fomentar un turisme de qualitat, culturalment sensible davant del patrimoni arquitectònic, paisatgístic i natural.....

Però, nosaltres no volem més pedaços, ni més zones vulnerables. Volem poder-nos banyar a la Timba de Lladó, per posar un exemple que segur que coneix prou be, i poder beure aigua de l'aixeta. Les infraestructures hidràuliques que s'han de fer per portar aigua potable als municipis que tenen els pous contaminats, que són la majoria a l'Empordà, les paguem entre tots. Es a dir, els ciutadans, sense el nostre permís, acabem subvencionant els qui ens contaminen l'aigua. El seu govern, no ha adoptat les precaucions necessàries al llarg d'aquests darrers anys i ha fet tard. Tot i això, encara continua autoritzant més macrogranges de porcs (com el cas de la granja de Rabós, a tocar de l'Orlina, i contra l'autorització medioambiental de la qual s'ha presentat un recurs contenciós administratiu). Macrogranges que a més a més resulten del tot perjudicials per als mateixos pagesos i ramaders que assisteixen, impotents, a una competència deslleial dels integradors, que els acaben empobrint. De quin progrés estem parlant ? El seu govern no ens protegeix d'aquesta greu contaminació de les aigües. ¿També haurem de beure aigua de l'Ebre o del Roine si el pantà de Boadella resulta insuficient, en anys de sequera, o bé haurem de pagar les fortes inversions per a plantes dessaladores ?

Sr. President: és per tot això, que el proper dia 23 de març venim amb el Tren de l'Empordà, per a plantejar la necessitat de dotar-nos d'un Pla Director que permeti concretar el desenvolupament sostenible de l'Empordà, com a una eina estratègica essencial, en el marc d'un país equilibrat i sostenible, més enllà de les lluites polítiques de curta volada. Però, com que la redacció del Pla Director pot allargar-se indefinidament, o ara no toca fer-ho, necessitem que el seu govern adopti, amb la màxima urgència, mesures preventives i cautelars per impedir que uns quants incrementin el desastre o acabin malmeten el que ens queda, en una fugida endavant recolzada en una política de terra cremada. Li demanem un últim gest de coherència patriòtica concreta, amb l'adopció de mesures preventives concretes, per impedir l'establiment de més granges de porcs de les que ja tenim, de congelar el sòl urbanitzable de les zones litorals i prelitorals no desenvolupades..., limitació que pot venir compensada pel desenvolupament en el sòl urbà, en bona part infrautilitzat i mal cosit, de plans de millora urbana que prioritzin l'accés a un habitatge digne, també en règim de lloguer, per a joves... fins a poder repensar quin ha de ser el tipus de progrés que volem.

Tal i com li indicàvem a la carta de la Mare de Déu del Món, "*esperem no trobar en la Generalitat la mateixa incomprensió i prepotència mesatàries que tot ho contaminen i que tantes vegades, portes en*

fora, lamentem." Essent conscients que "no podem defensar la nostra Pàtria, si abans, a cada pam de terra que defensem, no provem de fer-nos a nosaltres mateixos".

Sr. President: no en tenim prou amb les declaracions patriòtiques, de pal de paller. Com indicàvem a l'Alcalde de Llançà, en el Manifest per salvar Cap Ras, del 22 de setembre de 2002, "*el nom del territori també és el paisatge i salvant-lo també salvem els mots de cada cosa. Un territori sense paisatge és una cultura sense llengua. I, cap d'ells està en venda*" Si més no, per part nostra.

Figueres, 12 de març de 2003.

Salvem l'Empordà

ANNEX EIX VIC-OLOT/ SALVEM LES VALLS

CRONOLOGIA¹⁸⁹

Any 1975

- Publicació pel Ministeri d'Obres Públiques del "Eje Transversal de Cataluña, tramo Lérida-Gerona".
- L'Ajuntament d'Olot encarrega un estudi a l'arquitecte Antoni Solans (Solans, 1975).

Any 1985

- Aprovació del primer Pla de carreteres de Catalunya pel DPTOP, on es preveu un eix Transversal sense definir el tram Vic-Girona, deixant l'enllaç Vic-Olot a nivell de xarxa bàsica secundària.

Any 1991

- El Sr. Pere Macias, alcalde d'Olot, amb el suport de la Societat Catalana d'Ordenació del Territori (SCOT) i la delegació gironina del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, presenta l'estudi de l'EVO com a alternativa a l'Eix transversal per les Guàrdies i per tant com a eix viari de gran capacitat (autovia/autopista). Creació del *lobby* "Grup de suport a l'Eix" constituït per quinze empresaris i tècnics locals de la Garrotxa, presidit per Xavier Espuña (sector càrnic).

¹⁸⁹ Hem volgut que la llargària concedida a cada any reflectís d'alguna manera la intensitat mediàtica del conflicte; això es molt palès en els anys 2003 i 2004. Com veurem més endavant, a finals del 2003 i principis del 2004 es va donar una Estructura d'Oportunitats Polítiques particularment favorable als opositors al projecte, això va comportar, òbviament, un ressò mediàtic desconegut fins al moment.

Any 1994

- Febrer: els sectors favorables a l'EVO s'organitzen en la Comissió de Seguiment de l'Eix Vic-Olot-Figueres, presidida per l'alcalde d'Olot, Pere Macias.
- Octubre: surt a exposició pública l'estudi informatiu i d'impacte ambiental del tram Manlleu-Olot de l'EVO, i es constitueix la Comissió d'Entitats contra el Túnel de Bracons. Manifest: "Per salvar la Garrotxa, No al túnel de Bracons".
- Desembre: al·legacions a l'estudi informatiu de l'Associació de Naturalistes de Girona (ANG). Moció en contra del Consell de Protecció de la Natura de la Generalitat. Informe desfavorable del Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa (PNZVG). L'Estudi Informatiu no s'aprova i es desestima el projecte.

Any 1995

- Gener: l'ANG presenta en nom de Salvem les Valls una queixa a la Comissió de Peticions del Parlament Europeu. Es crea la coordinadora Salvem les Valls a partir de la Comissió d'Entitats.
- Febrer: Salvem les Valls (SV) manifesta públicament la seva oposició al projecte i demana l'elaboració d'un estudi socioeconòmic rigorós i neutral.
- Abril: primer acte reivindicatiu a la Vall d'en Bas: simulacre de peatge.
- Maig: primer suport explícit d'un partit polític: Iniciativa per Catalunya.
- Juliol: el President de la Generalitat, Jordi Pujol, fa ressò de l'oposició a l'EVO. Es constitueix legalment Salvem les Valls.
- Agost: acte reivindicatiu: "el Christo de Bracons", en el que 40 artistes emboliquen amb plàstic l'ermita de Sant Quintí.
- Setembre: l'ajuntament de la Vall d'en Bas es manifesta en contra de les alternatives presentades. Divisió a Esquerra Republicana per l'EVO. S'accepta a tràmit la petició al Parlament Europeu.
- Octubre: en la Fira de sant Lluc d'Olot, el nou Conseller de Política Territorial i Obres Públiques, Artur Mas, anuncia que la nova carretera es podria inaugurar abans del 2000.

Any 1996

- Gener: el PSC demana al Parlament que s'iniciïn els contactes amb els ajuntaments per a millorar la traça de l'EVO. Rep el suport del PSC, CiU, ERC i PP, però es comencen a manifestar veus discordants a ERC i PSC.
- Febrer: trobades de Salvem les Valls amb els opositors al 4t Cinturó.
- Maig: el Conseller de Medi Ambient, Albert Vilalta es manifesta contrari a la construcció de l'EVO.
- Agost: Pere Macias substitueix Albert Vilalta com a conseller de Medi Ambient. Aquest canvi comporta la destitució d'alts càrrecs així com la renúncia d'alguns tècnics.

Any 1997

- Febrer: Ernest Lluch, en una entrevista al "440", afirma que la millora de les comunicacions pot ser perjudicial per a la Garrotxa.
- Març: la Generalitat descarta l'estudi de 1994 i fragmenta el projecte inicial d'EVO en dos projectes independents: el tram Manlleu-Torelló i el Torelló-Vall d'en Bas.
- Abril: el PSC demana consens abans no surti el nou estudi informatiu.
- Maig: les Joventuts d'ERC, a la Garrotxa, donen suport a SV, desmarcant-se de la postura oficial del partit. La Direcció General de Carreteres dona l'ordre d'estudi de la "Nova carretera Vic-Olot/Tram Torelló-Vall d'en Bas a les empreses AUDING, S.A i ECAFIR, S.L. S'inaugura l'Eix Transversal de Catalunya.

Any 1998

- Gener: l'Associació d'Empresaris de la Vall d'en Bas redacta un document de suport al Conseller de PTOPI, Sr. Pere Macias.
- Febrer: La Unió Intersectorial d'Empresaris de la Garrotxa demana que s'acceleri el tràmit de Bracons.
- Març: El Conseller de PTOPI, Pere Macias, anuncia que les obres s'iniciarien l'any 2000.
- Maig: Pere Macias anuncia que s'aplicaria un "peatge tou".

- Juny: Salvem les Valls ofereix una conferència "Perquè diem no a l'Eix Vic-Olot per Bracons", amb els professors Fluvià, Mallarach i Nogué.
- Juliol: surt a exposició pública l'Estudi informatiu i ambiental del tram Manlleu-Torelló de l'EVO.
- Setembre: Iniciativa- Els Verds presenta una moció instant al Parlament de Catalunya a abandonar la idea de la construcció de l'EVO i a cercar alternatives en eixos existents. Voten en contra ERC i PSC (ERC s'afegeix a front el novembre).
- Desembre surt a exposició pública l'estudi informatiu i d'impacte ambiental del tram Torelló-Vall d'en Bas (que inclou la construcció del túnel de Bracons).

Any 1999

- Gener: Salvem les Valls demana que s'ampliï el termini d'exposició pública. Maulets organitza un concert amb el lema "Aturem l'eix Vic-Olot".
- Febrer: Salvem les Valls assisteix al Parlament de Catalunya per demanar el suport dels partits polítics parlamentaris i presenta 1200 al·legacions al projecte, en el tram Torelló-Vall d'en Bas.
- Multiplicació d'actes reivindicatius per part dels opositors. Unanimitat a l'Ajuntament de la Vall d'en Bas en contra dels projectes presentats fins ara.
- Pere Macias diu que el Pla de Carreteres "mana fer el túnel de Bracons, sense cap altra alternativa".
- Alzamora (Grup industrial a Olot) amenaça amb marxar de la Garrotxa per manca de sòl industrial; Espanya afegeix que les comunicacions deficientes són un greu obstacle a la Garrotxa.
- Març: l'equip de govern de la Vall d'en Bas s'oposa a fer la consulta popular (referèndum proposat al febrer) ja que creu que podria enfrontar els veïns.
- Salvem les Valls escriu una carta adreçada al President de la Generalitat.
- La Comissió de Peticions del Parlament Europeu respon que l'Administració (espanyola i catalana) no ha demanat finançament per a l'obra.
- El PSC de Ripoll demana que l'eix Vic-Olot passi pels túnels ja construïts de Capsacosta (Collabós i d'altres)

- Salvem les Valls organitza un seguit de conferències a Olot (sobre "L'espai agrari davant les infraestructures", amb Pep Riera i Agapit Borràs; sobre el Quart Cinturó i el Transvasament del Roine.
- Agost: l'Associació Empresarial de la vall del Ges decideix donar suport a l'EVO.
- Novembre: difusió en un programa de TV2 de la problemàtica de l'Eix Vic-Olot per Bracons. Negativa de l'Estat a destinar fons de cohesió per a la construcció de l'EVO.

Any 2000

- Abril: el Departament de Política Territorial i Obres Públiques presenta un estudi d'impacte socioeconòmic del nou Eix Vic-Olot per Bracons (publicat a DPTOB, 2000).
- Juny: l'economista Modest Fluvià desqualifica públicament l'estudi d'impacte socioeconòmic.
- Setembre: s'aprova l'Estudi informatiu i d'impacte ambiental del tram Torelló-Vall d'en Bas.
- Octubre: SLV entra a formar part del Consell de Cooperació del Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa (PNZVG).
- Desembre: Salvem les Valls interposa un recurs contenciós administratiu a la Generalitat al jutjar insuficients els estudis d'impacte ambiental que justifiquen el projecte. S'incorporen a la Plataforma Ciutadans pel Canvi (CpC) de les comarques de Girona contraposant-se al PSC de Girona.
- Davant l'ofensiva opositora l'alcalde d'Olot anuncia que "des de l'Ajuntament farem el que calgui perquè aquesta infraestructura sigui una realitat". (LV, 06-12-00).

Any 2001

- Gener: adjudicació per a la redacció del projecte constructiu del tram Torelló-Vall d'en Bas.
- Es difonen els resultats d'una enquesta feta a la població d'Olot en el marc del Pla d'Acció per a la Sostenibilitat (PALS); 33% dels ciutadans es manifesten "molt d'acord amb la infraestructura", 23% "força d'acord", 15% "poc d'acord", 21 "contraris".
- Febrer: Salvem les Valls es troba amb representants del PSC i ICV.
- Març: es fa públic un estudi sobre el sòl agrícola de la Vall d'en Bas i els qualifiquen com els més rics de Catalunya.

- Maig: marxa a peu de 128 km. de la Vall d'en Bas a Barcelona per a lliurar al Parlament més de 6000 signatures contra el projecte EVO.
- Juny: Salvem les Valls denuncia prospeccions geològiques il·legals en zones protegides (LIC) "Sistema Transversal Català relacionades amb els treballs preparatoris de l'EVO.
- Juliol: s'incorporen a la plataforma opositora: Esquerra unida i Alternativa, CCOO, la Confederació d'Entitats Ecologistes de Catalunya i Els Verds.
- Desembre: la Generalitat licita el contracte per a l'assistència tècnica del projecte constructiu del tram Torelló-Vall d'en Bas.

Any 2002

- Gener: primer acte reivindicatiu massiu: I Marxa Catalunya camina contra l'Eix Vic-Olot. Aquesta marxa va discórrer per la Vall d'en Bas i va aplegar més de 1000 persones, per la tarda es va fer un parlament amb intervencions d'ERC i ICV. L'ajuntament de Sant Pere de Torelló, encapçalat per Jordi Fàbregas (Entesa per Sant Pere), demana per unanimitat que es replantegi l'EVO.
- Agost: licitació de les obres del túnel de Bracons per un total de 162 milions d'Euros.
- Octubre: el DPTOP publica l'adjudicació de l'Estudi informatiu i d'impacte ambiental del tram Torelló-Vall d'en Bas.
- Agost: Salvem les Valls anuncia el reforçament de la via judicial amb una sol·licitud d'aturada cautelar de les obres al Tribunal Superior de justícia de Catalunya (TSJC).
- Octubre: acte reivindicatiu: "setge a l'Administració. Encerclada de l'Ajuntament d'Olot i del Departament de Política Territorial i Obres públiques.
- Salvem les Valls fa públic a Olot el manifest "10 bones raons per a oposar-se al nou eix viari Vic-Olot per Bracons, signat per més de 500 intel·lectuals i tècnics.
- Desembre: s'adjudica la realització del tram Torelló-Vall d'en Bas.

Any 2003

- Durant el 2003, les reivindicacions dels grups polítics i de les entitats contràries al projecte van fer-se sentir cada cop més, sobretot als mitjans de comunicació.

- Gener: l'Ajuntament d'Olot (PSC) presenta el *document Olot i la Garrotxa: les infraestructures de comunicacions*, en el qual advertia que el túnel de Bracons constituïa, al mateix temps, una oportunitat i una amenaça per al territori.
- Febrer: SLV reuneix unes dues mil persones en una II Marxa popular encapçalada amb el lema *Catalunya camina per la vall d'en Bas* que va tenir lloc a la vall mateixa per protestar per la construcció del túnel de Bracons. En oposició als col·lectius ecologistes, altres entitats i associacions com la Cambra de Comerç de Girona, Pimec-Sefes i la Unió Intersectorial d'Empresaris de la Garrotxa reclamaven la construcció d'aquest nou eix.
- Març: Felip Puig, el nou conseller de Política Territorial i Obres Públiques, anuncia que les obres del tram del túnel de Bracons de l'EVO s'iniciarien a l'abril. ICV, ERC i CpC de Girona, recolzen els arguments i les mobilitzacions de les entitats ecologistes i a més consideraven que mentre no arribés la sentència del TSJC era necessari aturar les obres i estudiar les diferents alternatives per reduir l'impacte ambiental.
- Abril: es produeixen els primers moviments previs a la perforació del túnel. Els operaris de les empreses Fomento de Construcciones y Contratas i Agrupació Guinovart Obres Serveis Hispània SA es van posar a fer els treballs d'amidament, previs a l'inici de les obres del túnel boca sud (zona del Pigallem).
- Maig: Lluís Sacrest revalida l'alcaldia d'Olot.
- Juny: SLV es tanca un cap de setmana a Sant Andreu de la Vola i realitza tallers i xerrades de caràcter públic. Encarrega a l'Associació de Naturalistes de Girona (ANG) un estudi d'avaluació del futur EVO¹⁹⁰.
- Agost: primeres voladures a la boca de Sant Andreu de la Vola, a la vall del Fornés (Osona). Per la boca del túnel situada a la Vall d'en Bas no hi havia moviments. Al principi del novembre, la concessionària ja havia perforat 24 m del túnel, per la boca situada a la comarca d'Osona.
- Novembre: el TSJC denega la suspensió cautelar de les obres que sol·licitava l'entitat. El Govern català va valorar positivament la resolució, ja que els permetria executar el projecte en el període establert i que la via entrés en servei a partir del mes de març del 2006.

¹⁹⁰ Un dels aspectes que més es van destacar de l'estudi va ser aquell en què s'afirmava que l'estalvi de temps que suposaria fer el trajecte amb l'EVO respecte al traçat actual seria de només 12 minuts. El director general de carreteres, Jordi Follia, va rebatre l'estudi manifestant que l'EVO no era una alternativa al trànsit de llarg recorregut i que la infraestructura no s'havia pensat només per atraure el trànsit del centre peninsular, sinó per al trànsit local i de mitjà recorregut i que, a més, era la millor alternativa als traçats locals existents.

- En la campanya electoral de les eleccions autonòmiques (16 de novembre de 2003), el debat sobre si calia o si no calia construir l'EVO i el túnel de Bracons va esdevenir un dels principals temes de discussió¹⁹¹. Els resultats de les eleccions donen lloc a la formació d'un govern tripartit entre el PSC, ERC i ICV.
- En els acords per a formar govern (Acords del Tinell), es negocia la problemàtica de Bracons i s'introdueixen qüestions relatives a l'EVO per Bracons.
- Desembre: l'11 de desembre, Salvem les Valls lliura al Parlament de Catalunya un manifest en què sol·licita l'aturada de les obres de construcció del túnel de Bracons¹⁹². Paral·lelament, unes cent cinquanta persones participen en una convocatòria de SLV i es desplacen fins al punt on les màquines havien començat a perforar la boca sud de la galeria (Sant Andreu de la Vola-Pigallem) per reclamar al nou govern tripartit que aturés les obres. Un representant d'ERC de la Vall d'en Bas i un diputat provincial per ICV participen en la protesta. El TSJC desestima el recurs de súplica presentat per Salvem les Valls.
- L'Institut de Patrimoni Natural (IPAC) de la Universitat de Girona (UdG) va concedir a la plataforma Salvem les Valls el premi que atorga anualment a les persones o entitats que s'han distingit per la salvaguarda i difusió del patrimoni.
- Els representants municipals del PSC, ERC i Alternativa per a la Garrotxa elaboren el *Manifest de Bracons* per demanar l'aturada immediata de les obres del túnel, la realització d'un estudi d'impacte ambiental independent, un estudi de les alternatives i un altre de socioeconòmic per determinar la necessitat o no de la nova via.
- El 28 de desembre de 2003, Salvem les Valls va penjar una llufa gegant per demanar l'aturada de les obres a la boca del túnel de la comarca d'Osona. Segons el seu portaveu, David Gimeno, «es va penjar a la boca del túnel per fer difusió de la gran llufa que ens volen penjar al territori».
- Per la seva banda, la Cambra de Comerç de Girona va aprovar un document on demanava als governants que es continués l'obra, ja que la via era necessària. Uns quants dies més tard,

¹⁹¹ Al llarg de la campanya la postura d'ERC i ICV havia estat clarament d'oposició al projecte, mentre que el PSC considerava que l'obra era necessària per al desenvolupament de la Garrotxa, tot i estar a favor d'introduir-hi canvis relacionats amb les característiques i el disseny.

¹⁹² El manifest havia estat signat per més de vint intel·lectuals, entre els quals hi havia representants del món acadèmic universitari com ara el catedràtic de Filosofia de la Universitat de Girona, Josep Maria Terricabras, l'arqueòleg i catedràtic de la Universitat Rovira i Virgili Eudald Carbonell, el president de la Institució Catalana d'Història Natural, Jordi Sargatal, el catedràtic d'Ecologia de la Universitat de Barcelona, Ramon Margalef, o el catedràtic de Ciència Política de la Universitat Autònoma de Barcelona, Joan Subirats. Amb aquesta iniciativa Salvem les Valls proposava que s'obris un nou procés d'anàlisi i reflexió que permetés valorar la necessitat real del projecte i el seu caràcter d'obra prioritària.

ecologistes, convocats per Salvem les Valls, es van manifestar simultàniament a la plaça Sant Jaume de Barcelona i davant de l'Ajuntament d'Olot per reclamar al nou govern tripartit que paralitzés les obres.

Any 2004

- D'entrada, el Govern de la Generalitat (CiU) va decidir aturar el projecte durant el període electoral. La resta de formacions, que abans de les eleccions ja havien deixat ben clara quina era la seva postura en aquest respecte, van refermar públicament els seus posicionaments.
- Gener: el Conseller Salvador Milà anuncia que s'aturaran les obres fins que no es disposi d'un nou estudi d'impacte ambiental.
- Febrer: el Conseller de Política Territorial i Obres Públiques Joaquim Nadal anuncia la suspensió de les obres de construcció del túnel fins al dia 24 de febrer però no les vies d'accés¹⁹³. Aquest anunci entra en contradicció amb les manifestacions del Conseller de Medi Ambient, Salvador Milà favorables a aturar la totalitat de les obres.
- El 14 de febrer tots els diaris d'àmbit nacional i comarcal publiquen alguna notícia relacionada amb el conflicte de Bracons.
- El 15 de febrer es fa la III Marxa "Catalunya camina contra el túnel de Bracons" que aplega més de quatre mil persones.
- El 16 de febrer el conseller Nadal afirma públicament que "parar Bracons és impossible".
- El 18 de febrer, CiU s'ofereix al PSC, a través d'Artur Mas, els seus vots per a "tirar endavant Bracons". Rèplica immediata dels socis de govern ERC i ICV. El Conseller Huguet assegura públicament que CiU es va oferir a aturar Bracons si ERC donava la presidència a Mas. L'ex-conseller de Política territorial i Obres Públiques, Artur Mas, ho desmenteix.
- Arriba el dia 24 març (data en que s'havia de fer públic el nou estudi) i el Conseller anuncia que no es decidirà res fins al cap de tres setmanes, però precisa que aquesta decisió es desvincula de possibles raons electorals! (eleccions legislatives el 14 de març).

¹⁹³ Nadal també va anunciar que el 24 de febrer es faria públic el nou estudi informatiu sobre el tram en construcció.

- 10 de març: Salvem les Valls fa arribar a la Conselleria de PTOPTOP una petició d'un nou estudi d'impacte socioeconòmic de la infraestructura signada i avalada per professors universitaris i tècnics, denunciant novament la parcialitat dels estudis fets fins al moment.¹⁹⁴
- 14 de març, eleccions legislatives i triomf del PSOE.
- El 16 de març de 2004, el govern tripartit anuncia que decideix continuar l'EVO i per tant reemprendre les obres al túnel de Bracons. També anuncia, que, tanmateix, es modificarà substancialment el traçat de l'eix viari, que ja no tindrà les característiques d'una autovia. Reacció immediata dels socis de govern (Xavier Vendrell d'ERC: "El PSC no pot aplicar el corró. Fem un seriós toc d'avís al PSC que així no es pot governar"; Joan Boada d'ICV: "estem indignats i no podem acceptar la decisió") i de l'oposició (Artur Mas de CiU: "ERC i ICV han trait els seus electors"). Els Verds-Alternativa Verda demana la sortida del govern d'ERC i ICV.
- 17 de març: el Grup de Defensa del Ter proposa que l'EVO sigui reconvertit en un eix ferroviari.
- 18 de març: concentració dels opositors al EVO davant del Palau de la Generalitat. Aquest mateix dia, Artur Mas ofereix suport al PSC sobre la base del projecte inicial (de l'anterior govern).
- 25 de març: CiU acusa al PSC "d'haver convertit en un nyap el projecte de Bracons" i reitera la proposta que l'EVO es mantingui com a xarxa bàsica¹⁹⁵.
- El Consell Empresarial d'Osona emet un comunicat manifestant la seva satisfacció per la decisió presa pel govern.
- Abril: el 18 d'abril Salvem les Valls organitza un acte al Parc de la ciutadella "Per al diàleg, la participació i la preservació del nostre paisatge exigim una rectificació de la decisió sobre Bracons"; en aquest acte es denuncia el caràcter autoritari del govern pel que fa el problema de Bracons¹⁹⁶. En paral·lel SV organitza una sèries d'accions ("Bracons no està tancat", "Fes la teva a Bracons").
- Desembre: Salvem les Valls organitza una Marató de Fotografia a la Vall d'en Bas.

¹⁹⁴ L'estudi d'impacte socioeconòmic, editat el 2001, elaborat pel Gabinet d'Estudis Econòmics, S.A. i el Departament d'Infraestructures del Transport i el Territori de la UPC, prologat per Pere Macias, ja va ser fortament criticat per economistes com Modest Fluvà.

¹⁹⁵ Aquí cal recordar els diversos canvis que ha sofert el projecte en quant a la seva classificació en la xarxa de carreteres: fins al 1994 no s'especifica, amb el projecte de 1995 esdevé xarxa bàsica però el tripartit acorda reconsiderar aquesta classificació.

¹⁹⁶ En aquesta mateixa línia, el professor Joan Subirats publicava a El País, el 18 de març, un article amb el títol de "El símptoma Bracons".

Any 2005

- El Conseller Nadal anuncia que amb les modificacions del tram Vall d'en Bas i declara que l'EVO no podrà entrar en funcionament abans del 2007.
- Salvem les Valls s'assabenta que el TSJC ja ha emès una sentència sobre el contenciós administratiu interposat.
- Febrer: Salvem les Valls presenta una al·legació contra l'Estudi Informatiu del tram Bracons-Vall d'en Bas.
- Abril: Accident en les obres de la Línia 5 del Metro de Barcelona al barri del Carmel. CiU, relacionant-ho amb l'accident del Carmel, demana públicament al govern si les obres de Bracons són prou segures.
- Juny-juliol: participació de Salvem les Valls en POUM de la Vall d'en Bas.
- Agost: Salvem les Valls decideix per Junta deixar de mantenir la pàgina web *salvemlesvalls.org*
- La Guàrdia Civil denuncia que les empreses constructores Fomento de Construcciones i Contratas i Guinovart manipulen els explosius sense garantir les normes de seguretat.
- Octubre: El Tribunal Superior de Justícia de Catalunya fa pública una sentència que desestima el recurs contenciós Administratiu interposat per Salvem les Valls al Departament de Política Territorial i Obres Públiques.

MANIFEST:

“DEU BONES RAONS PER OPOSAR-SE AL NOU EIX VIARI VIC-OLOT PER BRACONS”

“Els sotassignats volem manifestar la nostra ferma oposició a la construcció del nou Eix viari Vic-Olot pel túnel de Bracons. Molts són els motius que podríem esgrimir enfront d'aquest despropòsit territorial i ambiental, però considerem que els principals es poden agrupar en el decàleg que presentem a continuació:

DEU BONES RAONS PER OPOSAR-SE AL NOU EIX VIARI VIC-OLOT PER BRACONS

1. L'anàlisi Cost – Benefici promogut per la Generalitat no ha pogut justificar la conveniència del projecte i ha estat refutat per tècnics i acadèmics independents. Entre altres errors metodològics greus, l'estudi de la Generalitat ignora completament tots els costos ambientals del projecte.
2. Es tracta d'un projecte clarament anacrònic en un plantejament de mobilitat sostenible, que contradiu l'Estratègia de la Unió Europea pel desenvolupament sostenible (2001), les estratègies de mobilitat associades, i que resulta del tot innecessari amb l'Eix Transversal i la millora de la connexió via Ripollès.
3. És l'obra pública que té un potencial negatiu més greu contra la sostenibilitat de la Garrotxa, tal com reconeix l'agenda 21 (PALS) aprovada per l'Ajuntament d'Olot (2002) i que, a més, no ha avaluat mai els impactes socials, econòmics i ambientals que provocaria en conjunt, malgrat que s'ha demanat reiteradament.
4. Causaria impactes ecològics i ambientals severos, com reconeix el propi estudi d'impacte ambiental (malgrat que només cobreix un segment de l'eix Vic-Olot), i que afectaria directament:
 - El Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa, que quedaria partit pel mig.
 - Dos del espais d'interès natural més extensos de Catalunya (Serres de Milany, Santa Magdalena i Puigsacalm – Bellmunt i Collsacabra), que contenen nombrosos tàxons i hàbitats d'interès europeu.
 - La plana d'en Bas, una de les millors terres agrícoles de Catalunya
5. L'alternativa clara, raonable i llargament reivindicada és millorar la xarxa viària que ja existeix:

- La connexió viària Garrotxa – La Selva.
- La connexió viària Garrotxa – Ripollès – Osonal.
- La connexió viària Garrotxa - Pla de l'Estany – Gironès.

Aquest conjunt d'obres viàries, reivindicades des de fa anys pels municipis i Consells Comarcals corresponents, tenen un cost econòmic sensiblement inferior, donarien lloc a uns beneficis econòmics i socials molt superiors i produirien uns impactes negatius, tan ambientals com socials, incomparablement inferiors.

6. Causaria un empitjorament de la qualitat de vida a les poblacions de l'eix Olot – Vic (Olot, Vall d'en Bas, Joanetes, Sant Andreu de la Vola, Sant Pere de Torelló, etc...) amb un:
 - Augment de la contaminació acústica.
 - Augment de contaminació atmosfèrica.
 - Augment d'accidents i la mortalitat en les nostres carreteres.
 - Afavoriria la penetració de les malalties porcines d'Osona a la Garrotxa

Un conjunt de factors que aniria en detriment de l'equilibri sectorial que cerca la Garrotxa i del model de turisme sostenible impulsat per l'Associació Garrotxa Terra de Acolliment Turístic (AGTAT).

7. El projecte aprovat encara té greus errors tècnics que no s'han pogut esmenar per no encarir encara més l'astronòmica xifra de 162,8 milions d'euros (uns 27.000 milions de pts) d'entre els quals destaquen: un pendent excessiu (8%) a la sortida nord-est, galeria única (desaconsellable en llargs túnels després dels gravíssims accidents de Suïssa) i un voral exterior inferior al mínim reglamentari, fets que el convertiren en una obra viària problemàtica, també, des del punt de vista de la seguretat.
8. Fomentaria encara més el transport viari, quan a Catalunya les emissions de CO₂ ja han augmentat el 50% des de 1990, és dir, s'han doblat de llarg les emissions que hauria de tenir l'any 2012 per tal d'acomplir els acords de Kyoto de lluita contra el canvi climàtic. Per això, cal impulsar la recuperació, a mig termini, de la connexió ferroviària que Olot havia tingut amb Girona i Sant Feliu de Guíxols i estudiar la possibilitat d'estendre aquesta línia cap a Vic on s'enllaçaria amb la línia Barcelona - Puigcerdà. El tren és el sistema de transport terrestre més sostenible i segur, i segons el Consell Assessor pel Desenvolupament Sostenible de Catalunya totes les capitals de comarca catalanes n'haurien de tenir.

9. L'oposició social al projecte de Bracons és ampla i ha anat en augment, malgrat la propaganda oficial, com han posat de manifest els reiterats actes de rebuig organitzats per la plataforma Salvem les Valls amb ampli suport cívic. A més, segons una enquesta realitzada per la mateixa Generalitat (2002) més de la meitat de la població de la Garrotxa considera que aquesta obra seria un "atemptat ecològic".

10. Existeix una considerable oposició política tant a nivell municipal com parlamentari i sindical. Destaca el rebuig de la població local més directament afectada, els ajuntaments de la Vall d'en Bas (Garrotxa) i de Sant Pere de Torelló (Osona) i dels sindicats agraris Joves Agricultors de Catalunya i Unió de Pagesos.

Per tots aquests motius demanem la retirada de l'esmentat projecte i el replantejament del model de mobilitat vigent amb la voluntat d'assolir un desenvolupament veritablement sostenible i un futur d'esperança i respecte per les generacions que ens han de succeir.

Olot i Vic, 24 d'octubre de 2002 (Signat per més de 500 tècnics i científics).

DECLARACIÓ DE FIGUERES

PER UNA NOVA CULTURA DEL TERRITORI

Els Països Catalans són un territori privilegiat pels seus valors paisatgístics, naturals i culturals que cal conservar i gestionar per assegurar la nostra qualitat de vida, la de les generacions futures i la memòria històrica.

Tanmateix, el model socio-econòmic imperant està comportant un desgavell territorial, econòmic, ambiental i social sense precedents. Segons l'Agència Europea del Medi Ambient ens trobem en una de les quatre regions d'Europa que pateixen un major impacte sobre el territori. Si considerem les contínues agressions a causa de l'especulació, la planificació incorrecte i deficitària per part de l'administració i la permissivitat envers l'incompliment de la normativa ambiental; s'entén que en els últims anys dotzenes d'entitats i plataformes arreu del país s'hagin creat per aturar alguns dels projectes més agressius.

Els 400 participants membres d'una cinquantena d'entitats i plataformes que ens hem reunit a Figueres, el 10,11 i 12 d'octubre del 2003, en la Primera Trobada d'Entitats i Plataformes en Defensa del Territori dels Països catalans, reconeixem com a pròpies les diferents lluites i volem reclamar de manera conjunta:

- L'aplicació de la legislació vigent sobre espais naturals per garantir la seva conservació i l'establiment de les connexions ecològiques per a garantir la seva biodiversitat.
- La protecció de l'espai agrari mitjançant el desenvolupament del pla sectorial previst al Pla Territorial General de Catalunya (PTGC).
- Un Pla de gestió integral del litoral que garanteixi la conservació dels darrers espais verges i dels ecosistemes marins.
- Una planificació econòmica apostant per la diversificació enfront de l'insostenible monocultiu turístic.
- La definició d'un model de mobilitat que garanteixi la màxima eficiència energètica i que minimitzi l'ocupació del territori tot fomentant el transport públic i el transport de mercaderies per ferrocarril.

- La definició d'una política forestal que garanteixi la funcionalitat ecològica dels boscos i el seu aprofitament.
- L'aplicació d'eines de planificació territorial supramunicipal per garantir un model d'urbanisme compacte i amb poc consum de sòl, i una moratòria del desenvolupament urbanístic de la franja litoral, així com dels espais agrícoles i naturals d'alta vàlua.
- La definició d'una política correcta dels usos de l'aigua dins el context de la Nova Cultura de l'Aigua. Retirada del Pla Hidrològic Nacional.
- Una gestió dels recursos basada realment en la reducció, la reutilització i el reciclatge i en la corresponsabilització dels qui generen més residus.
- Un canvi cap a un model energètic eficient equilibrador del territori, basat en les energies renovables i sostenibles respectant els espais naturals, culturals i paisatgístics. Rebuig a les previsions del Pla d'Energia 2010 de Catalunya
- Conservar el paisatge com a element clau de la identitat col·lectiva aplicant el Conveni Europeu del Paisatge.
- Impulsar una reforma tributària ecològica i un canvi en el sistema de finançament dels municipis
- La creació de jutjats especialitzats en matèria ambiental i potenciar les fiscalies de medi Ambient, atesa la complexitat d'aquesta matèria, la importància de la defensa dels valors i drets medioambientals dels ciutadans d'acord amb el mandat constitucional.
- Exigir mecanismes reals i efectius per a garantir la participació ciutadana en la presa de decisions que afecten el territori com a element clau d'un model realment democràtic. Com per exemple demanar que les agendes 21 siguin vinculants i auditades.
- No vetllar només pel nostre territori sinó també comptar amb els efectes de les nostres activitats, tant col·lectives com personals, sobre l'entorn global. Pressionar contra les polítiques internacionals amb conseqüències socioecològicament negatives.
- i, denunciem les contínues pressions i amenaces que pateixen els activistes mediambientals, particularment intenses en les poblacions rurals, i que són una vulneració dels drets democràtics més elementals.

Havent intercanviat les diferents inquietuds entre els participants de les Trobades ens sentim reconegudes en les lluites de la resta, i ens comprometem a:

- Seguir treballant de forma local per tal de conservar i millorar el territori on habitem, mitjançant una lluita pacífica que englobi la informació i conscienciació social. Demanem a l'administració pertinent el compliment de la legislació vigent, una planificació basada en la sostenibilitat, amb la participació de la societat civil, que tingui en compte el medi natural i humà i que deixi de banda els interessos especulatius i el clientelisme polític.
- Seguir proposant alternatives sostenibles a l'actual model imposat.
- Establir xarxes de comunicació, debat i suport entre les organitzacions per intentar consolidar una unitat d'acció d'àmbit nacional basada en propostes concretes. Per tal de seguir fomentant l'autoformació, la comunicació i l'intercanvi d'experiències es potenciaran actes com els celebrats aquí a Figueres.

Treballar per que la societat prengui consciència de l'actual situació i que s'impliqui en les diverses reivindicacions.

Empordà, octubre 2003

DECLARACIÓ DE TORTOSA

PER UNA NOVA CULTURA DEL TERRITORI

Constatem que els Països Catalans són un territori privilegiat pels seus valors paisatgístics, naturals i culturals que cal conservar i gestionar per assegurar la nostra qualitat de vida, la de les generacions futures i la memòria històrica.

Tanmateix, el model socioeconòmic imperant segueix comportant un greu desgavell territorial, econòmic, ambiental i social. Continuen les agressions generalitzades a causa de l'especulació i la planificació inadequada del territori.

Constatem amb preocupació la voracitat especuladora amb la qual són tractats el territori i la resta dels recursos naturals al País Valencià i exigim la immediata substitució de la llei d'urbanisme actual per una altra, respectuosa amb la utilització racional del territori, sota estrictes controls públics, amb criteris transparents, participatius i democràtics. Demanem també la retirada del transvasament Xúquer-Vinalopó per ser incompatible amb la Nova Cultura de l'Aigua.

Igualment denunciem la situació de les Illes, especialment Mallorca, que patixen una greu transformació a mans de les empreses urbanitzadores i constructores encoratjades pel govern del PP. Exigim la retirada del pla de carreteres que esquartera el territori en benefici de les noves urbanitzacions.

A la Catalunya Nord, donem suport a la lluita contra la línia de molt alta tensió i demanem que es respecte la voluntat popular que s'ha posicionat majoritàriament en contra del projecte. A la Franja de Ponent, demanem la coordinació entre administracions competents i que s'afronten els greus dèficits en la gestió ambiental d'ester territori.

Els i les participants i membres de les entitats i plataformes que ens hem reunit a Tortosa el 27, 28 i 29 de maig de 2005, en la 19a Trobada Ecologista i de Plataformes en Defensa del Territori dels Països Catalans, reconeixem com a pròpies les diferents lluites i volem reclamar de manera conjunta a Catalunya:

1. L'aplicació de la legislació vigent sobre espais naturals per garantir la seua conservació i l'establiment de les connexions ecològiques per a garantir la seua biodiversitat. Reclamem l'aprovació inicial immediata del Pla Territorial Sectorial de les Connexions Biològiques i Paisatgístiques i l'aplicació de mesures cautelars que impedisquen la destrucció d'estos espais, en compliment del Pacte del Tinell.

2. L'aprovació i tramitació a Europa de la proposta catalana de la Xarxa Natura 2000 que incloga la totalitat d'espais de major vàlua ecològica del país, desvinculada de pressions polítiques i interessos econòmics.

3. En la planificació territorial supramunicipal de Catalunya considerem imprescindible el càlcul previ de la capacitat de càrrega del territori segons els balanços d'aigua, energia i residus. La redacció i elaboració dels planejaments territorials ha d'anar acompanyada de l'adopció de mesures cautelars abans de la seua execució.

4. Exigim la redacció i aprovació d'una llei integral del litoral coordinada entre els Departaments de Política Territorial i Obres Públiques i Medi Ambient que garantisca la protecció d'esta franja litoral. Demanem també que es desenvolupen mesures per a la protecció de la franja prelitoral.

5. Exigim la redacció i aprovació del Pla Territorial Sectorial Agrari, segons els acords del pacte del Tinell.

6. La definició d'una política forestal que garantisca la funcionalitat ecològica dels boscos i el seu aprofitament.

7. Conservar el paisatge com a element clau de la identitat col·lectiva aplicant el Conveni Europeu del Paisatge.

8. Introduir en la definició de la política econòmica criteris derivats de l'ús racional i sostenible dels recursos.

9. La implantació de la Nova Cultura de l'Aigua basada en la eficiència, estalvi i reutilització que assegure recuperar els nostres rius i aqüífers. Denunciem l'ús il·legítim de l'aigua en camps de golf.

10. Un canvi en el model de gestió dels residus del Departament de Medi Ambient que continua els errors dels anteriors governs de la Generalitat. Rebutgem les grans instal·lacions de transferència de residus no seleccionats (Ecoparcs) que ocasionen greus conflictes territorials. Cal una política de prevenció i recuperació dels recursos i garantir que els ajuntaments complisquen la Llei Reguladora de Residus. Proposem l'aprovació d'una Llei de Prevenció de Residus de Catalunya.

11. Un canvi cap a un model energètic eficient equilibrador del territori, basat en l'estalvi i l'aplicació de les energies renovables respectant els espais naturals, culturals i paisatgístics. Rebuig a les previsions del Pla de l'Energia 2006-2015 de Catalunya. Demanem un programa de tancament de les centrals nuclears. En matèria de planificació territorial, cal acostar els centres de producció d'energia als llocs de consum.

12. La definició d'un model de mobilitat que garantisca la màxima eficiència energètica i que minimitze l'ocupació del territori tot fomentant el transport públic i el transport de mercaderies per ferrocarril.

13. Que s'aplique el Principi de Precaució en la política industrial tot incentivant l'aplicació de les Millors Tècniques Disponibles. Cal una major prevenció, eficàcia i rigor en el control de les emissions contaminants. Exigim una major qualitat i freqüència de la inspecció pública i rigor en les sancions.

14. Tenir en compte en la normativa reguladora d'infraestructures elèctriques i d'altres que ocasionen camps electromagnètics, les distàncies necessàries per tal de previndre efectes perjudicials per a la salut de les persones i el medi. Qualificació dels aparells elèctrics i telèfons mòbils segons el seu nivell d'emissió de radiacions.

15. La retirada immediata del projecte de Decret de Coexistència entre conreus OGM (Organismes genèticament modificats) i conreus no OGM, i que Catalunya siga declarada zona lliure de transgènics, iniciant un debat públic per desenvolupar un model agroecològic de producció i de consum.

16. La política de compres de l'administració pública hauria de prioritzar l'adquisició de béns i serveis produïts sota criteris ambiental i socialment correctes i sostenibles (CPAC). Demanem que l'administració promoga estos criteris en empreses i particulars.

17. Un canvi urgent en el sistema de finançament dels ajuntaments que elimine la dependència excessiva dels ingressos derivats de la construcció, de les requalificacions i del consum del territori.

18. La creació de jutjats especialitzats en matèria ambiental. Potenciar les fiscalies de medi ambient. Exigim la defensa dels valors i drets mediambientals dels ciutadans i ciutadanes d'acord amb el mandat constitucional.

19. Que es garantisca la participació ciutadana, tant en la planificació com en la presa de decisions que afecten el territori, si es vol avançar realment cap a un model realment democràtic.

Considerar l'aplicació de mecanismes reals i efectius de democràcia participativa respecte les polítiques europees que impliquen un fort impacte territorial.

20. Finalment, denunciem les contínues pressions i amenaces que patixen algunes persones activistes mediambientals que s'oposen als projectes agressius envers el territori i que són una vulneració dels drets democràtics més elementals.

El conjunt dels i les participants de les trobades, a qui ens motiven problemes territorials diversos i alhora tenim molt clar que participem en la mateixa lluita, constatem que malgrat els canvis polítics aparents l'assetjament al territori continua sota criteris d'interessos econòmics gens transparents i ens comprometem a:

- Seguir treballant de forma local per tal de conservar i millorar el territori i la qualitat de vida dels nostres pobles i ciutats, mitjançant una lluita pacífica i el foment d'informació i conscienciació social. Demanem a les administracions pertinents el compliment i l'adequació de la legislació vigent, la creació de mecanismes de participació social, que tinguem en compte les moltes inquietuds que manifesta en este moment la societat civil i que desvincule el progrés dels interessos especulatiu i del clientelisme polític.

- Reforçar les xarxes de comunicació, debat i suport entre les entitats per fer palesa la problemàtica global i per consolidar la unitat d'acció d'àmbit nacional. Per tal de fomentar l'autoformació i l'intercanvi d'experiències s'organitzaran noves trobades en el futur.

- Seguir proposant alternatives a l'actual model imposat.

- Treballar per a que la societat prenga consciència de la situació ambiental actual i s'implique en les diverses reivindicacions.

Tortosa, maig 2005